

મીઠી કે બુઠી?

ઈંગ્લેન્ડ સંસારની એક વારતા.

(ઈંગ્લેન્ડ ઉપરથી)

ખનાખનાર

અહમતુલ નવરોજુલ કાબરાલ,

“પુરસદ” તથા “નવરાસ”ના અધીપતી; “દેલ્હી”માં રહેતો, “સિપાહી”ઓની સંસ્થાની,

“ફાર્મહાસ,” “કાચા કાનની ખરાબી,” “જુગાર,” “કાવલાની

કાંઠાંણી,”—ભાગ ૧ થી ૪, “સંસાર,” “વશ પડે જઈ,”

“અધારી રાત્રે મગ કાલા,” “બેઠેરા બેઠેલાકાકા,”

“એક પચ્ચરના પ્રતાપ,” “સુખલાલનાં સંકટો,”

“ભુલો પડેલો બીમભાષ,” “ગામરેની ગોરી,”

“સદગુણી શીરીનનાં સંકટો”—ભાગ ૧ થી ૪,

“રસીક વારતા સંગ્રહ,” “ભોલી ગુલ,”

“કળજુગ,” “ભુલતો ભોગ,” “એક

ખરબેતરનો ધ્યાર—પદસા?” “તઝકામાં

એક વાદળી,” બેદીલ કે બેવફા?”

કોણ સરસ—વાહરયાની વીલુ કે

પટેલની પીલુ?” “વમળમાં

કમળ,” “દોરંગી દુન્યા,”

“બાગે બેઠેલા,” “દી-

લસોલ કે દીલખર?”

“સંકટની સુલમાં

ફસેલું ફુલ,”

“તુરે નેકી,”

છત્તાદીના

કરતા.

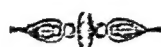
મુખ્ય, પરેણ, લાંબાગ મધે મોલેક મી. બ. ન. કાળરાજ માટે
જે. ન. પતીત પારસી ઓરફનેજ કેપતન પ્રિતીંગ વર્કસમાં
મેહુરજી બી. મીદાપવાલાએ છાપ્યું છે.

31180

મીઠી કે જીઠી ?

અર્પણ.

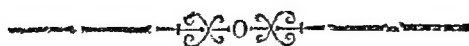
પાતાનાં બેટા બેટીઓને એક બી સહરાગત વગરના શુદ્ધ
પ્રેમની ખુદાંદ શ્રીદાગીરીથી ચાહવાવાલી
આખી આલમની તમામ નેકબખ્ત માતાઓને
એક મીઠી માવીતરનાં અગાધ અને સાચાં હેતની કેદયત
રજી કરતું આ મારી નવીન વારતાનું નહાતું પુસ્તક,
તેમનાં તે ખુદાની ખુદાઇ પુરવાર કરનારાં હેત માટેની મારી
અદના પ્રસંશામાં, મારા તરફની એક સીસ્કીન “નજર” તરીકે,
ઘણાં મોટાં માન સમેત

હું અર્પણ કરું છું.

બ. ન. કાબરાજી.

ફ્રીયર રોડ, કોટ,

જુન ૧૯૧૨.

“ But what strange art, what magic can dispose
The troubled mind to change its native woes ?
Or lead us, willing, from ourselves to see
Others more wretched—more undone than we ?
This books can do: nor this alone; they give
New views to life, and teach us how to live ;
They soothe the grieved—the stubborn they chastise,
Fools they admonish, and confirm the wise ;
Their aid they yield to all ; they never shun
The man of sorrow, nor the wretch undone ;
Unlike the hard, the selfish and the proud,
They fly not sullen from the suppliant crowd ;
Nor tell to various people various things,
But show to Subjects what they show to Kings.”

દીખાચો.

—:૦:—

આ ન્હાનકડાં પુસ્તકને કોઇ લાંબાલટાક દીખાચાની જરૂર નથી. શુજરાતી વાંચનારો શોડીન વર્ગ માહરાં અદના લખાંશોને જાણ્યજ કદર કરતો થયો છે તે માટેના મારા પરમ સંતોષ સાથે આ એક ન્હાની “નોવેલ” જોડે તેમની ફરી એક વાર મીલાકાત કરતાં મને ઘણી ખુશી હાસલ થાય છે.

આ “નોવેલ” ન્હાની છે, પણ તેની અસર, અગત અને ચાનક તેમજ રસીકતામાં તે મારાં આગલાં કોઇ બી પુસ્તકો જેટલીજ મોટી છે. એ ઇંગ્રેજ ઉપરથી મેં ઉપજાવેલી છે, ને વારતાનો અસલ જોસ ને મીઠાસ બીગડવા નહી દેવાની મતલબથી તે મેં મરડી ભચડીને દેશી સંસારને લાગુ કરવાને બદલે તેનાં અસલ ઇંગ્રેજ સ્વરૂપમાં જ જાહેરમાં મેલવાને વધારે લાયક માન્યું છે. એમ છતાં જેઓ આ હુંક સફામાં સહેલ કરશે તેઓ જોશે કે વાંચતાં શીક આવે એવું આ કોઇ ઇંગ્રેજીતું કંઠાલારૂપ બાષાંતર નથી. એ લગભગ મારાજ બોલોમાં ને મારીજ ઢપછપે મેં એક અસલ વારતા જેવાં જોસ ને ઝમકથી રજુ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, અને નામો, સ્થળો વિગેરે સઘળું સપ્તજાંતે સહેલથી સહમજ પડે એવી સંભાલથી લખેલું હોવાનાં કારણથી મારા તમામ ઉદ્વટમંદ વાંચનારા વર્ગને, એક બી અપવાદ વગર, એ વારતા ગમશે એમ માનવાને હું કશોજ સંદેહ ધરાવતો નથી. સારી ફત્તેહમંદ વારતાઓ લખી શકવા માટે મને જાહેર સનદ મલી ચુકી છે—એ સનદ સહમજદાર ને કદરસનાસ શુજરાતી વાંચનારી આલમે પોતે વગર માંગવે મને સપુર્દ કરવાની ઇજ્જત આપી છે, ને એ અચુક લોકપસંદગીની ધર્યા ઉપજાવવાનેગ ઇજ્જત માટે હું તે માહનામી ફરીમોહરસાજ સામે સર નમાવી લખ્ખો મરતબા શુકરચુજર થાઉંછું.

આ એક ખરી હેતવંતી માવીતરના પ્રૌઢ પ્યારના મહત્વનું દીલ-પઝીર દાસ્તાન છે, ને એક માતાના કેહવતરૂપ થઇ પડેલા પાક અને અખુટ પ્યારની બુલંદ પુરવારી રજુ કરતું એ માફ ન્હાનકડું પુસ્તક, તેથી,

આખી આલમની તમામ નેકઅખત ને ખરી હેતવંતી માતાઓને વગર રજાએ અર્પણ કરવાનું મને માન છે. એ તેમની પાક જનાખમાં મારા જેવા એક મીસ્કીનની ખરાં દીલની પ્રસંસાની એક અદના “નજર” છે.

છેલ્લે, જે સાહેબો હર સાલ મને મારાં પુસ્તકોની નકલો ખરીદી નિયમીત ઉત્તેજન આપે છે, અને જે સદ્ગ્રહસ્થો, વળી, પોતાના ઘઘાતી જાહેર ખખરો મારાં પુસ્તકોમાં છપાવી મને શોભા આપે છે તે સઘળાંઓનો એકત્ર ઉપકાર અત્રે જાહેર કરવાને હું મારી ફરજ સમજું છું. હું તેઓની એ ભલામી ખરેખર ઘણી કીંમતી જાણું છું.

બ. ન. કાખરાજ.

જુન, સને ૧૯૧૨.

PEARSE & CO.

By appointment to—H. E. The Governor.

	સોનાનો ચાંદ	
	નાગપુર એકઝીબીશન.	

સોનાનો ચાંદ	આ	સોનાનો ચાંદ	
જલગામ એકઝીબીશન.	અને	ભરૂચ એકઝીબીશન.	
	કોફી.		

પીયર્સ કું. ની પ્રખ્યાત ચા તથા કોફી

સર્વે વેપારીઓ પાસેથી મલી શકશે.

કેક, પેશ્તરી, પાઉંનો

ગાંજીવર બેકરી.

એકજ અજમાયસ બસ થશે.

એપોલો સ્ટ્રીટ,—મું બ ઇ.

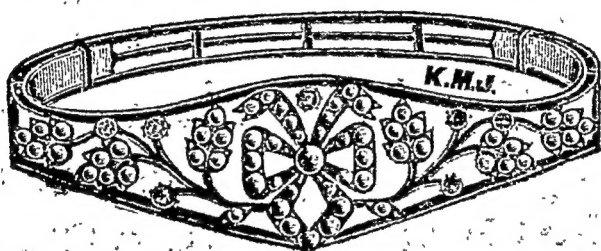
જુની દુકાન ને લલકારું કામ—

પંકાયલી દુકાન અને

પંકાયલું નામ,

જુનું તે સોનું.

સોના, ઝવેરાત અને ચાંદીના દાગીના
બનાવનારની જુની મચેલી દુકાન,

બહારકોટ અખદુલ રહેમાન સ્કીટમાં

જ્યાં સતાણું અને ગીનીના તથા હંચા પ્રકારના ઝવેરાતના તથા ચાંદીના
દાગીના મોટા જથ્થામાં વેચવામાં આવે છે તથા આરઠરથા બનાવી
આપવામાં આવે છે. મજૂરીના ભાવ કમી કરવામાં આવ્યા છે.

પધારો અને ખાત્રી કરો

પ્રેઝન્ટ દેવા લાયક વીલાયતી સોનાની તથા ચાંદીની જુવેલરીની હબરો
ચીજ અમારી દુકાનમાં ગોઠવી છે, જે જુજ નફે વેચીએ છીએ.
છુંડું ઝવેરાત હીરા માણેક તથા મોતી જથ્થાબંધ તથા પર-
ચુટણુ ફક્ત કમીશનથી વેચવામાં આવે છે.

બહારગામના આરઠરો તાકીદે પુરા પાડીએ છીએ.

કાનજી માલજી ઝવેરી,

અખદુલ રહેમાન સ્કીટ, ટેલીફોન નંબર ૭૮૨, મુંબઈ.

બીજી જ્ઞાતના ઝવેરીઓને તસ્દી આપવા શી જરૂર છે ?

હવે પારસીઓ દરેક ધંધામાં પડે છે—અને તરફ તોફારીને સલામ કરીને, ‘મોનાપોલી’ લઈ બેઠેલા દરેક ધંધાદારી અહમ્મદી વચ્ચે ફત્તેહમંદીથી આગળ વધે છે. તેના એક જાણવાબેગ પુરાવો :—

આદરજી દોસાભાઈ
ચોકસી, ઝવેરી,
મુસ ખીલકીંગ—આંટરોડ.

નાં પ્રસીદ્ધ ખાતાનો છે.

અમારે ત્યાં તમને શું મલશે ?

માંગો તેવા ધારના—માંગો તેવાં કામના—અને ચાહો તેવી ફેશનના તરેહવાર મોહકું શોભે તેવા દાગીના.

વળી ખીલું શું ?

ઉત્તમ કામ—મધ્યમ કામ—એકજ વાયદો—દગાની ચીંતા નહીં—ઠગાવાની ધાસ્તી નહીં.

દરેક કામ છેલ્લામાં છેલ્લી ફેશન મુજબ અપ-ટુ-ડે થાય છે. ભલાં ભલાં ધરકોએ તે જોયું છે—અને જોધને વખાણ્યું છે.

તમે બી એકવાર અમારી દુકાને પધારો.

એક ફેરા ખાશો તો કાંઈ નવું જ જોશો—

નવું જ જાણશો—

અને નવું જ શીખશો.

મજુરીના ભાવ સેંકડે રૂપ રકા ઘટાડ્યા છે,

અહારગામના ઓર્ડરોપર તાકીદે ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

ટલીફન નંબર ૨૦૩૦.

આ શી ર વા દ.

બાદશાહી ચા અને કોંપ્રી

પીનારાઓ, તમને મારા આશીરવાદ છે!

ખરેખર આચે ચા અને કોંપ્રીનું બાદશાહી નામ તેના ગુણ અને ટેસ્ટ પ્રમાણે તેનાં નામનું વાજબીપણું દેખાડે છે.

સારી ચાના સોખીન પીનારા મારા સાહેબો, ત્યારે તમે બીજી ચા શા માટે પીઓ છો ?

બાદશાહી ચા તમારાં સહવારનાં પીનામાં મનગમતો સંતોષ આપશે. ભાવ વાજબી છે. દરેક બાધખોરાકીવાલા પાસે “બાદશાહી” નામ હાજર કરેથી તરતજ મલશે.

એજન્ટો જોઈએ છે.

બાદશાહી ચા અને કોંપ્રી ડીપો.

માલેક—એ. ડી. સાકરવાલા.

જકરીઆ મસજીદ, મુંબઈ.

આ તમારે ત્યાં દીકરી છે કે ?

જો હાય તો લગનની રીત માટે આજથીજ તૈયારી કરો !

એક દાખલો:—

એક ૩૦) વરસના અદસ્થ પોતાની ૫) વરસની દીકરીને ૨૫) મે વરસે પરણાવવા માંગે છે, અને સાથે રૂ. ૩૦૦૦) ની રીત આપવા ખુશી છે. એ અદસ્થ અમોને દર મહીને રૂ. ૧૦૧) જે આપે તો એઓને નીચલા લાભ મળી શકે છે ?

લાભ પહેલો—૨૫) મે વરસે દીકરીનાં લગન વળતે રૂ. ૩૦૦૦) રીતના અને લગભગ રૂ. ૧૫૦૦) ખીન્ન અમો પહેરામનીના આપીશું.

લાભ બીજો—લગન અગાઉ પીતાણની કળ થાય તો દીકરીની માતા યા ભાઈ, યા કોઈએ પણ અમોને એક ભરવી નહીં, પણ આપનાં લગન ઉપર ૨૫) મે વરસે અમે રીતના રૂ. ૩૦૦૦) આપીશું.

લાભ ત્રીજો—લગન અગાઉ જો દીકરીની કળ થાય તો જે રકમ એઓના પીતાએ અમોને ભરી હશે તે ૩૧ ટકાનાં વ્યાજ સાથે પાછી વાલીશું.

કેમ, શું ધારશું ?—તમારી ઉંમર, તમારી દીકરીનાં લગન કેટલાં વરસ પછી કરવા કરવા ચાહોછો અને શું રીત આપવા માંગો છો તે અમો ઉપર લખી મોકલો, અને તમોને શું ભરવું પડશે તે અમો તમોને તુરતજ જણાવીશું.

કવીન એન્ડ સેક્રસપી,

વીમાવડીલ.

વટાપટવે ખીલ્ડોંગ, કોટ, સુન્ધ.

આ શી ર વા દ.

બાદશાહી ચા અને કોંપી

પીનારાઓ, તમને મારા આશીરવાદ છે!

બરેબર આચે ચા અને કોંફીતું બાદશાહી નામ તેના ગુણ અને ટેસ્ટ પ્રમાણે તેનાં નામનું વાજબીપણું દેખાડે છે.

સારી ચાના સોખીન પીનારા મારા સાહેબો, ત્યારે તમે બીજી ચા શા માટે પીઓ છો ?

બાદશાહી ચા તમારાં સહવારનાં પીનામાં મનગમતો સંતોષ આપશે. લાવ વાજબી છે. દરેક બાધબોરાણીવાલા પાસે “બાદશાહી” નામ હાજર કરેથી તરતજ મલશે.

એજન્ટો જોઈએ છે.

બાદશાહી ચા અને કોંપી ડીપો.

માલેક—એ. ડી. સાકરવાલા.

નકરીઆ મસજીદ, મુંબઈ.

તમારે ત્યાં દીકરી છે કે ?

તો લગનની રીત માટે આજથી તૈયારી કરો !

એક દાખલો:—

૨૦) વરસતા શ્રદ્ધા પાતાની ૫) વરસની દીકરીને ૨૫) મે
વા મારે છે, અને સાથે રૂ. ૩૦૦૦) ની રીત આપવા
શ્રદ્ધા અમેને દર મહીને રૂ. ૧૦૦૦) ને આપે તો
શ્રદ્ધા લગન મળી રહે છે.

—૨૫) મે વરસે દીકરીનાં લગન વળતે રૂ. ૩૦૦૦)
રીતના અને લગનમૂલ્ય રૂ. ૧૫૦૦) બીજા અમે
પહેરામનીના આપીશું.

—લગન અગાઉ પીતાશની કળ થાય તો દીક-
રીની માતા યા ભાઈ, યા કોઈએ પણ અમેને એક
ભરવી નહીં, પણ બાઈનાં લગન ઉપર ૨૫) મે વરસે
અમે રીતના રૂ. ૩૦૦૦) આપીશું.

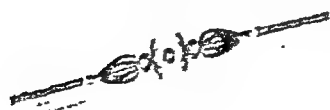
—લગન અગાઉ ને દીકરીની કળ થાય તો ને
રૂકમ એઓના પીતાએ અમેને ભરી હશે તે ૩૦
ટકાનો બ્યાજ સાથે પાછી વાલીશું.

?—તમારી ઉમર, તમારી દીકરીનાં લગન કેટલાં વરસ
પાછી કરવા કરવા આહોલો અને થું રીત આપવા
માંગો છે તે અમે ઉપર લખી મોકલો, અને તમેને
થું ભરવું પડશે તે અમે તમેને તુરતજ જણાવીશું.

કવીન એન્ડ સેક્સબી,

વીમાવડીલ,

વરાહદે બીહોંગ, કોટ, મુબઈ,

થર્સડો!

તે શું? નહીં સમજ્યાં?

એક મોંઠે સ્વાદીયુ' છે—

- મોંઠે સ્વાદીયુ'?

છાંટાપાણીનો ઝાડયો કહાડનારા પેલા ટે'પર'સવાલાઓ ખી
ખીવાને અચકાય નહી

તે વું એ ક

નમુનેદાર—સ્વાદીયુ—તોફા ફલેવરવાલું ઉમદાં પીણું છે.

જરા જોવો તો ખરાં?—

માહડાંપર મુકશો તો જાણે હોઠ ચુસ્ચાજ કરો તેમ થશે.

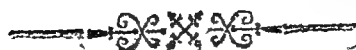
જુઓ—એક વાર અજમાવી જુઓ—

ખાટલી એકના પૈસા ચાર.

એકલા બનાવનારા—

ડચુક એંડ સન્સ.

૧૪, હુમમ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

મીઠી કે જુઠી ?

ધર્મેષ સંસારની એક વારતા.

પ્રકરણ ૧ બું.

સસેકસના પ્રખ્યાત ઉમરાવ લોર્ડ શીલીપ લીસ્ટરને કિસમસની મજાહમાં મજાહ કરતાં કંટાળો વિશેષ જણાતો હતો. તે પોતે દુન્યાની મોજમજાહથી પોતાની લાયક ઉંમરની આગમચથી ધરાધ ભરાધ ગયલો એક ધનવાન ચર્લ હતો. તેના વખતમાં—બધકે ખરી રીતે કહીએ તો તેના લાયક વખત આવે તે આગમચ, પોતાની બેસુમાર દોલતને મુકાબલે, તેણે એટલી બધી મોજમજાહો કરી લીધી હતી કે હવે તેને માટે જાણે કોઈ બી વાતમાં કશી મજાહ હતીજ નહી.

તે પોતાના મોટા મેહલ નામે “રેનવોલ્ડ” નાં એક આરાસ્તા પણ એકાંત દીવાનખાનાંમાં હાલ એકલોજ હતો. તેની આસપાસની બધી ખલકત કિસમસના રમણ્ય-તેહવારોની વાર્ષિક ખુશાલીમાં હળીમળી રહી હતી, તેની પોતાની ઉપર કીંમતી પારસલો—એ મુખ્યારક હીંગામને અનુસરતી તરેહવાર ભલી દુવાઓ સાથે—લેટસોગાદ તરીકે ઢગલાખંધ આવી પડ્યાં હતાં, પણ તે બધાં ઉજેડવા, જેવા કે તપાસવા જેટલી બી તેને ઉલટ થતી ન હતી. નોકરોનેજ તે ખુલવાનો તે બેદરકારીભર્યો હુકમ આપતો, અને જ્યારે કીંમતી હીરાઓનાં ઝળઝળ થતાં પેકેટો વિગેરે આંખને છેક છેક કરી મેલનારી લેટસોગાદો બેદાદ કીસમે ટેબલ ઉપર પડેલી જાણે એક શરમભરેલા ગેરધનસાક્ષી ફરીઆદ પુકારતી હતી, ત્યારે તેને પોતાને તો તે બધાની એક બી ટુંભા કરવા જેવો કશો એ મોહ ખરપા થયલો જણાતો ન હતો.

તેનો ટપાલનો કાચલો રાખેતા મુજબ તેની ખીદમતમાં લાવીને ખોલવામાં આવ્યો, પણ તેમાંથી ખી ઉપર ટપકેથી કવરો તપાસીને થોડાંજ ખોલવા ને વાંચવાની એકમતને તે જેમ તેમ પોંદચી શક્યો. રાજદરબારનાં દમામદાર મોનોગ્રામોવાલાં ભપકાભર્યાં કવરો ને સુગંધમય ખુશખોથી બેહક બેહક થતાં નાધલી ધડીનાં જીનાં સુંદર પરખીડાંઓ તે ફક્ત ઉપરથી જોઈને બાજુ મુકતો ગયો. તે બધાં જોવા, વાંચવા ને તેના જવાબ કરવાનું કામ તેનાં મત મુજબ તેનું નહીં પણ તેના સેક્રેટરી જીરાદડ ડનમોરનું હતું. તે કાગળોમાં ઘણાંખરાં ડીનરો અને જાલોનાં તેડાંઆણાનાં, મિટીંગો અને કાગિનસીલોને લગતી ખજારોનાં અને વળી કોઇક પ્યારના મીઠા પેગામોનાં હતાં; પણ જવાંન લોડ લીસ્ટરને કોઈ વાતની પરવાહ હોય એમ જરા એ દેખાયું નહીં.

તે આ કિસમસ પર તેની આખી જીંદગીમાં પેહલીજ વાર એમ પોતાના મોટા મેહલનાં એકાંતમાં એકલો હતો. તે તો મીસ્ટલનો ડ્યુક એજ દિવસે એક મોટી પાર્ટી સાથે શિકારગાહે જનાર હતો તેમાં સામેલ થવાનું આગલી રાત્રે કબુલી ચુક્યો હતો, પણ તે રાત્રે થોડા પરથી ઉતરતાં તેનો પગ કાંઈક ઝોક આવી જવાથી જરા જોખમાયો હતો, એટલે આજે તે પોતાના “ રેનવોલ્ડ ” મેહલમાં હજી એકલોજ હતો.

તેને બાહેરની ગડબડખેરી દુન્યાનો ધામધુમ્યો ઘોંઘાટ ઘણો મોટો કંટાલો ખવાડતો હતો, અને તેથી તેણે બાહેરના ઘોંઘાટથી અલગ થવા જોગી દરેક યોજના કરી. તે જે ઘોંઘાટ પોતાને કાંતે આવતો નહીં બંધ કરી શક્યો તે ફક્ત દેવલમાં ચાલુ થઇ ચુકેલા ઘંટના લોખંડી અવાજના થોડા હતા. તે અવાજ ના તો તે પોતાના કાનમાં ઘોંઘાટ કરતો દાખલ થતો બંધ કરી શક્યો, કે ના તો તે અવાજથી યાદ આવતી તેની બચગીની ગમ્મગમ્મરી તે મનમાંથી દુર કરી શક્યો. તેણે યાદ કર્યું કે વરસોની વાતપર તેની વીધવા માતાનાં જવાંન પાસાંમાં દખાઈને તેણે એ દેવલના ઘંટની લોખંડી જખાન તેના એકસરખા થોડાઓથી એમ અવાજ કરતી શું કેહતી ને સમજાવતી હશે તે તેને પુછ્યું હતું, અને તે ભલી માતાએ ત્યારે તેને સમજાવ્યું હતું કે એ આપણને સર્વને બેહસ્તતો પેગામ પુગાડે છે કે આ દુન્યાથી કાઝેર થયલાં ને કંટાલેલાં માટે, જે તેઓ સદમાગે આ જીંદગીમાં જીવ્યાં હોય તો, પેલી દુન્યામાં હંમેશગીની રાહત અને સુખ છે !

“મારા વાહલાં દીકરા,” તે કહેતી હતી, “મારી તુંને દુઆ છે ને તું ધણાં વરસ છવશે, અને છવીને એ થંટ દર કિસમસે સાંભળશે, વાસ્તે તે સાંભળે ત્યારે સદા સચ્ચાઈથી વરતવા અને નીતીથી ચાલવાને મારી આજની શીખામણ તું વરસ દર વરસ યાદ કરતો રહેજે.”—અને તેણે તેમજ વરતવાની તે બધી માતાને કબુલાત આપી હતી, મગર અફસોસ કે તેવીજ નીખાલેશ છાંદગીથી વરતીને તે કબુલાત તેણે પાળી હતી એમ તે પોતાની છાતીપર હાથ મુકીને આજે કહી શકવાની હાલતમાં નહીં હતો !

તેની જવાંન આખો આંસુથી ભરાઈ ગઈ. એક બાપનો સાહયો તો તે છેક જાગૃતીથીજ જોહી બેઠો હતો, પણ આવી એક બધી અને મેહરબાંન માતા ખી જો તેને નસીબે છવવા પામી હોત તો તે આજે એક જુદીજ રકમનો માણસ થતે એમ તેને લાગ્યું. તેને આજની કિસમસે કશીજ રાહત મલવા દીધી નહીં. તે દરેક જાણથી અને દરેક ચીજથી કાચર થતો જાણ્યો. તે એસુમાર પૈસાનાં પ્રયત્નથી વધતો જોડો બેઠકી ગયો હતો, અને ધારવા કરતાં વેહલો ધરાઈ જમને હવે પસ્તાતો હતો.

“ રેનવૉલ્ડ ” ના એ બધા લોર્ડ લીસ્ટરો પુરાતમપણાંથી પ્રસીદ્ધ હતા. તેઓ ઇંગ્લાંડનાં સૌથી આગેવાન કુટુંબમાં આમેજ હતા, અને એ ઉમરાવોના પુર્વજો છેક અસલવારેથી મોટા અને માનવંત લેખાતા હતા. એ રેનવૉલ્ડ મેહલની તેમની મીઠકત વટીક આખાં સસેક્સમાં સર્વથી મોટી અને માન પામેલી ગણાતી હતી. વંશપરંપરા એ ઉમરાવો બાહદુર, ખુબસુરત, સાચા અને લડાયક ઉધરયા હતા. તેઓ મગરૂર, કરડા, અને અદેખા હતા. તેઓની મોટાઈજ ગોયા પોતાથી કોઈને પણ શ્રેષ્ઠ નહીં જોઈ શકવામાં સમાયલી હતી, અને એ જાતના સદશુણ કે દુરશુણોનો વારસો પેહડી દર પેહડી નવા આવનાર ઉમરાવની રંગોમાં જાણે એક સ્વભાવિક પ્રેરણાથી ઉતરતો આવતો હતો. લોર્ડ શીલીપ લીસ્ટર, એટલા વાસ્તે, એજ પ્રકાર ને એવીજ તખ્તનો એક મોટો દમામદાર ઉમરાવ ઉધરયો હતો. તેનો એહરો કરડો તોપણ ખુબસુરત ને મગરૂર તોપણ મનમોહન હતો. તેની હીલચાલ તેજસ્વિ અને અદા ખાંદાંની દેખાતી હતી. તેનો ઉમરાવ બાપ તેને ફક્ત એક વરસની ઉમરનો થયો જોઈને હંમેશગીમાં આલ્યો ગયો હતો,

અને તેની બધી માતા પણ તેને પ્રકટ સાત વરસનો કરવા પાંખીને આ દાની જેહાનથી અસખાળ ઉઠાવી ગઇ હતી, જેથી એક દુરનો સગો તેનો વાલી થવા પામ્યો હતો; ને તેણે કાંઈ પણ આકાશ વગર એ ખાળક ઉભરાવને મનને ગમે એમ ખગડવા ને વીખરવા દીધો. તેને પૈસાની કશી બાધ કે તંગી ન હતી. તે જીવ આહે એટલું એકડી વારે ખરચી ખાતો. સુમાગ્ય એટલુંજ કે કેળવણી તેણે ઉંચા પ્રકારની લીધી, અને પોતાનીજ ઉંદ અને ઉઘટના સગળે તે ધણું સારું અને ધણું જલ્દી શીખી પોતાના દરજ્જાને જેગ દેતો ઉધર્યો.

તેનું ઉભરાવપદ બેસુમાર પૈસો સાથે મેતું આવ્યું હતું. તેની ત્રણ ત્રણ મોટી મીલકતો અને જગીરો હતી. સારે સારે ઘેરનાં તેની ઉપર મરી પડતાં હતાં, અને તેને પોતાની દીકરીઓ પેહેલાની દેવા સેહેકડો માખાપો અતીધણાં આતુર થઇ રહ્યાં હતાં; પણ મોજશોખના તે મોજલા ઉભરાવને ઘણી જીસરીનો કદી ખ્યાલ થવા પામ્યોજ ન હતો. તેને ખરા ખ્યારથી કોઇએ આજતક આહયો ન હતો, અને તેથી તે પોતે બી ખ્યારની અસરમાં આગસુધી બેઅસર અને નાવાકેક ઉધર્યો હતો. સારાંશ, એ રીતે તે હજી તો બત્રીસ વરસની છેક જવાંન ઉમ્મરમાં હતો તેટલાંજ પૈસા, માનઅકામ, મોજશોખ, અને એ સર્વથી ધરાઇ ભરાઇને તે પરવારી ગયો હતો. છેક ખાળક ઉમ્મરે લગભગ સ્વતંત્ર થઇ રહેલો હોવાનાં પરીણામમાં તેને એ છુટાપણું પેહલી હરોળમાં ધણું ગમ્યું, અને તેથી તેણે તે ધણું ભોગવી લીધું.

તેને પરણવાની ધણીક ભલામણો થઇ હતી. તેના વાલીઓએ બી તેને એજ સદલાહ આપી હતી. તે સુધરીને સમો થાય અને તેની ધરાઇ ભરાઇ રહેલી જીદગીનાં કંટાળાથી બચીને પાછો સુખી થઇ શકે એટલામાટે તેની કોઇ પસંદગીની મોહરદાર સાથે પરણવા તેઓ તેને ભલાંમણુ કરતા હતા; પણ તે વાતને તે આજતક કદી બી એક-મત થઇ શક્યો નહી હતો. પરણવાજેગી ગંભીરતાથી તે એક પણ અગળાને અત્યાર સુધી જોઇ કે ચાહી શક્યો હતોજ નહી. મોટાં મોટાં આલીશાંન અને ઉભરાવ ખાન્દાંનની નાજનીનો તેના હાથની ઉમેદવારી કરતાં કાયર થઇને કંટાલી ગઇ હતી. તે બેઅસર જવાંનને ખ્યારની જીજીમાં કોઇ બી અસીર કરી શક્યુંજ નહીં, અને પરીણામ એ થયું કે તે આયદે કોઇ બી વારસ વગર મરી જશે એવોજ દેખીતો.

સંભવ હોવાથી તેનો પીત્રાધ્યાલખર્થ, તેના હવે પછીના વારસ તરીકે, તેની જોડે “ રેનવોલ્ડ ” મેહેલમાં રહવા આવ્યો. તેજ છોકરો હવે પછી માટે તેનો જાહેરમાં વારસ લેખાતો હતો. એ રીતે લોર્ડ શીલીપનો હાલ પુરતો તો કોહેલો સડેલો કારોબાર હતો, જેવા એક કારોબારથી, ઉપર કહ્યું તેમ, છેક જવાંન ઉમ્મરે તે અત્યારમાંજ પુરતો કંટાલી ગયો હતો, અને મજકુર “ ક્રિસમસ ડે ” ના વેલાતના સૌથી ધામધુમ્યા તેહવારને દાહડે તે સૌથી વધારે કંટાળેલો જણાતો હતો.

આંતે તે કંટાલાથી ખચવા ને ખાઝ આવવા તે પાંઉખ્યાદો તડકાંની ટાપી પેહડી લાંબને ફરવા નિકળી પડ્યો. તે ઘણું આલ્યો. આલવાની કસરતનો તે હંમેશનો શાખીન ઉમરાવ આજના કંટાલાની ધુંધમાં વધતું આલ્યો, અને પોતાના મેહલની સરહદથી છેક ઘણે દુર “ કૉલ્ડર વુડસ ” નાં જંગલોમાં ઉતરી ગયો.

ત્યાં હવા ખુશખોદાર અને ખુશનુમા હતી. સધળું શાંત અને સુખ હતું. ક્રિસમસને લગતી ધમાલ કે ગીરદીની ગડબડ જેવું ત્યાં કશું એ હતું નહીં. એ ખાજુની ટેકડીઓ અને મેદાનો તે ચલકતાં તડકાંવાલા દિવસે લીલોત્રીથી તર થયલાં, આખને જાણે તાહડક પમાડતાં હતાં. ઝાડો ફુલપાન અને પાત્રાંઓથી લરાધ ગયાં હતાં, અને ઉમંગના રંગમાં ડોળતી ડાળીઓ ત્યાં દરેક તાજગીનીજ જાણે સાહદત પુકારતી હતી. પીલાં “ કાઉસ્ટીપ્સ ” અને શીકાં “ પ્રીમરોઝીઝ, ” બાદશાહી “ એસ્ટનટસ ” અને નાજુક “ બ્લુબોલ્સ ” વિગેરે વિગેરે પુલોની દીપક અને બહેકાત એ સધળું તે જંગલોમાં જોવાજોગ હદ સુધી રમણ્ય હતું. જાણે તે ખુદરતને પોતાને પ્રિય થઈ પડેલી એક જગા હતી. પાતરાંઓનો ખણખણાત, પક્ષીઓનું ગાયન, પવનનો સરોદ અને નાયતી કુદતી ડાળીઓનો ખખડાત જાણે આસપાસનાં ધાસપર નાચીજ રહ્યાં હતાં !

શીલીપ (લોર્ડ લીસ્ટર) એ બધું જોતો, તપાસતો અને તેની મજાહ મેલવતો આગલ અને આગલ આલ્યો. તેનાં તનને કસરત અને મનને રાહત મળી, અને એમ ચાલતો તે જંગલો પટાવીને એક મોટાં નાલાં આગળ આવીને થોડ્યો, કે જેનો ખળખળ વેહતો ખણખણાટ ખુદરતની ખુખીઓમાં તેનાં હાલમાં ઉસ્કેરાયલાં મજા માટે એક નવું “ મ્યુઝીક ” હતું. તે નાલાંની સરહદે આલ્યો; પણ જરા

વારમાં ચમક્યો અને થોખ્યો. તેણે શું જોયું ? તેણે ત્યાં એક પીકચર જોયું કે જેની ખુબસુરતી અને સુંદરતાએ તેને સરખસર માહત કરી લીધી. તેણે જે જોયું તે એક પીકચર તરીકે કેનવાસપર જો ઉતારયું હોય તો ત્યાં પણ આખને છક કરે એમ હતું, માટે આ જીવતો જાગતો ખુદરતી નકસ તે સરજનહારની પોતાની પીછીનાં પરીણામ તરીકે તેને જાણના હેરત કર્યા વના રહી શક્યો નહીં. તે અજાણજીની એક આહ સાથે તે દેખાવ જોતો ઉભો.

તે નાહું જોળાંગવાને વચ્ચે મોટા પથ્થરોની ગોઠવણી થઇ હતી, જે પથ્થરો કુદાવતી એક મધુરી બાળા એક મનહર બોલો ખાંધે ઉપાડી, ગાતી લલકારતી આગળ વધતી હતી. તેનાં સોનેરી જુલક્ષાઓ કમ્મર સુધી વેરવાર વીખરાઈ પડેલાં હતાં, કે જ્યારે નાચતો કુદતો પવન તે લાડકીનાં તે જુલક્ષાઓ સાથે આલીંગણ કરવાના લાડ કરવા પડ્યો હતો.

તે સીધી, પતલી અને ઉંચી હતી, અને એમ છતાં શેઠરી અખલાઓ જેવી તે કાંઈ કંટાયલી તવાયલી કે સુકાયલી ન હતી. તે ખુશાલ, તંદરોસ્ત અને મજબુત ખાંધાતી એક નાજોનખરાંભરી નાજનીન હતી. તેના ચેહાપર ગામરેની આસુદગીનો રતાસ અને તંદરોસ્તીનો ખહાર પ્રગટ નજરે આવતો હતો. કાશીનતું ચેટક કે ખુબસુરત દેખાવા માટેનાં હુન્નરમંદ કાંઈઓની બાબદમાં તે ગામરેની ગોરી ખીલકુલ દોષરહીત દેખાતી હતી.

તેના યગ પાણીમાં ચાલતાં લગભગ શુકળ સુધી ઉંધાડ કરેલા હતા, અને અજમાની બોહે પણ છેક બાજુ સુધી વાલી દીધેલી હોવાથી તે ભરેલા હાથો લગભગ તેજ મીસાલે નંગન હતા. તેની ખાંધે એક બાળક જેટલું હતું તે પણ તેટલુંજ ખુશાલ, રમત્યાલ અને તંદરોસ્ત દેખાતું હતું. તેઓ બંને પાણીમાં ગમત કરતાં આગળ વધતાં હતાં.

લોડ શીલીપ છુપીને મનભાવતી કીસમે તેને જોવા બાજુમાંનાં એક મોટાં ઝાડને ઓધે દબાઈને ઉભો, કે જ્યારે તે વિશાલ નાલાંમાં એક વચમાંના મોટા પથ્થરપર તે સુંદરી પોતાના દીલખુશ બોળ સાથે આવી ઉભી, અને સુર્યનારાયણની તેની ઉપર પડતી સીધી દ્રષ્ટિનાં પરીણામમાં એવડાં તેજથી તેજસ્વિ બનેલી તે સુંદરતાને શીલીપ તેની સંતાવાની જગ્યાએથી સંપૂર્ણ કીસમે જોઈ શક્યો.

તે એક દેવતાઈ સ્વરૂપ હતું. તેણે આ આગમય સેહેંકડો સુંદરતાઓ જોઈ હતી, પણ આવી એક જી મધુરી-એક ખરી સ્વપ્નવત સુંદરતા-તેણે આગળ એકે જોઈ ન હતી. તે જાણે પોતાની નજર તે પવિત્ર દરશન ઉપરથી એક પણ પણ ખસાડી શક્યો નહીં: એક લાગણી કે જેણે તેને જકકરપકકર પકડી લીધો. તે તાજુથ થયો કે ગરીબ વર્ગનો એ સેતારો કોણ હશે ?

તે અબજાએ અલગત શીક્ષીપને જોયો નહીં. તે હવે પાણીમાં ઉતરી હતી, અને તેના ઉંઘાડા પગપર તે પાણી જ્યારે એકઠા સમુદ્રમાં વિંટલાઈ રહ્યાં હતાં ત્યારે તે ખુશાલ તખ્તપતથી હસ્તી તે બાળકને નગ્ન બનાવી તેમાં જળકોરતી અને નહવડાવતી હતી—એક ક્રિયા કે જે તે નિર્દોષ બાળકને પોતાને પણ એક ઘણી મોટી ગમત અને મજાદ આપતી જણાતી હતી.

શીક્ષીપ તે બધું જોતો ઉભો, તે પોતાનાં મનથી અજુજ વટીક થયો કે આ તેની શી ગતી થઈ ગઈ હશે કે તે આગળ વધવાનું હવે મન કરી શક્યોજ નહીં ? આ અબજા કોણ હતી કે જેણે નજરખંદી કે જાહુનાં જોરે જાણે તે ઉભો હતો તે જગ્યાપરજ તેને ખાંધી લીધો ?

તે બાળકને નહવડાવ્યા પછી તે સીધી હરોલમાં જે બાજુ શીક્ષીપ હતો તે કિનારે આવી, અને પોતે પગ સાફ કરી સ્કીપર્સ પેહડ્યાં, કે જ્યારે પોતાનો મીસક્રીન ટ્રેસ વિગેરે સમો કર્યા પછી તે બાળકને તેણે તેજ ક્રીસમે કપડાં પેહડાવી તૈયાર કર્યું. એ પછી બાજુમાંનાં એક શીતલ છાંયાવાડા પથ્થર ઉપર તે નાજનીન એકાદ પલ વીસામો કરતી બેઠી, જે બધો વખત તે બચ્ચાંને વહાલથી વાત કરાવતી અને હેતથી બોલાવતી રહી—જ્યાં સુધી કે તે બચ્ચું તે પ્યારા હાથોની પાસબાનીલરી પનાહમાં નીરાંતથી નીંદ્રાવશ થઈ ગયું, અને તેને ઉંઘાતું જોઈ તે મધુરીએ ત્યાંના એકાંતમાં મીઠા શરોદથી એક હાલ-રડું ગાયું, જેણે લોડ લીસ્ટરના જીગરને છેક અંતર સુધી આરપાર છેદી ભેદી નાખ્યું !

તે અદેખો થયો. તે બાળક કે જે તે અબજાનાં પાસાંમાં દબાઈને નીરાંતથી પોહતું હતું તેની ઉપર જાણે તેને ધર્પાની ઝાંઝ ચઢી. તેણે આજું કે તે બચ્ચાંને તે મધુરીનાં પાસાંમાંથી એક ઝંટકે ઝુટવી લઈ

તે નાલાંમાં ફુખાડી મારી નાખવામાં આવે । આવી એકનો ધ્યાર તે પીઆસનાં ઉપર તેને મન બધો વ્યર્થ અને હરાંમ શુભાવવામાં આવતો હતો. તે પોતે પોતાની એ અદેખી લાગણીથી અજાણે થયો, અને તેમ છતાં તે છોકરી તે નીંદ્રાવસ બાળકને ઉપરાસાપરી લીધેલી મીઠી ચુમીઓથી નવાજવાનું ચાલુ રાખતી હતી તે પોતે ભાગ્યેજ જાણ શકતો હતો ।

શું તે તેતુંજ બચ્ચું હશે ? તે પોતે અતીથણી જીવાન અને બાળક જેવીજ નાધલી છોકરી દેખાતી હતી, કે બ્યારે તેનાં ખેલામાં ઉધતું તે બચ્ચું કમમાંકમ બે વરસની ઉમ્મરનું નજરે આવતું હતું.

લોડ લીસ્ટરે પોતાની બેવકુશીને હસી કાઢવા ચાલું, પણ તેમ તે કરી શક્યો નહીં. તે એક આવાં નિર્દોશ નિરાશ્રીત બચ્ચાં માટે અદેખો થતો હતો, અને વળી અદેખો બી એવી એક અબજાના સંબંધમાં કે જેને તેણે પોતાની આખી છાંદગીમાં આજતક કદી જોયલીજ નહીં, અને હમણાં બી જે એક કેવળ ત્રાહીતથી કોષ રીતે તેને અધીક નહીં હતી. વળી એક અબજા કે જે તેની પોતાની પંક્તીને પદવીથી લખ્યો મરતબે ઉતરતો હતી, કાંકે દેખીતી રીતે તેના પેહરવેશ ઉપરથી તે છેકજ મોહતાજ અને સુકસેસ એક તકાકે જણાઇ આવતી હતી ।

પ્રકરણ ૨ જું.

લોડ લીસ્ટરના એ વિચારોનાં દરમ્યાનમાં તે તે અબજાને ધણી મોજથી જોવાની તેની મજાહતી હરોલમાં હવે તડકું વધતું માંથે આવતું હોવાથી તે ઉઠીને ઉભી થઇ, અને કીનારે કીનારેથી આગલ ચાલતી થઇ. તે છેક તેની લગોલગથી પસાર થઇ, પણ તેણે તે ઉમરાવને જોયો નહીં. પોતે એ પોતાની સુંદરતાથી કોષતું બી ધ્યાન ખેંચી શકી હોય એ વાતની તમામ નિર્દોશ બીનમાહીતગારી વચ્ચે તે મધુરી બાળા પોતાના મનહર બોબ સમેત હવે એક ઝપાટે ચાલતી આગલ વધી.

શીશીપ તેની પુઠે ગયો. તે ક્યાં જતી હતી અને ક્યાં રેહતી હતી તે જાણવાને તે તલબગાર બની ગયો હતો, અને “કોલડર વુડસ” નાં બીસરમાં એક મોટી ટેકડીની બાજુએ ગરીબ લોકોનાં ઝુપડાંની જે એક ચાલી હતી તે ગલીમાં હેરથું લેતાં તે અબજાએ નાક

પર ઉમેલી એક ન્હાની બાળકી સાથે એક બે બોલ વાત કરી તે તેણે દુરથી જોયું, અને પછી તે અબળા તેની નજરે આવતી બંધ થઈ.

શીલીપે હવે અસારતથી તે ચાલીની બાહરની એક “ સફેદ ચક્રી ” આગલ ઉમેલી તે ગરીબ બાળકાને પોતાની પાસે તેડી. “ બુચી, ” તેણે પ્યારના દેખાવથી પુછ્યું, “ એ હમણાં ચક્રી આગલ તારી સાથે વાત કરીને અંદર ગલીમાં ગઈ તે છોકરી કોણ છે ? ”

“તમે નહીં જાણતા ?” તે ચતુર બાળકીએ અજાણીથી પુછ્યું; “અહીં તો આખું ગામ એને જાણખેછ. એ તો અમારી ગેડીઝ હાઈલેન્ડ છે.”

“ ગેડીઝ ! ગેડીઝ ! ” તે ઉમરાવ અરધું મનસે પટપટયો; “ ક્યું સેહલું, સાદું અને તોખી મીઠું અને મધુરું નામ છે ! ”— અને પછી મોટેથી વધાર્યું, “ અને એની સાથે જે બચ્ચું છે તે કોણ છે ? ”

“તે ? તે વળી કોણ ? તે તો એનો દીકરો ‘ લીઓ ’ છે.”

“ ત્યારે તો એનો વર ખી હોશે ? ” તે જવાને દુઃખના એક દેખીતા નાઉમેદ ઝટકાથી તરત સવાલ કર્યો.

“ નહીં, એનો વર નથી; એ હમણાં તો એકલીજ રહેછ, ” તે ચાતુરીએ દીલખુશ જવાબ કર્યો. “ તેના વરને મરી ગીયાને તો વરસ થઈ ગયું. અમારી પાસેનાં ઝુપડાંમાં એ તો ખીચારી પોતાના બચ્ચાં સાથે હવે એકલીજ રહેછ, ને મારાં બુઢાં બપાઈ એ બેઉપર ધણુંજ હેત રાખેછ. ”

“ એનો વર શું ધંધો કરતો હતો ? ”

“ તે ધરવેલીનાં ખેતરમાં ખેતી કરતો હતો.”

“ તું ઘણી દાહી છોકરી છે, ” તેણે વખાણ કરી કહ્યું, અને તેના હાથમાં એક શીલીંગ સેરવી દેતાં તે બોલ્યો, “ મીઠાઈ ખાજે; ”— અને પછી ત્યાંથી તે ચાલતો થયો.

તેનું ચીત ચોરાઈ ગયું. ગેડીઝ ! તે ગોયા જગતાં ખી ગેડીઝનાજ સ્વપ્ના જોયાં કરતો, અને ઉંઘતાં પણ તેજ મોહીની મુરતની મીઠી યાદમાં ગીરફતાર મરક થતો. તેણે તેને ભુલી જવાની કોશિશ કરી, પણ બર્થ !

એજ કીસમના પછાડઓમાં તેણે એમ ચાર છ દીવસો ગખડાવી કાઢ્યા, પણ અંતે મન નહીં માનવાથી તે “કોલ્ડર વુડસ” ની સહેલગાહે એક વાર પાછો ગયો, અને પેલીજ ગુઆરક જગ્યામાં તેજ શીતલ છાયા હેઠલ તેણે તે માદીકરાંને ગોઠવાયલાં જોયાં, મા સીવતી બેઠેલી હતી—બાળક બાળુમાં બેલતું હતું.

તે સુદરી આજે તો વધતી ખુશતુદ, વધતી ખુબસુરત, જ્યાંદા દીલચસ્પ દેખાતી હતી ! વાદળાંમાં જેમ વિજળી તેમ તે ઝાડોના શીતલ છાયામાં તે સુદરીનું તેજ તમામ ઝગઝગી રહ્યું હતું. તે બચ્ચું તેનુંજ હતું, કેમકે તે બાળક જરા જરા વારે તેને “મમા ! મમા !” કહી પુકારતું હતું. તે પોતે હજી તો એક બાળક હતી, અને તેથી તે એક બચ્ચાંની માતા હતી એ ખ્યાલ તે જવાંન ઉમરાવને કાંઈક રંજકારક થઈ પડ્યો.

તેણે તેને વાત કરાવા આહ્યું. તે પરવાલાં જેવા પ્યારા હોઠો તેની જોડેની એકાદ વાતચીતમાં ઉઘડે એવી તેણે દીલોજાન તલબ કરી, અને ભાગ્યદેવી પ્રસન્ન થઈ હોય તેમ પવનના એક સપાટા સાથે તે બાળકનાં માથાંપરની ટોપી બીજીજ પળે ઉડીને તેના પગ પાસે આવી પડી, જે ઉચકી લઈને તે એક કુદકે બાહર આવ્યો.

“તમારાં બચ્ચાંની આજે ટોપી પેલી તરફ ઉડી આવી હતી,” તેણે કહ્યું,—અને તેનાં દીલમાં ખુશાલી નાચી રહી, કેમકે એક મીઠાં “કેક યુ” સાથે મીઠાસથી હસીને તેણીએ પોતાનાં કામમાંથી માથું ઉંચું કરી તેની તરફ જોયું. હવે ખરી રીતે તો તે ઉમરાવે ત્યાંથી એ પછી તરતજ આવી જવું હતું. તે તો તેનો એક મીઠો સરોદ રૂપરૂ સાંભળવાનેજ તલબગાર થયો હતો અને તે તેણે સાંભળ્યો હતો, માટે હવે તેને વધારે વાર થોળવું અતીથાણું નામુનાસેજ હતું; પણ એમ છતાં તે થોળ્યો, અને “કોલ્ડર વુડસ”નાં જંગલો અને તે રમણ નાલાંતી વાખવાખી વિશે તેને વાત કરાવતો તે એકાદ બળ ત્યાં જ્યાંદા ખોટી થયો : પણ વળી તે જેમ વધતો ખોટી થયો તેમ જ્યાંદા જખમાયો, અને તે ચળકતી આંખની રોશણીની બાહર સંધળો સુનકર ને અધકારજ બ્યાપી રહ્યો હોય તેમ તે હવે તેને મુકીને સુતલગ અલગ થઈ શક્યો નહીં !

“ આએ તમારું બચ્ચું છે ? ” તેણે પુછ્યું — અને હસીને વધાર્યું,
“ એક બચ્ચાંની માતા થવાને વાસ્તે તમે પોતે ધણું નાધણું દેખાઓ?”

“ હાહ, મારી નાચારીના સખએ હું ધણી જલદી પરણીતી, ”
તેણીએ કાંઈક ગમખારીયી કહ્યું. “ તે વખતે મારી ઉમ્મર ફક્ત સોલ
વરસની હતી. ”

“ અને હમણાં તમારા વર નથી ? ”

“ નહીં છ; તેવણુ ગીએ વરસે મરણુ પામેલા છે. ”

શીલીપ ખેઠો. તેણે ધણીજ મમતાથી તે કમનસીબ જવાંન ખાંતુની
આગળી હકીકતને લગતા વધતા સવાલો કર્યા, અને તાજુખીની વાત કે
તેના તેણીએ નિદોષતાથી કરી ખી આનાકાની વગર સધળા સાચ્યા
જવાબો આપ્યા । “ મારી હકીકતમાં તાજુખીભરેલું કશું ખી નથી, ”
તેણીએ હસીને કહ્યું. “ મારા બાપ “કૌન્નડર વુડસ” માં ખેતી કરતા
હતા, અને તેવણુ અમોને મા દીકરીને ધણીજ ગરીખીમાં મુકીને મરી
ગયા હતા. તે પછી ખી અમોએ મજુરી કરીને અમારું પુરું કરવાનું
ચાલું રાખ્યું, અને તેટલાં મારાં ગરીખ માતાનું પણ અચળ્યુચ મરણુ
નિપળ્યું. એ રીતે હું ધણી જવાંન ઉમ્મરે નિરાધાર રવડી પડી, અને
મને આએ ખોહળી ધરતીપર કોષનો ખી ઓયો કે આધાર રહ્યો નહીં,
કેમકે અમારાં કોષ ખી સગાં વાહલાં હતાંજ નહીં, અને કોષ દુરનાં
સગાંઓ હાય તો હું તેઓને જાણતી કે ઓળખતી હતી નહીં. હવે
એવાં મારાં દુખમાં તેથી મારાં પરગજુ પડોશીઓને મારી ધણી દયા
આવી તે તે લોકો મારાં માયબાપ થયાં. તેઓમાં એક હાર્ટવેન્ડની
અટકતું કુટુંબ રેહતું હતું, કે જે કુટુંબના વડા દીકરા દેવીડ હાર્ટવેન્ડે
મને પોતાના હાથની ઓદ્ધર કરી. તેનું ધનડરવેંત્રી આગલ એક મોટું
ખેતર હતું, અને તેઓ અમારા ખેડુત વર્ગમાં જે પૈસાથી સુખી ગણાતાં
હતાં. એટલામાટે એ કારણ આંખ વીંચીને બાહલ રાખવાની મને
બધાંએ ધણી ભલામણ કરી, અને મને આગર દરકારથી માફ પુરું
કરવાનું સાંધણુ મલતું જોઈ મેં તે માંગણી તરત બાહલ રાખી. તે
ધણો ભલો હતો. તે મારી પર ધણો ખ્યાર રાખતો હતો, અને મારા
જોડે અત્યંત માયાથી વરતતો હતો. હું તેની સાથે મારા ગરીખ
સંસારે પુરતી સુખી હતી, અને તેવામાં મારા વાહલા લીઓનો જનમ
થવાથી હું વધતી સુખી થઈ. ”

“લીઓ તે આજે રમેછ તેજ છોકરા કે ?”

“હાથ; એ મારી આખી દુન્યા છે,” તેણીએ ગમખારીથી કહ્યું. “મારા દેવીડને તો ખુદાએ જલદીજ પછીથી તેડી લીધો. તે ઘાસની ગંજીનું એક મોટું ગાડું હાંકી જતો હતો તેવામાં તેને ઉંઘનો ઝોકો આવવાથી તે બિચારો પડી ગયો, અને તેનાં માથાં ખરથી તે મોટાં ગાડાંનું ભારી ચાક ફરી ગયલું હોવાથી તે ખીચારો બે દાહાડા જીવીને મારગે લાગી ગયો. તેનાં માએખાપ ખી એ દરમ્યાનમાં મરી ગયાં હતાં, અને એક નાધલો ભાઈ પોતાનાં કુટુંબ સાથે છેક રોકાઈ જઈ રહ્યો હતો, જેથી ગરીબ દેવીડનાં મરણ પછી હું અને મારો લીઓ તદ્દનજ નીરાધાર પાછાં રવડી પડ્યાં.”

“પછી ?”

“પછી ધનડરવેલીનું અમારું ખેતર અમોને વેચી નાખવું પડ્યું, કેમકે દેવીડનાં મુવા પછી જણાયું કે તેને માથે મોટું કરજ થઈ ગયું હતું, અને તે કરજ આખા પછી અમો માદીકરા છેક ભીખારી હાલે આવી ગયાં. તે પછી પેલી સફેદ ચકરી આગળની એક ચાલી-પરનાં જીંપડામાં આજે વરસ દાહાડો થયો હું રહેલી છું, અને મજુરી કરીને તેમજ સીવી સાંધીને ટકેવકે મારું ને મારા વાહલા લીઓનું પુરું કરું છું.”—અને એમ કહેતાં તે મજુરીની મીઠી ચરમો આંસુઓથી ભરપૂર ભરાઈ ગઈ.

“ગરીબ છોકરી !” તે ધનવાન ઉમરાવ દયાથી પટપટ્યો. “ગરીબીનાં એટલાં બધાં સંકટો ઉપાડવાને વાસ્તે તું હજી ખરેખર ધણી નાધલી કેહવાય.”

“મને કંઈ એ સંકટોનું ઝાઝું દુઃખ નથી,” તેણીએ આંસુઓ વચ્ચેથી હસીને કહ્યું. “હું મારાં વાહલાં બેળીનાં સુખમાં એટલી બધી સુખી છેઉં કે મને ખીજાં કોઈ ખી દુઃખનો ચમટો દુરી શકતો નથી, અથવા ખરી રીતે કેહું તો મને તે દુઃખોનો વિચાર કરવાને વખતજ દ્રાજલ રહેતો નથી ! ફક્ત તેને માટે જોઈતી કરતી ચીજોનો જરૂર અસખાખ ખરીદવા કરવા જેટલા પૈસા મારી પાસે નથી દ્રાજલ થઈ શકતા ત્યારેજ મને ખરેખર દુઃખ તો લાગેછ.”

તેઓ એમ વરસોની પીછાણ અને દોસ્તી હોય તે રહેશે એકમેકને

પોતાના વિશ્વાસ આપ લે કરી સુખથી ને નીરાંતથી તાહેલાં ચલાવતાં જેમાં હતાં ! દીલમાં બનને ચોખ્ખાં હતાં એટલે જેમાંથી એકને પણ તે માટે કશી શંકા કે અજાણી થઈ શકી નહીં. અગતકરીને નિર્દોશ ગ્રેડીકને એમાં જરા એ અચકાવા કે અજાણ થવા જેવું માલમ પડ્યું નહીં.

“ તમારી બધી વાત ઘણી દુઃખભરેલી છે, ” જરા વારે તે ઉમરાવે પાછું કહ્યું; “ તમે સુખ તો જાણે જાણ્યું જ નથી ! ”

“ માફ મોટામાંમોટું સુખ મારો લીજો છે, ” તેણે મગફરીથી તે કીનારે રમતાંજેલતાં બાળકપર નજર દોડાવીને કહ્યું;—અને એ સાંભળતાં પોતાના દાંતો અને હોઠો વચ્ચેથી તે જવાન કાંઈક પટપટયો, કે જેનો ભાવાર્થ, અલબત્ત, તે સુંદરીને સમજાયો નહીં.

તેને હજી ત્યાંથી ઉઠી જવા ગમતું ન હતું ! તેની બાજુમાં જેસીને એકથી હજાર સવાલો કરવા તેને ગમતા હતા, કે જે, એમ છતાં, હાલનેહાલ આ પેહલીજ મુલાકાતમાં એકદમ પુછવાને તે પુરતી હીંમત જમા કરી શક્યો નહીં. તેને તે ધણું અમર્યાદશીલ લાગ્યું, અને તેથી હવે તે રજા લેતો ઉઠ્યો. એમ છતાં ફરીથી તે મધુરીને મળવાનું તેણે તેના પાસે માંગી લીધું. તેણે એક તડાકે જોઈ લીધું કે આ નાજનીનને જે ખરેખર છતવી હોય અને તેનાં મનપર પોતાની ભલામણો છાપ તેણે જેસાડવો હોય તો તે પેલાં બચ્ચાં મારફતે કરવાનું એક બચ્ચાંની રમત જેવું સેહેલ હતું; પણ એ રીતે ઠગાઈથી કામ લેવાનાં અધર્મપણાં માટે તે પોતાનાં મનને સમજાવી શક્યો નહીં. તે પોહચેલણુટ્ટી હતો, અને તેથી તેને ખજાર હતી કે એવાં મોટાં વાહાલથી બચ્ચાંઓપર વીહલી પડનાર માતાઓ. તે બચ્ચાંપર જે હેત કરે તેને માટે એકદમ સાફ માની લીએછે, અને તેથી લીએને આગળ તેડીને પંપાલવા, પસવારવા, કે પેટમાં ચાંપવાથી તેનું કારજ ધણું સુધરી શકતે; પણ એમ છતાં તેણે તે રસ્તે ઠગાઈથી કામ લેવા પોતાનાં મનને જાણે ચોખ્ખી ના કહી.

તે આજે રસ્તે આ મોહક સુંદરતાને લગતાજ વિચારો કરતો ઘેર ચાલ્યો. તેની તાજુબી એ હતી કે આવી એક કામળાંગી દેવીડ હાર્ટલેન્ડ જેવા ગામડીઆ ખેડુતને ચાહીજ કેમ શકી હશે ? દેખીતી રીતે તે કાંઈ છાકટોભાગતો ઉંઘનસીનેણસી હોવો જોઈએ, કેમજે

મોહતા એ વાતની મોટી પુરવારી હતી. તે ગાહું હાંકતાંજ ઉંઘનો ઝાંકા ખાઈ પડ્યો હતો—કઠાય બળખાના બાહરનો ખી તે એક ઝાંક હોય । —અને ગાહાંનાં ચાક તજે તે એમ કચડાઈને મરી ગયો હતો તેવા એક લોહાને માટે આ સુંદરી સરખવા પામી એ ફાંટાખાજ કુદરતના ચીત્રવિચીત્ર ફાંટાથી જાણે તેની અક્કલ હેરત રહી, અને તેની રંગેરંગનું લોહી અદેખાઈનાં આવેશમાં તપી આવ્યું.

તે ખીજે દિવસે પાછો આવ્યો, અને આ વખતે ધણીક કુટ અને દુયોની ભેટ સોગાદો સાથે તે મધુરીને મનાવતો મળવા આવ્યો. તેણીએ તે ભેટો આધકાષ શરમાઈને કચુડ રાખી. તેના લીઓને એ મોટી ન્યામતથી મોજ મલશે એ સુખી વિચારોએ તેને હરખાવી ને તેથીજ તેણે એ ભેટ કચુડ રાખી. તેણીએ વળા આ વખતે હીમ્મત કરીને અતી ધણી ઓશકાતાં તે ક્યાંથી આવતો હતો તે વિષે તેને એક એ સવાલો ખી પુછ્યા, અને ત્યારે તેણે તેને સમજાવ્યું કે “હું છેક દેવનશાયરથી ચાલતો આઉં છું.”

“છેક દેવનશાયરથી ?” તેણીએ ધણી અજાણીથી કહ્યું;— અને એક હાથ એથી વધાર્યું, “ખરેખર પૈસા વગરનું જીવતરજ રહે છે.”

“તે કેમ ?”

“તો નહીં ? જો તમારી પાસે પૈસા હોત તો તમે ખીયાર પગ ધસતા એટલું બધું લાંબું ચાલતો તો નહીં ?” તેણીએ નિદાંપ લોલાઈમાં જવામ ક્યો.

તે એ સાંભળી મનથી હસ્યો, પણ તેણે તેને ભેદ ભાંજીને પોતાની મોટી શ્રીમંત હાલત વિશેનો ખરો ખુલાસો તુરત વેળા કરી કહ્યો નહીં. તે મુઠમાં હસ્યા કીધો. દોલતના દરંગોએ કરેલા ખીગાહનાં ખરીણામમાંજ કિસમસ રૂને દિવસે તેને પાંઉખાદો એમ કસરત શોધતો નિકળવું પડ્યું હતું એ ખુલાસો તે કેમ કહે ?

તે ચુપ રહ્યો. તે અમળા તેને તેના પૈસાને વાસ્તે નહીં પણ તેનાં પોતાવત માટેજ ચાહતાં શીખે એવું તે ચાહતો હતો. તે મુશ્કેલ અને મોહતાજ હતી માટે તેના પૈસાને ખાતર તે પીગળે તે જોવાને તે રાજી થઈ શકતો ન હતો, ન તેને એ વિચાર આવી જવાથી તેની તે

અજમાયસ લેવા આહતો હતો. તેણે પોતાને તેથી એક સાદા “ મીઠી શીશીપ ” તરીકે જ ઓળખાવ્યો.

એ પ્રમાણે તે એ પછી રોજ ત્યાં તે તરફ આવતો જતો થયો, ને એ મીલાકતો દરમ્યાનનાં તેનાં મોટાં સુખમાં તે જે જોઈને સદા જલતો રહ્યો હતો તે એ માતાનો તેના બહાલા બાળક બેટા લીઓ માટેનો પ્રાઠ પ્યાર હતો. તે એ પ્યાર જોઈ કે ખમી શકતો ન હતો ! તે નહીં જોઈ શકવાનું અદેખાપણું અમોએ ઉપર કહ્યું તેમ તેની નસોમાં વંશ પરમપરા ઓઢે ઉતરેલું ને પ્રવેશ પામેલું હતું. તેની આગલના સઘળા લોડ લીસ્ટરો એજ મુજબ અદેખા અને તુમાખી થઈ ગયા હતા.

પ્રકરણ ૩ જું.

એક રાત્રે ખુશતુમા અંદરણીની મોજ ભોગવતો પેલી “ સફેદ ચકી ” તરફ તે આવ્યો ત્યારે એડીઝ તેને કોઈ લાંબે તપ્પેથી પાછી ફરેલી મળી. લીઓ એ વેળાએ તેની સાથે ન હતો, અને આટલા લાંબા વખતની મીલાકતોમાં આજે જ તે તેને એ રવેસે એકલી મળી.

“ તું કાંહાં જઈ આવી ? ” તેણે અજાણીમાં પુછ્યું.

“ મેં ઘણી મેહનતે થોડીક લેસ તૈયાર કરી હતી, ” તેણીએ ખુશાલ જીગરે જવાબ ક્યો, “ અને જોદાની મેહરબાનીથી તે બધી હું આજે વેચી શકી છ, હું પાંધરી તે વેચીનેજ પાછી ફરું છ, ”—અને તેણીએ ઘણા હર્ષથી જોખો બરીને પૈસા જે તે કમાઈ લાવી હતી તે તેને બતલાવ્યા અને વધાર્યું, “ મારા વાહલા લીઓને વાસ્તે હું થોડાંક કેક ખી ખરીદી લેતી આવી છ. તેને ખીયારાને આજ સુધી કેક તો હું ખવાડી શકીજ નથી ! ”

તેણે તે મીઠી અખળાનાં નામુક હાથો પોતાના હાથમાં લીધા.

“ એડીઝ, ” તેણે કહ્યું, “ મારી સાથે નાલાંની બાજુની હંમેશની આપણી પેલી માનીતી જગા પર આવશે ? મારે આજે કાંઈક તુંને પુછવું છે. ”

તે ગમરાઈ ગઈ. બવિશ સમજી જવા જેવાં જ્ઞાનથી દુઃખ અને સુખની ભેગી લાગણીઓ સમેત તેનું બદન કાંપવા લાગ્યું.

તેઓ ગુપચુપ તે નાલાની બાજુમાં ચાલ્યાં.

“તું મને ખરું કેહ; તું શું તારા દેવીડ હાર્ટલેન્ડને ચાહતી હતી ?”

“ચાહતી હતી?” એ અજબજેવા સવાલમાં તેણીએ અજબજેબ થતાં પુછ્યું; “તે મારી પર ધણો પ્યાર રાખતો હતો, અને તાબેદાર મોહરદાર તરીકેની ફરજમાં હું પછાત નહીંજ હતી.”

“તે હું નથી પુછતો; પણ પ્યાર ?”

“તે વિશે તો કોઇ દાહડે મેં વિચારજ નથી કર્યો,” તેણીએ કાંઈક અચકાતાં કહ્યું. “તમે શું પુછવા માંગો છ તે હું બરાબર સમજી શકતી નથી, મીઠી સીદ્ધી, તે ગુજરી ગયો ત્યારે હું ખરાં દીલથી દુઃખી થઈ હતી.”

“હું શું જાણુવા માગુ છ તે તું હજી બરાબર સમજતી નથી,” તેણે કહ્યું. “હું તુંને સમજાઉં: તે તારી પાસે નહીં હોય ત્યારે તે પાસે આવે ત્યાં સુધી તું મિનિટો વટીક ગણે, તેના અવાજથી તારું દીલ ખુશીના પડમાં મારે, દિવસે કે રાતે તુંને તેનો તે તેનોજ ખ્યાલ રહે, તે તારી જીંદગીની જોત અને જીવનું અમૃત થઈ પડે એ બધી લાગણીઓ તેને માટે કોઇ દાહડે તુંને થઈ હતી ?”

“નહીં બા, એટલું બધું તો કાંઈ હું જાણતી નથી,” તેણીએ વિચારવંત જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે તું તેને ચાહતીતી નહીં.”

“હું ચાહતીતી તો ખરી.”

“પણ હું કેહુંચ તે કીસમના પ્યારથી તો નહીંજ ?” તેણે અંક કસાવ્યું; “તે કીસમનો પ્યાર જીંદગીમાં એકને અને એકજ વખત આપી શકાયછ. તે તારો પ્યાર હજી સુધી ફાજલ હોવાજ નોંધ્યો, અને તે તું મને આપશે ?”

“તમેને ?” તેણીએ ચમકીને કહ્યું.

તે ખીદી ગઈ ! એજ કીસમની વાતચીતની વડીથીજ તે અંત આવી હતી તે છતાં આજે જાહેર એકરાર સાંભળતાં જાણે તેની છાતી ખુશી અને ગમીની મીથીત લાગણીઓથી ધ્રુજ આવી !

“ઓ એડીઝ, વાહલી એડીઝ,” તેણે કહ્યું, “હું તુંને ખરાં

દીકથી ને ઘણીજ પ્રમાણીક મતલબથી આહતાં શીખ્યોછ. આએ હુન્યામાં તારી કીસમે કોઈ માફ દીક છતી શક્યું નથી,”—અને ઓશક અને હયાથી તે અગળાએ ભાગા દુટા સ્વરે તેનો જે જવાબ કયો તે સાંભળવામાં પણ જાણે પુરો પાધરો આવી શક્યો નહીં !

એ રીતે ખીજું એક અઠવાડ્યું ગળડી ગયું, અને ગ્લેડીઝ પોતાના કયુલ રાખેલા ભવિષના ભરથારને આસ્તે આસ્તે આહવા લાગી, —એક ભરથાર કે જે તેને માટેના પોતાના મોટા પ્યારને ખાતર પોતાનાં પૈસા, પદ્ધતી, અને ખાન્દાન વડીક જાણે લુલી જતો હતો ! તે અસલમાં વધતોઓછો છકેલ, બેહકેલ અને ખુરો હતો, પણ એક સાચ્યા પ્યારની શુદ્ધતાએ તેને હવે એક નવોજ માણસ કરી આપ્યો હતો.

એવું પ્યારતું પ્રખળ છે, ને એવા પાક પ્યારની અશોષને હસનારા હેમકો ખુદ ખુદાની ખુદાઇનો અનાદર કરવાનો અપરાધ કરેછે. અરસપરસની એક સાચ્યા શીદગીરી આ ધરતી પરતું બેહસ્ત છે, અને તેની ખુલ્લીની અસરો જાણ્યા કે સમજ્યા વગર તેને વગોવનારા નિંદકો એ બેહસ્તમાં દાખલ નહીં થઇ શકનારા દોજખીઓ છે.

“તું એક રાણી થવાને સરજાથી જોઈતીતી,” તે તેણીની બોલવા આલવાની આદા, સ્વભાવિક અચળાઈ, અને એક મોટાં ઘેરને શોભાવે એવી સમજદારીઓની અવારનવાર વખાણ કરતાં બોલતો. તે તેને એક મોટા અદેખા પ્યારથી વીહલો પડીને આહતો હતો.

“એક અગળાને જે વખત પરણવું પડે એ કેવું મોટું કમનસીબ છે,” તેણીએ એક વખત રડી દધને કહ્યું.

“તું પરણેલી છે એ વાત હું તો જાણે માનતોજ નથી,” તેણે જોરસાથી કહ્યું. “પ્યાર વગરતું પરણવું પરણેલું કેહવાયજ નહીં. કેહ મને, ગ્લેડીઝ, તું શું મને ખરા પ્યારથી આહતી નથી ?”

“હું તમોને જે કીસમે આહતાં શીખીછ તે કીસમે હું મારા આગળા મરનારને આહતી હતી નહીં,” તેણીએ ઓશકથી તેની છાતીમાં પોતાતું માથું છુપાવી કહ્યું. “હું કયુલ કરવાને અચક્ષતી નથી કે તમે માફ ચીત ચોરી લીધું છે. હાલના જેવી લાગણીઓ આગલ કદી મને થઈજ નથી.”—અને એક મીઠી બધીથી ઉમરાવ શીત્તીપે એ પવિત્ર એકરાર પર પોતાની ખુશાલીલરી મોહોર કરી.

“તમે ધારોછ કે બે વાર પરણવું એ ગુનાહ નથી ?” તેણીએ શંકાશીલ પાછું પુછ્યું.

તેનો એકરો ધર્માથી લાલ થઇ ગયો. તેણે સાહ્યું કે તે નહસ ગઇગુજરી તેને એમ સંતાપતી નહીં હોતે ! તે ગઇગુજરીઓની યાદ તેનાં જીગરમાંથી જડમુળથી ઉખેડી કાઢવા તે ધણોજ ખંતી જણાયો, પણ ખતી તે ન ખતી કેમ થાય ? તે આગલાં નેહસ્ત લગનની યાદ આપનારી એક જીવતી સાહદત તેનો ખાળક બેટો લીઓ હાલ ખી જીવતો હતો !

“મેં તુંને કહ્યુંની કે એ આગલાં લગન યાદ કરવાભેગ લગન છેજ નહીં ?” તેણે કાંધક કરાજીથી કહ્યું;—અને પછી એ નાપસંદ વાત ફેરવવા તેણે તરત ખીજી વાતો કાઢી.

એ રીતે ખીજે અરધોએક કલાક ખીજી ફેટલીક વાતચીતો થવા પછી ગ્વેડીએ કાંધક આતુરતાથી પુછ્યું, “પણ શીલીપ, ગુરસો ના કરતા;—તમે ધારોછ વાંક કે તમે અમારાં ગુજરાણનો બોજ ઉપાડી લઇ શકશો ? એટલી તમારી ગુંજસ છે ?”

તે તેની બોલાઇ પર મોટે સાદે ખુશ મિનજથી હસ્યો. આ છોકરી તેના પૈસા કે પદ્ધતિને માટે નહીં પણ તેને તેનાં પોતાવત માટેજ આહીને પરણ્યા કબુલ થઇ હતી તે ખ્યાલજ તેને અતી ધણો સુખકારક થઇ પડ્યો.

“હું ધાંદ છું તારું પુરું કરી શકશ, ખ્યારી,” તેણે સાદાઇથી કહ્યું.

ગરીબ ગ્વેડીઝ ! તેને તેણી કાંધ પોતાના વર્ગનોજ એક માનતી હતી ! તે ગામરેની ગોરી એટલી બધી બોલીભાષી ને સીધીસાદી હતી કે તેના પહેરવેશ કે પોષાકપરથી ખી તેની મોટાઇનો તેને કાંધ ખ્યાલ થયો નહીં.

“તમે કાંધ ફક્ત ના કરતા,” તેણીએ તેને સધ્યારો ને હોંમત આપીને કહ્યું; “મારાં પોતાનાં હારકાં ખી કસાયલાં ને મહેનતુ છે. હું તમોને ધણી મદદ કરશ. હાજ ખી તો હું પોતેજ મારું ટકેવકે પુરું કરી શકું છું કેની ?”

હુંકમાં, તેઓ વચ્ચેનો પ્રેમ એ રવેસે દીન ઉગે ધણાં બળવાન પ્રમાણમાં વધતો આવ્યો. શીલીપે હજી સુધી તેની આગળ પોતાની મોટી પદ્ધતિનો કશો એ ખુલાસો કર્યો ન હતો. તે આજે કીસમના તે બોલી ભારખના

નિખાલેશ પ્યારમાં પુરતો સુખી હતો. તેણીએ દેખીતી રીતે આગલ કઠી દેવીડ હાર્ટથેન્ડને એ હાલના પ્યારને સોમે હીરસેળી ચાલો નહીં હતો. તે તેના તરફ સાચી અને વફાદાર હતી—આભારી અને હેતવંતી હતી, પણ આજે કાસમનો પ્યાર તે મુફ્ફીસ મરનારને માટે આગળ કઠી તેણે અતુભવ્યો ન હતો.

શીલીપનો ગ્રહસ્થપણમાં દીપતો મરદાનગીમયો દેખાવ, તેના મુઘડ અને મુઘરેલા હાવભાવો, તેની વાત કરવાની અદા, સાલેસાઇ અને અતુરાઇ, તેનો મોહક મુખડો, મીઠો શરોદ અને ગ્રેમભર્યું વર્તન એ સધળું તે હદ વનાનાં વાહલથી હવે વખાણતાં ને ચાહતાં શીખી હતી. તે મોટા વીશ્વાસ અને અણહદ હેતથી તેને પોતાનો જાણતી હતી, અને તેઓના તે દીક્ષોજ્જન પ્યારના એકલાં શુવાહ તે વાહલાંમાં રાત્રે ચુપકાથી ચકચક કરતા પેલા સેતારાઓ, રાતની રાણી માહતાય, અને ખળખળ ગાયન કરતું વેહતું તે નાલાંમાંનું નિર્મળ નીર વિગેરે હતાં !

તે ઉતાવળો થયો નહીં. તેણે ગ્લેડીઝનાં છગરમાં એ મોટા પ્યારતું પ્રખળ પુરતાં પ્રમાણમાં પ્રગટવા દીધું. તેના પ્યારમાં દગો નહીં હતો, અને એમ છતાં તેને એક પોતાની મતલબ કઠી લેવી હતી, માટે તે તેનો પ્યાર તેણીના પોતાના પ્યાર જેવો તમામ નિષ્કલંક કે ખીન-સ્વાર્થી હતો નહીં; અને તે પોતાની મતલબને જવાબ કરતો તેણીની પાસે જવાબ મેલવવા એક દાહડે તેણે તે મધુરીને સવાલ કર્યો, “ગ્લેડીઝ, તું મને જોહવા રાજી થાય કે મને જોહી બેસવા કરતાં મરવા રાજી થાય ?”

“મરવા !” તેણીએ વગર આનાકાંનીનો તાપરતો જવાબ આપ્યો. “હવે હું ધારીજ નથી શકતી કે હું તમારા વગર છવી શકું !”

“ત્યારે હવે આપણે કાલે કાંઈક વધારે અગતની વાત કરવા અત્રે પાછાં એકાંતમાં એકલાં મળશું,” તેના એ જવાબથી રાજી થઇ તે દિવસે છુટાં પડતાં તે જવાંન ઉમરાવે કહ્યું; “કાલે તું આજેજ વખતે અહીં પાછી એકલીજ આવજો.”

“હીઓ સાથે હોય તો કાંઈ અડચણ છે ?”

“હા, તે નહીં ચાલશે, વાહલી,” તેણે કહ્યું. “મારે ધણી અગતની ને લખાણ વાત કરવાની છે, ને આપણે એકલાં હોઇશું તો

તે વધારે સુખથી કરી શકશું.”—અને એમ તેઓ બીજો દિવસે ઠરાવ પ્રમાણે તેજ એકાંતમાં પાછાં એકલાં મળ્યાં.

એડીઝ અજબ થતી આવી. તેને એવી જરૂરતું એટલે લખાણથી તે એકાંતમાં શું કહેવું હશે તે માટે તે છોકરીને ધણીક અટપટ તે ફરીથીતી મીલાકાત થતાં સુધી થતી રહી હતી.

“એડીઝ, ” તેણે કહ્યું, “હું હવે આજે તુંને જે કહેવું છે તે આપણાં એકનાં ભણાવું છે. તુંને મારામાં પુરતો વીશ્વાસ છે ? તારા એક પ્યારા હાથો મારા હાથમાં આપીને મને કહે કે તુંને મારાપર પુરતો વીશ્વાસ છે ? ”

તેણીએ પોતાના બન્ને નાચુક હાથો ધણી ખુશીથી તેના ભરેલા હાથમાં આપ્યા, અને ઉલટથી કહ્યું, “વાહલા શીલીપ, મને તમારામાં પુરતો ને બધો વીશ્વાસ છે.”

“તું જાણેછ હું કાણુ છેઉં ? ”

“તમે મારા ભવિષના ભરથાર છો.”

“હા, પણ તું મને જે જાણેછ તે અને તેવોજ હું નથી. હું તારો સાદો શીલીપ ખરેખર તો લોડ શીલીપ—લીસ્ટરને અલ—હું, ને તું વહાલી કાઉન્ટેસ લીસ્ટર થવાની છે ! ”

તે અજબોળી ને હેજતની એક ચીસ સાથે એ અજબોળનેવો એકરાર સાંભળતાં તેની ગાદમાંથી હઠી ગઇ. તે ખુબસુરત એકરો શીકો પડ્યો, અને તે પ્યારા હોઠો ધુજવા લાગ્યા !

“ઓ, એ શું ખરી વાત છે ? ” તેણીએ હજતી જતાં પુછ્યું.

“ખરી છે, પણ તેથી ખરાબી કરીજ નથી, ” તે ઉમરાવે કહ્યું. “એટલા ખાતર આપણાં લગનમાં વધન આવવા જેવું એક બી કરણુ નથી. હું સ્વતંત્ર ને મારી મરજીનો એકલો આપણુદ માલેક છેઉં. જો તું કાઉન્ટેસ થવા નહીં કચ્છ થાય તો હું માફ સર્વસ્વ તજીને તારી સાથે આજે “કોલડર વુડસ”નાં ખેતરોનાં એક સાદાંમાંસાદાં ડુપડાંમાં રહેવા બી તૈયાર છું ! ”

“ઓ નહીં, નહીં ! ” તેણીએ આજુબજી ચીસ પાડીને કહ્યું.

“હવે ત્યારે કેહ મને, જરૂર પડે તો તું વાહલી એટલાજ ભોગો મારે વાસ્તે આપવા તૈયાર છે ? ” હવે તેણે પોતાની મક્કસદને લગતો સવાલ કર્યો.

“ મોટી ખુશીથી,” તેણીએ હીમ્મતવાન જવાબ ક્યો. “ મારી જીંદગી વટીક મારી નહીં પણ તમારી છે. ”

તેણે તેના આ હીમ્મતવાન જવાબ માટેની પોતાની મોટી શીદાગીરી એક મીઠા ખોસાથી પ્રદર્શિત કરી.

“ હવે હું એક ઉમરાવ છેલ્લે તેથી તું મને જોઈ ચાહતી તો નથી ની?”

“ તમે ઉમરાવ હોવો કે ફકીર, પણ હું તો મારો જન તમેને અર્પણ કરી ચુકી છું, અને હું હવે સદા સુખી તમારીજ છેલ્લે. ”

“ મારી એકલાની ? ”

“ હા. ”

“ મારી એકલાની ? ”

“ હા વાહલા શીક્ષીપ,” તેણીએ પાછું વધારે જોસથી અને તેને ખાત્રી આપી જય તેમ કહ્યું.

“ વાહલી ગેડીઝ,” તેણે કહ્યું. “ હવે ત્યારે સાંભળ: હું એટલાં જોશથી તારી પાસે હા ખોલાડેલ, સગળ હું મારા પ્યારમાં એક બી હરીફ શાંખી શકું એમ નથી—પછી તે હરીફ ગમે તે હોય. મારું આખું ખાન્દાન અસલવારેથી એ અદેખાઈ માટે પ્રખ્યાત છે. એટલા માટે તારી બધી આગળી ગધગુજરીનો એ મારા મોટા પ્યારને ખાતર તારે દરેક ભોગ આપવો પડશે. તારા ભરનાર ભરથારને તારે હંમેશને માટે ભુલવો જોઈશે, અને તારાં બચ્ચાંને પણ તેજ રીતે સદાનું જોવારનીવાર કરવું પડશે. ”

“ ઓ શીક્ષીપ! એ તમે શું કહેાછ ? ” તેણીએ એકદમ ચમકી ઉઠી કહ્યું.

“ હા વાહલી,” તે તુમાખી ઉમરાવે કહ્યું. “ એ બચ્ચું આપણી સાથે હશે તો મારું દીલ જખમાબ્યા કરનારી એ તારા આગલા ખેડુત ભરથારની યાદ મારાથી કદી વીસરાવાની નથી, અને આપણે ત્યારે સુખથી કદી રહી શકવાનાં નથી. તે બચ્ચું તારે વાસ્તેના પ્યારમાં મારો હરીફ થાય ને વટીક હું ખમી શકું એમ નથી. ”

“ ઓ શીક્ષીપ,” તેણીએ પાછું કહ્યું, “ તમે શું કહેવા માંગોછ ? તમે શું ખરેખર એ બચ્ચાંને મારી પાસ જોવારનીવાર કરાવા માંગોછ ? ”

“હા, ને મેં તે વાસ્તેનાં મારાં જોરાવર કારણે તને કહ્યાં, ”
તે ઉમરાવે શાંતપણે કહ્યું.

“ઓ નહીં, નહીં, એમ ના બોલો ! ” તેણીએ માંગી લીધું.
“હું એક ઘડી બી તેનાથી છુટી થઈ શકવાની નથી. એક બચ્ચાંની
અદેખાઈ ? ને તે બી વળી મારે પોતાતુંજ બચ્ચું ? ઓ પ્રીતીપ, તમે
મારી મજાક કરો છો ! ”

“હું મજાક નથી કરતો, વાહલી, ” તેણે ગંભીર થઈ સાથી કહ્યું;
“એ મજાક મસ્કેરીને બરની વાત છેજ નહીં. તું શું તે બચ્ચાંને મારાં
કરતાં વધારે આહ્યે ? મારે ખાતર બી તું શું તેને ઓવારનીવાર કરવા
નહીંજ કપ્પુલ થઈ શકશે ? ”

તે ધુજલી છાતીએ તેની ગોદમાંથી પાછળ હડી !

“મને તો તારો આખો પ્યાર જોઈએ, ” તેણે ચાલુ રાખ્યું.
“આખો નહીં મલે તો તેના એક ભાગની મને કશીજ પરવાહ નથી.
એ મારા મોટા પ્યારમાં એક બી હરીફ હું તામોસ કરી શકું એમ
નથી. તું તે બચ્ચાંપર પ્યાર કરેછ કે તેને બકીઓ લેછ તે વટીક
હું જોઈ કે તામોસ કરી શકતો નથી. તેને કપ્પુલ કરતી હોય તો મને
નાકપુલ કર. તેનેજ કપ્પુલ કરવા આહતી હોય તો મને ત્હારે નાકપુલ
કરવોજ પડશે ! ”

“ઓ મારો લીજો ! મારો વાહલો નાચાર બેચાર દીકરો ! ”
જેડીઝ રડમસ હાલે રડીને પટપટી.

“હવે મને એકાદ પળ ધીરજથી સાંભળ ! ” તેણે જરા વાર
ચોખીને કહ્યું. “એ બચ્ચાંને તું મને આહતીજ હોય તો સદાતું તરક
કર; કપ્પુલ છે ? ”

“ઓ નહીં, નહીં, હું એ વાતને કદી બી કપ્પુલ થવાની નથી, ”
તેણીએ આજીજના હાથ જોડીને કહ્યું. “હું મારાં બચ્ચાંની માએ છેલ્લે
કે ફરમેન ? હું આગલ રહીને તેતું બહું વાંચું કે યુર ? ”

“બહું, ” તે ઉમરાવે ભાર નાખીને કહ્યું. “જો તું મારી સસ્વાહ
પ્રમાણે વરતીને સમજદારીથી કામ લેશે તો તરત જોશે કે તું તે
બચ્ચાંતું બહુંજ વાંચે છે. હું નથી કેહતો કે તું એ બચ્ચાંને કેંઈ

દે યા મારી નાંખ; તે હાલ છે તે કરતાં મારા પૈસાનાં જોરે હું તેને હજાર ધણાં વધતાં સુખમાં રખાવી શકશ. હું તેને ધણાજ માયાલુ હાથોને સપુર્ણ કરશ. હું તેની કેળવણી વાસ્તે મોટી પૈસાની રકમ ખાસ હલાએદી કાઢશ. હું તેને કોઈ ઉચી પંકતીના હોનરમાં નાંખવાની કાળજી કરશ; હવે તુંજ વિચાર કર, બહાલી, કે તું જો મને નાકબુલ કરશે અને એ બચ્ચાંનેજ ટોટે બાંધી રાખશે તો પરીણામ શું થવાનું છે? તે જીવશે તો ખીચારો સદા ગરીબીમાંજ અવત્યાં મારયા કરતો એક મજુર ઉધરશે. હવે ત્યારે તેને વધારે સારે રસ્તે મેલવાજોગી મારી આએ ઓફર કબુલ કરવાથી, તું વીચાર કરીને કેહ કે, તું તેનું બહુ કરશે કે ખુર ? ”

“ઓ નહીં, નહીં, શીલીપ ! ” તેણીએ મોઢું કંધપાંત કરીને કહ્યું; “એ ફરજ મને ના પાડો. મારા પ્યાર કે સુખ બદલ હું મારાં એ ગરીબ બચ્ચાંને વેચવા ચાહતી નથી. હું મારા લીઓના પ્યાર વગર જીવીજ શકવાની નથી ? ”

“એકેડીઝ, હજી બી વિચાર કર ? હું તુંને મારા પૈસા ટકાથી લલચાવવાનું નીચપણું કરવા ચાહતો નથી પણ મારા બેસુમાર પૈસાટકાની મારા ગાડી ઘોડા, વાડીવજીકા, માલમીલકત, નોકરનફર દરદાગીના વિગેરે સર્વની તુંજ એકલી માલેક થશે. હું તુંને બાદશાહી સુખમાં રાખશ.”

“પણ મારા લીઓ વગર મારે મન તે બધું રદ છે,” તેણીએ પોતાનાં દયકાંઓ વચ્ચેથી કહ્યું.

“એ તારાં બચ્ચાં સાથે તારાં આગલાં હલકાં લગનની હીણુ-પસ્તીની સઘળી યાદ વચ્ચે હું તુંને મારા મેહલમાં લઈ જઈ શકવાનો નથી તેનો તું વાહલી વિચાર કરતી નથી ? ” તેણે હજી તેને સમજાવવાનું ચાલુ રાખ્યું. “મારા મોટા મેહલની તું સાહેબી કરનારી શેઠાણી થશે, અને તારે માથે એક કાઉન્ટેસનું તાજ ખીરાજમાન થશે. તું શું એ બધું એ બચ્ચાંને ખાતર મુકી દેવા માંગેછ ? તારાં મોંઢાંમાંથી પડતો બોલ ઉચકી લેવામાં આવશે, અને તારી દરેક ખાહેસનો તું ખ્યાલ કરી શકે તે આગમચ તે તારી ખાહેસ તું ખર લાવી શકશે ! ”

“પણ લીઓ ? ”

“લીઓ તારી નજરથી દુર થશે ખરો, પણ સુખમાં જ રહેશે. તને ખ્યારથી ને કાલજીથી જ રાખવામાં ને ઉધારવામાં આવશે. મારું માન, ને તું અઘાત મારીને એ મોઢાં આગળ આવેલું તારું સુખ દુર કરી નાંખી તારી પોતાની ને તારા દીકરાની સદાની દુશ્મેન ના થા !”

“મને માફ કરો, શ્રીલીપ,” તેણીએ ખન્ને હાથ ભેડી કહ્યું; “હું તમારી એ વાતને કદી એકમત થઈ શકવાની નથી.”

“ત્યારે તારું ખચ્ચું ગરીબીનાં સંકટમાં કંગાલીઅત ને અભણપણાં વચ્ચે ઉધરે તે જોવાનું તું ખુશી છે? એમાં તે ખીચારાં ખચ્ચાંનું તું ભણું શું કરી શકેછ?”—અને તેણીને હજી “ના,” તું જ ડોકું ધુણાવતી જોષ ધીરજ ખોલી દેતાં તેણે કહ્યું; “હું તને હજી વિચાર કરવાનો અને મને વિચાર કરીને પછી જ નવાખ આવવાનો એક દિવસ આપુંછ; કાલે હું તારા સેવટના જવાખને વાસ્તે આવશ. એક નહી પણ આપણુ ત્રણ ત્રણ જણનાં સુખનો બધો આધાર તારા એક જવાખ પર રહેશે તે, બહાલી ગેડીઝ, તું યાદ રાખજે !”

“હું કદી એ વાતને એકમત થવાની નથી,” તેણીએ પાછું કહ્યું. “ઓ, તમે આવા ભલા, આવા ઉદાર, આવા દયાળુ છો, અને તે છતાં એક માયને તેનાં બહાલાં ખચ્ચાંથી છવતાંજવત જુદી કરવા કેમ પસંદ કરી શકોછ? હજી તો એ ખીચારો ખોલતો ખી થયો નથી ! હજી તો પગ ઠેડવીને ચાલી જાંજુતો નથી, હજી તો મારાં ગલાંમાં હાથ નાંખીને સુખા વગર એ ખીચારું ખચ્ચું ઉંધાવું નથી ! હું એક કલાક અને મુકીને ખસુંછ તો રડીને એ અરધો થઈ જાએછ ! ઓ, હું તેને કેમ તજી દઉં? તે મારા વગર જીરપંજર પરીને જરૂર એક બે મહીનામાં જ પુરો થઈ જશે !”

“મરવાતું તું ધારેછ એટલું સહેલ કે સોધું નથી,” તે કરડા ઉમરાવે તુચ્છકારથી હસીને કહ્યું; “મગર હવે જેર, એની એ તક-રારમાં માલ નથી; કાલ સુધીમાં તુંને ગમે તે વચિાર કરી રાખજે.”—અને તે જવા કરતો હતો.

તેને ગેડીએ કાલાવાલાથી રોક્યો. “તમે તેને ગમે તો આહતા ના !” તેણીએ કાકલુદીથી માંગી લીધું; “તમોને એ ખચ્ચું નહીં ગમતું તો તમે તેની ગમ ગમે તો જોતા ખી ના. હું તેને તમે

કહેશે તો તમારા રસ્તામાંથી હંમેશા ધણી સંભાળથી દુર રાખશ, પણ જો, કોઈ બી રીતે એ મારાં વાહલાં બચ્ચાંને મારી સાથે આવવા દેઓ ?”

“તે કદી નહીં બને, ગેડીઝ,” તેણે એકનાએક દ્રઢ કરાવથી કહ્યું. “તું મારી મોહોરદાર ચાચ ત્યારે તારી આગલી હલકી જીંદગીની દરેક શાહદત તદ્દન નાબુદ થઈ ગેઈ હોય તેમ જુસી વાલવી જોઈએ, ને તેથી તું મારી દરખાસ્ત મંજૂર નહીંજ કરી શકે તો ગમે એટલું મારું જીવન ચીરાઈ જશે તોએ આપણને સદા સુધી છુટાં થવા અને એકમેકને જુસી જવા વના બીજો ઉપાયજ રહેવાનો નથી.”—અને, એમ કેહતાં, તે રડતી બાળાને દુઃખમાં માથાં સવાઈ ગીરફતાર છોડી તે આ હલકી કીસમમાં નામદારી બાળુનારો મોટો ઉમરાવ દીલ કંઠે કરી ત્યાંથી ચાલતો થયો.

‘ઓ, જો એ મારા લીઓને નહીંજ ચાહવાનો હતો અને મારા લીઓને સાથે નહીંજ લઈ જવાનો હતો તો એણે મને ચાહીજ શું કરવા હોશે? એણે મને પોતાને ચાહવા શીખવ્યુંજ શું કરવા હોશે?’ તે પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી મોટી ફરીઆદની ઢપે મનસે પટપટી; અને પછી દુઃખથી ફાટફાટ થતાં જીવે તે “સફેદ ચઢી” આગળનાં પોતાનાં કુપડાંમાં વિચારવંત પાછી ફરી.

મકરણ ૪ થું.

તે આખો દહાડો ગેડીઝના જીવને જરા એ સુખકરાર હતો નહીં. આ નવાઈ જેવાં સંક્રામણમાં તેણીએ કેઈ રીતે વરતવું અને કીએ રસ્તે કામ લેવું તે તેને મુતલબ સમજી શકાયું નહીં. લીઓને તે કેવી કીસમે ચાહતી હતી તે આ વારતાની શરૂઆતમાંજ આપણે સારી રીતે જોઈ લીધું છે, અને વળી, બીજા હાથ પર, તે કેટલી બળવાન શીદાગીરીથી લોહ શીલીપને પોતાને ચાહતાં શીખી હતી તે પણ આપણે જાણીએ છીએ. એ રીતે એક અથવા બીજી આગમાં બળાને તેણીને બક્ષમ થવાનું હતું. તે અત્યાર સુધી એક મીઠી માતા હતી તે શું હવે જુકી ચાચ, અને એક માતાના પ્યારનાં મહત્વને શરમભરેલી હૃદય સુધી દગાબાજ સિદ્ધ ચાચ? કેમ બને ?

તેણે લીઝોને પોતાની ગોદમાં લીધો, અને ઉપરાસાપરી ચુમીઝો અને પોતાનાં આંસુઝોથી તે બાળકને ઘોષ ઢાઢ્યો. વળી તેનું દીલ શીલીપના પ્યાર માટે પણ ખેંચાતું ને જલતુંજ રહ્યું. તેના વગર ખી તે હવે જીવી શકે એ તેને કેવળ અશક્ય દેખાયું. તે બેચેન, શીલી અને કાહેલી બની ગઇ. શું કરવું તે કાંઈ સુઝે નહીં. કોઈ એક બી આસામી એટલી હદ સુધી ધાટકી થઇ શકે ને એક વાહલાં માદીકરાનો એમ જોરજીલમથી સદાનો વિયોગ કરાવે એ બેહુદી વાત જાણે તેની અક્ષરમાં બેસતી આવતી ન હતી.

તેણીને, એમ છતાં, હવે અચમુચ એક ઝટકે ખ્યાલ થયો કે એમ કરીને શીલીપ તેને અજમાવતો કાંઈ નહીં હોય ? તેના પોતાને માટેનો તેણીનો પ્યાર સાચો અને બળવાન છે કે નહીં તેની કાલી અજમાયસ લેવાનો આ એક ફરેજ કાંઈ નહીં હોય ? તેમજ હોવું જોઈએ. તેણીએ વિચાર્યું કે તે કેટલી મુર્ખ કે અત્યાર સુધી એ ખરી વાતનો તેને ભાસ કે અભ્યાસજ થયો નહીં. તેના જોતો એક કાહેલોપાકકો જવાન એક પુલબચ્યાંની અદેખાઇ કરે. કેમ અને ?

તેના એહરો એ સુખલયાં અનુમાનોથી પાછો તાજગીમાં ખીલી નિકલ્યો. તે જેમ વધારે વિચાર કરતી આવી તેમ તેની જ્યાદા ખાતરી થતી રહી કે તેના પ્યારની જીલંદીને કસોટીપર કસી જોવાનો આજે શીલીપનો એક ફરેજ માત્ર હતો. તે હા કેહે તો તેના પ્રાણથી અધીક લીઝોથી કદાપી તેને આંક પંદર દહાડા છુટ્ટું થવું પડે ખરું, પણ એ પોતાની પરીક્ષામાં ફતેહમંદ હતરે ને શીલીપ માટે તેણીનો પ્યાર સર્વોપરી છે એમ તેણી તેની ખાતરી થવા દે તો તે અચ્ચુ તેને વેહલુંજ પાછું આવી બેઠવાનું છે એમ તેણીની સંપુર્ણ ખાતરી સાથે ખાતરી થતી આવી. જો તે એમજ ખાતરીપૂર્વક હતે કે લીઝોને તે ફરીથી કદી મલવાની કે જોવાનીજ નથી તો તે એ જીલમલયાં દરાવને એકમત થવાની દગલગાજીને કદી તાબે થતે નહીં—તે મીઠી થઇને જીઠી થતે નહીં—ત્યારે તો તે શીલીપના પ્યારને ગમે એ કીસમે છેલ્લી સલામ કરતે, શીલીપ વગર ઝુરીઝુરીને મરી ખી જતે, પણ એ નિરાશ્રીત નાથલ્યાં બાળને તે પોતાથી એક પણ પળ વિચ્છુદ થવા દેતે નહીં ; પણ જ્યાં હવે તેણીની એમજ ખાતરી થતી હતી કે આ

અધો શ્રીકૃષ્ણને તેને અજમાવી જોવાનો એક ક્ષેત્ર માત્ર હતો. તે પછી તેની અરજીને નમવામાં, તેણીને લાગ્યું કે, કશો એ વાંધો ન હતો.

લીજો હતોજ એવો ખુશાલ તખીઅતનો, ખુબસુરત, હસમુખો ગળગોટો કે જે તેણે જુએ તે તેને આહું; અને એવાં એક ખમ્બાં પર, તેથી, તે ઉમરાવને તિરસ્કાર કે ઈર્ષ્યા આવે એ ધારવુંજ હસી કાઢવા જોગ હતું. વળી તેણીએ એક એવા ધનવાન ઉમરાવને રાજ રાખીને પરણવાનાં પરીણામોનો ખી દરખતી ધુજતી છાતીએ એકાદ પક્ષ ગંભીર ખ્યાલ કર્યો. તે હાલમાં ગરીબીનાં એક છેલ્લાંમાંછેલ્લાં પગઠ્યાં પર અવત્યાં મારતી હતી; એક વીધવા તરીકે આ એકલવાઇ હાલતમાં પારપડોશીને આધારે તેને રેહવાનું અને જીવવાનું ધણું જોખમભરેલું હતું. તેને પોતાની પાક હોરમતને વાસ્તે સદા ખીહી ધ્રુજતે આલવું પડતું હતું, અને ત્યારે આ રીતે એક લાયક જવાન ને તે ખી એવા એક મોટા માનવંત ઉમરાવને પરણવાનું તેનું સુમાગ્ય જે એક સ્વપ્ના જેવું સુખ હતું તેને તે કેમ જોહી દીએ ?

એ સૂખનોજ માત્ર ખ્યાલ કરવાનો નહીં હતો. એ લક્ષ્મીનાં પરીણામમાં લીજોને જે સંજીન લાભ થવાનો હતો તેનો ખી તેણે હેસાંનથી ખ્યાલ કરવો હતો. અગતકરીને તે જાળકની કેળવણીમાં તેને જે કીમતી મદદ થઇ પડે તે અહું તેણે યાદ કરવાનું હતું, અને પરીણામમાં—અને પરીણામમાં તેણીએ લોડ શ્રીકૃષ્ણની લીજો માટેની દરખાસ્ત, તે આંખ વીંચીને એકમત થતી હોય તેમ, આહલ રાખવાનું નક્કી કર્યું.

તેઓ મળ્યાં.

ખીજે દિવસે ઠરાવ પ્રમાણે ઠરાવેલે વખતે અને ઠરાવેલી જગ્યાએ તે સવિપનાં વરજાએર પાછાં એકઠાં થયાં, અને શ્રીકૃષ્ણે તેના સેવટના જવાબની આજ્ઞા કરી.

“તમે લીજોને કાંઈ મોકલવાના છેજો તે ખી તમે મને કેહશો કે નહીં ?” તેણીએ પુછ્યું.

“ત્યારે તું વાહલી લીજોને મોકલી દેવા કયુલ કરવાનાજ ઠરાવ પર આવીછ ?” તેણે તે માતાના સવાલનો પાધરો જવાબ ઉઠાવી નાખતાં પુછ્યું; અને ગ્લેડીએ જીવ પર એકમત ઉઠાવીને કહ્યું, “હા.”

“મારા નહાનકડા, મારા વાહલા, ફક્ત એક એ અઠવાડ્યાં વાસ્તે હું તારેથી જુદી પડું છું,” પોતાને માંચે આવતી આફતથી બેખબર નિરદોશતામાં તે હસતાં બાળકને પેટમાં ચાંપતાં તે રડતી માતા પોતાનાં ઝુપડાંનાં એકાંતમાં એકલી એકલી બોલતી હતી; “એ બધું તારાં સુખને વાસ્તેજ હું કરું છું; તું મોટો થાય ને શીખી ભણીને સુખી થાય તેનેજ વાસ્તે હું કરું છું,” વિગેરે.

લીઝોને ધણાં સુંદર ફ્રાઈઝમાં સજ્જ કરેલો હતો. તેનાં બદન પરનાં ચીટડાં ને વાવટા જેવાં કપડાં સદાનાં દુર થઈ ગયાં હતાં. શીલીપે ફક્ત તેનાં પુરતાં કપડાં ચપડાંજ કરવાને વાસ્તે નાણાંથી ખચખચ ભરેલી એક થેલી-એડીઝના હાથમાં મેળી, અને તેનું તે પરીણામ હતું.

એડીઝનાં પારપડોશીઓ તે સુંદરીનું મોટું સુભાગ્ય હવે જાણવા પામ્યાં હતાં. તેઓને અત્યાર આગમ્યનો પુરતો વેહમ ચાલુ થઈ ચુક્યો હતો, કેમકે અવારનવાર લીઝોને તેઓનાં સ્વાધીનમાં એકલો છોડી પેલાં નાહાની બાળુના તે રોજના ધરમધકેલામાં પડી હતી તે સમયે તેમને વેહમાવાને બસ હતું, કે જ્યારે વળી ફેટલાંક કનવારખોરાંઓએ તો તેને શીલીપ જોડે એકાંતમાં જોઈ અને પકડી પણ કાઢી હતી !

તેઓ બધાં તેને માટે અવ્યવસ્થાનાં ધણું સાઈં માનતાં હતાં માટે તે છુપી મુલાકાતોનું એવું સુખી સેવટ આવેલું જોઈ તેઓ તેને ખાતર સર્વ કોઈ ધણાં રાજ થયાં. વળી એક એવા મોટા શ્રીમંત અર્લ જોડે તેનાં લગ્ન થનાર હતાં એ વાતની માહિતી થતાં તો તેઓની અબજોખી અને હરખનો સુમાર રહ્યો નહીં. જાણેજાણુ તેને મુખારક્યાદી આપતું અને તેની ખુશામદ કરતું રહ્યું. તેનાં શ્રેષ્ઠપણાંમાં અને શ્રીમંતપણાંમાં તે આ ગરીબોને અને તે “સફેદ ચકી” આગલનાં નિર્ધન પારપડોશીઓને યાદ કરતી રહ એવું તેઓએ માંગી લીધું; અને એ લગ્નની ખાસ ખુશાલીમાં શીલીપની રજાથી તે આખી ચાલીને પાદશાહી પદોણાગતની સુંદર એડીઝે પોને ઉપરની ઉપર રહીને એક મોટી જીઆફત આપી તે દીને તે મધુરીનો હર્ષ જોયલો જોવાય નહીં તેટલો હતો.

હવે ત્રણ દિવસમાં લગ્ન કરી નાખવાનું નક્કી થયું હતું, અને લગ્નનેજ દાહડે લીઝોને લેવા જે અબજા આવે તેને સપુર્દ કરી દેવાનો હતો. તેને માટે ગાડું ભરીને રમકડાં આવ્યાં હતાં, અને એક બાળકને ખરનો જોઈતો કરતો તહરવાર હીસમનો અસખાખ આવ્યો હતો, જે

બધું ગ્લેડીઝની નજરોપાર પેક કરવામાં આવ્યું હતું. શીલીપ ધારતો હતો કે તે બાળકના સંબંધમાં એવી ઉદાર વૃત્તીથી કામ લેવાથી તે માતાનું જુદાઇનું ઝેર ધણું કમી થઇ જશે, કે જ્યારે એ બધી ખરચાણ મોહબતની નીશાનીઓનાં પરીણામમાં ગ્લેડીઝ તો વધારે ભરોસાથી માનતો હતો કે તે બચ્ચાંપર શીલીપ કોઇ રીતે ખદા હતોજ નહીં, અને પરણીને મેહેલમાં ગયા પછી આઠ પંદર દાહડામાં તો જરૂર પાછું તેને પોતાની ગોદમાં સદા સુધી સાચવી રાખવા તેડાવી લઇ શકાશે.

એમ છતાં જુદાઇનો જખમ તેને માટે હજી બી આંછો જખુન કે આંછો જીવલેણ નહીં હતો. તે અમળજેખજ એમ થતો હતો કે ‘જ્યારે લીઓને કોઈ લેવા આવશે ત્યારે હું આપીજ કેમ શકશ ?’ પણ શીલીપે ઘણી સમજદારીથી કામ લીધું. તે તેને પોતા સાથે કાંઇક ખરીદી પર લઇ ગયો, અને જ્યારે તે પરવારીને ઊપડાંમાં પાછી ફરી ત્યારે તેણે જોયું કે તેનો વાહલો લીઓ અને તેને માટે તૈયાર કરી મુકેલો સઘળો અસખાખ કોઇ આવીને ત્યાંથી લઇ ગયું હતું; અને પડોશીઓ આગલ એ શરમભરેલાં કંટાડટનું પોગલ ઉગાડું નહીં પડે તેટલા માટે તે બાપડીને પોતાનાં આંસુઓ ખંચાવી લેતાં ભારે જોહમત થઇ.

તેને તે પછી તે બચ્ચાં વગરનાં અને તેની મીઠી પટપટ વગરનાં એકલાં પડેલાં તે એકાંત ઊપડાંમાં ઉડ્યા વા વાગ્યા. એમ છતાં તે એકજ ઉમેદપર ધીરજ ધરી બેસી રહી, અને તે તેને એકાદ અઠવાડયાંમાં પાછો જોવાની ને મલવાની હતી.

તેજ દાહડે ખાસ લાઇસન્સથી ગ્લેડીઝ ને શીલીપનાં લગ્ન થવાનાં હતાં, અને લગ્નની આગમચ પણ શીલીપ જોડે મીલાકાત થતાં તેણીએ જો પેહલો સવાલ કયો તે એજ હતો—“વાહલા શીલીપ, મને જરા કહો તો ખરા કે મારા લીઓને કાણુ લઇ ગયું છે ને કાંઈ લઇ ગયું છે ?”

તેનો ચેહરો એકદમ ગંભીર થયો.

“તે ધણા માયાળુ હવાલામાં સારો ને સુખી છે તેજ જાણવાનું તારે વાસ્તે ખસ થવું જોઇએ,” તેણે ગંભીરતાથી કહ્યું. “તે હસ્તો-બેલતો ગયોછ, અને તેથી હવે આપણા વચ્ચે આજ પછી એ વિશે જ્યાં વાત નહીંજ થવા પામે તેની તું વાહલી સંભાળ રાખજે.”

એમ છતાં તે કાંઈ સમજી નહીં ! હજી પણ તે તો એજ અને

એમજ ધારતી હતી કે તેના પ્યારનું પૌઠપણું અજમાવી જોવાનો આ બધો શીલીપનો ફરેજ માત્ર હતો.

શીલીપે લગ્નની ધામધુમ કરી કરી નહીં. ગ્વેડીઝ ખીજવર પરણતી હતી અને વળી તે સૌથી ગરીબ પંકતીની એક મોહરદાર લઘ આવતો હતો એ બધાં કારણોથી તુરત વેળા લગ્નની આગમત્ય એ લગ્ન વિશે ફેશનેબલ સરકલોમાં કરી જી ચુનોચરા કે ચરચા તેણે થતા દીધી નહીં. તેણે ખાસ લાઘસંસથી એ લગ્નની ગોઠવણ કરી, અને તે ખામ્બુનાં દેવકાનો એક બુઢો પાદરી અને તેની બાયડી એ બેજ એ અજબજેવાં લગ્નનાં સાહેદ ગુલાહ થયાં.

તે વરરાજનું નામ વાંચતાં તે પાદરીની આંખ અજબજેબીમાં ચંમકી ગઈ. એક મોટો જાહેર જાણીનો અર્લ આ રીતે વગર ગડબડ ને વગર ધામધુમે પરણતો હતો તેથી તે અતીશય અજબજેબ થયો, અને પછીથી શીલીપે તેના હાથમાં તેની મેહનતનાં દામ તરીકે એક બાદશાહી રકમ સેરવી દીધી ત્યારે તેની તે અજબજેબી હદ વનાની ખુશાલીમાં ફેરવાઈ ગઈ.

“મારી વાહલી ગ્વેડીઝ,” તે પછી શીલીપે તેણીને હૈયાં સરસી આંપતાં કહ્યું, “હવે તું મારી છે—મારી એકલાની ! તારા માટેના મારા પ્યારમાં હવે એક જી હરીફ નથી.”—અને તેના લીઝોની યાદ ગ્વેડીઝનાં ગણાંમાં એ સાંભળતાં તરત પાછી ખુચી આવી !

તેઓ લડન ખાને “હનીમુન” કરવા ગયાં, અને લડનના વૅસ્ટ ઍન્ડ આતેના પ્રખ્યાત કાપડયાઓને ત્યાં ગ્વેડીઝના એક કાઉન્ટેસ તરીકેના સુંદરમાંસુંદર અને દીમતીમાંદીમતી વાગાઓ મોટી તજ્જુમલ સાથે તાકીદના ઓરડોએ તૈયાર કરાવામાં આવ્યા, કે જેનાં પરીણામમાં કાઉન્ટેસ લીસ્ટર સીલ્ક ને સાટીનના પોશાકોમાં, હૈથી બનાવતનાં શુઝ અને હાથપગનાં મોજાં સાથે, બાળમાં બળકતો જવાહીરો અને ગલાંમાં ઝંઘેલ આપતાં ધરેણાંઓ વચ્ચે એક નવીજ અથળા બની ગઈ.

નખરાંજામ નસીબ એક આંખના પલકારામાં શું નથી કરી શકતું ? ક્યાં તે આગલની મુફલેસ, મોહતાજ, નિર્ધન કપડાંવાલી ચીઠડેહાલ ગ્વેડીઝ અને ક્યાં કાઉન્ટેસ લીસ્ટર ! તે પોતે પોતાનાં આ સુભાગ્ય માટે અકલ્પથી હેરાત રહી.

તેની સુંદરતા તેની નિર્વનતામાં જે અબજોબજોવી અમક આપતી હતી તે આ નવા ફેરફારો વચ્ચે કાંઈક નવી ઝલેહ આપતી થઈ, અને તેનો ભરથાર પોતે પ્રભુ તે જોઈને છક થઈ ગયો. એમ છતાં લીઓ વગર સુંદર ગેડીઝ જરા એ સુખી હતી નહીં. તે યાજક જે તે માતાને આ અદ્ભુત ફેરફારોમાં જુએ તો પોતાની નિર્દોશતા વચ્ચે કેટલું બધું મગ્ન થઈ જાય તેનો તેણીને ખ્યાલ થયા વના રહ્યો નહીં.

તેઓ “ રેનવોલ્ડ ” મેહલમાં જવા આગમ્ય લંડનમાં થોડુંક સુધી થોળ્યાં, અને તે દરમ્યાનમાં તે ઉમરાવે પોતાની માનવંત મોહરદારને વાસ્તે સાંહેલીઓ અને દાયાઓ રાખવાની ફ્રેશન મુજબની કાલજી કરી. ગેડીઝ તે બધાંથી ઘણી હેરત રહી. એટલો બધો પૈસો, એટલો બધો વૈભવ, એટલો બધો ભપકો દુન્યામાં હોઈ શકે એ ખી જાણે તેને ખબર ન હતી ! લંડનની મોટાઈએ તેને છેક છેક કરી મેલી. તેની ઉપર જે દાગીણાઓ અને ધરેણાંઓનો વરસાદ વરસ્યો તેનાં તે નામ વટીક હજી તો જાણતી ન હતી !

તેણીએ ઘણીજ સહમજદારીથી કામ લીધું. પોતાનાં અજ્ઞાનપણાંથી હસીમાં આવી જવા જેવું તેણીએ કશુંજ કર્યું નહીં. પોતે અંચલ ઝેલુની અને તેજ બુદ્ધીની હોવાના સખખે તે જે જોતી તે હૈયામાં ઉતારતી અને શીખતી ગઈ, અને એ રીતે મોટે ઘેરને લગતા તાજીમતવાળા અને ફ્રેશનનાં ફાંફાંમાં પ્રવીણ થવાને તેને ઘણું મુશ્કેલ થયું નહીં. ટેબલનો એટ્રીકેટ અને દ્રોઈંગરૂમને લગતી ક્રિયાઓ વિગેરે સઘળું તેના ભરથારે તેને હેતથી શીખવ્યું, અને એક વાર શીખ્યા પછી તે એક ખી વાતમાં ભુલ કરતી કે ગોતું ખાતી નજરે આવી નહીં.

એ રીતે તે દરેક ખાખતમાં સહમજદાર અને પાહવરદી થઈ ત્યારેજ પોતાનાં દોસ્ત આશનાઓનાં સરકસમાં એ લગ્ન જાહેર થવા દેવાની લોર્ડ લીસ્ટરે ઉદ્ધ જતલાવી. હવે કોઈ ગેડીઝને અસલમાં છાકટ ડેવીડ હાર્ટવેન્ડની બધરી તરીકે જોળખે એ જાણે અનસામેગજ ન હતું. તે હલકી છંદગીનો નાપસંદ સફા ગોયા નીસ્તીની નાયુદગીમાં નખી ગયો હતો. તે કોઈ ખી-મોટે ઘેરની જન્મથી મોટાઈમાં ઉધરેલી જેવીજ એક પાહવરદી નાજનીન થવા પામી.

હવે તેઓ, તેથી, “રેનવૉલ્ડ” ખાતે ગયાં, ને ત્યાં તેમના જવા આગમન એ લગ્ન જાહેર થઇ ચુક્યાં હતાં વારતે એ નવી કાઉન્ટેસનું સુખારક આગમન લોકો ઉત્તરથી જોઇ રહ્યાં હતાં. લોર્ડ લીસ્ટરની ખીસીઆર જાગીરનાં બધાં ભરમાડતોએ પોતાની નવી શેઠાણીને મોટા પાયાપર “વૅલકમ હોમ” નો આવકાર આપવાની ગોઠવણો કરી હતી, અને દેવસોના ધંટો ખુશીના નાદમાં ગાજી વાજી રહ્યા હતા.

તેઓ અત્યાર સુધી લંડનમાં એક મોટા વાંધેનાં હોટલમાં ઉતર્યાં હતાં, પણ “રેનવૉલ્ડ” મેહલની મોટાઇ અને શ્રીમંતપણું જોતાં સુંદર ગ્વેડીઝનો એહરો લાગણીઓના આવેશમાં એકાદ પણ શીક્ષા પડ્યો. “આ મેહલ શું તમારો છે, શીઘી ?” તેણીએ પુછ્યું.

“મારો તેટલોજ તારો,” તે ભરથારે હેતથી કહ્યું; “હવે એ બધું માફ નહીં પણ તારું છે. તું આજે બધી મારી ગરીબરી શાહન-શાહતની સાહેબી કરતી શેઠાણી અને રાજ કરતી રાણી છે.”

તે મેહલને લગતા નોકરનફરોનો રસાલો કે જે એક આખી પલતણુની પલતણુ હતી તે જોતાં ગ્વેડીઝનો જીવ જાણે ગભરાઇ આવ્યો. તે આખા મેહલનો બપોલો અને મોટા કુશાદે ચોરડાઓનો ઠાંઠામાં જોતાં તેની આંખ છક થઇ ગઇ, અને એ બધું છતાં—એ બધાં મોટાં આવતાં સુખની ખાત્રીપૂર્વક ખાત્રી છતાં તે તેનાં જીગરનાં અંતરમાં એક ક્ષણ જી સુખી નહીં હતી, કેમકે તેનો વાહલો બેટા લીઓ તેની ગોદમાં ન હતો.

પ્રકરણ પ મું.

ગ્વેડીઝની દાયાઓ અને બીજાં નોકરનફરો અવારનવાર તેને ઉડાસ અને એકલી ગમ કરતાં જોતાં, અને ત્યારે તેઓ તાજુબ થતાં કે આવી એક સુખવાસી અજાણને એવું મનવું છુપું કુઝ તે શું હોવું જોઇએ ? તેઓને કેમ ખબર પડે કે તે બધા પૈસાના વૈભવ અને શ્રીમંતપણાના ઠાંઠા છતાં, નોકરોની તાબેદારી અને લોકોની ખુશામદ છતાં, આસપાસનાંઓનાં માન અને ધણીનાં વાહલ છતાં તેનાં વાહલાં બચ્ચાની જુદાઇના ગમમાં તેનું જીગર સદા જળતું રહ્યું હતું ?

તે બોલતી ન હતી, પણ જીગરમાં બહુ બળતી હતી. લીઓની

કરીઆદની ચીસ દિવસે કે રાત્રે, જગતાં કે ઉંઘતાં જાણે તેના કાનમાં વાગ્યા કરતી, અને તેથી તે હદ વનાની દુઃખી રહેતી હતી, કે જે દુઃખ ધ્યાનથી જોનાર અને તપાસનાર અને તેનો પોતાનાં મનને ગમે એવો ભાવાર્થ જોસાડનાર તેનો એક શત્રુ તે મોટા મહેલમાં તેની પુઠે પડ્યો હતો. તે લોડ ઓલખઈ હતો. એ જવાન હવે પછીના લોડ લીસ્ટર તરીકે શીલીપનો વારસ થઈ ગયેડીઝનાં અત્રે આવ્યા આગમ્યનો અત્રે આવી રહેલો હતો તે વાંચનાર યાદ કરશે. તેને ગયેડીઝ જરા થઈને ગમતી ન હતી. એક વખત તેને વારસ નક્કી કરવા પછી લોડ લીસ્ટરને પરણવાનો હક જ નહીં હતો એવું તેનું મત હતું. તે હંમેશા એ વાતને વાસ્તે વીહલો પડતો રહ્યો હતો, અને તેનો મોટો સંધીઆરો અને મોટી પ્રુશાલી એજ હતી કે લક્ષ્મીની જુસરીના ખ્યાલથીજ લોડ શીલીપ સુગાધ ઉઠતો હતો. એ રીતે “રેનવોલ્ડ” મહેલમાં આવ્યા પછીથીનાં પાંચ પાંચ વરસ તેણે નીરાંતમાં ગુજરયાં હતાં, અને હવે જ્યારે એ ઉમરાવ શીલીપ પરણે એવો કશો એ સંભવ નહીં હતો ત્યારે ગયેડીઝે પરણીને એ પોતાનો તરણો દુખાડી નાખ્યો હતો તેથી તે તેનો શત્રુ થયો હતો.

તે ખાહેરથી તો મિત્ર હતો. શીલીપ ને ગયેડીઝના તાબેદાર તરીકે તે તેઓનો પડતો ખોલ ઉપાડી લેતો, અને નમાનો, કહ્યાસાર અને વફાદાર દેખાવાના ઢોંગ કરીને તે તેઓપરથી ઓઢાઈ પંઠરાઈ જવાનો દેખાવ કરતો હતો; પણ ખાતેનમાં તે ગયેડીઝનો મોટામાંમોટો શત્રુ થયો હતો. તે જવાન માહયુજને ત્યાં છોકરાં થાય અને તેનો હોઠ સુધી આવેલો સુખનો ખ્યાલો ઘોળાઈ જાય તેની તેને હવે રોજ-ખરોજની ચીંતા થતી રહી હતી. એટલામાટે તે એ જોડાંમાં કાંઈ બી રણ પડે એવું શોધવાને વાસ્તે ધણો ખાંતી થયો હતો, અને તેથી ગયેડીઝપરની છુપી નીગાહદારીમાં જ્યારે તેણે પકડી કાઢ્યું કે તે એકાંતમાં કાંઈ છુપ્યાં મોટાં દુઃખથી સુખતી ને જળતી રહેતી હતી ત્યારે તેને કેટલીક હદ સુધી નીરાંત મળી ને ધીરજ વળી. ‘આ પોરીના સંજઘમાં કાંઈ બી ભેદ છે ખરો,’ તે મનથી પટપટ્યો, ‘અને હું જે તે જોઈ કાઢું નહીં’ અને મારાં લાભમાં તેનો ઉપયોગ કંઈ નહીં તો હું મારા ખાપનો જેટલો નહીં.’

મહીનાઓ ગળી ગયા. નાચતીખેલતી વસંત રત્ન પાછી માંથે

આવી. ગ્વેડીઝ રોજ પોતાના ભસ્ત્રાર આગળ પોતાનાં ખચ્ચાંની વાત કરવા ચાહતી, પણ તે વિશેનો તેનો હદ વનાનો અણુગમે જોઇ તેની જ્યાં ખંચાઇ જતી. તેનો ખાવંદ ખ્યારની પ્રતીમા હતો. તે તેના પર હદ વનાતું વાહલ રાખતો જણાતો હતો. તેની સુસતી અને દુન્યાદારી માટેના આગલો કંટાલો હવે દૃષ્ટ થઇ ગયાં હતાં. તે એક ઉધ્યોગી ને ઉદ્યોગી ઉમરાવ તરીકે હવે શહેરીઓમાં નામદારી કરી શકતો હતો. એ નવી મોહરદારનાં સુખમાં સુખી ને હવે અતી ધણો ઉલટમંદ અને મેહેનતુ થયલો જણાતો હતો.

તેણીની ચતુરાઇથી ખી તે ધણો અળખેલ થઇ રહેલો હતો. પેલા ગરીબ ડેવીડ હાર્ટલેન્ડની અમરી તરીકે ગ્વેડીઝને પોતાની તેજ બુદ્ધિનો પ્રકાશ આપવાનો કદી પ્રસંગ થયો નહીં હતો, પણ આવા સંજોગોમાં તે તેના ધણીને કામકાજની, મદદગાર અને ઉધ્યોગી થઇ પડી, અને તેની સદ્લાહ અને સગજદારીથી તે ઉમરાવને ખરેખર ડીંમતી મદદ થવા લાગી. જો તેને પારલામેન્ટનું એકાદ ભાષણ તૈયાર કરવાનું હોય તો તે માટે પહેલાં તે પોતાની એ ચતુર મોહરદાર જેડેજ વાહતીવાદ કરી નક્કી અનુમાનોપર આવતો. વળી ગ્વેડીઝ પોતે પણ તેને દરેક વાતે હાલ તો સુખી ને ખુશી રાખી પોતાની મતલબ આપંદા કાઢી લેવાની ઉમેદ કરતી હતી. તે ધારતી હતી કે એમ કરતાં તે પીગળશે, અને તેના લીએને તેને પાછો સપુર્દ કરશે.

એક દિવસ એમ કરતાં અંતે એ વાત કાઢવાનો તેણીને ધણો ખુશનુમા પ્રસંગ મળ્યો. તેઓ બંને તે મોટા મહેલના ડ્રૉઇંગરૂમમાં એકલાંજ હતાં. તે રાત્રે ખાનાંપર તેઓએ ધણાંક દોસ્ત આશનાઓને મેહમાન નોતર્યાં હતાં, અને તેઓ અધાં તરતનાંજ વીદાય થયલાં હતાં. ઓલખર્ટ પણ ખાગમાં ઉતરીને પોતાની સીગારની મેજ લોગવવા તરતનોજ નીચે ગયલો હતો, કે જ્યારે પોતાના શોભાયમાન પોશાકમાં, ખભાં સુધીના ખુબસુરત ઉઘાડા હાથે સાથે અને છાતીપર ઝંઝકતાં ઝાહીરો વચ્ચે, બાલમાં ખોસેલા ઝગઝગ કરતાં સ્ટારોની ખુબસુરતીમાં તે પટલી, સીદી, ઉચી ગ્વેડીઝ ધણી પરીસુરત દેખાતી હતી, અને તેનાપર તેના ખાવંદનું હેતથી ધ્યાન ખેંચાતું હતું એમ જોઇ તે પોતે પાંધરી હવે ઉલટમંદ બની તેની પાસે ગઇ.

પ્રકરણ ૬ હું.

“ તમે શું જોવો છો, બહાવા શીલીપ ? ” તેણે આગળ જમને નર-
માસથી પુછ્યું.

“ હું તારી મોઢક ખુબસુરતી જોઈં છું ને વખાણું છું, ” તેણે મોજથી
ને મગરરીથી કહ્યું; “ જાણે મારાં ઘરમાં સુખનો સુર્ય ઉગ્યો છો ! ”

“ જોટલું બધું ? ત્યારે મેં તો એ તમારા પર જાણે હેસાંન કીધું ? ”
તેણીએ હસીને મનકથી કહ્યું.

“ હું તો એમજ માનું છું, ગ્લેડીઝ, ” શીલીપે પ્યારથી જવાબ ક્યો.

“ ત્યારે તેના બદલામાં હું જે માંગુ તે બખશવાની તમેને
કરજ છો ? ”

તેણે તેના પ્યારા હાથો પોતાના હાથમાં લીધા, અને હેતથી કહ્યું,
“ સુજેથી માંગ; તુંને જે જોઈએ તે માંગી લે, અને તે હું તાબરનોખ
મંગાવી આપશ. ”

“ ત્યારે મને તો મારો લીઓ જોઈએ છો, ” તેણીએ નીચી નજરે ને
ગદગદ કંઠે કહ્યું. “ ઓ શીલીપ, એમ ના કરો ! આખી દુન્યાની દોલત
અને આખી દુન્યાનું સુખ મને મારાં બચ્ચાં વગર અકાંઈ છે. મને મારો
લીઓ પાછો આપો ? ” તેણીએ કાકલુદીથી માંગી લેતાં કહ્યું.

પણ તે આગળ બોલતી હબતીને ચુપ થઈ, કારણ કે તે ઉમરાવનો
ખુબસુરત ચેહરો ગુસ્સાથી લાલ લુંડ જેવો થઈ ગયો ! તે પોતાની
જેઠકમાંથી ઉઠ્યો અને ગ્લેડીઝને પોતાની બાજુમાંથી હકાડી દેતાં કહ્યું,
“ હજી તારું એ દીવાનાપણું જતું નથી ? હજી તું એ વાતમાં મને સતાવતી
બંધ થતી નથી ? હું તુંને આટલાં હેતથી ચાહું છું તે મારો પ્યાર બસ
નથી કે તું એક એબદસા જેવા પોરયાના પ્યારમાં હજી તવલી મરે છે ?
તું મને ધણોજ ગુસ્સો ઉપજાવે છે. આપણે તો જાણે કંટાકટ કરી ચુક્યાં છો.
હું નહીં ધારતોતો કે તું હવે ફરીથી કોઈ બી દહાડે એ વાત પાછી
કાઢશે, અને તે પોરયાને પાછી મળવાની ઉમેદ કરશે ! ”

તે ચુપ થઈ ગઈ. તેનાં બદનમાં લોહી જમીને બંધાઈ જતું હોય
એમ લાગ્યું !

“ શીલીપ, ” તેણે રડમસ કહ્યું, “ હું બી નહીં ધારતીતી કે તમે

એવા સમજાત થશે. તમે એમ ખરું ને ખરાં દીલથી કરવા માંગતાતા. એવો હું અભાગણીને ખ્યાલ નહીં થયો. મેં તો એમજ ધાર્યું હતું કે તમારે માટેના મારા પ્યારને ખાતર તમે મને અજમાવી જોવો છ, ને પરણ્યા પછી મારા લીઝોને તમે વેહલોજ અને પાછો સપુર્ણ કરશો !”

“એવાં વાલીઆત અનુમાનો તેં કીધાં તેમાં મારો કસુર નથી,” તેણે ખીજવાતથી કહ્યું. “હું એવી અગતની વાતને તું ધારેછ એટલી તુચ્છ ગણતો નથી. મેં તુંને મારાં કારણો વરીક સમજાવ્યાં છે. એક તો મારે વાસ્તેના તારા પ્યારમાં એક ખી હરીફ હું ખમી શકું એમ નથી—પછી તે હરીફ ભણે ને એક બચ્યું હોય; ને ખીજું તો તારી આગલી તે છેકજ હલકી પંકતીની છાંદગીની યાદ જુસી વાલવાતું ધણું જરૂરતું હતું, જે તે છોકરો જે આપણી સાથે હોય તો કાંઈ કાલે ખી થઈ શકે નહીં. તે બચ્યાંને લીધે તારી આગલી છાંદગીના બધા ખુલાસાઓ આપણાં ઉંચ સરકલનાં હાલનાં દોસ્તઆશનાઓમાં આપણને અવારનવાર આપ્યા કરવા પડે, અને તે ખેળવતને મારાથી પુગાય એમ નહીં હતું. ત્યારેજ તો મેં તુંને મારી “ચાંઈસ” માટે વિચાર કરવાનો વખત આપ્યો. હું કાંઈ તુંને જોરજુલમથી તારી મરજીની ઉપરાંત પરણી લાગ્યો નથી ? તે બચ્યાંને જે તું નાકબુલ નહીં કરે તો મને નાકબુલ કરવા મેં તુંને નાખીનાખીને કહ્યું હતું, અને જોકે તારી મને મોહીની લાગેલી હોવાથી તારા વગર હું કદાપી જીવી શકતો નહીં, તોખી તે બચ્યાંને અહીં લાવવાની ખેળવત સાથે તો હું તુંને પરણવા ફરી ખી એકમત થતોજ નહીં !”

તે અજાણો ખુબસુરત ચેહરો હદ વનાનો દર્દમંદ ને દુઃખી દેખાયો.

“અને હું ખી તમેને કસમપર કેહુંછ, શીલીપ, કે જે હું જાણુતે કે તમે એમ ખરાં દીલથીજ કામ લેવા માંગોછ તો હું કદી ખી તમેને પરણવા ને તે મારાં કુલ બચ્યાંને સદા સુધી છોડી આવવા કબુલ થતોજ નહીં,” તેણીએ તોરથી કહ્યું. “મુઠ હું અભાગણી ! બધો વાંક મારોજ છે. મેં પેહલે ધાર્યું કે તમે ખરાં દીલથીજ કેહોછ, પણ પછી જોદા જાણું મને કેમ એ નેહસ્ત વિચાર આવી ગયો કે તમે મારી અજમાયસ લેવોછ ! એ એટલું ઘાટકી અને એટલું અકુદરતી હતું કે તમે મારાં બચ્યાંને મારી પાસે ખરેખર ત્યાગ

કરાવવાજ માંગો' એવું તો જાણે મને લાગ્યુંજ નહીં ! એક માતા જે પોતાનાં બચ્ચાંને પોતાનાં ગમે એવાં સુખ સાથે છોડી આવે તે મીઠી નહીં પણ જુઠી હોવી જોઈએ, ને હું હીણભાગ્યની તે જુઠી માતા પુરવાર થઈ ! ”—અને તે રડવા લાગી.

“ હવે એ તકરારને વાસ્તે જી ધણું મોડું થઈ ચુક્યુંજ, ગ્લેડીઝ, ” તે ઉમરાવે તોચ્છડાઈથી તે તકરારપર તાહું પાણી નામતાં કહ્યું.

“ જો, તમે કેમ ભુલી જઈ શકતા હોશો કે માએ ને દીકરાદીકરીનાં જીગર ખુદા એકસરખાં સાથે સીવી લેજી, અને જે એકને જખમ કરે તે બેઢને જખમ કરેજી ? ” તેણીએ જીકર કરી; “ તમે કેમ માની શક્યા કે હું માઈ જીગર ચીરી નાંખીને મારાં બચ્ચાંને ફેંકી દેઈ શકશ ? જો મારા લીઓ ! મારા લીઓ ! હું તુંને કેમ ભુલી શકું ? ”—અને તેનું કદપાંત ધણું હૃદયભેદક થઈ પડ્યું.

“ મને તારી એ આજની મુરખાઈ જરા જી ગમતી નથી, ગ્લેડીઝ, ” તે ભરથારે પરણી આવવા પછી હવે પેહલીજ વાર એટલા-બધા ગુસ્સાથી કહ્યું. “ તું આપણા વચ્ચેનાં કંટાકટના કરારો ભુલી ગયલી દેખાયજી. ”

“ આપરે જે દાહડે આએ મહેલમાં આવ્યાં તે દાહડે ગાડીમાંથી ઉતરતાં મેં એક બચ્ચાંની ખુશાલીલરી ચીસ સાંભળીતી, ” ગ્લેડીઝે કક્ષાત કરવાતું જારી રાખ્યું, “ અને હું સમજી કે મને અજબ અને ખુશી કરવા તમે લીઓને આપણી આગમચથી મેહલમાં તેડી રાખેલો છો; પછીજ મને જણાયું કે તે ચીસ તો આપણી ગાડી આગળ આપુને જોવા સાથે જમા થયલાં અલકાતુ લોકોનાં ટોલાંમાંની એક બધરીના હાથમાંનાં બાળકે પાડી હતી, અને ત્યારે માઈ હરખભર્યું જીગર ઉંડી ઉદાસી ને નાઉમેદીમાં નામુરાદ થઈ ગયું ! ”

તે ઉમરાવે ગુસ્સા વચ્ચે, કશો જી જવાબ કર્યા વગર, પીઠ મરડીને સાંભળ્યા કીધું.

“ વાઈ તે બચ્ચું હાલમાં કાંહાં છે ને કાલુના આશરામાં છે તે તો મને કેહો ? ” તેણીએ જરા વાર થોળીને પૂછ્યું.

“ તે કેહવામાં ઠાઠ ફાયદો કે સાર નથી, ” તેણે તીખાસથી કહ્યું, “ અને જે આપણા વચ્ચે સંપ અને સુખ સથવાયણું રહે એવું

તું જરા બી ચાહતી હોય, ગેડીઝ, તે હજી બી અને આજે છેલ્લીજ વાર હું તુંને એતાઉછ કે તે ક'ગલ ગમ્યાને લગતી એ મોટી નાપસંદ વાત ફરીથી કાઢ દાહડે બી મારી આગત કાઢતીજ ના !"—અને એમ કહતાં ગુસ્સાગેર તે રડતી તવલતી માતાને તે દીવાનખાનામાં એકલી છોડી તે તુમાબી ઉમરાવ બાહર આવી ગયો.

આહા, એક માતાનો પ્યાર ! એક મીઠી માતાનાં પ્યારતું મહત્ત્વ ! એ જેમુલા પ્યારતી જુલંદી તેની ખરી અસરો વચ્ચે કષ્ટ કલમ ચીતારી શકે ?

પ્રકરણ ૭ મું.

લોડ લીસ્ટરે એ કન્યા પછીના દિવસે ગેડીઝને તે તકરારની પાછી કશી થાદ આપીજ નહીં. તે જાણે કશું બન્યુંજ રહી હોય તેમ અસલ જોવા હેતવતો અને પ્યારખર તેણીને મળ્યો. ગેડીઝ એક માતા તરીકે પોતાનાં બચ્ચાં માટે એ પ્રમાણે વડાલથી વીહલી પડે એ તેણે ઘણું સ્વભાવિક માન્યું. એ તેને ગમ્યું પણ ખરું. જો ગેડીઝ પોતાનાં મોટાં નવાં સુખમાં પોતાના બાળક બેઠાને કદી બેપરવાહીથી વીસારીજ આપતે તો તે અબજા તેનાં મનમાં અને મતમાં ઘણી ઉતરતે; પણ એ અકુદરતી બેપરવાહી એ સુંદરીમાં નહીં જોઈ તેથી તે રાજ થયો—જોકે લીસ્ટરને માછો બોલાવા કે તેને તેની માતા સાથે મેલવવા માટે, આગળ કહેલા સખજોતે લીધે, તે પોતાના ઠગવમાં હજી એ જોવા ને તેનો મુસ્તકીમ રહ્યો હતો.

ગેડીઝ તો, એમ છતાં, મિમજમાંજ રહી. તે કે જે અત્યાર સુધી એક હેતવતી ગહેરદાર હતી, જોલતી ને જુશાલ હતી તે હવે શાંત અને મગરર થઈ ગઈ. તેણીએ એ તકરારના સંબંધમાં પોતાના પરણ્યા ખાલીફ સાથે કળ્યો કર્યા કરવાનું વાજબી માન્યું નહીં, અથવા તો તે મેહલમાંથી જતી રહેવાનું બી તેટલુંજ નામુનાસેબ જાણ્યું. તે દ્રક્ત પોતાની વર્તણુકમાં શાંત, સુરત અને ઠંડી થઈ ગઈ. તે ઘણું ફરી એકાંતમાં પડી રહતી. તે અગત જોગીજ વાત કરતી અને જરૂર જોગાજ હુકમો આપતી. એમ છતાં તેણીનાં એ ફરફારો એટલા તો ધીમા થતા ગયા કે તેણીનાં પ્યારમાં હર્ષ-દેશા બનેલા ઉલટમંદ ઉમરાવ લોડ પ્રીલીપે તે કશા જોયા કે જાણ્યા નહીં, અથવા જો જોયા કે

જાણ્યા હોય તો પણ તેણે તે કશી રીતે ગણકાવ્યા નહીં. તે ખાત્રીથી માનતો હતો કે વખતના વેહવા સાથે ગ્લેડીઝતો એ જખમ રૂઝ આવી જશે, અને તેણીનો એ ગમ દેશે થઈ જતાં તે આગળ જેવીજ પાછી ખુશાલ, રમત્યાલ અને હસ્તી રમતી થઈ જશે. તે હેમક ! એક માતાના મોટા પ્યારતું પ્રાણ અને મહત્ત્વ તે શું જાણે ?

પણ ગ્લેડીઝમાં થતો ફેરફાર તેણીનાં ચોહીનો તરફથી શત્રુ જવાન આલખઈ એક બિલ્કીની આંખોથી જોતો અને તપાસતો રહ્યો હતો. તે એ જોઈ મનથી ખુબ હરખાતો હતો. ગ્લેડીઝનો સદાનો શોકજનક દેખાવ તેને માનવાને લલચાવતો હતો કે લૉડ શ્રીક્રીષ્ણ જોડે પરણવા આગમન્ય તે કાંઈ ખીજને આહતી હોવી જોઈએ, કે જે પ્યારનો વિયોગ તેને આ રીતે મનથી મુંઝવતો અને છુપી રવેસે સંતાપતો રહ્યો હતો. એ નહીં તો, તેણે પોતાનાં મનથી તકરાર ઉઠાવી કે, એ શોકાતુર અદાઓનો ખીજે ભાવાર્થજ શો હોય ? એટલામાટે તેણીની એ “બેવકાફ”ના બેદને પોહોંચવા અને તે પુરવાર કરી આપી વરવહુ વચ્ચે વિયોગ કરાવા જોગા મોહતના પછાડમાં તે હેમક મસ્ત બન્યો.

અંતે લૉડ શ્રીક્રીષ્ણ બેચેન થયો. તે ધારતો હતો તે કરતાં તેની ગ્લેડીઝ દીન ઉગતે વધતી અને વધતી શોકમાં ને દુખમાં ગીરફતાર થતી દેખાઈ, અને ત્યારે તેણીને એક “ચેન્ગ” આપવાની મતલબથી તે પોતાની જોડે તેણીને લાંડન લઈ ગયો. તે વખતે લાંડનમાં મોહસમ ખુલી ચુકી હતી, અને એવી એક ખુબસુરત કાકિનટેસનાં ત્યાં જવાંથી આગેવાંન સોસાયટીમાં ખુશી, અનન્યોખી અને વખાણનો એક મોટો હોશરો થઈ રહેવાની તેને સંપૂર્ણ ખાત્રી હતી.

“ગ્લેડીઝ,” એક દિવસે તેણે તે ઉપરથી નાસ્તા પછી તેણીને કહ્યું, “તારે માટે મેં એક મોજ નક્કી કરી છે.”

ગ્લેડીઝની આંખો ખુશીથી ચમકી નિકળી. “એક મોજ નક્કી કરી ?” ત્યારે તો તે, તેણીને લાગ્યું કે, તેના બહાલા લીઓ જોડેની તેણીની મીલાજાવજ હોવી જોઈએ. તે સિવાય તેને એવી ખુશી કરવા જોગી ખીજ મોજ શી હોય ?

“લાંડનની મોહસમ ખુલી છે,” તે ઉમરાવે તેણીના વિચારો સમજ્યા વગર ઉલટમંદ જરૂરી રાખ્યું, “અને આપણે હવે લાંડન જઈશું; ઘણી મજાહ પડશે.”

ગ્લેડીઝની આંખમાંનું તેજ સમી ગયું. લ'ડનમાં તે શું શું નેશે અને અનુભવશે તેનો એક “બકારો” ઉલટમંદ શીશીપે હજી એ નરી રાખ્યો, પણ તે સધળું સાંભળવા માટે બાંજુ સુંદર ગ્લેડીઝના કાન ખેહર મારી ગયા હતા !

“તુંને લ'ડન જવા ગમશે કેની ?” અંતે તે ઉમરાવે મોઢે ચઢી સવાલ કર્યો.

“તમેને જે ગમશે તે મને પણ ગમશે,” તેણીએ ફરી પણ ઉલટ ખતાવ્યા વગર શાંતપણાંથી જવાબ દીધો.

તેઓ લ'ડન ગયાં.

ખેલગેરયામાં જવાન લોર્ડ લીસ્ટરનો સસેક્સ માહેલા મેહેલ “રેન-પાલડ” જેવોજ એક મોટો મેહેલ હતો. તે એક મોટું આશીર્વાન મકાન હતું, અને તે હાલમાં ગ્લેડીઝનાં માનમાં લોર્ડ લીસ્ટરે નવા ફેરફારો અને નવા સરસામાનો સાથે નવેસરથી સજ્જ કરીને આરાસ્તા કરાવ્યું હતું.

લ'ડનની એ “સીઝન” માં સુંદર ગ્લેડીઝે ખુશીનો એક મસ મોટો હોકારો મચાવી મુક્યો. લોર્ડ તેણીપર મરી શીટવા લાગ્યું. તેણીની અજબજેવી મોહક સુંદરતાની તારીફ જણેજણ જગેજગ કરતું રહ્યું, જે ગ્લેડીઝનાં નાસખર જીગરને એક જાતની સતાવણી માત્ર પુરવાર થઈ. “ક્રોહર ઉડસ” નાં ખેતરોમાંની “સફેદ ચક્રી” આગલનાં ગરીબ ઝુપડાંમાં ગરીબાઈ વચ્ચે જન્મ આપેલા પોતાના બાળક ખેટાને હાલના પોતાના પૈસા ટકાના મોટા વૈભવ વચ્ચે પણ તે એક પક્ષ વાર ખી વીસારી શકી નહીં. તેણીનાં કાનમાં તે મા વગરના બાળકખેટાની દુખ્યારી ચીસો રાતદીસે ગળુગળુ વાગ્યા કરતી હતી !

તેની મહોરદારની સુંદરતાએ લ'ડનની આગેવાંન સોસાયટીમાં જે ઘોંઘાટ કરાવ્યો તેથી તે તુમાખી અર્ધ ઘણો મગરર અને રાજી થતો જણાયો, મગર તેણે આશુ” કે તેની પરણેતર હતી તે કરતાં કંઈક વધુ ઉલટમંદ દેખાય, અને તે લેતી હતી તે કરતાં મોજશોખમાં કંઈક વધુ ખુશાલીથી ભાગ લઈ શકે !

તેઓ એક દિવસે લોર્ડ એસ્ટરને ત્યાં સેહેજ મીલાકાતે ગયાં. એ લોર્ડ એસ્ટરને નાહનાં નાહનાં હોકારાંઓ હતાં જેમના પર તે બાળકની

માતા મરી શીટતી હતી. કોઇ બી મીલાકાતે આવનારને તે મોટા હેત અને ઉકમાધથી પોતાનાં બચ્ચાં બતાવતી અને ઓળખાવતી, અને એ તેણીની ઘેલચાને માટેની બીનમાહીતગારી વચ્ચે શીલીપ તેની મોહર-દારને લઇને એક સહવારે લૉર્ડ ચેસ્ટરને ત્યાં મીલાકાતે ગયો.

“ લેડી ચેસ્ટર ઓળખાણ કરવા જોગ બાંતુ છે, વહાલી ગ્વેડીઝ, ” તેણે કહ્યું. “ એવાં સહમજદાર સરકલોમાં તું ભેલાતી રહે તે ધણું બરરનું છે. ”

લૉર્ડ ચેસ્ટરને ત્યાં અરસપરસ કુટલીક ખુશમિજાજી વાતચીતો થવા પછી એકદમ તે ઉમરાવ બાંતુએ પૂછ્યું, “ લેડી લીસ્ટર, તમેને છોકરાં ગમે કે ? છોકરાંપર તમેને હેત આવે કે નહીં ? ”

ગ્વેડીઝનું જીગર આ પાધરા સવાલથી હેદાઇ ભેદાઇ ગયું !

તેણી મુસ્કેલાઇથીજ જવાબ દઇ શકી. અંતે પોતાની લાગણીઓને, એમ છતાં, જેમ તેમ કાણુમાં લાવી શીકું હરતાં તેણે કહ્યું, “ હા જી, બચ્ચાં કોણુને નહીં ગમે ? ”

“ હું મારા બુચ્ચાને તમારી આગળ તેડું ? ” લેડી ચેસ્ટરે કહ્યું; “ છોકરીઓ તો ફરવા ગયલી છે. ”

તેણીએ અંગ વગાડ્યો, અને થોડી મિનીટમાં ત્રણ વરસનું એક ગુલાબ જેવું બચ્ચું હસ્તે ચેહરે તે ઝોરડામાં દોડી આવ્યું. તે એક કમનસીબ સંજોગ માત્ર થયો કે તે લીઓનીજ ઉંમરનો અને લગભગ લીઓનેજ મલતા આવતા ચેહરાનો એક ગળગોટો હતો. તેજ સોનેરી વાળનાં બુલકાં, તેજ તેજસ્વિ બહુ આંખો ! તે “ મમા ” પુકારતો ઉંઘાડા હાથોથી લેડી ચેસ્ટરની બગલમાં દોડી આવ્યો, કે જે તેને હેતથી ઉપાડી બગલગીર થઇ, અને ગ્વેડીઝે તે ગમખવાર અદાઓથી જોયું. તે શીકી અને ધ્રુજતી હતી, અને કાંઇ પણ બોલવાને તે અશક્ત બની ગયલી દેખાતી હતી. “ બરડી બેટા, લેડી લીસ્ટરને શુડ મોરનીંગ કર ? ” તે હેતવંતી માતાએ મગરૂરીથી કહ્યું;—અને તે વહાલું બાળક બીહતું બીહતું અને ઝોરડાતું ભરાતું તે નવાં આવનારાંઓ તરફ ગયું, પણ તેટલામાં તો લેડી લીસ્ટર પોતાની બેઠકમાં બેસુદ્ધ તુટી પડી, અને તે મામલો જોઈ સઘળાં ગમરાતમાં ચીસ પાડી ઉઠ્યાં. પોતાના શુભ થયલાં બાળકને મળતાં આવતાં આ નિરદોશ બાળને

રખર જોતાં તે આભાગણી માતા અસહ્ય લાગણીઓ હેઠળ ખીમાર અને બેહોશ થઇ પડી હતી.

લોડ લીસ્ટર પણ ગભરાઇ ગયો, અને જોકે તે એ ખીમારીનો ભાવાર્થ પુરી રવેસે સહમજી ગયો તોપણ તેણે તે સખખ સર્વને તે ઓરડાની ગરમીનાં ઓઠાંથી સહમજીવ્યો, અને તે સુંદરીને સાવધ કરવાના તેઓ સર્વ ઉપાય યોજવા પડ્યાં. અલબત્ત, કહ્યા વના ચાલશે કે લીઓ માટેનો તે માતાનો હજી સુધી જેમ તેમ સચવાઇ રહેશે ખ્યાર જોઇ તે ઉમરાવ ખની શકે તો પોતાનાં મનથી તે નિર્દોશ બાળકને બેવડો અને ચોવડો ધીકારવા લાગ્યો.

એડીઝ માહા જેહમતે સાવધ થઇ, અને પોતાનાં મનથી કંજેત પડેલા લોડ લીસ્ટરે તેની બેમારીની વાત હસી કાઢી નાખવાની દરેક કોશેશ કરી.

એડીઝે હવે તે અચ્ચાને પોતાની પાસે તેડ્યો, અને ધુજતા હાથોએ તેને ઉપાડીને પોતાના બોલામાં લેતાં તે દુખી અખળાએ તેને હૈયાંસરસો આપ્યો.

લોડ લીસ્ટર જેમ અન્યું તેમ એ પછી વહેલોજ ત્યાંથી રજા માંગતો ઉઠ્યો, અને જ્યારે તેણે પોતાની મોહરદારનો હાથ ખગલમાં લીધો ત્યારે તેણે જોયું કે તે સુકકાં પાડ્યાં મીસાલે ચરચર ધુજતો હતો.

એ પછી ગાડીમાં પણ એડીઝ બંધ આપ્યોએ અને શીકકે એહરે માથું પાછળ નાંખી એક ખુણામાં પડી રહી, અને તે જોતાં પોતાનાં પરણ્યાં સુખમાં ચાલુ ખલલ કરનાર તે “કમજાત અચ્ચા” પર લોડ લીસ્ટરને હદ વનાતો કહર ઉપજ્યો.

“એડીઝ,” તે સાંહજે તે ઉમરાવે તેણીને કાંઈક કંટાળાથી પુછ્યું, “તું શું મારાં ઘરમાં પુરતી સુખી નથી? પૈસાટકા, દરદાગીનાં, કપડાંચપડાં એ બધું તારા પાસ જોઈએ તે કરતાં બીસ્યાર છે, બધી આગેવાન સોસાયટી તને ચાહેછે અને માન આપેછે, અને હું પોતે તારાપર મરી શીટું છું, અને તોખી, કહે મને કે, તું શું પુરતી સુખી નથી?”

તેણી તેના પાસથી હઠી ગઇ. તે કમ તેને કહે કે પોતાનાં અચ્ચાનો વિયોગ તે ખીમારી માટે મોહતથી ખી જથ્થન હતો ?

તે કેમ કહી શકે કે તે કમનસીબ વિયોગ તેણીને કદી ખી સંપૂર્ણ રીતે સુખી થવા દઈ શકનારજ ન હતો ?

“કેમ જવાબ દેતી નથી ?” તે ઉમરાવે પાછું પુછ્યું.

“હું શું જવાબ દેઉં, શ્રીશ્રીપ ?” તેણીએ શોકાતુર કહ્યું.
“મારા જેવી એક મુશ્કેલીસને તમોએ આવી ઉંચી પાયરીએ ચઢાવી, અને તમો મને આટલી જાનફેસાંનીથી આડો છે તે અલગત મને સંતોષી થવાને ઘણું કારણ છે.”

તે એ જવાબથી રાજ થયેા જણાયો, પણ તે જોઈ શક્યો નહીં કે તે અખળાનાં જીગરની એક ઉંડી ઉદાસી તેના ગેરકાયદે જીવનમાત સાંમે ફર્યાદની હાથ ઉઠાવતી હતી. તેણી કહેવા આહતી હતી કે તેનાં વાહલાં જમ્યાંની ગેરહાજરીમાં તે કદી પણ સુખી થઈ શકવાની ન હતી; પણ તે કહેવામાં સારજ શો ? નવેસર તે કહેવાથી એક કન્યો જરપા થયા વગર ખીનું એક પણ પરીણામ તેણીએ જોયું કે આવનાર ન હતું—અને ત્યારે તે દાનાઈથી સુખજ રહી.

‘અરે, એવણુ કેમ માની શક્યા હશે કે હું મારું જીગર ચીરીને મારાં અંતરજીવનેજ બાહર ફેંકી દઈ શકશ ? હું આ સુખનાં સુનાનાં મુલે માહરા બહાલા લીઓને વેચી નાખશ એમ એવણુ ધારીજ કેમ શક્યા હશે ?’ તેણી દુખ્યારા હાલે મનથી દરયાફત કરતી હતી.

તે શ્રીશ્રીપને ખરાં દીલનાં બહાલથી આહતી હતી. તે તેને આહીનેજ પરણી આવી હતી, અને સત મનસનીની એક ઉંડી વફાદારી ને શ્રીદામીરીથી તેણી એ પોતાના પરણ્યા આવીંદને તેવાંજ સામ્યાં બહાલથી આહતી હતી;—અફસોસ કે એ બહાલનાં સુખને સંપૂર્ણ બનાવા તેનો બહાલો જેટો લીઓ તેણીની ગોદમાં નહીં હતો !

પ્રકરણ ૮ મું.

લંડનની “સીઝન” આખર થતાં તેઓ મેહેલમાં પાછાં ફર્યાં.

એ વેલાએ રેનવૉલ્ડમાં એક નવી પકરણી આવી હતી. તે મીસ રોઝ મોરટીમર હતી. એ મીસ રોઝ મોરટીમર લોર્ડ લીસ્ટરની એક ખીત્રાઈની જેટી થતી હતી.

તે પીનાઇ માતા પોતાની બેટી માટે થોડુંક ધન પાછલ મુઠ્ઠી મરી ગઇ હતી, અને મરતી વેલાએ લોડ લીસ્ટરને તેણીનો વાલી અને સુરંખી થવા વિનંતી કરી ગઇ હતી. એ ઉપરથી શીલીપે તે બચ્ચાંને એક ખાસ ગવરનેસ રાખી તેણીની સંભાલ હેઠલ “ રેનવૉલ્ડ ” ખાતે ઉધારવાનું નક્કી કર્યું હતું, અને તેથી તેણીને તેણે હવે અને બોલાવી લીધી હતી.

તે એક ચાર વરસની નાહની બાળકી હતી. વળી અત્રે કેહવું ઘટે કે એ બાળકને ખાસકરીને અત્રેજ બોલાવી લેવામાં શીલીપની એક ખીજ પણ મક્કસદ હતી. તે ધારતો હતો કે તે મેહલમાં લીઓની ઉંમરનાં એવાં એક બચ્ચાંનું એથું ગ્લેડીઝના સ્વભાવ પ્રમાણે તેણીને રાજી કર્યા વિના રેહશે નહીં. એ બચ્ચાંથી તેણીનું મન વેરાશે, તે પાછી ઉલટમંદ થશે, અને છેલ્લે અતે લીઓને જુહી પણ જશે.

અને પહેલી હરોલમાં થયું પણ તેમજ. બલી ગ્લેડીઝને પોતાના ભરથારનો એ વિચાર ધણો ગમ્યો. એ બચ્ચાંની વેઠ તેણી માટે મોજ થઇ પડી, અને પોતાના દુખી વિચારોથી બચી નાહાસવા તેણીએ એ જાનલ મોટી ખુશીથી મંજુર કરી; પણ જ્યારે એ નવી જાનલ પાછી જુની થવા પામી ત્યારે તેણીનું જીગર તેની અસલ તલબગારીમાં એકદમ પાછું તણાઇ ગયું, અને તેટલુંજ દર્દમંદ થયું. જો તેનો શીલીપ આ કાઇ ત્રાહિત બચ્ચાં પર એટલું હેત બતાવી શકતો હતો તો તેણીનાં પોતાનાં બચ્ચાંને માટેનાં હેતથી તેણીને એમ જોરજુલમથી અલગ રાખવા તેને હકજ શો હતો ? જો, તેના લીઓ જોડે એક અરધોજ કલાક પાછે ગુજરવા તે પોતાનું આ શ્રીમંત સર્વસ્વ આપી દેવા હજારો ખુશીથી ખુશી થાય એમ હતું;—અફસોસ કે એ તેણીની એકજ માનીતી મરજી સદા નામંજુર રેહતી આવી હતી ! તે તો જાણે પોતાની ગમે એવી ગફલત યા ગેરસમજુતનાં પરીણામમાં પોતાનું અંતઃકરણ તુચ્છ પૈસા બદલ વેચીસાડી પરવારી ગઇ હતી !

એ પછીની કીસમસ પર અર્લ લીસ્ટરને પોતાને ત્યાં એક વારસ બેટાનો સુભાગ્ય જન્મ થવાથી તે વરજૈયરનાં મોંઢ ખુશીમાં હરતાં થયાં. ગ્લેડીઝને પોતાને પુત્ર થવાથી તે હવે સતોષી ને સુખમાં રહેશે એમ લોર્ડ લીસ્ટર ભરોસાથી માનતો હતો. ગ્લેડીઝનો, એમ

છતાં, પોતાનો વિચાર અને ઉમેદ વળી જુદાંજ હતાં. તે તો લોહ લીસ્ટરને પોતાને તેના આ વારસ બેટા પર હેત આવતું જોઈ મનમાં ધારી બેઠી હતી કે પેહલી તકેજ જણેતાં બચ્ચાંઓ માટેનાં માખાપનાં બહાલની તેણે તકરાર ઉઠાવવી, અને આ નવાં બચ્ચાં માટેનાં તેનાં બાપીકાં હેતની પુરવારી આપી પોતાનાં બહાલાં ફરજંદ લીઓને પાછો મેલાવાની તે માનીતી તલબગારી એક વાર ફરી રજુ કરવી. તે આજ વેર ના કહી રહ્યો હતો, પણ એક બાપીકાં હેતનો જાતી અબ્યાસ થતા પછી તે આ નવેસરથી રજુ થયેલી કાકલુડીના જવાબમાં હવે કેમ ના કહી શકનાર હતો ?

તેણીએ બાળ સમાક્ષીને કામ કીધું. લોહ લીસ્ટર મોટા ખુશ મિઝાજ સાથે પોતાના બાળક બેટાને રમાડવા તેણીના ઓરડામાં આવ્યો. તે તકનો તેણીએ લાભ લીધો. “તમને એના પર હેત આવેછ વાઈ, બહાલા શીક્ષીપ ?” તેણીએ નરમાસથી પુછ્યું.

“અલખત હેત આવેછ, ગ્લેડીઝ; પોતાનાં બચ્ચાંપર હેત કેમ નહીં આવે ?” તેણે ગઈગુજરી ભુલી જઈ લોલાપણાંમાં ભુલબરથો જવાબ આપ્યો.

“તમો કોઈ બી કારણે હવે એને બોહી બેસવા રાજ થાવો નહીં ?” તેણીએ વળી તરતજ પુછ્યું.

શીક્ષીપે હવે પોતાની ભુલ જોઈ.

ગ્લેડીઝના એ ઉપરાસાપરી સવાસોનો બાવાર્ય હવે તે ઝટ પામી ગયો, અને તેથી ઘણી સંભાળથી જવાબ દેતાં બોલ્યો, “તુંને બોહી બેસવાનાં દુખ બદલ એને અને આખી દુન્યાના બળનાને બોહી બેસવાતું હું દુખ નહીં પણ સુખ જાણુશ; મગર હવે તો તું સુખી છેતી, ગ્લેડીઝ ?” તેણે ઉતાવલમાં વાત ફેરવવાની મતલબથી પુછ્યું; “તારાં પોતાનાં ફરજંદનાં સુખમાં હવે તો તું પુરતી સુખી છેતી ?”

ગ્લેડીઝે ધીમે સાહે “હા” કહ્યું.

તે ઉમરાવની એ વાતચીત કરવાની રીતભાત સ્પષ્ટ સહમજાવતી હતી કે તે લીઓ સંબંધી કશું પણ સાંમળવા ખુશી ન હતો, અને ત્યારે તે એક છુપી પણ સરદ હાથ મારી દાનાઈથી સુપ રહી.

હવે રેનવોલ્ડ મહેલમાં વારસ બેટાનો જન્મ થવાથી મોટી ધોંગસો

ચાલુ થયું. લોડ લીસ્ટરે એ ધીંગસો પછવાડે હજારો રૂપ્યા ખરચી નાખ્યા, અને ત્યારે નિરધનતાની કંગાલ્યતમાં જન્મેલા અને આ પૈસાટકાનાં સુખ બદલ વેચાઈ ગયલા લીઓની યાદ કરતી તે માતા લોહીનાં આંસુ રડતી ।

તે આ પોતાનાં નવાં દુધમળ બકલ્યાંને ન ચાહતી હતી એમ કંઈ ન હતું, પણ લીઓ તેને વિશેષ જહાસો લાગતો હતો એ તો ખરું.

લીઓ એક વાર તેણીનું સર્વસ્વ હતું. તે તેણીના હાથમાં ઉછરેલો, પ્યારમાં રમેલો અને ગોદમાં સુતેલો હતો. તેણીએ તેને ધવાડેલો, રમાડેલો, જમાડેલો હતો. તે બચ્ચાંની માવજતમાં ગરીબાઈની કંગાલ્યત વચ્ચે તેણીનો આખો દીવસ ક્યાં ઢળી જતો હતો તે પણ તેણીને માલમ પડ્યું હતું નહીં. આ નવું બચ્ચું તો કરોડોની દોલત વચ્ચે અને તે દોલતની છતર છાંયાનાં સુખ વચ્ચે એક સુભાગ્ય જન્મ પામ્યું હતું; તેને માથે તો એક મોહનતવંતા બાપનો બી શીરછત્ર સાકયો હતો, કે જ્યારે લીઓ તો તેણીનો એકલાનોજ હતો. તેને માટેના તેના પ્યારમાં કોઈ બાગીદાર હરીફ ન હતો. તેજ તેણીનો સઘળો ખજાણો હતો અને તેનાંજ સુખમાં તે સુખી હતી—તેનેજ માટે તે જીવતી હતી । આ બાળકના બાબમાં તેમ ક્યાં હતું ? તેને માટે તો કેળવાયલી નસો રહેલી હતી, અને આવા દાયાના એક આખા રસાલાનાં સગમે તે તેણીને ફાલે તો ઘણાજ થોડો આવતો હતો. હયાં તો બધું કાયદાથી કામ લેવાતું હતું. એ બાળક તો તેની માતાની ગોદમાં સુધ પલુ શકતું ન હતું ! એ માનવંત લેડીશીપના ઝોરડામાં મોઢે ચઢીને તે બચ્ચાંને બોલાવવામાં આવે ત્યાં સુધી તેને ત્યાં લાવવાનો ધારો ન હતો. તેને ઉછેરનાર, તેને સમાલનાર સઘળા ત્રાહીત હાથો હતા.

તે રેતવોલડ મહેલના વારસના જન્મથી જ એક જણતું કાલજી બળીને બેપડ થઈ ગયું તે પેલો જવાંન આલખઈ હતો. તે અત્યાર સુધી ગ્લેડીઝનો શત્રુ હતો, પણ હવે તો તે ઉપલા સખખથી તેણીનો કદો ને વેરસી મુદ્દપ થયો. તે તેને પોતાની ઘાટકી નાઉમેદીના સખખથી પોતાનાં જીવનમાં કશીજ માફી બક્ષી શક્યો નહીં. તે વારસનો જન્મ થવાથી તે બીચારો ચાહર લટકી ગયો અને પોતે જનમનો રડી પડ્યો. સર્વની ખુશાલીમાં તે જરા એ ભાગ લઈ શક્યો

નહીં, કેમકે જે સર્વનાં સુખનું કારણ હતું તેજ એને માટે તો એક મોટાંમાંમોટાં દુખનું મુળ થઈ પડ્યું !

હવે, તેથી, ગ્લેડીએ કરેલા એ ગંભીર ખીગાડ માટે તેણીપર કીનો લેવા તે ખુનખાર ને તલખગાર થઈ રહ્યો, મગર હજી સુધી તે કીનો લઈ શકે એવું કોઈ હથિયાર તેને હાથ આવી શક્યું ન હતું. બાહરથી તો તે નમાનો, કહ્યાગરો અને તાબેદાર હતો; ભીતરેજ તે એક દોળખી શત્રુ અને વેરસી મુદ્દા હતો.

જ્યારે તે બચ્ચું ત્રણ મહીનાનું થયું ત્યારે તેની “ ક્રિસચનીંગ ” ક્રિયાની ધામધુમથી રૈનવૉલ્ડનો મોટો મહેલ ધમધમી રહ્યો. લોર્ડ લીસ્ટરે મોટો હાથ કાઢ્યો હતો, અને ખાણીપીણી ને રંગરાગનો સુમાર ન હતો—એટલે તે અર્લ પોતાનાં બચ્ચાં પર દુરયાન થઈ ગયો હતો ! એમ છતાં એ બંધી ખુશાલીમાં એક ચેહરો હજી શોકાતુર હતો.

તે સુંદર ગ્લેડીઝનો હતો. તે પોતાનાં મનથી એક પણ પણ લીએને વિસારી શકતી ન હતી. પોતાને થયતી આ નવાં બચ્ચાંની નવાજેશ છતાં, અને તે બચ્ચાં માટે તેણીને રોજબરોજ બરપા થતાં વધતાં વહાલ છતાં તે પોતાના વહાલા એટા લીએને ફક્ત એકજ નજરે ફક્ત એકજ વાર જોવાને બારે આરજીમંદ થઈ રહી હતી !

તે તાજુબ થતી હતી કે શ્રીશીપ જેમ લીએને માટે અદેખો પડ્યો હતો તેમ આ નવાં દુલ્લ બચ્ચાંને માટે પણ અદેખો પડશે કે નહીં ! એક વખત શ્રીશીપે તે એટાને રમાડતાં બેલાવતાં લાવીને તેણીના બેલામાં મેલ્યો, અને તેને હેતથી એક બી ચુમી ગ્લેડીએ નહીં કરી તે જોઈને તેણે કંઈક ટપકાથી કહ્યું, “ એને એક કીસ તો કર—તુંને શું થયું, ગ્લેડીઝ ? ”

“ હું જાણું કે તે તમને નહીં ગમશે; હું કોઈ પર પણ હેત કંઈ તે તમોને તો નથી ગમતું કેની ? ”

“ પણ આએ તો આપણું પોતાનું બચ્ચું છે ! હું મારાંજ બચ્ચાંને માટે અદેખો કેમ થઈ શકું ? ”

“ હા, હું જાણી,” તેણીએ શાંતપણે કહ્યું; “ તમો તમારાં બચ્ચાંને માટે અદેખા નથી પડવાના—તમે તો મારાં બચ્ચાંને માટે અદેખા પડવાના ! ”

લોર્ડ લીસ્ટર આ સાંભળીને ગુસ્સે થયો, પણ વિશેષ કંઈ બી
જોડ્યા યા કહ્યા વના પીઠ ફેરવી શુપચુપ ત્યાંથી ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૯ મું.

તે વારસ બેટો આબાદીભર્યો ઉધરવા લાગ્યો. એ એક કમન-
સીખી હતી કે તે લીઓના જોવાજ દેખાતો હતો, પણ એ વાત
અબજોખીભરેલી હોવા છતાં તદ્દન ખરી હતી. એડીઝનાં જોવાજ
ભવાં, એડીઝનીજ આંખો ! તેજ ચેહરો ને તેજ રૂપરંગ એ બંને
બાળકામાં એક સરખાં જોઈ શકાય એમ હતું.

એ નવાં બાળકનું નામ “ વીલી ” રાખવામાં આવ્યું હતું, અને
જ્યારે લોર્ડ લીસ્ટર તેને જોતી ત્યારે તેણીના લીઓની યાદ ખેવડાં
અને ચોવડાં જોસથી તેણીનાં લેજાં પર દબાણ કરતી—તે એટલે
સુધી કે જ્યારે વીલી બે વરસનો થયો (અને એજ ઉંમરે લીઓને
ચોરી જવામાં આવ્યો હતો) ત્યારે એ સુખભર્યા મુકાબલાનું દુખ
દુખી એડીઝને માટે ખેવડું કકલાતભર્યું અને કેવળ અસહ્ય થઈ
મર્યું.

વીલીનો અવાજ પણ લીઓને મલતોજ આવતો હતો, અને તે
જ્યારે “ મમા ! ” પુકારતો તેણીના હાથમાં ધસી આવતો ત્યારે તેનાં
નાથનાં દુલ્લ જેવાં નાજુક પગલાંને કાનને ખુશ લાગતો ખખડાત,
તેનું રૂપાંના ખખડાત જેવું હસવું, તેના પ્યારા નાહના હાથોની તાલી,
તેની મીઠી પટપટ—એ સધળું તેને લીઓની યાદ એટલાં બળવાન
જોસથી આપતું કે “ સફેદ ચકી ” આગળનાં તેણીનાં નિર્ધન ગુપડાંની
છંદગીને મુકાબલે આ શ્રીમંત છંદગીનું સુખ એક મોટી મજાક બદકે
કરડા શ્રાપ જેવું તેણીને લાગતું હતું ! જ્યારે વીલી સાથે સૌ હેતથી
હસતાં અને તેને હસાવતાં હતાં, જ્યારે તે બચ્ચાં પર અત્તર છાંયા
કરવામાં આવતી હતી, અને જ્યારે સર્વ કોઈ તેના પર વહાલથી વીહવાં
પડતાં હતાં ત્યારે અફસોસ—તેણીનો કમનસીબ લીઓ મિત્યારો ક્યાં
હતો ? અલગત, એવું તો તે ભરોસાથી માનતી હતી કે લોર્ડ લીસ્ટર
પોતાના પૈસાના જોરે તે બચ્ચાંને જ્યાં બી હોય ત્યાં પુરતાં સુખમાં
રાખવાની કાલજ કરી હશે, પણ અરે, એમ છતાં એક માની સંભા-

ળથી અને માનાં હેતથી તેને કાણુ ઉછેરતું હશે ? કાણુ તેને ધ્યારથી પરચારી પોઢાડતું હશે ? કાણુ તેના પ્યારા હાથે પોતાના હાથોમાં લમ્બને બંદગીના પવિત્ર કલામો તેને ભણાવતું યા શીખવતું હશે ? રાત્રે તે બીમાર યા બીધેશે ઉઠે ત્યારે કાણુ કાલજીથી તેના પર વાંકું વલતું હશે ? ઓ, એ બધા ઘાટકી વિચારો તેણીને ઘેલી કરવા બસ હતા, અને તે ક્યારેની એક પ્રગટ ચીસ સાથે કંકલાતથી ખુદા પાસ માંગતી કે યા તો તેને તેનો લીઓ પાછો મલે, અથવા તો તેણીની આ રીખતી છંદગીનો છેડો આવી જાય !

હવે એ દુખની અગન અને સંતાપનો તાપ નહીં સહન થઈ શકે એવું તેને જણાયું, અને તેથી તે જો પોતાના ભરથારને તેની મીનતજારી બાહ્ય રાખવા મનારી નહીં શકતી હતી, તો હવે પોતેજ તે બોહવા-યલા ખજાણાની ભાલ કાઢવાનું તેણીએ અચપ્રચ અને એકદમ પોતાનાં મનથી નક્કી કર્યું. ખચ્ચીત, તેને આજ વેર એ ખ્યાલ નહીં થઈ શક્યો તે પોતાની કમઅક્ષમ માટે તે પોતેજ પોતાનાં મનથી હેરત રહી. તેને તેના વરનું એટલું ઓસ્વાલું કરવા કરવાને શું કારણ હતું ? તે જો જરૂરજોગો ખુલાસો આપવા એટલી બલતવારીથી નાજ પાડતો હતો તો હવે એ જુસ્તેજોના સંબંધમાં પોતેજ ઉલટથી કામ લેવાનું તેણીનું પોતાનું કામ હતું. તેણીને લાગ્યું કે તેણીના વરનાં અગત્યનાં કરકાગળો તથા દસ્તાવેજો વચ્ચે એક બી કાપલી કે કુપોં એવી યાદીની હોવીજ જોઈએ, કે જેથી તે બાળકને ક્યાં મોકળવામાં આવ્યું હતું તે વાતનો ખુલાસો મલી શકે. તેણે એ બાળકના નિર્વાહ માટે એક ભરી આપ્યો હશે તેની રસીદ યા યાદી તો તેનાં કાગળ્યાંઓમાં હોવી જોઈએ ?

કાગળ્યાંઓ અને દસ્તાવેજો બોલવામાં તે પોતાના ભરથારનો અપરાધ કરતી હતી એમ તો તેણીને લાગતુંજ ન હતું. તે પોતાની માનીતી મુરાદમાં ઉલટમંદ બની એટલી ઉસ્કેરાયલી રહેતી હતી કે તે એક બોહું કામ કરતી હતી એમ જાણવા કે માનવાનું તેણીને ભાનંજ ન રહ્યું !

લોડ લીસ્ટરનાં સઘળાં કરકાગળ્યાં અને અગતના દસ્તાવેજો “લાયબ્રેરી” માં રાખવામાં આવતા હતા જેની તેને ખબર હતી, અને હાલમાં સારા નસીજે તેનો સેક્રેટરી મી॰ દનમોર પણ રજા પર

થયો હતો. વળી તેણીને અબર હતી કે લાયબ્રેરીમાંનાં કપડાંખાન
અને ગ્રીનરીમાંની કુંચીઓ ત્યાં ને ત્યાં ખેદાદ કીસમે રખડત
નાંખનામાં આવતી હતી, અને તેથી લોડ લીસ્ટર ઘરમાં ન હોય તેને
હાન લઘ એક દિવસ એ કરકાગળ્યાંઓની જુસ્તેજો કરવા તે પોતાના
મન સાથે એકમત થઈ.

જો તેને એવી કશી ખી ભાલ મમે તો ગમે એ જોખર
તેણીને લીઓ જ્યાં ખી હોય ત્યાં જઈને તેને મલવા તેણીએ મુસ્તકીમ
કરાવ ક્યો, અને એમ કરતાં જો એ તેણીનું આચરણ તેણીના
આવંદને ખદા કરનાર થઈ પડે તો તેની ધતરાજી હરી લઈને ગમે તે
સમને પાત્ર થવા પણ તે ખુશીથી તૈયાર થઈ. ગમે તે થાય, પણ
યા તો પોતાના ગુમ થવા બેટાને રૂબરૂ મલવું, અથવા તો એ
જેકમતમાં જાનથી મરવું એવોજ તે મીઠી માતાનો પક્ષો ધરાવો
થઈ પડ્યો.

તેણીને તે કરકાગળ્યાં જોઈ વલવાની જોઈએ એવી તક કેટલાક
દિવસો સુધી એક પણ મળી નહીં, કેમકે શીલીય કેટલાક કલાકો સુધી
ઘરમાંથી ગેરહાજર થાય એવો એકે પ્રસંગ કમનસીબે થયો નહીં.
એમ કરતાં એક દિવસ તે પોતાની મોહરદાર પાસે આવ્યો અને કહ્યું,
“મને એક મારાં જરૂરનાં કામે ‘લીલસ્ટોન’ જવું છે, ગ્રેડીઝ; હું
મારી સાથે આવશે? આપણે સાંહજે ઘેર પાછાં ફરીશું.”

તેણીનું હૃદય જોસથી ધડકવા લાગ્યું. એક સોના મોહર જેવી
ઉમદા તક તે કરકાગળ્યાંઓની જોઈતી જોસ્તેજો કરવા તેને હાથ
નહીં ધારેલી આવવા પામતી હતી. તેણીએ, એમ છતાં, પોતાની
ઉલટને બન્યું એટલો સાદાઈનો દેખાવ કરીને સમાલી અને છુપાવી,
અને પછી નાદરસ્ત તળિયતવું બાહજું આપીને તેના ઉપકાર માની,
પોતે ના કહી, તેને વિદાય ક્યો. એક બકી—અને તે ચાલ્યો ગયો.

તે ઉલટમંદ તે પછી અરધે કલાકે લાયબ્રેરી ભણી ગઈ, પણ
તે માટેની તેની સઘળી હીમ્મત ને કરાવ છતાં તે અયોગ્ય કારણ હવે
તેણીએ જોયું કે તેના જેવી એકને શોભવું ન હતું. તેના આવીંદનાં
આનગી કરકાગળ્યાં જોલવાવું કામ એક ચોરનાં કામથી કાંઈ કીસમે
જુદું ન હતું. તે તેની રજા કે જાણપીછાણ વગર એમ કરવા ચાહતી
હતી અને તે એક પાપ હતું, માટે ગ્રેડીઝ એ નાપસંદ કરજનાં

જથી અને માનાં હેતથી તેને કાણુ ઉછેરતું હશે ? કાણુ તેને ધ્યારથી પસારી પોઢાડતું હશે ? કાણુ તેના ખ્યારા હાથે પોતાના હાથોમાં લધને ખંદગીના પવિત્ર કલામો તેને ભણાવતું યા શીખવતું હશે ? રાત્રે તે ખીમાર યા ખીધેલો ઉડે ત્યારે કાણુ કાલજથી તેના પર વાંકું વલતું હશે ? ઝો, એ બધા ઘાટકી વિચારો તેણીને ઘેલી કરવા બસ હતા, અને તે ક્યાંદની એક પ્રગટ ચીસ સાથે કકલાતથી ખુદ પાસ માંગતી કે યા તો તેને તેનો લીઝો પાછો મલે, અથવા તો તેણીની આ રીખતી છંદગીનો છેડો આવી જાય !

હવે એ દુખની અગત અને સંતાપનો તાપ નહીં સહન થઈ શકે એવું તેને જણાયું, અને તેથી તે જો પોતાના ભરથારને તેની મીનતભરી આહવા રાખવા મનાયી નહીં શકતી હતી, તો હવે પોતેજ તે ખોહવા-યલા ખખંણાની ભાલ કાઢવાનું તેણીએ અચયુચ અને એકદમ પોતાનાં મનથી નક્કી કર્યું. ખચ્ચીત, તેને આજ વેર એ ખ્યાલ નહીં થઈ શક્યો તે પોતાની કમઅકલ માટે તે પોતેજ પોતાનાં મનથી હેરત રહી. તેને તેના વરનું એટલું જોશ્યાલું કર્યા કરવાને શું કારણ હતું ? તે જો જરૂરજો ખુલાસો આપવા એટલી બલતવારીથી નાજ પાડતો હતો તો હવે એ જુસ્તેજોના સંખંધમાં પોતેજ ઉલટથી કામ લેવાનું તેણીનું પોતાનું કામ હતું. તેણીને લાગ્યું કે તેણીના વરનાં અગત્યનાં કરકાગળો તથા દસ્તાવેજો વચ્ચે એક ખી કાપલી કે કુપોં એવી યાદીની હોવીજ જોઈએ, કે જેથી તે બાળકને ક્યાં મોકળવામાં આવ્યું હતું તે વાતનો ખુલાસો મલી શકે. તેણે એ બાળકના નિર્વાહ માટે એક ભરી આખો હશે તેની રસીદ યા યાદી તો તેનાં કાગળ્યાઓમાં હોવી જોઈએ ?

કાગળ્યાંઓ અને દસ્તાવેજો ખોલવામાં તે પોતાના ભરથારનો અપરાધ કરતી હતી એમ તો તેણીને લાગતુંજ ન હતું. તે પોતાની માનીતી મુરાદમાં ઉલટમંદ બની એટલી ઉસ્કેરાયલી રહેતી હતી કે તે એક ખોટું કામ કરતી હતી એમ જાણવા કે માનવાનું તેણીને ભાનજ ન રહ્યું !

લોઈ લીસ્ટરનાં સઘળાં કરકાગળ્યાં અને અગતના દસ્તાવેજો “લાયબ્રેરી” માં રાખવામાં આવતા હતા જેની તેને ખબર હતી, અને હાલમાં સારાં નસીજો તેનો સેક્રેટરી મીં દનમોર ખણ રજા પર

ગયો હતો, વળી તેણીને ખબર હતી કે લાયબ્રેરીમાંનાં કખટખાનાં અને ત્રીજેરીઓની કુંચીઓ ત્યાં ને ત્યાં બેઠાદ દીસમે રખડતી નાંખવામાં આવતી હતી, અને તેથી લોર્ડ લીસ્ટર ઘરમાં ન હોય તેના લાલ લઇ એક દિવસ એ કરકાગળ્યાંઓની જીસ્તેજે કરવા તે પોતાનાં મન સાથે એકમત થઇ.

જે તેને એવી કશી ખી લાલ મયે તો ગમે એ જોખમે તેણીનો લીઓ જ્યાં ખી હોય ત્યાં જઈને તેને મલવા તેણીએ મુસ્તકામ ઠરાવ કર્યો, અને એમ કરતાં જે એ તેણીનું આચરણ તેણીના આવંદને ખફા કરનાર થઇ પડે તો તેની ઇતરાજ હરી લઇને ગમે તે સજન પાત્ર થવા પણ તે ખુશીથી તૈયાર થઇ. ગમે તે થાય, પણ યા તો પોતાના શુભ થયલા બેઠાને રખડ મલવું, અથવા તો એ જોહમતમાં જાનથી મરવું એવોજ તે મીઠી માતાનો પક્ષો ધરાવે થઇ પડ્યો.

તેણીને તે કરકાગળ્યાં બેઠ વલવાની જોઈયે એવી તક કેટલાક દિવસો સુધી એક પણ મળી નહીં, કેમકે શીલીપ કેટલાક કલાકો સુધી ઘરમાંથી ગેરહાજર થાય એવો એક પ્રસંગ કમનસીબે થયો નહીં. એમ કરતાં એક દિવસ તે પોતાની મોહરદાર પાસે આવ્યો અને કહ્યું, “મને એક મારાં જરૂરનાં કામે ‘હીલસ્ટોન’ જવું છે, ગ્વેડીઝ; તું મારી સાથે આવશે ? આપણે સાંહજે ઘેર પાછાં ફરીશું.”

તેણીનું હૃદય જોસથી ઘડકવા લાગ્યું. એક સોના મોહર જેવી ઉમદા તક તે કરકાગળ્યાંઓની જોઈતી જોસ્તેજે કરવા તેને લાય નહીં ધારેલી આવવા પામતી હતી. તેણીએ, એમ છતાં, પોતાની ઉલટને બન્યું એટલો સાદાઈનો દેખાવ કરીને સમાલી અને છુપાવી, અને પછી નાદરસ્ત તમિયતનું બાહણું આપીને તેનો ઉપકાર માની, પોતે ના કહી, તેને વિદાય કર્યો. એક બકી—અને તે આલ્યો ગયો.

તે ઉલટમંદ તે પછી અરધે કલાકે લાયબ્રેરી ભણી ગઇ, પણ તે માટેની તેની સઘળી હીમ્મત ને ઠરાવ છતાં તે અયોગ્ય કારણ હવે તેણીએ જોયું કે તેના જેવી એકને શોભતું ન હતું. તેના આવીંદનાં ખાનગી કરકાગળ્યાં જોલવાનું કામ એક ચોરનાં કામથી કાઢ કીસમે જુદું ન હતું. તે તેની રજા કે જાણપીછાંણુ વગર એમ કરવા આહતી હતી અને તે એક પાપ હતું, માટે ગ્વેડીઝ એ નાપસંદ ફરજનાં

અધરીટપણાં માટે પોતાનાં મનથી લજવાયા અને કમકમયા વગર રહી શકી નહીં; પણ તેના વાહલા લીઓના સંબંધમાં તેના ભરથારનો જીવમાત ખી તેટલોજ અધરીત હતો તે તેણે યાદ કર્યું, અને લીઓની દુઃખી સીસો તેના કાનમાં વાગ્યા કરતી હવે જાણે અતરેથી હીમ્મત હારી પાછી નહીં હઠવા તેને પાછી અને પાછી વિણવતી હતી !

તે ઝોરડામાં કાંઈ નહીં હતું. સધળું શાંત, ચુપ, એકાંત હતું. ચાવીઓ ખેદાદ કીસમે બાજુમાંની એક ન્હાની ટેબલપરની એક મોટી ચોપડી ઉપર પડેલી હતી.

તે મેહલમાં પોતે એકલીજ હોવાનું તે મનથી માનતી અને ધારતી હતી. તે સમજતી હતી કે તેની આ શોધખોલમાં તેને હરકત કરનાર, રોકનાર કે બેનાર તેનાં સારાં નસીબે કાંઈ ન હતું; તેના છુપા શત્રુ હુસ્સા ઓલખઈની તો તેને યાદ થઈજ નહીં ! તે ધરમાંજ હતો તે કેટલે ગયોજ ન હતો એ વાત તે સદંતર જીવીજ ગઈ.

તેણીએ તે ચાવીઓ લીધી, અને એક પછી એક તે કપટ ખાનાં ખોલીને તે અર્ધનાં ખાંનગી કાગળો અને દસતાવેજો ધ્યાનથી તપાસવા પડી. તેણે દરેક ઓચરચું ઘણી બારીકાથી જોયું, પણ એવી કાંઈ નોંધ—એવી એક ખી યાદી તેને કંઈથી મળી આવી નહીં કે જે તેના લીઓ ક્યાં હતો તે વિશે કાંઈ ખી જાણવાજોગ અજવાળું આપી શકે !

ત્યાર પછી તે પોતાના ઘણીની ડેસ્ક આગળ ગઈ. તે ડેસ્કને પણ ઘણાં ખાનાં તે ચોરવકારા હતા. તે તેણે એક પછી એક ખુલ્યાં અને તે માહેલાં કરકાગળ્યાં તપાસ્યાં, પણ પરીણામ જેનું તેજ થયું, અને ત્યારે નાઉમેદીનાં અસહ્ય દુઃખથી તે સુંદરીની તેજસ્વિ આંખો આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ.

એ આંસુઓ વચ્ચેથી હજી તે કાગળ્યાંઓ તપાસતી સુંદર ગ્લેડીઝ પોતાનાં કામમાં એવી ચકચુર ગીરફતાર થઈ કે તે લાયબ્રેરીનું બારણું ઉઘડ્યું તે તેણે જાણ્યું પણ નહીં. છેક તે ઝલઝલ થતી ડેસ્ક ઉપર કાંઈ આસામીનો પાસ થઈ જતો જોળો પડ્યો ત્યારેજ તેણીએ અમકીને પાછળ જોયું, અને જોયું તો ઓલખઈ તેનાં કામની પાછળ ઉભો રહી નીવાહદારી અને તકેદારી કરતો હતો !

“જો, તમે છેઓ કે, લેડી લીસ્ટર ?” તેણે તરત અનખ્યો દેખાવ કરી કહ્યું. “હું તો એવો બીહીધો ! એ લાયબ્રેરીમાં કાંઈને બી દાખલ થવા અને કાગળ્યાઓ તપાસવા અર્લનો હુકમ નથી, તેથી હું અત્રે ખાનાંઓ ઉધડવાનો ખખડાત સાંભળીને ધણો અનખ થયો અને બીધો.”

“મેહરબાની,” એડીએ ઠંડાધથી પણ ધીમા ને ધ્રુજતા અવાજે કહ્યું.

તે ચહેરા શીકડા પડી ગયો હતો. પોતાનાં અયોગ્ય કારણમાં પકડાઈ આવવાની ખેજલતથી એડીએ ધણી ગભરાઈ ગઈ હતી. એ ગભરાત ઠાવકો ઑલખર્ટ પ્રગટ રવેસે જોઈ શકતો હતો, અને પોતાની મુદદ્દાનો કાંટો કાઢવા જોગો આ એક સાબુત અપરાધ હાથ આવી જવા માટે તે હવે મનથી મલકાતો હતો. લીસ્ટરનું હવું કે તે પોતાના ભરથારથી છુપી રવેસે તેનાં કરકાગળ્યાંઓ જોતી હતી.

“તમે અર્લનું વીલ બીલ શોધતાં હશો ?” તે લુચ્છાએ નક્કાધથી કહ્યું—અને હસીને વધાર્યું, “જ્યારે બેરાંઓ પોતાના ખાવંદની હશ્સે તેનાં કરકાગળ્યાંઓ તપાસે ત્યારે ખચ્ચીત તેમનો તેમાં કાંઈ એ કીસમનો ભેદ હોવો જોઈએ, નહીં વાઈ ?”

“તમે તમારું કામ કરો, ઑલખર્ટ,” એડીએ કાંઈક ગુસ્સાથી કહ્યું. “મારું કામ હું સમજું છું.”

“તે તો જમ તમારી મરજી, પણ હું તો જાણું જે તમોને શું જોઈએ છે તે જો તમે મને કહો તો હું તે શોધી આપવા તમોને મદદ કરું,” તેણે જરા ફજેત પડી કહ્યું. “અર્લનો સેક્રેટરી ધણો ચોક્કસ માણસ છે, અને મારી ખાત્રી છે કે તમને જે જોઈએ તે મળી આવે તેમજ બધા દસ્તાવેજો ગોઠવેલા હોવા જોઈએ.”

“તે બધું મને ખબર છે,” એડીએ દમામથી કહ્યું. “હાલમાં હું પોતેજ અર્લનો સેક્રેટરી છઉં, અને હું મારું કામ જાણું છું.”

ઑલખર્ટ એ સાંભળી તદ્દન ચાંધ પડી ગયો ! તે નમીને ચાલતો થયો. તે બીહીધો કે તેણે કાચ્યું કાચ્યું હતું. પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી રજા પર હતો તે દરમિયાન એડીએ અર્લ એ કામ સોંપ્યું હોય, ને તેની તેને કશી માહિતી નહીં થવા પામી હોય એ તદ્દન ખતવા ને માનવા જોગ હતું, જ્યાં તે સાંભો હવે પોતેજ બીહીવા લાગ્યો કે

ગેડીઝને એમ હરકત કરતો જવા માટે રખે તે અર્થ આગળ સાંભી તેનીજ ફરીઆદ કરે ।

ખીજા હાથ પર તે એકલી પડવા પછી ગેડીઝે તેટલીજ ખારીકીથી પોતાનું કામ પાછું આગળ ચલાવ્યું, અને જ્યારે તે આખી લાયબેરી છુટી રહી ત્યારે નાઉમેદની એક ચીસ સાથે તેણીએ તે કંગાલ કામ ખતમ કર્યું. તેના વાહલા લીઓની ભાળ મળી શકે તેવી એક ખી કાપલી કે એક ખી યાદી ત્યાંથી મળી આવી નહીં.

તે વધતી નામુસદ અને વધતી નાસખર બની. તેની ઉંઘ અને હુખ તેને છોડી ગઇ. એ માનીતી તલબગારીનાં દુઃખમાં તે નખાતી અને સુકાતી ચાલી. તેને લાગ્યું કે આ ધરતી ઉપર એક માતાના પ્યાર જેવો શ્રેષ્ઠ પ્યાર અને એક માતાના પ્યારનાં સુખ જેવું સર્વોત્તમ સુખ ખીજું એક ખી થઇ શકે એમ હતુંજ નહીં ।

પ્રકરણ ૧૦ મું.

હવે આપણે કમભાગ્ય લીઓ તરફ નજર ફેરવ્યું. તે માતાનો પ્યાર, તે માતાનું સુખ, તે માતાની મોજનું અવલ સાંધણુ પોતે ક્યાં હતો અને કેવી હાલતમાં હતો ?

લોર્ડ લીસ્ટરની નૈયત નેક હતી. તેણે લીઓ માયાલુ હાથો હસ્તક ઉધરે અને સારી કેળવણી પામી આપદે સુખી થાય તે માટે પૈસો વેરવામાં કશીજ વાંછુ કરી ન હતી. જે આસામીના હાથ તળે તેણે એ ખાળકને સપુર્દ કર્યું હતું તે મીસીસ સ્ટોન નામની એક ધણી લાયક અખળા હતી. એ મીસીસ સ્ટોનની માતાએ રૅનવૉલ્ડ ખાતે શીક્ષીપના બાપના વખતમાં ચાલીસ વરસ તક એક " હાઉસ કીપર " ની વફાદારીભરી નોકરી ધણી નિમકહવાલી ને નામદારીથી કરેલી હતી, અને તેથી તેની દીકરી સુસન (મીસીસ સ્ટોન) પર એતબાર મેળવાને લોર્ડ લીસ્ટરને ખેશક ધણું કરણુ હતું.

સુસન મીં સ્ટોન નામના એક પ્રીન્ટર જોડે પરણેલી હતી, અને તેઓ ગરીબીનાં સુખચેનમાં ઈંગ્લાંડની છેક ઉત્તરે " સ્કેલટન " નામનાં એક દુરનાં ગામડાંમાં રહેલાં હતાં. તેને અને તેના વર મીં ચારલસ સ્ટોનને શીક્ષીપ પોતે મલ્યો હતો, અને લીઓના ગુજરા માટે

તેઓ પોતે પણ તે બાળક મારફતે નીહાલ થઈ જાય તેવી ગોઠવણ કરી આવ્યો હતો. તેણે તેઓને પાંચ હજાર પાઉંડની એક પાદશાહી રકમનો ચેક ભરી આપ્યો હતો, અને એમ બંદોબસ્તી કરવામાં આવી હતી કે પાંચ ટકાનાં બ્યાન્ડે એ રકમ મેળવામાં આવે, કે જેથી આવતી અઢીસો પાઉંડની વારસીક ઉપજમાંથી એ બચ્ચાને લગતો તેઓ ખરચ કરી શકે. તેમાંથી સો પાઉંડ તો છોકરાને રાખવા અને બવાડવાના ખરચના જવાના હતા, અને બાકીના તેનાં કપડાંચપડાં, ફુગવણી અને તે વરવહુની મેહનતનાં અવેજના નક્કી થયા હતા, અને લીઓ એકવીસ વરસનો થાય તે દરમિયાનમાં તેને કોઈ ધંધાને લાયક બનાવીને તે મુદદલ રકમ એકવીસમે વરસે તેને પોતાને સપુર્ણ કરી દેવી એવાં લખતપત્રો થયાં હતાં.

એટલું કરીને અર્લ ઘણો સંતોષ માની બેઠો હતો. તે ધારતો હતો કે તેણે પોતાની ફરજ સંપુર્ણ રીતે બજવી હતી. તેણે કરેલી બંદોબસ્તી પ્રમાણેજ આખર તક સંધળું સમાધાન પાર ઉતરશે એવા વાહીઆત વિચારતો તે એક મુર્ખાઇભરેલો ગાંઠ વાળો બેઠેલો હતો. વચ્ચે નહીં ધારેલા સંજોગ બની આવે અને તે બિચારું કમનસીબ બાળ રવડી પડે એવો તો તેને ખ્યાલ કે ખટકો કદી થયોજ નહીં. તેણે વધારામાં ફક્ત એટલુંજ કીધું કે જો તે બચ્ચાની કળ થાય તો એક કાગળથી મીઠું સ્ટોને તે વાતની તેને ખબર આપવી, પણ તે બચ્ચાનાં વાલીઓની પોતાની કળ થતાં શું થાય તેનો તેને—તાજુબ કે—ખ્યાલજ થયો નહીં.

ચાર્લસ અને સુસન ખરેખર દયાલુ દીલનાં આસામીઓ હતાં. તેઓને તે બચ્ચાં પર ઘણું હેત આપતું હતું. તેઓ કોઈની તારીમારી કરવાવાલાં નહીં હતાં. નિંદાનાં નરખમાંજ જેઓ જીવેછે તેઓ તો અર્લની વરતણકથી તહરેવાર ખુદાઓ ઉભા કરી શકે, અને નજીસ અનુમાનીથી દોરવઈ જઈને તહરેવાર તરકતો તૈયાર કરી શકે; પણ આ ભલાં વરવહુએ તેવું કશુંજ કીધું નહીં. તેઓને પરાધ પંચાતની પરવાજ નહીં હતી. તેઓએ શુપચુપ તે બાળકને સ્વાધીન લીધું. તેઓ ફક્ત પોતપોતામાં મત કરીને એજ અનુમાન પર આવ્યાં કે લીઓ અર્લનો પોતાનોજ બેટો હશે. તે હલકે વાંધેતી કોઈ અમળા સાથ પરણ્યો હોય અને લીઓ તે લગનનું પરીણામ હોય, કે જ્યારે લીઓની

માતા હવે મરણ પામી હોય જ્યો પોતાને ખરની સોસાયટીમાં ફરીથી પરણી શકના અર્થે એ રીતે મોટા ખર્ચે લીઓને પોતાના રસ્તામાંથી સદાનો દુર કર્યો હોય. એ સિવાય ખીન્તું શું હોય ? અને જ્યારે તેઓએ અર્લનાં લગ્ન થયલાં સાંભળ્યાં ત્યારે પોતાનાં એ અતુમાનો તેમને વધતાં ખરાં પડેલાં લાગ્યાં.

તે બચ્ચાંતું મરણ થાય તે સિવાય માંદગીમાં કે ખીજાં કોઇ ખી કારણથી તે બચ્ચાં સંજર્થથી કશો ખી પત્રવ્યવહાર કરવા કે મલીને અર્લને કંટાળો આપવાની તેણે પોતે તે ભલાં વર જૈયરને સખ્તમાં સખ્ત મના કરમાવી હતી. ખરી રીતે તો આ મોટા લાભકારી કંટાકટની તે એક અવજ્ઞ અને આગેવાન શર્ત હતી !

એ શર્ત મીઠ અને મીસીસ સ્ટોને વફાદારીથી પાળી હતી. તેઓએ લોર્ડ ફીલીપને એ નિરાશ્રીત બાળકના બાળમાં એક ખી કાગળ કદી લખ્યો નહીં, બલકે તે ઉમરાવના રસ્તામાંથી તે બચ્ચાંની હસ્તીજ આખી હુસાઇ જાય તેવી નીમકહલાલ સમજીતથી કામ લઇ તેઓએ તે ઉમરાવથી તે બચ્ચાંને સદાનું અલગ કરી નાંખ્યું હતું. તે બિચારાં શું જાણે કે અર્લ તે બાળકની કમભાગ્ય માતાનેજ પરણ્યો હતો, કે જે આ મોટા અકુદરતી જીવમાત સામે રાત દિવસનું બંડ મચાવી રહી હતી ?

એમ વરસો પર વરસો વહી ગયાં. વખત જતાં કાંઇ વાર લાગે છે ? વેલા પાણીના રેલા મિસાલે વહી જાય છે, ને જેઓ કાંઇ સાફ કરવાની શક્તિ છતાં એકાદ નેક કામ કરી લેવાને વેલાસર જગતાં નથી તેઓ હાથ ધસતાં રહી જાય છે.

લીઓ મોટો થયો. એ વરસોનાં દરમ્યાનમાં પોતાની બહાલી માતાના ખ્યારા પડોસથી અચપ્પુચ વિખુટો પડી ગયલો તે અણસહમજ બાળ ભક્તી સુસનનાં ભાડુતી હેત હેઠલ ઉછરીને મોટો થયો, કે જ્યારે તેની કેળવણી પાછળ પણ ઝાઝી બખીલાઇ કરવામાં આવી નહીં. અલખત, તે કેળવણી હાલહવાજ એટલામાટે હતી કે રકેલટન જેવાં એક મુશ્કેલીસ ને ન્હાનાં ગામડાંમાં જ્યાં લોકો ભાગ્યેજ પેટ પુરું રળી ખાઇ શકતાં હતાં ત્યાં ઉચ પ્રકારની કેળવણીનાં જોઇએ એવાં સંપુર્ણ સાંધણો કશાં એ ન હતાં; પણ એ કેળવણીના રોહમાં લીઓએ જે

સ્વભાવિક પ્રેરણાની મોટામાંમોટી ઉત્કંઠા ખતાવી તે એક ચિતારો થવાની હતી. તે બચગીથીજ એ નાદર હોનર તરફ ઉલટથી ખેંચાઈ ગયો. ચારફસ સ્ટોને અવલ તો થોડુંક તેને બાણાવી તેને પોતાના પ્રીટરના ધંધામાં નાખી દેવાનું મન કર્યું, પણ લીઓને તે માટે મોટો અભાવ માલમ પડ્યો. ચિત્રકળા એજ તેની મોજ અને સર્વસ્વ સિદ્ધ થયું. તે ખીજ એક ખી હોનર કે ધંધાને માટે ઢબ્યુ પુરવાર થયો. ફક્ત સાત વરસની ઉમરમાં તો તે કાગળ અને પેનસીલ લઈ પોતાનાં ન્હાનાં નાળુક આંગણાંઓ વડે ચોપડીઓમાંથી ચિત્રોના ઉતારા કરવાનો લોભ રાખતો દેખાયો, અને તેની તે કોશેશો તે આગળ કેવી નામદારી કરી શકે તેનો સહેલથી અભ્યાસ કરાવતી હતી.

એ જોઈને મીં સ્ટોને તેની વક્ષાંશુનેજ દાનાઈથી મજબુતી મલવા લીધી. “એ પોરથો કુદરતે આપેલી વક્ષાંશુથી એક ચિતારોજ થવાને જન્મેલો લાગે છે,” તે પોતાની અર્ધાંગનાને કહેતો હતો. “જવા દે, એને એનાં મનની વક્ષાંશુ પ્રમાણેજ કેળવાવા દે. ટુકડો રોટલી તો પ્રાછલી જીંદગીમાં ખોલી ખાશે? એવા હોનરમંદો હુબે મરતા નથી.”

એ ઉપરથી સ્કેલટન ખાતે જે એક રહતી સુરત જેવી સ્કુલ આવ આર્ટસ હતી તેમાં તેણે વગ ચલાવીને ટુંક પગારે લીઓને શીખવા મુક્યો, અને ત્યાં તે ઉલટમંદ છોકરો મોટી ખંત ને ઉંડા અભ્યાસથી પોતાની એ મોજમાં કેળવાવા લાગ્યો, એવામાં ખુદાનું કરવું તે મીં સ્ટોને એક રાત્રે અચપ્પચ મરણ પામ્યો. તેણે છાતીમાં દુખારો થવાની એકદમ ફરયાદ કરી, અને સુસન કોઈ ખી રીતની મદદ કરી શકે તેટલાં તો હાથ પગ ખેંચી તેણે પ્રાણ મેલી દીધો. ડાક્ટરોએ તેનું મરણ હાર્ટ ડીઝીઝથી થયલું જાહેર કર્યું—જોકે તે એ જીવલેણ ખીમારીથી પીડાતો હતો એવું તે મરનારનાં કે તેની માહેરદારનાં જાણવામાં એ આગમચ કશુંજ આવ્યું હતું નહીં.

લોકોએ તે બલા મરનાર માટે મોટો ખેદ જાહેર કર્યો. પ્રીટર ચારફસ સ્ટોને એ ન્હાના કસબામાં સારી રીતે જાણીતો હતો. અગતકરીને લીઓના પુનઃપ્રતાપે તેને જે મોટી રકમની આએપતનો મોટો તકાકો પડી ગયો હતો, તે તે પછી તે જે કાંઈક સા ટકાને

લગતાં સુખચેતથી રહેલો હતો ત્યારથી તે લોકોની જાણ પીઠાણમાં જ્યાંદા આવ્યો હતો.

તેની વિધવાએ ખી જાણે અવસ તો તે મરનાર જોડે મરવાજ માંગ્યું, પણ પછી એ દુખની યાદદાસ્ત જુઠી થતાં તે શાંત થઈ એટલુંજ નહીં પણ વળી લોકોની ઘણી અજાણ્યો ને ‘ચટચટ’ વચ્ચે તે શાંતપણે રીચડ એ નામના તેના મરનાર ઘણીનાં કારખાનના એક જવાન કામદાર જોડે પરણી ગઈ. તે એવી સહમજદાર ને બધી મોહરદાર એટલી ઉતાવળી ને નાદાન કેમ થઈ શકી હશે એજ લોકોની મસ મોટી અજાણ્યો થઈ પડી, કેમકે એ કોઈ રીતે સારાં માણસોમાં નામધારી નહીં હતો, ને એક નાલાયક ને કુછંદી આસામી તરીકે વધતો જાણો જણાયલો હતો. એ એક જુઠી સરજતનું પરીણામ માત્ર હતું.

રીચડ એ લુચ્છો હતો. એક વખત મરનાર સ્ટોને નિર્દોષ મોલાઈમાં અલે તેને આપેલા ૫૦૦૦ પાઉંડની યાદશાહી અમાનતની વાત કરેલી તેણે સાંભળી હતી ત્યારથી તે રકમપર એ નામદારનો ડાલો ખોળાયો હતો, માટે સ્ટોનના મરવા પછી પોતાની મીઠી પણ જુઠી લતરાજથી તેણે બોળી સુસનનું માંથુ ફેરવી નાંખ્યું, ને અંતે તે તેને વરવાને નસીબવાન થયો.

તેને સુસનને સહમજવતાં ને જીતતાં નવ નેજા પાણી ચઢ્યું. સુસન, અમોએ કહ્યું તેમ, બધી હતી, ને મરનાર ચારદસને ખરાં દીલથી આહતી હતી, માટે પહેલાં તો એ ખીજાં લગનના ખ્યાલથીજ તે ડરી ગઈ; પણ લુચ્છા એની સેહેતાન્યત સહમજવતોની અંતે જીત થઈ, ને તે પોતાની ખુરી મકસદો પાર ઉતારી શકવાની હદ તુલક ફાવી શક્યો. તેણે તે અખળાને તરેહવાર ઉલકાપો આપી. પોતે કુટ્યાંવાલો હોવાની અને નોરીય ખાતે તેની કેટલીક જગ્યા ને મીલકતો હોવાની ખી તેણે તેને ખત્રી આપી એટલે છેલ્લે અંતે તે મનાઈ. પોતાના ઘણીનું નાધકું કારખાનું વેચી સાડી તેની ઉપજના સઘળા પૈસા ખી તેણે પોતાના એ નવા નેક નામદાર ભરથારને હવાલે કર્યા, અને પછી તેઓ ઉચાકચ ને એકદમ એક રાત્રે નોરીય જતાં રહ્યાં. બધી સુસન આ ખીજી વારનાં લગન પછી પોતાનાં દોસ્ત આસનાઓને મળી બેઠીને ત્યાંથી જવા અતીઘણી લજવાતી હતી.

તેઓ નોરીયમાં પેહલી શીરઆતમાં તો જરા “ સ્ટાઇલ ” માંજ રહ્યાં. “ આપસે આપા સો હલાલ ” ની મિસાલને માન આપી એ પોતાની મોહરદારના પૈસા (પોતાનાજ પૈસા ખરચતો હોય તે દેખાવથી) બેધડક ખરચતો ગયો, અને અંતે જ્યારે સુસનનાં પ્રેસનાં વેચાણથી હિપજેલાં એ નાણાંનું તબ્યું દેખાવા લાગ્યું ત્યારેજ તે લગાર વિચારમાં પડ્યો.

વળી લીઓને પણ આ લગતે પેહલી હરોલમાં ભારે નારાજ કર્યો હતો. અવલ તો તેને એ ગમતોજ ન હતો. તે મરનાર ચારદસને પોતાનો પીતા ને સુસનને માતા જાણતો હતો માટે તે “ માતા ” નાં આ ખીજ વારનાં લગ્ન તેને બહુજ મુંઝવતાં હતાં. વળી એજ ન હતું. સ્કેલટનની સ્કુલ આવ આર્ટસમાં તેનો હુનરમંદ અભ્યાસ એવે ધામધુકાર આગળ આવતો હતો કે તેમાં રવડી જઇને નોરીય જવાનું તેને ઝેર જેવું કાતીલ લાગ્યું; પણ લુચ્છા બની પટામણી સમજાવતોથી તે જમ તેમ મનાયો ને જતાયો. એએ તેને ખાખી આપી કે નોરીય સ્કેલટન કરતાં વધારે વિખ્યાત હતું, ને ત્યાં તો તે વધતું સાફ શીખી શકશે. ત્યારેજ આવવા તે કબુલ થયો, ને ત્યારે તેણે પોતાનું આત્મારતુલકતું નામ લીઓ સ્ટોન પડતું મેલીને હવે લીઓ એ ધારણ કર્યું.

પણ પૈસાનું પેટારામાં તબ્યું આવવા પછી એ નોરીયમાં ખી હડીને રહ્યો નહીં. તે તેમને રટલેન્ડ લઇ ગયો, ને ત્યાંથી વળી લાંડન લાવ્યો. તેના જેવા જલસાજ ને જખાંદરાજ આસામીઓ જે ચાહે તે કરી શકે છે. એવા બોલીદરાજ બાંગરો પોતાની જુબાનનાં જોરથી કિલ્લાઓ વટીક વશ કરી શકે એમ હોય છે.

તેણે એ દરમ્યાનમાં પેલી એકમાંની પાંચ હજાર પાઉંડની મુદદલ પણ કેમ હાથ કરી લીધી તે તેની મોહરદારે કદી ખી જાણ્યું નહીં. તરેહવાર બોટી સહીઓના પાયરી દર પાયરી દગલખાજ અપરાધોથી તે અંતે ફાગ્યો, ને તેણે તે વાત પછીથી જ્યારે બેલાઈથી સુસનને જાહેર કરી ત્યારે તે સાચી અચળાતું એ મોટી દગલખાજની કેફયત સાબળી દીલ તુટી ગયું. તેણીએ એકાદ પળ તો એમ ખી ચાહ્યું કે અલને લખવું ને એને પકડાવવો, પણ પોતાની

નાદાન્યત ને નામોશીનો ખ્યાલ કરી તે બાપડી પોતેજ ડર ખાઈ ગઈ. વળી કોઈ બી કારણે લીઝોની હેયાતીમાં અર્થને કાંઈ બી નહીં લખવાની તેઓને જે સખ્તમાંસખ્ત તાકીદ મળી હતી તે તેણે યાદ કર્યું, અને એ બધા સંજોગોમાં ગળે ગાંઠ ને મોઢે દુરો મારી ખામોશી અપ્ત્યાર કરવા વના, તેણે જોયું કે, બીજો કશો દીરગજ ન હતો.

તે પછી એનું ઘર ફરસાદ ને મારફાડનું એક ધામ થઈ પડ્યું. તે દરિયો, જુગારી ને કુછંદી પોતાનાં ખરાં સ્વરૂપમાં એકદમ હીંમતથી બહાર થયો. ગરીબ સુસન ! તેને એક પગનો બી કરાર ન હતો. તેને નિરાશ્રીત લીઝોનું ધણુંજ લાગતું, કે જે અભ્યાસ વના રવડી પડ્યો હતો, ને જે થોડું ધણું શીખ્યો હતો તેથી રોટલી રળી ખાવાને બી હજી એ અશક્ત હતો. તે બાપડો લાંડનના મોટા મોહલ્લાઓમાં રવડ્યા કરતો, અને જોકે તેના ચીથડેલા પણુ અતી દીલકસ ને ખુબસુરત દેખાવના સખ્તે તે દરેક જણનું ધ્યાન ખેંચતો, પણ કોઈ તેને દયાથી હાથ લાંબાવી મદદ થવા કમુલ કરતું નહી.

એ રીતે, તે રોજના સંતાપ, હાડમારીઓ ને હીણપસ્તીએ ગરીબ સુસનનો પણ જલ્દીજ આંકો લાવી મેળ્યો. તે બીમારીને બિછાણે પટકાઈ જે પેહલાં નજીવી ધારવામાં આવી, પણ પછીથી એ ત્રણ દિવસમાંજ તેણે ગંભીર રૂપ લઈ લીધું, ને બીજા એક બે દિવસમાં તો જોતાં જોતાંમાં તે માર્ગે લાગી ગઈ

મકરણ ૧૧ મું.

સુસને મરતી વખતે લીઝોને લગતી વાત લીઝોને પોતાને અથવા તો પાદરીને કેહવાને ધણું મન કર્યું હતું, પણ તેની છાતી ચાલી નહિ. વળી તે મરતી ઘડીએ કદાપી કેહને બી ખરી, પણ બાપડી તે છેલ્લા દિવસે પુરતી સાવચેત છતાં અવાચક થઈ ગઈ, જેથી લીઝોને લગતી સઘળી ખરી હકીકત સદાનાં અધારામાંજ રહી જવા પામી.

એ પછી, અલગત, એ હતો તેમાં પુરો બદમાસ, બેદાદ ને નફરત થયો. તેણે બિચારા લીઝોને ધકેલો મારી પોતાની ઝોસરીએથી

ઉતારી દીધો, ને તેનું હોજરું ભર્યા કરવાના “જુદમાત” માટે ચોખ્ખા ના કહી. તેને ઘર રાખવુંજ ન હતું. તે પોતે પોતાનું ભમાંતુ છ’દમીએ પુરું કરવાનો હતો, માટે ઘેરખાર ને ખાવાપીવાનું ગમે એમ સોહધી ખોળી લેવા તેણે લીઝોને નિરાધાર રસ્તે ઉતાર્યો.

તે ચંડાળને ખુદનો ખી ડર નહોં હતો. એવાં એક બચ્ચાંના નિર્વાહની પાઠશાહી રકમ પચાવી પાડી તે તેને હુખમરામાં મરવું છોડવા આગમચ પોતાનાં શીઠા ભવિષનો ખ્યાલ કરવા ચોખ્ખો નહોં; પણ ખુદા એવો જ્યાંગર જુદમાત કેમ ખમી શકે? તે પોતાને માટે દોજખનાજ દરવાજા ખુલાવતો હતો એમ તે નાસ્તીકને કહી ખ્યાલ થયો નહોં.

“તમારી પાસે મારાં બધા પૈસા છે તે?” તેણે એ રીતે ધર છોડી જવા ફરમાવ્યું ત્યારે લીઝોએ તેને હેખતાધને પુછ્યું. “મમાને મેં જોલતાં સોલજ્યાં હતાં કે તમારી પાસે મારાં બધા પૈસા છે.”

“અરે જની મમાવાલા ને પૈસાવાલા,” તે બદમાસે જીવ જીકાર્યો; “તારા પૈસા જોયાછે કાણે એવા તેવાએ? ચાલ જ, રસ્તો પકડ!”—અને એ રીતે તેને એક હાથપર રસ્તે ઉતારી તે પોતે ખીજા હાથપર પોતાનાં અનેક પાપી કૃત્યો માટેનાં ડરનો મારેલો ઠેક અમેરીકા નહાસી ગયો, જ્યાં આપ’દે તેને શો ફળ થયો ને તે કેવે અતે પોહચ્યો તે બધું વિસ્તારીને કહ્યા વના ચાલશે, કેમજે તે વાતને આ વારતા સાથે નિરૂપત નથી. એટલુંજ કે કરણીતું ફળ ને બેહેસ્ત કે દોજખ એ સંધળું, આવતી દુન્યાની વાત બાજુ મેલતાં પણ, અહીં ને અહીં ખી પુરતું જોવા ને અનુભવવાનું તે માહાનાખી સાહેબે આદમી માત્રને માટે નિર્માણ કરેલું હોય છે.

હવે લીઝો તદ્દને હાલ રવડી પડ્યો. ન ધરખાર, ન એક પૈસો, ન ગુજારો, ન કાંઈનો આસરો. તેણે નોકરી મેળવવા કે ખાધા બદલ કામ કરવાના ખી ધણાએ પછાડા માર્યાં, પણ બ્યર્થ. તે ફરેક સ્ટુડયોમાં એ ઉમીદવારી રજુ કરતો રવડી આવ્યો, પણ કાંઈએ ધમકાવીને તો કાંઈએ સમજાવીને—કાંઈએ ધકેલો મારીને તો કાંઈએ પાનપાવલો આપીને તેને હેઠે ઉતાર્યો. કાંઈ તેનું થયું નહોં. આ દગલખાજ દુન્યાની દગલખાજના તે નિરાશ્રીત લોગ ઉપર ક્યારું આંસુ ખેરવનાર કાંઈ તેને

મળ્યું નહીં. તેનો પોશાક જાણે તેના નિર્દોષ એકરારને દગલખાજ થતો હતો. લોક તે એકરારે જોઈ સારું વિચારતાં, પણ પોશાક જોઈ તરત શકમંદ થતાં. “ ચમટી હોશે, ” “ કોઈ ઉઠાવગીર હોશે ” એવાં એવાં અતુમાનો હંમેશ તે આપડને મદદ થવામાં આડે આવતાં હતાં.

તે બાળે વખત દુકડા રોટલી વના બી તવલતો રેહતો. એ રીતના બે દિવસના કારા અપવાસ ને મોટા જીખમરાની નાતવાંનીમાં તે એક રાત્રે રવડતો હતો તેટલાં મોટા વરસાદ થયો, અને તે આપડો ધ્રુજતો લખલખતો, પગથી માથાંવેર ભીંજાયેલો, એક મોટા મેહેલના પોરકીટામાં આશરો લેવા બરાખ ગયો.

તે મોટો “ ટાઉન હૉલ ” હતો, ને અંદર તે વખતે એક જાહેર જલસો ચાલતો હતો. વખત મોડી રાતનો હતો. બાહરે ગાડીઓની થથની થથ એક સરખી હારોમાં ઉભી હતી. લીઓ એ સમજી જોતો બેઠો હતો.

તે ટાઉન હૉલની એક સીડીનાં ખુણાંમાં ફસડાઈ પડ્યો હતો. અંદરથી ગાયનના શરોદ ને અંકારના ગગડાતો આવતા હતા. બધે તાજગી, બધે ખુશાલી, બધે રંગરાગ હતો, કે બ્યારે તે બાળકનાં જીગરમાં બેરેહમ દુન્યા માટે જવાળા જલતા હતા. તે હાથ ઓલી બીખ માંગી નહીં શકતો હતો, ને તેથી જીખમરામાં નાહક માર્યો જતો હતો.

અંતે “ કૉનસર્ટ ” ખલાસ થયો. એ વખતે વરસાદ રહી ગયો હતો, પણ નાતવાનીના સખબે લીઓ પોતાની બેઠકમાંથી ઉઠીને નહારી જઈ શક્યો નહીં.

તે, તેથી, બેસીજ રહ્યો, ને તેની બાજુમાંથી શ્રીમંત લોકો હસતાં, ખુશાલ વાતચીત કરતાં અને મોજમાં માહાસતાં પોતપોતાની ગાડીઓમાં બેસવા ઉતરી ગયાં. કોઈએ તેને જોયો નહીં, ને જોયો તેણે દયાથી તેની બખર લેવાને કશી કાલજ કરી નહીં. તે જીખમરાથી નાતવાન બનેલો ને બીણાં કપડાંમાં તાપે સસરતો પોરયો કેમ તે તુમાખી શ્રીમંતોનું ધ્યાન રોકી શકે ?

સીદક ને સાટીનમાં સજ્જ થયેલી બાનુઓ, કસોડ ને ફરમાં ઢંકાયેલી મડમો, ઓવરકોટ ને ગલપતાઓની હુંફાલી પનાહમાં આશરો

સોહાધતા શ્રીમંત સદયહસ્થો એ સૌ તે આપકાની લંગોલગથી જતાં હતાં ને તેને જોતાં હતાં, પણ તેની જરા એ દયા ખાતાં ન હતાં. શાંની ખાએ ? તેમને શી પડી ? અકસોસ, બેરેહેમ નસીબ !

ગાડીઓ ગરોગર ઉપડી જવા લાગી, ને “ ઈનસર્ટ હાલ ” લગભગ ખાલી થઈ ગયો. એ દરમ્યાન છેલ્લા હફતામાં કોઈ બે ગ્રહસ્થો બાહર આવ્યા. તેઓમાં એક તેજ જલસામાંનો પ્રખ્યાત ગાનારો વરનર હતો, કે જેના બુલંદ અવાજનાં ઘુરીલાં ગાણુંએ તે રાતનાં શોકીત-આતબજોનાં દીલ તમામ હરી લીધાં હતાં, ને જેને તાલીઓના ગગ-ગત સાથે પાછું ને પાછું ગાવાની ઉપરાસાપરી ફરજે પાડવામાં આવી હતી. તેનું ધ્યાન સુભાગ્યે નિરાશ્રીત લીઓપર બેંચાયું, ને તે એકાદ પણ જુનાસાથી થોખ્યો.

“ જોડસો, અત્યારે અહીં આએ કોઈ નહોતો છોકરો ! ” તેણે અન્યબીથી પોતાની સાથવાળા મિત્ર મીં હેરીસનને કહ્યું, — ને પછી લીઓ બણી જોઈને પુછ્યું, “ છોકરા, તું કોણ છે, ને અહીં અત્યારે એકલો શું કરેછ ? ”

“ હું ઘેરબાર વગરનો છેઉ, ” તે રડમસ છોકરાએ લગભગ રડી દેતાં કહ્યું; “ હું બે દહાડાનો બુખો છેઉ, સાહેબ, ને થાક ને બુખથી મરી જાઉંછ. ”

“ બુખો ! આવાં શ્રીમંત ને આગાદ શહેરમાં કુતું બી બુખે મરવું નહીં જોઈએ ત્યાં તું બુખે મરે ? ” તે ગાનારે દયાથી જળા જતાં કહ્યું; “ તોળા ! તોળા ! લોકને ગમે તે મારે વાસ્તે ધારે ને જોલે, પણ તું પેટ ભરીને જમે નહીં ત્યાંવેર મને ત્યારે અજ પાણી હરાંમ છે. ચાલ મારી સાથે. ”

“ એ શું ઘેઝાં, વરનર ? ” તેની સાથવાળા કોઈ પેલા મીં હેરીસને શીલસુરીનો ભમરડો ગુમાવ્યો. “ લંડન જેવાં શહેરમાં છુતારાઓ ને ઠગારાઓ કેટલા નિકળે તેનો બી કાંઈ ખ્યાલ રાખ્યોછ કે નહીં ? ”

વરનર બીની રોશણીમાં તે છોકરાનો ચેહરો જોવા વાંટા વધ્યો. “ આએ એક ઠગારાનો ચેહરોજ નથી, ” તેણે ઠરાવથી કહ્યું. “ દેખીતી રીતે આએ ખુબસુરત છોકરો જુખમરાથી મરી જાયેછ, ”

ને એમ કરતાં કહી એ ઠગારો ખી હોય તો હું ચાહું કે વીસમાંથી બન્ને ઝોગણીસને હાથ ઠગાતાં ખી હું એક ખરા નિરાશ્રીતને આસરે આપવાને ભાયગશાક્ષી થઈ શકું;—ચાલ છોકરા.”

હવે હેરીસન સુપ રહ્યો. આવી દીલસોજ ને દયાલુ તકરારના જવાબમાં તે શું બોલે ? તે શું કામ આવાં એક ખરી બલાઈનાં કામની આડે આવે ? તે પોતે એટલી હદ સુધીનું બલુ કરનાર નહીં તો ખી ખવાસે બસો હતો, ને તેથી વરનરની એ ઉમદા બલાઈ તે મનથી વખાંડ્યા વના રહી શક્યો નહીં. તેણે જોયું કે લોકો વરનરના અવાજને રૂપેરી ખણુખણાત સાથ સરખાવતાં હતાં, પણ તેનું દીલ તો ખરેખર સોનેરી હતું.

“તારાં વાઈફ અત્યારે તારી સાથ એક પરાયા છોકરાને ઘેર આવેલો જોઈ કેટલાં તાજુબ થશે ?” હેરીસને જગીમાં બેસતાં હસીને કહ્યું.

“તે રાજ થશે; તેનું દીલ ઘણું દયાલુ છે,” વરનરે કહ્યું—અને ખીજી પળે તે અધા તે જગીમાં ગોઠવાયા. હેરીસન ને વરનર આગલ બેઠા, કે જ્યારે લીઓને ઘોડાવાલાની પાસે પાછળના ક્રાચબાક્સપર બેસાડી લેવામાં આવ્યો, ને વરનરે ઘોડો મારી મુક્યો.

એ પછી ધરે પોંહચી તેણે હીણુભાગ્ય લીઓની આગલ રહીને ઘણી ખાતર કરાવી, ને કહ્યા વના ચાલશે કે તે શુભ કારજમાં તેની બધી મોહરદાર તેટલીજ ઉલટ ને દયાથી સામીલ થઈ. તે છોકરાની અનાથ હાલતની કેફયત સાંભળી તે નેકઅખત અખખાનું દીલ દીલસોજથી ગરમ થયું. તેઓએ રાતોરાત ગરમ પાણીથી તેનું જદન સાફ કરાવ્યું, કપડાં જદલાવી નાંખ્યાં, જરા “છાંટો” આપ્યો, ને વળી પેટ ભરીને જમવા દીધો.

એ રીતે વાંચનાર જોશે કે બલાંથી બહુજ થતું આવે છે. એ જેવા જદમાસો પોતાનાં પાપની ગલીચી સાથે ભોંયે પડ્યા રહે છે, કે જ્યારે વરનર જેવા બલા આસામીઓ રોજના પુઠે આવતા ભાગ્યેદ્ય સાથે પોતાનાં પુન્યમાં આખાદ થતા ચાલે છે. એ આ દોરંગી દુન્યાને એક સાચામાંસાચો ને ખેતકરાર પુરવાર થઈ ચુકેલો સિદ્ધાંત છે.

વરનરે તે છોકરાને થોડાક દિવસ તો આરામથી પોતાને ત્યાં

રેહવા લીધો, અને પછી તેને પુરતી આસુઢળી પામવા દેવા કેડે તેણે તેની આગલી પાછળા પુછી, જે લીઝોએ તે જાણતો હતો તે કીસમે કહી. ચાર્લસ સ્ટોન અને સુસન તેના ખરાં માતૃપિતા હોય એ વિશે તેને પોતાને ખી કાંઈક શક પડી ચુક્યો હતો, માટે તેણે તે બધું અને એનાં ધાટકીપણાંની તમામ વાત કીસખી વરનરને કહી, અને ચીતારાની પીછીને માટેનો પોતાનો મોટો ખ્ખાર તે છોકરાએ એટલાં જોસથી રચુ ક્યો કે વરનર પર તેથી અગાધ ગંભીર અસર થયા વના રહીજ નહીં.

તે મનથી મગરર થયો. પોતાને ત્યાંના સુધક પોશાકમાં લીઝો એવો ખુશનુમા દેખાતો હતો કે એવા એકને મરતો બચાવાનાં ભાગ્ય-શાળી પુન માટે વરનર મનથી મગરર થયો.

તે છોકરાનાં જાણપીછાંણુનાં આ બોહલી દુન્યામાં કાંઈ ખી કેડે ખી હતાં કે નહીં તે માટે તેણે તેને ચીપી ચીપીને પુછ્યું, પણ વ્યર્થ. લીઝો કાંઈને જાણતો ન હતો, ને લીઝોનું કાંઈજ સચું બહાલું હતું નહીં. “અરે સાહેબ,” તેણે કાંકુદીથી કહ્યું, “તમે મારે સાફ ખાટલું બધું કીધું છો તો હવે તમેજ મારા મુરખી થાઓ, ને મારે વારતે થોડોક જ્યાદા ખરચ કરવો પડે તો તે કરીને ખી મેં પસંદ કીધેલા મારા હોનરને લાયકનો મને કરો, ને પછી હું જે કાંઈ ખી પેદા કરશ તો પેહલાં એ તમારું કરજ મરી આપવા કાલજ કરશ.”

વરનર આ સાંભળી ખુશ મિજાજે હસ્યો. તે એ છોકરાની આ આભારનું દેવું પાછું મરવાની ઉમીદથી ઘણી રમુજ પામ્યો.

તે તેને નામાંકીત ચીતારા સીન્યોર વારીની આગલ લખ ગયો. એ વારીનીની ક્ષેત્ર તે વખતે આખાં યુરોપમાં મહશુર હતી. તે એક મોટા નામાંકીત પ્રખ્યાત ચીતારો હતો. તેને વરનર જોડે એક દુનર-મંદ કીસખી તરીકે સાફ હતું, ને તેથી તેને ત્યાં વરનર તે છોકરાને લખ ગયો.

વારીનીએ તે છોકરાનો કીસખ તપાસ્યો, ને તાજરતોજ તેને પોતાની નોકરીમાં લીધો. “તે એથી વધારે મોટાં પુનતું કામ તારી આખી જીંદગીમાં આગલ કાંઈ નહીં કીધું હોશે, વરનર, ને મારી ખાત્રી છે કે તું હવે પછી કરનાર ખી નથી,” ચીતારા વારીનીએ વરનરને સાખાશી આપતાં કહ્યું. “આએ છોકરાને મરતો બચાવામાં તે ખરેખર

મોટાં પુનનું કામ કીધું છે. મને લાગે છે કે એ જન્મેલો કીસખી છે, ને આગલ જતાં મારા નાદર હોતરમાં એ પોરયો અચ્ચીત મોટી નામદારી કરશે.”

હવે લીઓ વારીનીને ઘર રહ્યો ને ધંધામાં પડ્યો. તેને જે જુએ તે માન આપે ને ચાહે એવોજ તેનો દેખાવ હતો. તે સોહામણો, પતલો ને ઉંચો થયો હતો. તે હવે એક ઉંમરે પુગેલા “ માટીડા જેવો છોકરો ” હતો. તેના આચારવિચાર સુધરેલા, વર્તણુક નમાની અને આખરદાર, અને તે ખવાસે ગરીબ અને દયાલુ હતો. તેનામાં મદીન-ગીની સઘળી નોખત હતી છતાં તે બકરાં જેવો ગરીબ, કહ્યાસર ને તાબેદાર હતો.

તેનો હોતર તેજ ગોચા તેની જીંદગી, તેનું જીવણ, તેના જીવનું અમૃત હતું. તે તેની માતાના મોહક એહરાનો એક જાંજો આપનોજ હતો, ને તે એવો એક દીલકસ, દીલપ્રુશ મુખડો હતો કે જે સેહેંકડો આસામીઓનાં ટોલાં વચ્ચેથી ખી સોકાનું ધ્યાન અને વખાંણુ હરી લેયા વના રહેજ નહીં. વારીની તેનાં કામથી ધણો પ્રુશપ્રુશ થતો હતો.

તે એકસો પડી ગયલો હતો. ના તો તેનાં સગાં વાહલાં કે ના તો કાઠ તેના દોસ્ત આસના હતાં. વરનર અને વારીની સિવાય તેનું ખીજું કાઠ ન હતું, અને તોખી પોતાની એ નાવારેસ ને એકલવાઈ હાલતનો ગમ તે પોતાના નામીયા હોતર પાછલની શીદગીરીમાં ધણી આસાનીથી લુલી શકતો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

એ મુજબ ખીજાં પાંચ વરસ ગળડી ગયાં. એ પાંચ વરસ વારીની જેવા એક પહેલે વાંધેના ઉસ્તાદને હાથ કામ કરીને લીઓએ પોતાની મોટી નામનાનો છાપ જાંજો આખાં યુરોપમાં સુપ્રસિદ્ધ બનાવ્યો. તેનાં કીસખી કામની વારીનીનાં પોતાનાં કામની લગોલગ તારીફ થવા લાગી, ને વારીનીનું કામ એ લેગાં બળથી હવે એટલું આખાક થતું ચાલ્યું કે તેને ત્યાં જાંજો છઠ્ઠાંજ પડવા લાગ્યાં.

લીઓનું એક મોટું પીકચર નામે “ અંદર ધી ઓક ” ત્યાંની “ રાયલ એકેડેમી ” એ પાસ કર્યું ને કપ્પલ રાખ્યું, જેથી એ

“તમારો જે એવોજ હુકમ ને ખ્વાહીશ છે તો હું તાબે છું, સીન્ધોર,” લીઓએ કહ્યું.

“એ અર્થ ધણેજ ઉદાર ને માયાળુ દીવનો છે,” વારીનીએ જારી રાખ્યું. “તારાં કામથી રાજી થશે તો એ તુંને નેહાલ કરશે. ઉદાર છે ને વળી ધનવાન બી છે. વળી ત્યાં જે તારાં કામનો છાપ પડી ગયો તો બધા ઉમરાવોનાં સરકલમાં તું એક સપાટે ઉગી નિકળશે, ને તે બી મારી મતલબ છે.”

“તમારી મારાપર કેટલી બધી મેહરબાની છે !” લીઓએ મોટી હેસાંનમંદીથી કહ્યું.

“સસેકસમાં ઉતાળો ધણેજ ખુશતુમા લાગશે,” હેસાંનની વાત તે ભલા ચીતારાએ ઉડાવી દેતાં કહ્યું. “એ રેનવૉલ્ડ મેહેલ જોવાળેગ છે. તેની ધણીજ વખાણ છે, ને મારી ખાત્રી છે કે તું ત્યાં રહેશે તેટલાં એ ઉમરાવ તારી ધણી ઉંચા પ્રકારની ખાતર ને મદારત કરશે. એ કાસખીઓનો મોટો મુરખી ને કદરદાન જાહેર થયેલો છે.”

“ત્યારે મારે તો કપડાં ચપડાં બી લઇ જવાં જોઇશે ?”

“બેશક; બેંકમાં હવે તારે નામે આપણે જે થોડુંક અત્યાર સુધીમાં જમા કરી શક્યા છીએ તેમાંથી તુંને ગમે તે ઉપાડી ઘટવું કરી લે. તુંને તું ત્યાં રહેશે તેટલાં અલખત આગેવાન સોસાયટીમાં બેલાવું પડશે, વાસ્તે પૈસાની કશી વાણ ના કરતો.”

સારાંશ, સધળી જરૂરજોગી તૈયારીઓ થઇ રહેવા કહે તેઓ ૧ લી મેની અલકતી સહવારે રેનવૉલ્ડ જવા ઉપડી ગયા. લીઓ એ આગમચ વરતર ને તેની મોહોરદારને મલી આવ્યો હતો, ને ચાર છ મહીનાની એ જુદાઇ માટે તેઓએ તેને ધણાં હેતથી મલીને વિદાય કર્યો હતો એમ કહ્યા પના ચાલશે.

તેઓને રેનવૉલ્ડની લાયબ્રેરીમાં બેસાડવામાં આવ્યા, અને લીઓ આ દળદળામરેલા મેહેલનો ઠાઠમાઠ જોઇને ભ્રમીત થઇ ગયો. તે આરાસ્તા દીવાનખાના, તે દમામદાર ચોરડાઓ, તે રોણકદાર રાયરચીલ્ડ કોઇ બી નવાં જોનારને ચકીત ને છક કરી મેલે તેવુંજ હતું.

હવે જરા વારે બારણું ઉઘડ્યું, ને લોર્ડ પ્રીલીય ચોરડામાં આવ્યો.

અને એ રીતે તેઓ ખંને મળ્યા—શ્રીલીપ અને લીઓ ! વરસો મુજરી જવા પછી સરજતના મારેલા એ પ્રમાણે તેઓ રૂબરૂ પાછા મળવા પામ્યા—તે ઉમરાવ કે જે પોતાના આ લાગ્યાર હરીફ માટે અદેખો પડ્યો હતો, અને તે હરીફ પોતે કે જે તે ઉમરાવના એક આપખુદ ગુલમાતનો શિકાર થઈ સેહેંકડોળ'ધ હાડમારીઓમાંથી પસાર થવા પામ્યો હતો ! તે વખતે (આગલ) એ ઉમરાવ એ એહરો જોઈ કમકમતો હતો, મગર આજે તેજ એહરાને તે આદરમાન સાથે નમ્યો.

શ્રીલીપે સીન્યોર વારીનીને ઘણી મમતાથી શેકહેંડ કરી, કે જે પછી તેણે (વારીનીએ) પોતાના ગોઠ્યાને રજુ કર્યો અને જોલખાવ્યો. અલખત, વારીનીએ તો એ જવાંનને તેનાં છેલ્લાં ધારણ કરેલાં નામ ચારલ્સ એ તરીકેજ જોલખાવ્યો.

હાં ખુલાસાની જરૂર છે. વાંચનારે યાદ કરવાનું છે કે લીઓનું ખરૂં નામ “ લીઓ ” કાંઈ લોર્ડ લીસ્ટરે મરનાર સુસન કે સ્ટોનને કહ્યું ન હતું, ને તેથી તે બાળકનાં નામની જેખખરીમાં ચારલ્સ સ્ટોને તે બચ્ચાંને પોતાનુંજ નામ (ચારલ્સ) જોનાયત કર્યું હતું, જેથી લીઓ તે પછી એજ નામે જોળખાતો હતો. ત્યાર પછી સુસને જ્યારે ‘બીનું ધર કર્યું’ ત્યારે હુમ્મ્લા એની સમજાવત મુજબ લીઓને સ્ટોનની અટક તરક કરી એની અટક ધારણ કરવાને સુસને સમજાવી લીધો હતો, અને તે મુજબ તે પછીથી તે હરહંમેશ ચારલ્સ એનાંજ નામે વરતર ને વારીનીનાં કુટુંબમાં જણાયેલો હ.

એ એક કમબોય કે નસીબવાન (જે કહો તે) સંજોગ માત્ર હતો, કેમકે જે ચારલ્સ સ્ટોનનાં અસલ નામે રજુ થાત તો લોર્ડ શ્રીલીપ કાંઈક બી અમકતે ને શંકાશીલ થતે, ને તેહકાકમાં તે જે લીઓને જોલખતે તો વળી આ વારતાનું વહું કાંઈ નવીજ ઢપપર ફરી જતે; પણ હાલ તો તેમ કશું થયું નહીં. સીન્યોર વારીનીએ તે જવાંનને મીઠ ચારલ્સ એનાં નામથીજ જોળખાવ્યો, ને તે ઉમરાવ તેના જવાબમાં જવાંન “ ચારલ્સ ”ને દમામથી નમ્યો.

એ પછી વારીનીએ તેને પોતા જોડે લાવવાની મકસદ કહી સંભળાવી, ને લોર્ડ લીસ્ટર હસ્યો. “ તમે હજી ઘણા છોકરવન છો, ”

મીઠા છે," તેણે કહ્યું, "અને તેથી મારી પીઠથર ગેલરીનો જોખમ તમોને સપુર્ણ કરતાં મને ધણું બીહીવું તો જોઈએ, પણ મને સીન્યોર વારીની માટે એટલું બધું માન છે કે તેવણુ જ્યારે તમારી આટલી બધી સીધારસ કરે છે ત્યારે તે ખોટી હોયજ નહીં એવી ખાત્રીથી હું તમને ધણી ખુશી સાથે મારે ત્યાં આવકાર આપું છું."

"હું તમારો ધણો મોટો ઉપકારી છેજ, મારા લોડ," લીઓએ નમીને કહ્યું.

અને પછી જો લોડ લીસ્ટરનાં મનમાં તેને પોતાનાં કામ સાર રોકવા માટે હજી કશી બી શકા અને આનાકાની રહી હોય તો તે જ્યારે વારીનીએ તેને લીઓનાં નાદર કામના થોડાક જેમુકા નમુનાઓ રજૂ કરીને બતાવ્યા ત્યારે એકદમ એક ઝપાટે દુર થઈ ગઈ, ને તે અત્યંત રાજી થયેલો જણાયો. એવું કાસળી કામ એવા એક બાળક છોકરાની પીછીતું પરીણામ થઈ શકે એવું જાણે તે પહેલી દરોહમાં તો માની બી નહોતજ શક્યો.

"હું તમો નામદારની રજાથી મીઠા છે સાથે એકાદ દિવસ રેનવોલ્ડમાં રહેવશ, ને એવણુનાં કામને રસ્તે ઉતારીને પછી રૂખસઃ લેવશ," વારીનીએ કહ્યું.

"ધણીજ મોટી ખુશીની સાથે," તે ઉમરાવે જવાજ દીધો. "હું તમો સાહેબોના ઉતારા માટે દરેક કાલજીથી ગોઠવણુ કરશ, ને તમો એહ જ્યાં સુધી અહીં રહેો ત્યાં સુધી આએ ગરીબ મકાનને તમારું પોતાતુંજ જાણુશે એવી હું ઉમેદ રાખશ. લેડી લીસ્ટર બી ધણીજ માયાલુ ખવાસનાં છે, ને તેવણુ પોતે તમારી સગવડો પર ધ્યાન આપશે."—અને વળી હસીને વધારયું—"જવાંન મીઠા અને તો અહીં લાંબો વખત થોજવાતું છે તેથી લેડી લીસ્ટરના એવણુ ધણા ગુડ ફ્રેડ થઈ જશે એવી મને ખાત્રી છે."—અને લીઓ અદમથી નમ્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

વીસ વરસનો એક લ'બાણુ અંતર ધણીક લોકોના એકરા ને રંગરૂપમાં ધણીક ફેરફાર કરી શકે છે, પણ તાજુબીની વાત એ હતી કે લેડી લીસ્ટરના મોહક મુખમાં એ વરસોનો વધારાએ જાણુવાળો

ફરફાર કરીને કર્યો ન હતો. તે હવે ચાલીસ વરસની બરતીમાં આવેલી, પુસ્કળ શોકાતુર અદાની એક દમામદાર બાતુ બની હતી, અને તે બીજા જવાનીનું જોખન તેને છોડી જવા માંગતુંજ ન હોયતી તેમ તે હજી ફક્ત પચીસ વરસની એક નૌજવાન નાજનીન દેખાતી હતી ! તેના ભરાવદાર બાળમાં એક બી બાળે હજી સુકેદી પકડી ન હતી; તેની આંખનું તેજ અસલ તોરમાંજ હજી પ્રકાશી રહ્યું હતું, અને તે કદમાં સાંભી વધારે ઉંચી, દેખાવથી ને દમામદાર થઈ હતી.

તે બીજા જીંદગીથી ધરાઈ ગયેલી એ વીસ વરસનાં દરમ્યાનમાં જીવતી હતી. તેણીએ જ્યારે જોયું કે તેના બહાલા લીઓને આજે જીંદગીમાં પાછી મલવાતું કેવળ અશક્ય હતું ત્યારે તે લાઈલાજ લા-ચારીથી પોતાનાં એ દુઃખને આધીન થઈ વગર ઉલટની એક શાંતતામાં જીવતી હતી. એ સમજી શોડ લીસ્ટર જોતો હતો પણ વરસોના સહવાસથી તેને બી જોયા એ તેણીની વર્તણૂકની તબેહ થઈ ગઈ હતી, ને તેથી તે વધતો જોછો તે વાત માટે જેપરવાહ બન્યો હતો.

તે મહેલનો વારસ આપ્પાદી સાથે ઉધરતો હતો. તે માતાની આંખની તાલક ને તેના ઉમરાવ પીતાની સંધાતમ મોજ હતો. ગ્લેડી-ઝનો તેનાપર ધણોજ પ્યાર હતો, પણ તે અલગત ઝાઝી ઉલટ વગર નો હતો. બીજા તેના લીઓની બુદ્ધિએ તેનાં જીગરને લકવાની જેમારીથી જેતાકાત બનાવી મેળ્યું હતું. એથી બદતર દુખ, એથી જ્યાદા જખમ તેને કાષ્ઠ થઈ જ નહીં શકે એવો તેનો હાલ હતો.

પેલી મીસ મોરટીમર બી હવે મોટી થઈ હતી, ને ગ્લેડીઝ તેના પર પણ એક માત્રોજ પ્યાર રાખતી હતી. તે મહેલનો વારસ તો પુખ્ત કેળવણી સાથે હાલમાં ઓકસફરડની પાઠશાળામાં રહેલો હતો.

ગ્લેડીઝ કશાંમાં કશી બી મળહ લેતીજ ન હતી. તેણીએ તે કાસબી ચીતારાઓ મેહલમાં મેહમાન હોવાની વાત સાંભળી હતી, પણ તે હજી તેમને મક્કી ન હતી. શોડ લીસ્ટર તેમને પોતાની જોડે ટેબલપર નોતરયા હતા, પણ વારીનીએ તે વાતની માફ માંગી ના કરી હતી, જેથી વારીની ગયો ત્યાં સુધી ગ્લેડીઝ એ પહોંચ્યાઓને જોવા પાંચીજ ન હતી.

લીઓ ધણુકરીને પીકચર ગેલરીમાં પોતાનાં કામ પરજ મહેલો

રહેતો. તેણે એક મોટું પીકચર નવી મરામતથી પાછું આરાસ્તા ને તૈયાર કર્યું હતું, ને તેની કારીગીરી જોઇને લોર્ડ લીસ્ટર છેકજ છક થઇ ગયો.

“જ્યેડીઝ,” તેણે તે પછી પોતાની મોહરદારને મંલતાં કહ્યું, “તું જરૂર પીકચર ગેલરીમાં એક ફેરા જાજે. વારીનીએ જે છોકરાને આપણું કામ સોંપાવ્યું છે તેની કારીગીરી જોવાજોગ છે.”

આ પાધરાં ધજનતો તે અનાદર કરી શકી નહીં, ને તેથી ખપોરે જમવા પછી તરત તે ટ્રેસ બદલીને ગેલરીમાં ગઇ.

લીઝોએ તે એક “પીકચર” તરફ પોતાનાં કામ વચ્ચેથી ચોક્કસ માથું ઉંચકી જોયું, અને આહા ! તે અદ્ભુત હાથમાં પીછી સાથે ખંચાઇને ઉભો. આવી મોહક સુંદરતા તેણે આગળ કોઇ જોઇ નહીં હતી. એક માતૃશી જેવા મેહરબાન ને મીઠા એહરાની આ અહરેનમુત બાંતુને રૂબરૂ જોતાં તે એક ખ્યામ જોતો હોય તેવીજ તેની દશા થઇ ગઇ. તે ઉંચો સીધો, પતલો, આકાર શુદ્ધ સફેદ પોશાકમાં સજ્જ થયેલો, બેસુલાં જરયાણોના ઝમકાતમાં બેવડો દીપ્તો તે અખળાને આ ધરતીની રહીશ કરતાં પેલી દુન્યાનો શીરસ્તો—એક આકાશી હુરી વધારે સિદ્ધ કરતો હતો !

લીઝો જાણે બેશકામ બની ગયો. તેને એકજ ઝટકે ભાસ થયો કે જે મીઠો મોહબતબતો એહરો તેની આખી જીંદગી દરમ્યાન તેને સંતાપતો રહ્યો હતો, ને જે પુણ્ય પવિત્ર માનીતાં દર્શન તે કેનવાસ પર હુબહુ ઉતારી લેવા આજવેર પોતાના પરીશ્રમમાં ઠગાતો રહ્યો હતો તે આજ હતો !

આહા, નિર્દોશ બેખબરીની તે એક રૂબરૂ મીલાકાત ! અહાર વરસના જુલમાતમયો હાંદેસાઓના એક જુલમગાર અરસા પછી તે રૂબરૂ એકઠાં થયેલાં માદીકરાની અરસપરસની પ્રમાણીક લાગણીઓ ને સ્વભાવિક જુરસાઓનું ખરૂં બ્યાંન કરી શકવા આ કમતાકાત કલમ નાસખર બને છે.

લીઝોએ જોયું કે તે અખળા પોતે જી તેને જોઇ ચમકી, ને અંદર આવતી કાંઇક ખંચાઇ. તેના ખુશતુમા મુખઝમાં એક અતી ખુશકારક ફેરફાર ને ઉદ્વેગમદ રતાસ ધસી આવ્યો. શું તેઓ એકમેકને જોળખી શક્યાં ?

નહીંજ. તે મા દીકરાને તેમની જીવેન્નાં સગાઈ ને સ્નેહનો તો સ્વપ્નો ખી ન હતો, પણ પ્રેમાલ લાગણીઓ જે અરસપરસનાં સ્વભાવિક હેતુ એક પાઘડું પરીણામ માત્ર હતું તેની અસરો હેઠલ તેઓ હાલમાં એકમેકને મળ્યાં.

ગેડીઝ ધીમે કદમે અંદર આગલ વધી. તે એ ક્રીસખી કારીગરનાં કામપર જોવાને બદલે તે કારીગરની પોતાનીપરથી પોતાની આંખ ઉઠાવી શક્તી ન હતી !

એક જુરસાને આધીન તે માનવંત ખાંતુએ તે ચીતારાને શેઠહેંડમાં પોતાનો હાથ આપ્યો, ને તે એકજ સ્પર્શ તે જોડનાં બદનમાં વિજળી પેદા કરતો હતો, કે જેનો ખરો ભાવાર્થ તે એ માંહેલાં એક ખી સહમજી શક્તાં ન હતાં.

“મીઠાં બે, લોડ લીસ્ટર તમારા હુન્નરની ધણીજ તારીફ કરેજ,” તે માતાએ લાગણીઓથી ધુજતા અવાજે ધીમે સાદે કહ્યું.

“મારા લોડની મારાપર ધણી મેહરબાની છે, ખાંતુ,” લીઓએ નમીને જવાબ કર્યો.

“હું તમારું પીકચર જોવા આવીજ,” ગેડીઝે કહ્યું, “અને તેજ તકે હું પુછવા માંગુજ કે તમોને અત્રે બધી રીતની સગવડ તો છે ? કંઈ કંઈ રીતની અડચણ કે અગવડ તો નથી ?”

“જરા ખી નહીં, ખાંતુ,” લીઓએ કહ્યું. “તમો મેહરબાનીની મેહરબાનીથી હું અત્રે પુરતો સુખી છઉં.”

એ પછી ગેડીઝે પેલું તૈયાર થયલું પીકચર જોયું, ને તે જામજ વખાણ્યું. તે કાંઈ એ હોનરમાં ધણું સહમજવાવાસી ન હતી, તોખી તેને લીઓનું કામ હદ વનાતું ગમ્યું, ને તેણીએ તે ખરા ભાવથી વખાણ્યું.

હવે ત્યાં તે પછી વિશેષ થોળવા જેવું કશું ન હતું, પણ તોખી તે અખળા થોખી—જાણે તેને ત્યાંથી જવાજ નહીં ગમતું હોય ! તે એક માવીતરની માયાનો મહીમા હતો !

તે તરેહવાર ખીજી ત્રીજી બાખદો પર વાત કરતી ને વાત કરાવતી ત્યાં થોખી ગઈ. તેને વાત કરતો સાંભળવો એ ખી તેને એક મોજ જેવું લાગતું શતું, જોકે એમ થવાનો સખખ તે પોતે પોતાને ખી

સહમજબી શકવા કેવળ અશક્ત હતી. વરસો તક નહીં થયલી એટલી બધી તે આ “છોકરા” જોડેની પહેલીજ મીલાકાતમાં ખુશાલ અને ઉલટમંદ થઈ ગઈ.

અને લીઓ ? તે ઓછો ખુશાલ કે ઓછો ઉલટમંદ ન હતો. તે તો આ મોઢક મુખમાં પર જાણે એકાગ્ર ચિતે જોઈ જ રહ્યો હતો !

“તમે મારાં મોઢાં પર એટલું શું દીકાછ, મીં બે ?” તે માતાએ નિર્દોશ અજબબીથી હસીને પૂછ્યું.

બે લજવાઈ ગયો. “તમે મારાં માતૃથી જેવાં છો,” તેણે કહ્યું. “હું તમોને દીકાને જોઉં છ તેનો સખખ હું તમોને કેહવશ તો તમે મારી મજાક કરશો.”

“એટલું બધું ?” ગેડીએ ગમત પામી કહ્યું. “કહો મને, હું મજાક નહીં કરશ; મને સાંભળવા ગમેછ.”

તે તાજે થયો. તેને કહ્યા વના આશ્ચર્ય નહીં. ફક્ત પા કલાકનીજ પીછાણ તેમની હતી તે દરમ્યાનમાં લીઓ જાણે સાચાં બહાલથી તે માતાનો ગોલામ બની ગયો હતો !

“એ એક મારો સ્વપ્નો કે ખ્યાલ હોશે, ખાંતુ,” તેણે ખુલાસો કર્યો, “મગર એક અખજાના ચેહરાની યાદ મને મારી દુરસદની દરેક ઘડીમાં મારી આખી જીંદગી તુલક સંતાપતી રહી છે. હું તે પાક ચેહરાતું ખ્યાન કરી શકતો નથી, પણ તે એવા મીઠા, એવા મોહ-બતવંતા, એવા શીરસ્તાઈ અને એવા માયાલુ એક ચેહરાની યાદ છે કે જાણે જેનો મુકાબલો મેં તે પછી આજ તક કદી જોયો કે જાણ્યો ન હતો. મેં તે ઘણી વાર કેનવાસપર ઉતારવા આણું; પણ હું કદી તેને મારી યાદદાસ્તથી સંપૂર્ણ ધનસાફ આપવામાં ફતેહમંદ થયો નથી. સ્વપ્નામાં તે મીઠો ચેહરો હું અવારનવાર જોઉં છ, તે તેથી જાણે મારો મગજમાં તેનો એક શીક્ષા છાપ પડી રહયોછ.”

“પછી ?” ગેડીએ વાતમાં ઘણો ઉમંગ લઈ પૂછ્યું.

“ગુસ્સો ના કરતાં, ખાંતુ, મગર તે ચેહરો મને માતવાને લાલચ થાએછ કે જાણે તમારોજ હોય !”

“મારો ?”

“હા, લેડી લીસ્ટર,” તે છોકરાએ કહ્યું; “તેથીજ તમે ખાધ સાહેબને જેતાં સાથે હું દંગ થયો.”

“ને તેજ મારો હાલ છે,” ગેડીએ તેટલીજ તાજુખીથી હસીને કહ્યું. “મેં ખી તમારો ચહેરો જાણે આગલ કેઠે જોયલો હોય તેમજ કાંઈ મને લાગ્યા કરે છે, પણ મારી ખાત્રી છે કે હું સીન્યોર વારીનીને પોતાને નથી જાણખતી તો તમોને તો મેં કદી ખી આગળ જોયલા નહીંજ હોવા જોઈએ ?”

એટલામાં એક આદમી લીઓનું ખાનું તૈયાર હોવાની ખબર કરવા આવ્યો. “એ નહીં ચાલશે,” તે નોકરના ગયા પછી તે ઉપરથી ગેડીએ કહ્યું; “તમે અમારી સાથે ટેબલ પર કેમ નથી આવતા ?”

“મને શરમ લાગેછ, ખાનુ,” લીઓએ જોનરખવાહીથી કહ્યું. “તમો જ્યાં મોટાં આસાખીઓ જોડે જમવાનો મને જરા ખી અવધાસ થયો નથી.”

“તેનો શું સુખકો છે ?” લેડી લીસ્ટરે તકરાર કરી. “ખુદને ખાર ગરીબ ને ગદા એકજ છે. કાલથી મેહરખાંની કરીને “જેલ” થતાં અમારી સાથે જમવા તમોને ટેબલ પર આવવુંજ પડશે.”

“હું તાણે છું, લેડી,” તે જવાંન ચીતારાએ કહ્યું,—અને ત્યારે ગેડીએ જાણે આ એક સુખકારક મીલાકાતથી ઘણીજ રાજી થયલી હોય તેવા દેખાવથી (લીઓને જમવા જવા બંને માટે) કાંઈક આનાકાની સાથે ત્યાંથી પોતાના રૂમમાં ગઈ.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

તે મા દીકરા બંને તાજુખી થતાં રહ્યાં. બંનેને તે એકમેકનો ચેહેરો આગલ જોયલો હોવાનો ખટકો થયાજ કીધો. એ ઘણી તાજુખીની વાત હતી કે અરસપરસ મલતાં સાથે તેઓનું ચિત ચોરાઈ ગયું, ને તેઓ એકમેકનોજ એકલાં પડતાં વિચાર કરયા કરતાં હતાં.

લેડી લીસ્ટરને તો જાણે તે છોકરા સાથે વાત કરયા કરવાની મોજ જ્યાં ખીજ એકે મોજ હતીજ નહીં. તેનો અવાજ ને હસક જાણે તેણીની દુખી જીંદગીનું સંધળું જાલમ દુઃખ લુલાવી

હેતો. તે વાતચીતમાં જમ્ જમ્ને લીઝોને રાકા રાખતી, ને તેના ઉધ્યમમાં તે તેનો ઘણો વખત ખરાબ કરતી તેનું બી તેને ભાંજી રહેતું કે થતું નહીં.

“એ અખળાના એહરાની યાદને લગતી તમે જે વાત કહી તે ઉપરાંત બીજી બી કોઈ કોઈ યાદો તમોને છે કે ?” તેણીએ એક દિવસ વાત પરથી વાત નિકળતાં સહેજ પાછું પુછ્યું.

“હા બાંતુ; મને મોટાં ઝાડો ને એક નદી કે દરયાની બી યાદ છે,” લીઝોએ કહ્યું. “તે બધું મેં મારી છેકળ ખચગીમાં જોયલું હોશે, પણ તેની બી એક શીક્રી યાદ જાણું તે એહરાની યાદની લગોલગ મારાં મગજમાં છપાઈ રહેલી છે.”

એડીએ ઘણી આતુરતાથી તે જવાંન ચીતારા લણી જોયું.

“ખચગીમાં તમે કાંઈ રહેતા હતા તેની કાંઈ તમને યાદ છે ?”

“નહીં જી; હું સહમજનો થયો ત્યારે સ્કેલટનમાં રહેતો હતો તેથી જ્યાં હું કાંઈજ યાદ કરી શકતો નથી,” લીઝોએ ગમ-ખારીથી કહ્યું.

“ને તમારાં માએ બાપ ?”

“જેમ ફગારા મીઠાં એને મારો બાપ જાહેર કરવાની મને ફરજ પડી હતી તેમજ મરનારે મીસીસ એને હું “માતા” જાણુતો હતો,” લીઝોએ સહમજવ્યું, “પણ મારાં ખરાં જીગરથી હું તો માનુંછ કે તે મારી સગી ને ખરી માતા હતીજ નહીં.”

“સખખ ?”

“સખખ કે મને તેનાપર એક માએતું હેત કદી બી આવ્યુંજ નથી,” લીઝોએ ખુલાસો કર્યો. “તે મારા પર ઘણી માયાળુ ને મેહેરબાંન હતી, અને હું તેની પર મારા હેસાંનોના સખખથી તેટલોજ નમાનો અને તાબેદાર હતો; પણ અમો વચ્ચે મા દીકરાતું નાતું હોય એ તો હું માનતોજ નથી. હું તો ધારૂંછ જે મારી સગી માએ કે જેનાં પરીસુરત હોસાનનો અને એક ખરી માયનીજ મોહખતનો મારાં મગજમાં છાપ પડી રહ્યોછ તે તો ખિચારી મેહેરતમુકામ પાંમીછ, ને તેથીજ પછીથી હું પરાયે આશરે ઉધરયો હોવશ.”

“ ધણુંજ અજાણેવું.”

“ ધણુંજ; હું ભુલીજ નથી જમ શકતો, ” લીઝોએ લાગણીઓ ને ઉસ્કેરણીથી જરૂરી રાખ્યું, “ હું ભુલીજ નથી જમ શકતો કે એક એવા ધણાજ મીઠા ચહેરાની અખળા મારાપર હેત કરતી હતી, વાંકી વલતી હતી, મને ખેલાવતી હસાવતી હતી, ને મારીપર રડતી હતી ! શું કેહું, માતા,” તેણે આંખોમાં આંસુ લાવી વધાર્યું, “ જ્યારે હું સગાં માએ દીકરાને એકમેકપર મરી પીટતાં ને હેત કરતાં જોઉં છ ત્યારે મારી આંખ આંસુઓથી ભરાઈ જાય છે. ખોદાએ મનેજ કેમ એ છંદગીનાં મોટાં સુખથી સદાનો ખેનસીખ રાખ્યો હોશે ? ”

ગ્લેડીઝ રડવા લાગી ! તે “ નખળામ ” આ કામ કેવળ ત્રાહીત આગળ ખતાવી દેતાં તેને પોતાને નવું ને નખોળું લાગ્યું, પણ એક માની જુદામનો આ લાયક જવાંનને ગમ કરતો જોઈ તેનાથી ખી તેનાં આંસુઓ ખંચાઈ શક્યાં નહીં. ઓ, તેનો લીઝો, તેનો બહાલો ખેટો, જે કદાચ આ જવાંનનેજ મલતા આવતા ચેહરાનો તે એજ કીસમની કમનસીખીમાં ઉધરયો હોશે, તે ખી જો જીવતો હોય તો શું એજ કીસમની ફરીયાદની હાય ઉઠાવતો નહી હશે ?

અને એ રીતે જાણે તે મા દીકરા વચ્ચે એટલા વારમાં તો અરસપરસ વિશ્વાસ આપ લે કરવા જોગ હદ સુધીની વાતચીતનો એખલાસ ખરખા થઈ ચુક્યો હતો. લીઝોને “ આ કામ દયાળુ ને કુલીન ખાંતું ” ઉપર જાણે એક માતાનુંજ હેત આવતું હતું, ને ગ્લેડીઝને “ આ કામ કમનસીખ જવાંન ” માટે એક માવીતરનીજ મોહખત ખરખા થતી હતી. જો અર્લ કેટે લાંબે ટપે જતો તો તે ગ્લેડીઝને ગમતું, ને ત્યારે લીઝોને ખાગમાં તેડાવી એકાદ મોટાં ઝાડના શીતલ છાંયા હેઠળ તેઓ એમ કલાકના કલાક સુધી તાહેલાં કરતાં મોજથી ખેસી રહેતાં. લીઝોનું કામ એ રીતે પછાત પડી જતું તેનો ખી જાણે તે ખેમાંથી એકને ખી કશો વસવસો કે અફસોસ થતો ન હતો.

લીઝોએ પોતાની બધી વીટક વાત માંડી મેલીને તેણીને કહી હતી. તેના પોતાના પૈસાની એક આપણ હતી તે ચંડાલ એ આંખી જવા પછીથી તે ખાપડો ટુકડા રાટલીને માટે ખી કેવો તવળતો રહ્યો હતો, ને મોહલ્લે મોહલ્લે ધરખાર વગરનો થઈ બટકતો થયો હતો તે

“બધું” તે જવાંને કહ્યું, ને તે સાંભળતાં “ખુદા બહુ કેમ” તે અખળાનું જીગર હૃદ વનાતું દર્દમંદ થયું.

હવે હાં બહાલાં વાંચનાર ખ્યાલ કરી શકશે કે તે માદીકરાની આરસપરસની એ સ્વભાવિક દીલસોજી ને પવિત્ર માયાનો જુદોજ ને ભલતોજ નજીસ અર્થ ઉદાહરણ ગણીએ. એક શત્રુ જે તે છાપડાં હેઠલ હતો તે પેલો કમીનો આલખટ હતો. તે આ રાજખરોજ વધતાં આવતાં બહાલનો મામલો ઘણી મોજથી તપાસતો રહ્યો હતો. તે છેલ્લાં વીસ વીસ વરસથી એવી ઈર્ષ આરજીમાં તો એક ભુખ્યાં ગીદની અદાથી ટીંગાઇજ રહ્યો હતો. ગેદીએ પરણી આવી તેની ઉમેદોમાં ધુલ ભેલી હતી, ને વળી એક વારસ બેઠાનો જન્મ આપી તેનાં ઝેરનો પ્યાલો છળછળ ભરી આપ્યો હતો ત્યારથી તે કાંઈ ને કાંઈ એ કીસમનાં ખુણાખાંચરાં તો બોળતોજ રહ્યો હતો, પણ નિષ્કલંક ગેદીકની પવિત્ર અને સાધુસંતને ખી શરમાવે એવી માનભરી વર્તણૂકમાં તેને એવું કર્યુંજ મલી આવ્યું નહીં કે જેથી તે કાગનો વાધ કરી અર્લનો બહાલો થાય, ને તે વરવહુને વીખુટાં કરી પોતાને થયલાં મોટાં તુકશાંનનું કાંઈ ખી વેર વાલે. તે વીસ વીસ વરસો તુલક નાઉમેદીથી ધવાયલો ફક્ત વાટ જોતોજ રહી ગયો હતો.

તેને તો પાણીચું ખી મલતે. એક વારસ બેઠાનો રેનવોલ્ડ આતે અખતાવર જન્મ થવાથી હવે આ આખતા પરવારતા “વારસ”ને આત્રેજ રેહવા એકે હક ન હતો; પણ ગેદીએ પોતેજ અર્લને સદ્લાહ આપી કે એ હવે લાંબ છો રેહ્યો. એ વાત આલખટ પોતે બાંજુતો હતો, તેમ છતાં હરાંમનો ખીચડો ખાનાર તે હેમક એ બધી માયા મેહરખાંનીને કૃતમ થઇ ઉપર કેહવા મુજબ આવેજ વાળી આપવાની ગણત્રીઓમાંજ સદા જીવતો હતો.

ગેદીએ એક વાર આગલ અર્લના ખાનગી દસ્તાવેજો બોળવાની પેલી વાત તે કાંઈ ભુલી ન ગયો હતો. તે ગેદીકના એક રીમાકંથી પોતેજ વાંકમાં આવી જવાના ખ્યાલથી ખીહીયો હતો ખરો, પણ તે આંગર હતો માટે પુખ્ત વિચાર પછી તેને પાછી માનવાને લાલચ થઇ હતી કે તેમાં ગેદીકની મતલબ કાંઈ ખી “ચોરી”ની હોવીજ જોઇએ. એમ છતાં એ વાતમાં કશું જોઇએ એટલું વચ્ચે હાલુંજ નહીં, ને

તેથી બેપાયે કામ લઇ સાંભો પોતાનો હુરયો કરાવો તે રાજી થઇ શકતો હતો નહીં. એટલામાટે તે વીસ વીસ વરસ તક પોતાની બિલાડીની આંખે જોવી આંખો ખુલ્લી રાખી નિવેહદારી કરતો રહ્યો હતો, પણ તેનો છેક આત્મા સુધી વારો આવ્યો ન હતો.

અને હવે ? અને હવે તો તેને લાગ્યું કે સાબુત સુદો તેના સપાટામાં આવ્યો હતો, ને ત્યારે તે ખુશાલીનો મારયો એકલો એકલો હસી જી દેતો. અલ્લીનાં બાહર ગયા કેડે લેડી લીસ્ટર લગભગ સધળો વખત તે પોરયાતી કંપનીમાં ગુજરતી હતી—તેઓ દરેકપર કરતાં હતાં—આગનાં એકાંતમાં કલાકના કલાકે સુધી એકલાં તાહેલાં કરતાં બેસી રહેતાં હતાં એ બધું કમલાતી આંખે પીલું જોનાર કર-પીણાને તરેહવાર હવાઇ ફિલ્લાઓ ઉઠાવાને મદદ થાય તેવુંજ હતું, ને તેથી પોતાનાં ગલીચ મનને પેશ પડતો અર્થ ઉઠાવી તે હવે આ સુખી ધરમાં સંતાપનો સેહતાંન જગાડવા એકે ખગે ઉલટમંદ થઇ રહ્યો હતો.

તેણે પોતાને માટે બધી આશા હજી મેલી દીધી ન હતી. જો એડીઝનો કાંઈ રીતે કાંટો કાઢી નાખવામાં આવે ને તે વરવહુનો વિયોગ થાય, ને બીજા હાથ પર કાંઈ એતેક્ષક બીમારી કે અકસ્માતથી પેસે વારસા દુકતો વીલી જો મરણ પામે તો પછી તે પોતે ઘેર ધડ્યો ને ઉપર ચડ્યો વારસ તો જાણે છેજી તેને એમજ લાગતું હતું કે આ નવો વારસ (નવો હરીફ) ઝાઝું જીવશે નહીં—જોકે તેમ માનવાનો સંખ્યા એક જી ન હતો. તે હેમકને એમ તો કદી ખ્યાલ થયોજ નહીં કે તે પોતે જી નાપાયદાર જીંદગીનો તેવોજ એક લાખલાજી શુભામ હતો, ને વાત કરતાં કાંઈ દી તેનો પોતાનોજ વાવડો ઉડી જાય તે જી તેટલુંજ બનવા જોગ હતું. પણ જો એ કીસમના દોષખીઓ એવી સધળી ખરીજ ગણત્રીઓ કરી શકતા હોત તો વારતા લખનારાઓને નેકી બદીનાં જીદાં જીદાં પાત્રોનો ચીતાર આપવા બનતેજ ક્યાંથી ?

હવે કપટી ઓલખટં એડીઝની હીલચાલો ઉપર બારીકમાંબારીક તકેદારી રાખવા માંડી. વીસ વીસ વરસના જીલ્લામાતભયા લાંબા અરસા દરમ્યાન પોતાનું વેર વાલવાનો એક જોગ આજ તક તેને હાથ આવી શક્યો નહોતો. સન્યાસ લીધેલા સાધુઓને જી શરમાવે તેવી પાકીજેહ શ્રદ્ધાથી તે સુંદરી સદા વરતતી રહી હતી, અને તે જોષને

નાઉમેદીથી તેનું કાળજી બધી જલ્દીને આખરાખ થઈ જતું હતું; અને ત્યારે હવે જે સાચુત ફટકો મારવાની આવી એક નાદર તક તેને મળી ગઈ તે છોડી આપવા કે ગુમાવી દેવા જેટલો તે હેમક નહીં હતો.

તેણે બેથું કે એડીઝ આ કોઈ જવાંન જોડે જોઈએ તે કરતાં વધતી મળી ગઈ હતી—તે તેના ઉપર વહાલથી વીહલી પડતી હતી—નોકર માણસોને તેનું સુખ સગવડ સાચવવાની તાકીદ પર તાકીદો આપતી હતી—અર્થ નહીં હોએ ત્યારે બધો વખત તે પીઠ્ઠર ગેલરીમાં બસાઈ રહીને તે ખુબસુરત જવાંન જોડે ખુશાલ વાતચીત કર્યા કરતી હતી—તે પોતાની શોકાતુર અદાઓ વટીક લુલી જઈને ઉલટમંદ અને ખુશતુદ બનેલી દેખાતી હતી;—અને એ સધળો નવાઈજેવો મામલો જોઈને તે હુમ્મો પોતાનાં મનને પુછતો અને પાછું પુછતો કે એ સધળાંનો બાવાઈ તે જે પોતે માની લેતો હતો તે સિવાયે બીજો થઈ શકેજ કેમ કરીને ?

બીજા હાથપર પેલી બાળક રોઝ મોરટીમર હવે ચાલુ ઉધરભાવમાં ઉછીની એક સોહામણી જવાંન ખાંતું થઈ હતી એમ અત્રે યાદ આપ્યા વના ચાલશે. તેનો પણ લલી એડીઝ પર અતી ધણો પ્યાર હતો, અને તે પણ એડીઝ સાથે, તેથી, અવારનવાર લીઓ જોડે ભેલાતી રહી હતી, કે જ્યારે તેને પણ તે વહાલો જવાંન ધણો ગમી ગયો હતો. એ રીતે અવારનવાર તે ત્રણની ટોલકી કામકાજથી કારેગ થઈને દીલખુશ લાહેલાં ચલાવા બેસી જતી, કે જે કીસમના એક અવસરે એક દિવસે મીસ રોઝ અચખુચ બોલી ઉઠી, “જુવો, લેડી લીસ્ટર, તમેને શું મીં બ્રેનાં કપાલમાં તમારાં કપાલનો એક અજબ જેવો મુકાબલો દેખાતો નથી ? હું તો હંમેશાં એ જોઈને મનથી એખલી એખલી તાણુખ થયા કરુંછ.”

લેડી લીસ્ટર એ સાંભળી એકદમ ગંભીર થઈ. તે માતાને લાગ્યું કે તે જવાંન છોકરીનું કેહવું ખરેખર ધણી મોટી હદ સુધી ખરું હતું, અને એ મુકાબલાની વાતથી તેને તેના લીઓની યાદ થતાં તેનું દર્દમદ દીલ પાછું હદ વનાતું ઉરકેરાયું.

“કપાલજ માત્ર નહીં પણ હું તો એવણના આખા ચેહરામાં બી તમારા ચેહરા સાથે એકમલતાપણું જોવુંઉ,” ગરબજોરી મીસ

રોએ ગોલા ગળ્યાવતી જવાતું જરી રાખ્યું; “ જાણે તેજ બાલ, તેજ નાક, તેજ હોઠ ! ખરું કહીએ તો જાણે એવણુ તમારા નાહના બાપ હોએની, લેડી લીસ્ટર, તેમજ દેખાએછા ! તમેને શું લાગેછ ? ”

“ મને ખી એમ લાગેછ તો ખરું,” ગ્લેડીએ નરમાસથી કહ્યું; “ તું માઈ ધ્યાન ખેંચેછ ત્યારે મને ખી લાગેછ કે તાઈ અનુમાન ધણી હદ સુધી ખરું છે.”

“ કેવું અજબજેવું, મીં બે ?” તે પટપટખોરી બઢબઢે પોતાનો પટપટારો જરી રાખ્યો, અને હસ્તાં હસ્તાં વધાર્યું, “ લેડી લીસ્ટરના પોતાના દીકરા વીલી કરતાં ખી તમે તો એ બાંતુને કંઈ અજબજેવી રીતે વધારે મલતા આવેછા ! ”—અને લેડી લીસ્ટર આ ખોલોથી ચમકયા વના રહી નહીં. તેને ધણુંજ તાજુબ લાગ્યું. આ અભિપ્રાય ઉચારવામાં આવ્યો ન હતો ત્યાં વેર લીઓ માટે એ મુકાબલાના સંબંધમાં તેનું એટલું બધું ધ્યાન કદી ખેંચાયું ન હતું.

“ એકમલતા એહરાની મુશ્કેલીઓ તો રોજે અવલથી ચાલતી આવેછ,” હાં લીઓએ ખુશ મીજાજે હસીને જવાબ કર્યો, અને વળી ગ્લેડીએને ત્યારે ખી લાગ્યું કે વાત તો ખરી.

એ રીતે લોઈ લીસ્ટરના મેહલમાં જવાંન લીઓ ખેવડી આગમાં બલી મરતો હતો. તે મનોહર ગ્લેડીએપર એક મોહખતવંતી માતાના સકર્મી પુત્રનાંજ વહાલથી મોહીત થયો; તેણીનું સૈદ્ધ્ય, એક ઉમરાવ-જાદીને શોભાવનારી તેણીની અદ્વિત્ય, તેણીનો નમ્ર સ્વભાવ, અને અગતકરીને તેણીના તરફનાં તેનાં એક નહીં સહમણ શકાએ એવાં દીલનાં ખેંચાણથી તે એ બાંતુ માટે મોહીત અને માહત થયો, અને જાણે એ તેનાં મનની મુજબણુ હજી થોડી હોય તેમ રફતે રફતે મધુરી રોઝ મોરટીમર પણ તેનું મન આકર્ષી રહી હતી !

તે જાણીપ્રજ્ઞને તે છોકરી સાથે પ્યારમાં પડ્યો એમ ન હતું. તેને તો એમ પ્યારમાં પડવાનો ખ્યાલ પણ થયો ન હતો. તે તો ફક્ત ગ્લેડીએ માટેનાં તેનાં માન અને આહમાં ગીરફતાર અને પોતાના હોનરને લગતા કામમાં મસગુલ મથ્યો રેહતો હતો, કે જ્યારે અચમુચ એ બળવાન અસરકારક લાગણીઓએ તેનાં અત્યાર સુધીનાં ખેંચસર જીગરપર છાપો માર્યો.

ખરે પ્યાર એમજ એમાલુમ આવે છે. તે શીખવેલો શીખતો નથી, અને માંગેલો કે નોતરેલો આવતો નથી. એ એક પવિત્ર લાગણી તેની અસરમાં એટલી ખુલ્લું અને તેની અગતમાં એટલી અશો અને પ્રમાણીક હોય છે કે તેમાં દેખાદેખી ને ઉધારસુધારતું, મન મનાવા ને મન સમજવાનું કશું હોતું નથી. ખચ્ચીત, એ પવિત્ર લાગણીની સીધારસમાં હજારો અને લખખો વરસોથી બલકે રોજે અવલથીજ કવિઓએ ગાયું છે અને વીદ્વાનોએ લખ્યું છે, અને તોપણ તે યોડું અને ઓછું છે—એવું એતું મહત્વ છે !

રોઝ જવાંન લીઓ કરતાં ત્રણ ચાર વરસ નાહની હતી, અને એ જોડી જાણે એકમેક માટે સરનામ્ હોએ—તે બંનેને ખુદાએ એકમેકને માટેજ જાણે નિર્માણ કરેલાં હોએ એવો તે એક દીલકસ દેખાવ હતો.

લીઓને રોઝની જલદીજ મોહીની લાગી. અત્યાર સુધી તે કોઇ એક બી એવી સુંદરીના સમાગમમાં આવ્યો નહીં હતો, કે જ્યારે આ એક પેહલીજ મધુરી હતી કે જેણે તેની તરફ બલી લાગણીની દીલસોજી બતાવી હતી, અને જે તેના બહલામાં તેવું દીલ એ મીસાલે જીતી લઇ જઇ શકી હતી.

એજ દરમ્યાનમાં, વળી, નસીબસન્નેજે લોર્ડ લીસ્ટર પારલમેન્ટની ચુંટણીનો વખત હોવાના સમયે અતી ધણો રોકાએલો રહેવા લાગ્યો. એ જન્મલેને લીધે તે ધણુંકરીને ઘેરની બાહરજ રહેતો, અને કોઇ કોઇ વખત તો લાગલાગત આખા એ ત્રણ દિવસની તેની ચાલુ ગેરહાજરી બી ગ્વેડીઝને લઇ ચલાવવી પડતી, ને એ સંજોગમાં તે ત્રણેની દોસ્તી વધારે વધતી આવી. તે બંને અબજાઓ એકલી પડતાંજ લીઓને સોહોધતી જતી, અને તેના હાથમાંનું કામ નેરજુલમથી સુકાવીને તેઓ દીલખુશ તાહેલાં કરતાં બાગમાં કે એવાંજ કોઇ એકાંતમાં ઉતરી જતાં.

એ વખતે આલખઈને ધણુંકરીને લોર્ડ લીસ્ટર સાથેજ જવું પડતું હતું, અને તેથી તેવું પોતાનું તો પાકીને પસેઠર થઇ જતું. તેને ઘરમાં રહીને ગ્વેડીઝની હીલચાલોપર છુપી દેખરેખ રાખવા અને મલી આવતા સંવળા પુરાવાઓ એકઠા કરવા ધણું ગમતું હતું, પણ

લોઈ લીસ્ટરને તેનાં કામમાં મદદ થવા તેના જેવા એકની ધણી જરૂર જણાતી, જેથી તેનાં અનેક બાહણાંઓ હસી કાઢી તે ઉમરાવ પોતા જોડે પોતાના એ એસીઆલા સગાને ગોયા જોરજુલમથી તેડી જતો હતો.

તેણે બડકો હજી કર્યો ફેડ્યો ન હતો. કાચે પાચે કામ લઈને સામો પોતાનોજ દુરયો અને ફેસ્તો—ફજોતો કરાવે તે માંહેલો એ આલખઈ એક ન હતો. તે તો મજબુતમાંમજબુત મુદ્દા અને દાખલાદલીલો સાથેજ કામ લેવાવાલો કરપીણ હતો. મુદ્દો જેવો જોઈએ તેવો સાબુત ન હતો તેટલાજમાટે તો લેડી લીસ્ટરે તેના બરથારની લાયબ્રરીમાં તેના ખાનગી દસ્તાવેજો અને કરકાગલીયાં ચોરી-છુપીથી જોળી માર્યાં હતાં તે વાત અલંથી આજતક તેણે છુપાવી હતી; પણ એ સઘળા નાધલા મોટા મુદ્દાઓ તે પોતાની કાયરીમાં સંભાળથી ટપકાવ્યો જતો હતો, અને પ્રસંગ આવે ખાનાખરાખી કરવા તે નાચીજ લુચ્છો છેકજ તાંપી રહ્યો હતો.

રોઝ ધણી કેળવાયેલી હતી. વળી ખુબસુરતીમાં ણી તે એકી હતી. લાલ હોઠ અને સુંદર સફેદ હારખંધ સરખા દંતોથી તે એહેરે-નમુન છોકરી ધણી ખુશનુમા નજરે આવતી હતી. તે પોતે પણ ચિત્રકળાની શોખીન અને અભ્યાસી હતી, અને લીઓના નામીયા હોનરની, તેથી, પુષ્કળ કદર કરી જાણતી હતી.

તે એક દિવસ પોતાનું એક ચિત્ર લઈને લીઓ આગલ લેસન લેવા આવી. તેને એક ચોક્કસ ઠેકાણે કાંઈક મુસ્કેલી પડતી હતી, જેનો તે ખુલાસો ચાહવા અને સમજ લેવા આવી હતી; અને લીઓએ તેના સુવાલા નરમ હાથોમાંથી તે પેન લઈને ધણી નરમાસ સાથે તેની લુલ ખતાવી આપી.

તે તેથી ધણી રાજ થઈ. “તમે જો એમ મને રોજ અંકેક લેસન આપો તો હું કેવી જલદી હુશીઆર થઈ જાઉં, મીઠા બે ?” તેણીએ હસીને કહ્યું.

“તમોને લેસન આપવા મને ખરેખર ધણું ગમશે,” લીઓએ ઉલટમંદ કહ્યું, અને ત્યારે તે ખુબસુરત છોકરીનો એહેરો ચોશકના સખએ છેક જોવાજોગ હદ સુધી મનોહર બન્યો.

“ તમારી પાસે લેસન લેવા હું લેડી લીસ્ટરની રજા માંગી લેવસ,”
તેણીએ નીચી નજરે અને ધીમે સાહદે કહ્યું.

“ અને લોર્ડ લીસ્ટરની ? ”

“ તેવણની રજા લેવાની એટલી જરૂર નથી, મી. બ્રે,” તેણીએ કાંઈક હસીને હજી ઓશકાતાં શરમાતાં કહ્યું; “ તેવણ તો હમણાં આ “ ઇલેક્શન ”ના સખએ એટલા બધા રોકાએલા રહેછ કે બીજી કોઈ બી વાતનો વિચાર કરવાની બી તેવણને જાણે પુરસદજ નથી ! ”

સારાંશ, એ રીતે વાતો કરતાં તેઓ છેક અકેકની લગોલગ ઉભાં
હતાં, અને એક બીજાની આંખોમાં તે દિવસે પેહલીજવાર તે બંને
પ્યારાંઓએ અરસપરસ બરપા થએલો તે મોટો પ્યાર વાંચી લીધો.

“ જો લેડી લીસ્ટર મને રજા આપશે તો હું તેવણને એક
ફરેસ્તો જાણુશ,” તે સુંદરીએ ધીમે સાહદે કહ્યું.

“ અને તેવણ એક ફરેસ્તોજ છે,” લીઓએ ગરમ દીલસોજીથી
ઉરકેરાધને કહ્યું.

હયાં તેઓ એકાદ પક્ષ ચુપકીદીમાં ઉભાં, અને પછી રોએ કહ્યું,
“ ઓ મી. બ્ર, અમેને તમારી કંપનીનો એટલો બધો સહવાસ પડ્યોજ
કે તમારું કામ અહીં પુરું થશે અને તમો પાછા સીધારશો ત્યારે
અમેને ગમશેજ કેમ ? ”—અને લીઓને તરત લાગ્યું કે વાત તો
ખરીજી તે તો લુલીજ ગયો હતો કે તે અતરે એક કામદાર હતો,
અને ફક્ત કામના સખએ લોર્ડ લીસ્ટરનો પહરાણો થઇને રહેલો હતો.
એ વાત તો તેનાં લક્ષમાંથી સદંતર નિકળીજ ગઇ હતી, અને જાણે
તે એજ કુટુંબનો હોએ, અને સદાકાળ એ મોટા મેહેલમાંજ ઉધરવાને
સરજાયો હોએ તેમ તે એ બે બાંતુઓ જોડે હળી જઇને હાલમાં ત્યાં
રહેલો હતો.

“ મને જલદીજ અતરેથી ઉઠાંગરી કરીને જવું પડશે એ વાત
તો જાણે હું લુલીજ ગયો,” તેણે તે પછી હસીને કહ્યું. “ ખચ્ચીત,
મને બી અહીંથી તમો મેહેરબાનોને સુકીને જવા ગમવાતું નથી. એ
તો એક ઘણાં દુખની ચાદ થઈ ! હવે આખો દહાડો મને ગમવાતું નથી.”

“ મને બી નહી,” રોએ કહ્યું. “ તમે અહીંજ જાચુકના રહેતા

હોતે તો કેવું મળહતું ? બીચારાં લેડી લીસ્ટરને બી કેવું ગમે ? તમો માનસો નહીં, મીં બે, પણ તમે આયાહ તે પછી એવણુ એટલાં બધાં ઉલટમંદ અને ખુશાલ બન્યાં કે હું તો રોજ તે વાસ્તે મારાં મનથી અજબ થયા કરુંછ.”

“આગલ એવાં નહોં હતાં ?”

“જરા બી નહીં,” રોઝે જવાબ કર્યો; “આગલ તો બિચારાંને જાણે કાંઈ છુપ્યો ગમ હોયે તેમ ધણાંજ ઉદાસ અને બેચેન રહેતાંતાં. એ તો તમારા અત્રે આવ્યા પછીજ એવણુનામાં એ જાંલુવાળેગ દેરફાર થયોહ.”

“હું એ સાંભળીને ધણુ ખુશી છેઉં,” લીઝોએ હેસાંનથી કહ્યું. “એ બાંતુ સગાં માએ જેવાં મેહરબાન છે, ને એવણુને મારી કમીની હાજરીથી જો હું એક બી તાજગી આપી શક્યો હોવશ તો મને તે જાંલુને ધણું સુખ થશે.”

“અને પાછા જરો ત્યારે ?”

“મને અત્રેથી જવાને હજી ચાર છ મહીના જોઈએ,” તે જવાને થોડોક વિચાર કરી લઈ પાછો ઉલટમંદ બનતાં કહ્યું; “અને ત્યારે અત્યારથી તે માટે બલાપો કરીને નાઉમેદ થવાને શું કારણ છે ? ખુદા જેવો દાતાર છે. પછીની વાત પછી થઈ રહેશે. હું જો જલ્દીમાં જલ્દી માફ આએ કામ આટોપી લઈ પુરું કરી શકું તોબી મને બીજા ચાર મહીના જોઈએ, કેમજે હું નથી ધારતો કે આવાં બેમુકાં ને નાદર ચિત્રોતું કલેકશન બીજા કોઈ બી ઉમરાવના મેહેલમાં આએ તરફ હોય ! હવે ત્યારે મારી આગલ લેસન લેવા તમો આજે લેડી લીસ્ટર ખસે રજા માંગી લેશે ?”

“હા.”

અને તેણીએ તેજ દિવસે ગ્લેડીઝ આગલ પોતાની તે માનીતી અરજી રજુ કરી. “તમારી રજા હોય, માયજી, તો હું મીં બે પાસે રોજ અફેક લેસન લેઉં ?” તેણીએ પુછ્યું.

“મને કશીજ અડચણ નથી, રોઝ, જો મીં બેને પોતાને એ માટે કશી અડચણ નહીં હોય તો,” લેડી લીસ્ટરે માયાથી જવાબ કર્યો.

“તેવણને કશીજ અડચણ નથીજ,” તે છોકરીએ કહ્યું. “તે વિષે તેવણે પોતેજ મને ખાત્રી આપેલી છે.”

અને એ રીતે તે બે પ્યારાંઓનું ક્રીસમત ગોપા સીલ થઈ ગયું. લીઝો તે માહાત્મ્યને શીખવવા હેતથી ઉલટમંદ થતો, ને એવા એક ક્રીસખી શીક્ષક હસ્તક તે ચંચલ નંજરની ઉલટમંદ શિષ્ય તારીફ લાયક ખંત અને ઝડપથી પોતાનો અભ્યાસ વધારતી ચાલી. લીઝો પોતાની દુરસદના વખતે ખુદરતનો એકાદ નાદર નકસ કેનવાસ પર ઉતારવાનું તેણીને ખતાવતો. બાગનાં એકાંતમાં કલાકો સુધી રોકાઈ રહેતો, કે જ્યારે લેડી લીસ્ટર પોતે એ “પીકચર” મોજથી ભાલતી બાજુમાં એકાદ ફર્ન હેઠલના બાંક ઉપર સુતીસુતી વાંચ્યા કરતી હતી.

તેને એ બે બહાલાંઓ વચ્ચે બરખા થયલાં હેતનો કશો એ સ્વપ્નો થયો નહીં. તે બંને જવાનો એકમેકને ચાહતાં શીખે એવી ફકર તો તે બાંતુને કશી થઈજ નહીં, કમકે તે પોતે એ ક્રીસમતા અભ્યાસમાં પ્રવિણ ન હતી. પેહલી નંજરના પ્યારમાં તે માનવાવાલી ન હતી, અથવા એવા એક પ્યારની હસતી વટીક તે જાણતી ન હતી. આપણે જોયું કે તે મજુર વર્ગના રીચર્ડ હાર્ટવેન્ડને છેક બાળ ઉંમરે પરણી તે કાંઈ બી પ્યારનું પરીણામ હતુંજ નહીં, અને પછીથી લોર્ડ લીસ્ટરને ચાહતાં શીખતાં બી તેને ખરેખર ઘણો વીલંબ થયો હતો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

એમ તેઓ ચિત્તકામ કરતાં બેસતાં, અને એક દિવસ એવી એક સીટીંગ દરમ્યાંન રોકે હસીને પૂછ્યું, “મીઠા બે, છોકરીઓને દુલોનાં નામ આપવામાં આવેછ તે તમને ગમેછ વાર ?”

“ઘણુંજ ગમેછ,” લીઝોએ હેતથી કહ્યું. “રોઝ, વાયોલેટ, લીલી એવાં ખુશતુમા નામ કાણુને નહીં ગમે ?”—અને રોઝ એ તેનો એકરાર સાંભળતાં દીલખુશ તબ્યતથી ઠેઠ માથાંનાં તાલક સુધી લાલ થઈ ગઈ તે જોતાં રમુજ પાંખી તેણે વધાર્યું, “જેમ સદી લાલ થઈ ગઈ તે જોતાં રમુજ પાંખી એવું છે તેમજ આદમ-એવાં ખુશતુમા પુષ્પોથી શોભા અને ઇનસાફ પામે છે તેમજ આદમ-જાતને શોભાવનાર એવી સુંદર અખજાઓ છે એવું માફે પ્રમાણીક મત છે.”

રોજ એ અતુમાન સાંભળતાં ખડખડાત હસી પડી, અને, દુકમાં, એ રીતે તેમની દોસ્તી અને અરસપરસની હેત-પ્રીતભરી વલાંચુ રોજખરોજ વધતી આવતી હતી.

તેઓ બંને આગમાં હોમાંતાં હતાં એમ તો એ મીઠી શરૂઆતમાં તે બેમાંથી એકને બી લાગ્યુંજ નહીં. એક સાધારણ ચીતારો ઉંચી પદ્ધતિના એક માનવત અર્થની બાણેજને આહવામાં અથવા આહવાની ઉમેદ વટીક કરવામાં નહીં માફ થઈ શકે એવી મોટી સરકશીની તકસીર કરતો હતો એવો ભય તો હેમક લીઝોને થયોજ નહીં. એ તેને માટે ગોયા નવી દુન્યા—એક નવીજ છ'દગી હતી. એ તે છોકરાને માટે એક ઘેલગ્ગ હતી કે જેના ખ્યાલમાં વટીક તે પુરતો સુખી હતો. હવેજ તેને પોતાની છ'દગી વ્હાલી લાગતી હતી. અલખત, તે એક આવતાં શીઠા ભવિષ્યો વિચાર કરતાં થરથરી જતો હતો, અને તોખી તે ભવિષ આવી પોહ્યે તે પેહલાં તે બંને અખળાઓના એકમેકથી ઉલટા ખ્યારમાં તે જવાંન પુરતો સુખી રહેવા માંગતો હતો.

તેણે ક્ષેડી લીસ્ટરની એક સખી ચીતારવાનું પોતેજ ઓજર-ખ્વાહીથી માંગી લીધું. તેની ઉપર તેણીને એક માતાનુંજ વ્હાલ આવતું હતું, અને તે પોતે તેણીને એટલાંજ હેતથી આહતો હતો, એટલે એ દરખાસ્ત બેઉનાં મતથી એક અવાજે મંજુર અને ખાહાલ રહી એ તો સ્વભાવિક રવેસે જે થવું જોઈએ તેજ માત્ર થયું.

“હું એક તમારી સખી તૈયાર કરીને મારી સાથે લેઈ જવા માંગુછ, ખાંતુ,” તેણે કહ્યું; “હું નથી કહી શકતો કે કાંએ, પણ તમે મેહેરખાંનને મેં જોયાં ને જોયાં મારી છ'દગીમાં જાણે એક ચમત્કારીક ફેરફાર થયો છે, અને મારાં જીગરમાં જે સદા કાળની ઉડી ઉદાસી અને ઉજળડપણું હતું તેને બદલે તેમાં નવી તાજગી અને ખુશનુદી આવેલી છે. એટલાવારતે તમે મેહેરખાંનને જ્યારે છેલ્લી સલામ કરી મને જવું પડે ત્યારે તમારો મીઠો અને માનીતો એહરો તે ચીત્રમાં સચવાઈ રહેલો તમારાં એક બચ્ચાં તરીકે હું અત્રેથી મારી સાથે લઈ જવાની ઉમેદ કરુંછ.”

“તમેને એટલું બધું મારી પર હેત આવેછ ?”

“હા માતાજી,” લીઝોએ હાથ જોડી કહ્યું. “મેં તમેને

આગલ કહ્યું તેમ તમારો એહરો ખુદ જાણે કેવી રીતે મારાં મગજમાં ગોળા છપાઈ રહેલો છે, અને જો તમો મને “સીટીંગ” નહીં આપો તો પણ હું તમારું પીકચર દોરી શકશું; મગર એવા એક એમુલ ચહેરાને હું સંપૂર્ણ ધનસાદ આપી શકું તેથી તમોએ મારીપર એટલી નવાજેશ કરવી જોઈશે.”

એડીઝ હેરત રહી । આ છોકરાનું એટલું બધું હેત ને તેની ઓજરખવાહી તેને તાજુબ કરવા વના રહી શક્યાં નહીં. તે કોણ હતો જે તેનીપર તેને એટલું હેત આવતું હતું? તે કોણ હતો જે તેણીને પોતાને તેનીપર એટલું બધું હેત આવતું હતું? તે કોણ હતો કે જે એટલો બધો રંગરૂપમાં તેણીને મલતો આવતો હતો? તે કોણ હતો જે તેનાં જીગરમાં તેણીની સખી એવી અગાધ હતી અસરો સમેત સચવાઈ અને છપાઈ રહી હતી?

તે સેંદેકડો જવાનોના સમાગમમાં આવી હતી—જવાનો કે જેઓએ તેની જાળ તારીફ કરી હતી, ખુશામદો કરી હતી, અને તેને રાજ કરીને તેનું દીલ જીતવા એકથી એક હજાર પ્રયત્નો કર્યા હતા; તે બધા જવાનોના તે પરીશ્રમ કેવળ મીઠ્યા થયો હતો, કે બ્યારે આ એકજ જવાન હતો કે જે તેનું દીલ એ કીસમે ખરેખરે હરી લઈ શક્યો હતો—એટલે સુધી કે તેને ફક્ત બોલતો સાંભળતાં બી તેનાં અંતરમાં હર્ષ બ્યાપી રહેતો, અને ખુશીને મારે તેનું લોહી થંબ થઈ જઈ બદનમાં ફરી શકતું ન હતું । એ બધું, તે પોતાનાં મનને પુછતી હતી કે, સાદું સાદું અને સાધારણુજ હતું—કે તેનાં ખાતેનમાં કાંઈ ભયંકર ભેદ છુપ્યો હતો?

તેણીને વેહેમ ચાલુ થઈ ચુક્યો હતો. આ તેનો લીઓન હોએ તો? આ ખુદ, તે વિચાર કરતાંજ તે થરથર ધુનતી હતી । આ કોઈ મા વગરનો બેટો હતો, અને એ બેટાની મા દેખીતી રીતે બચ્ચીથીજ બોલવાઈ ગઈ હતી ।

“મીઠી બે,” એક વખત નાસ્તા પરથી ઉઠતાં તેણે કહ્યું, “જો તમોને પુરસદ હોએ તો હું તમારા ઓરડામાં આવીને તમારી સાથે થોડીક વાત કરવા માંગુછ.”

“તમારી સાથે વાત કરવાને મને આખો દાહાડો પુરસદજ છે,” લીઓએ હસીને કહ્યું. “એ તો મારી જીંદગીની મોટામાંમોટી મોજ છે.”

તેઓ અરધા કલાક પછી પીકચર ગેલરીમાં પાછાં મળ્યાં.

“ તમારી પીછી બાજુ મુકી દેવો, મીં બ્રે,” તે માતાએ કહ્યું;
“ ચાલો, આપણે થોડીક તમારે વિષેની વાત કરીએ.”

એ વખતે એમ કેહતાં તે ધણી ઉસ્કેરાએલી દેખાતી હતી. તે તેની સામે ઉભી બી બાગ્યેજ રહી શકતી હતી.

બારીઓમાંથી સુર્યનારાયણની રોશણી નાચતી કુદતી અંદર આવીને તે પીકચરગેલરીને ખુશનુદ અને તેજસ્વિ કરતી હતી, અને તે મા દીકરાના સોનેરી વાલો ઉપર તે તેજ અને ખુશનુદી એવડો ઇનસાફ પામતાં તે દીલકસ જોડીને એવડી મનોહર બતાવતી હતી !

તેઓ રૂબરૂ ઉભાં હતાં—તે મા અને દીકરો; અને તોપણ પરાયાં તરીકે હાલમાં તેઓ હજી એકમેકથી હજારો કોસ દુર હતાં ! બંનેનાં પ્રેમાળ જીગરો સ્વભાવિક હર્ષના ઉછાલા મારી રહ્યાં હતાં, અને તોપણ હજી સુધી તે બન્ને એકમેકને કેવળ ત્રાહીત હતાં.

“ મીં બ્રે,” અંતે તે માતાએ લાગણીઓથી થરથર ધ્રુજતા અવાજે કહ્યું, “ મને તમારી બચગીનો બધો હેવાલ અવલથી આખર તક મેહરબાની કરીને માંડી મેલીને કેહવો, ને હું પછીથી ખુલાસો કરીને તે પુછવા વાસ્તેનો મારો સખબ તમેને સમજાવશ.”

લીઓએ એ ઉપરથી એ હુકમ માન્ય કરીને પોતાની બચગીની જે હકીકત તેને યાદ હતી તે સઘળી વીગતથી કહી સંભળાવી, અને તે સાંભળતાં તે દુખી માતાનો ચેહેરો જ્યાદા શીકડો માર્યો.

“ ત્યારે તમે મીં બ્રેનાં નામથી જોલખાવા લાગ્યા તે આગમચ થું તમે સ્ટોનની અટકથી જોલખાતા હતા ? ” તેણીએ મોટી ઉસ્કેરણીથી પુછ્યું.

“ જી હા, ” લીઓએ જવાબ કર્યો. “ મને એમ ખ્યાલ છે કે ચારલ્સ અને સુસન મારાં માતપીતા નહીં હતાં, અને કોઈએ મને તેઓના હવાલામાં સોંપ્યો હતો. વળી હું એમ બી જાણું છ કે એ રીતે મને તેઓને સોંપનારે નાણાંની એક મસ મોટી રકમ મારા નીલાવ અને કેળવણી સાર તે લોકને આપી હતી, જે પાછળથી લુચ્છો મીં બ્રે ઉચાપટ કરીને ખાઈ ગયો, અને ત્યારથીજ મારી હાડમારીઓ અને મુશકેલીઓ ચાલુ થઈ.”

“ગરીબ છોકરો !” તે માતા દયાલુ તબેહથી પટપટી,—અને એટલુંજ સાંભળતાં તો તેણીની આંખો આંસુથી ભરાઇ ગઇ.

“હું મીઠું સ્ટોનના વખતમાં તેનાં ઘરમાં સુખી હતો,” લીઓએ ભરી રાખ્યું. “તેણે પોતાની ફરજને ઘણી ધમાનદારીથી અદા કરેલી છે, અને તે બધા મરનારના વખતમાં હું કોઈ વાતે મોહોતાજ નહીં હતો; પણ તેનાં મરવા પછીથી સુસને મીઠું એ સાથે બીજું ઘેર છોડી ત્યારથી તે વર ઐયર વચ્ચે મારા પૈસાટકા સંબંધી ઘણીક વખત કન્યોકકાસ થતો. મેં સાંભળ્યો હતો. એક વખત તો મીઠું એ ચીરડાઇને બોલ્યો હતો કે ‘એ કોણનો દુકનો છે અને તમે લોકને કોણે એને સોંપ્યો તે જો તું ખુલાસાથી મને કહેતી હોય તો હું હમણાં જઇને તે આસામી પાસેથી જાસ્તી નાણું નીચરી લઇ આઉં,’—પણ સુસને ચીસ પાડીને સાફ ના કહેતી કે ‘હું મરી જવશ પણ એ લેદ પુત્રે કે કોઇને કહેવાની નથી.’—અને તે બિચારીએ પોતાનો તે રૂકો દરાવ છેક અંતની ધડી સુધી તે બદમાસ સાથે બાથોબાથ લડીને અમલમાં મેલ્યો. એમ છતાં, એ તકરાર સાંભળવાથી મારી એટલી તો ખાતરજમા થઇ કે હું સુસને અને સ્ટોનનો છોકરો નહીંજ હતો, અને મને કોઇ બીજાઓએજ એક મોટી રકમના ઉચકા સાથે તેઓને સપુર્ણ કરેલો હતો.”

“પણ તમે કહી શકતા નથી, મીઠું એ, કે કોણે તમોને તે લોકોના હવાલામાં સોંપ્યા હશે ?”—અને એમ કહેતાં તે માતા હજી વધારે ઉસ્કેરાઇ આવી, કેમજે લીઓએ રજુ કરેલી ઉપલી હકીકત ઉપરથી, વાંચનાર જોશે કે, તે પુરતી શંકાશીલ થઇ ચુકી હતી.

“નહીંજ, તે હું કાંઇજ કહી શકતો નથી,” તે છોકરાએ જવાબમાં કહ્યું.

“ચારલ્સ સ્ટોન ! ચારલ્સ સ્ટોન !” તે માતાએ પાછું અને પાછું યાદ કરતાં કહ્યું; “એ નામ મેં આગલ સાંભળ્યું હોય એમ મને કાંઇક ખટકો થાયછ ખરો. તમે કાંહાં રહેતા હતા ?”

“સ્કેલ્ટન ગામમાં.”

“સ્કેલ્ટનનો ચારલ્સ સ્ટોન !” તે માતા લગભગ એક દીવાની.

નીજ અદાથી પાછું પટપટી, અને લીઓ તે અખળાના એ હાવમાવ અને ઉસ્કેરણીઓ જોઈ ધણો તાજુઅ થયો.

“ લેડી લીસ્ટર,” તેણે તે પછી નરમાસથી કહ્યું, “ તમે ધણું ઉસ્કેરાયલાં અને દુઃખી થયલાં દેખાઓ છો ! કાંઈ ખુરં થયું છો ? કાંઈ જાણવાજોગ સખઅ છે ? મારી કેરીઅતમાં કાંઈ એવું છે કે જેમાં તમે બાઈ સાહેબને કાંઈ લાગતુંવલગતું હોય ? ”

તે માતાએ જવાબ દીધો નહીં. તે ઉંડા વિચારોમાં થોડીક પલ ગીરફતાર થઈ ગયલી દેખાઈ, અને પછી તેણીએ ધુજતા અવાજે કહ્યું, “ ભણા મીઠા એ, તમારે મારીપર એક મેહરયાંની કરવી જોઈશે. એ કામ હું ખીજ કાઢતે સોંપી શકવાની નથી.”

“ ફરમાવો, ખાંતું; તમે જે હાકમ કરશો તે મારી આંજોથી હું તરત બજા લાવશ, ” લીઓએ તાબેદારીથી જવાબ કયો.

“ તમે કાંઈ ખી બાહણું કાઢડીને લોડ લીસ્ટર પાસ થોડા દીવસની રજા લેવો, અને સ્કેલ્ટન ખાતે એક ફેરા મારી આવો.”

“ ત્યાં જઈને મારે શું કરવું ? ”

“ એ સ્ટોનતું ફ્રીલી કોણ છે તેની આગલી પાછલી ખારીક વીગતો લાવો. તે લોકો સ્કેલ્ટનમાં ક્યારે રહેવા આવ્યાં, અને તેઓનાં લાગતાંવલગતાંઓ અથવા જોળખાણ પીછાણનાં કાંઈ હજી ત્યાં છે કે નહીં તે બધું જમા કરીને લઈ આવો, ” તેણીએ છેક કાકલુદીની ઢપે માંગી લીધું.

“ હું મોટી ખુશીથી જવશ, ખાંતું, ” તે છોકરાએ કહ્યું; “ મારા લોડની રજા લઈને કાલેજ હું અત્રેથી ઉપડી જવશ.”

“ હા, પણ એ નહીં ધારેલી ખુસાફરીના ખરચનો જોજો તમારે માથે પડવો નહીં જોઈએ, ” ગ્રેડીએ ગરમ દીલસોજીથી કહ્યું—અને પેસાથી ખચખચ ભરેલી એક થેલી બજાદ થઈને તેણે તે છોકરાના હાથમાં આપી. એ ગંજાવર રકમ એ રીતે તેને સંપૂર્ણ કરી દેતાં તે અખળાને કશી પણ આનાકાની થઈ નહીં;—દુઃખ નહીં પણ તેથી તેને ધણું સુખ થયું !

“એ તમારી નોકરી હું મારા પોતાના પૈસાથી કરતે તે મને વધતું ગમતે,” લીઝોએ હસીને કહ્યું.

“નહીં, તેમ થવું નહીં જોઈએ,” તે માતાએ સુચકબ્ધ. “હું હમણાં તમોને બધો ખુલાસો કરીને કહી શકતી નથી, પણ જે આજે સ્ટોનનાં ફ્રેમીલીને લગતી બાતમી તમે મેળવી લાવશો તેમાં મને કાંઈ એવું મલશે કે જેથી મારી દયા ને મારી અરજો ખુલાસો વરસો પછી બી સાંભળી અને વાંચી એવું પુરવાર થશે તો તમે બધું જાણશો.”—અને લાગણીઓ વશ ન રહેવે વાત ઉઠાવતી મક્કસદથી વળી તેણીએ વધાર્યું, “ત્યારે તમે કાલેજ જશો કેની ?”

“હા જી, હું કાલેજ અત્રેથી ઉપડી જવશ,” લીઝોએ ખાત્રી આપી.

તેણે તેજ રાત્રે લોર્ડ લીસ્ટરની રજા માંગી લીધી. એક જરૂરનાં કામે તેને બાહરગામ જઈ આવવું છે એવું તેણે બાહણું બતાવ્યું, અને તે ઉમરાવે તેને એક બોલે રજા આપી.

સુન્દર રોઝ તેવું જવાતું સાંભળીને ધણીજ નાઉમેદ બલકે દુખી થઈ ગયલી દેખાઈ. તે સમાચાર સાંભળવા સાથે દુઃખતો એક ઝટકો જાણે તેના મોઢક મુખપરથી પસાર થઈ ગયો. તેના વગર તે મેહલ હવે તદ્દન સુનકાર થઈ જશે એમ તે મધુરીને લાગ્યું.

“તમો પાછા ક્યારે આવશો ?” તેણીએ આતુરતાથી પુછ્યું.

“હું પાંચ સાત દિવસોમાંજ પાછો આવશ,” લીઝોએ ધીરજ આપી—અને તે બન્નેનાં દીલ કેટલી હદ સુધી એકમેકમાં ગાંઠાય ગયાં હતાં તે આ વખતે અરસપરસના અવ્યાસથી વધતી ખાત્રીપૂર્વક રવેસે તેઓ બેઠે જોઈ શક્યાં.

લેડી લીસ્ટરે તેને ઉપડી જતો પોતાની ખાત્રીમાંથી જોયો, અને તેણીનું આશાવંત હૃદય તે છોડતા પછવાડે જાણે તણાઈ ગયું. તેણીએજ તેને મોકલ્યો હતો—સ્કેલ્ટનનાં કુટુંબની આગલી-પાછલી જાણવા તે અત્યંત આતુર રહી હતી, અને લીઝો જે જવાબ લઈ આવે તે માટે શંકાશીલ શીકરોથી તે જાણે તે પાછો આવે ત્યાં સુધી ધુનતી રહી.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

લીઝો જ્યારે પોતાનાં એ અગત્યનાં કારજથી ચરવારીને પાંચ છ દીવસ પછી પાછો ફર્યો ત્યારે છેક રાત થઈ ગયલી હતી, અને મોડું થઈ ચૂક્યું ગયલું હોવાના સળખે તે રાતોરાત તો લેડી લીસ્ટરને મલાય એમ ન હતું.

સહવારે તે મા-દીકરો મહ્યાં.

“શું ખખર લઈ આવી, મીં એ ?” તેણીએ જેહમતથી ઉભી રહેતાં પુછ્યું, કે જ્યારે હીરા મોતીમાં મઢેલા તેના કામળ કર ધુજતા હતા તે સ્પષ્ટ જણાતું હતું !

“હું થોડીક ખખર લઈ આવ્યોછ, ખાંતુ,” તે છોકરાએ સાદાપથી કહ્યું. “તમે મને મોકલ્યો ત્યારે મને એમ લાગતું હતું કે તમારી બધી કાલજી, ચીંતા અને ફકર સ્ટોનના સંબંધમાંજ હશે, પણ મને તાજુખી વચ્ચે હવે ખાત્રી થાયછે કે તે મારા પોતાના સંબંધમાં હોવી જોઈએ.”

“તમે શું ખખર લાયાછ ?” તેણીએ અધીરાપથી પુછ્યું—કે જ્યારે તેનો અવાજ માંડમાંડ સાંભળી શકાતો હતો !

“ચારદસનો બાપ અને બપાવો એ સ્કેલટનનાજ રહીશ હતા, અને ચારદસ ખી ત્યાંજ જનમ્યો હતો,” લીઝોએ ખુલાસો કર્યો. “તે અઢાર વરસનો થયો ત્યાં સુધી ત્યાંજ રહેલો હતો, જે પછી તે નવો ધંધો શીખવાને વારતે છ વરસ સુધી લંડન આવી રહ્યો હતો. એ દરમ્યાનમાં તેનો બાપ મરી ગયો, અને તેથી તેને સ્કેલટન એકદમ પાછું જવું પડ્યું, જ્યાં આવી તે પોતાના બાપનાજ ધંધામાં મંડયો, અને પછીથી સુસન સાથે પરણ્યો.”

“પછી ?”

પણ લીઝો હવે આગળ બોલવા માટે કંઈ આનાકાતી કરતો દેખાયો ! બોલવું કે નહીં—કેહવું કે નહીં તે માટે જાણે તે શંકાશીલ થયો.

“કેમ બોલતા નથી, મીં એ ?” આ, એકદમ જે હોય તે મને કહી દેઓ ?” તે અળખાએ લગભગ તવલાત કર્યો.

“મારા કેહવાથી આપ માનવંત ખાંતુને કદાચ કાંઈ માહું લાગે તો મને માફ કરજો,” લીઝોએ કહ્યું. “સ્ટોનને લગતી તલાસ કરવા પછી મેં સુસનને લગતી તલાસો કરી, અને ત્યારે—અને ત્યારે—”

“અને ત્યારે શું?”

“અને ત્યારે હું બધી શક્યો કે સુસનની માતા, ઘણા લાંબો વખત સુધી લોડ લીસ્ટરના પીતાજીના વખતમાં આગે રેનવોલ્ડ મેહલમાં “હાલિસ કીપર” ની જગ્યા પર નોકરીએ હતી,” લીઝોએ ધીમેથી કહ્યું.

“હાં? આગે મહેલમાં?” લેડી લીસ્ટરે અન્યખીથી લગભગ ચીસ પાડી; “તમારી ખાત્રી છે? તમારી કાંઈ લુલ તો નથી? તમે ઘણી ચોક્કસજ અખરો મેળવેલી છે?”

“ઘણીજ ચોક્કસ, ખાંતુ,” લીઝોએ કહ્યું; “હું જે કેહું તેનો બોલેબોલ ખરો છે એમ પુરવાર કરી લીધા પછીજ હું તે તમોને કેહવાની હિંમત કરું છું.”

“વારં, કાંઈ ખીજું?”

“એ લોકના પરણ્યા પછી એમ કેહવામાં આવેલ કે સુસન થોડા દાહડા કેટ જમ આવી હતી,” લીઝોએ આગળ ચલાવ્યું, “અને જ્યારે તે પાછી આવી ત્યારે તે પોતા સાથે એક બચ્ચું લેતી આવી, જે હું હતો. તે મને ક્યાંથી લાવી તે કાંઈએ જાણ્યું નહીં, કંઈજ તેણે કાંઈને કહ્યું નહીં. તે કાંઈ સર્ગાનું બચ્ચું લઈ આવી હતી, અને તે વરજેયરે મને દીકરો કરી લીધો હતો એટલેજ ખુલાસો ફક્ત તેણીએ જાહેર કર્યો હતો. હવે તેથી મારી વધતી ખાત્રી થઈ છે કે હું સુસનનો દીકરો નથી. મેં સ્કેલ્ટન ખાતેનાં તે વખતનાં રેજીસ્ટરો પણ તપાસાવ્યાં પણ સુસન અને ચારલસના દીકરા તરીકે મારો જનમ તેમાં નોંધાયોજ નથી, તેઓને બચ્ચું થયુંજ નહીં હતું એમ એ આખું ગામ જાણે છે. તે ઘણી બધી જૈરી હતી, અને ચારલસને ઘણી સારી રીતે આહતી હતી, માટે તેનાં મરવા પછીથી તરતજ લુચ્ચા બેની લતરાજથી ઠગાઈને તે પોતાના મરનાર ખાવંદના એ વડા કામદાર સાથે પરણી ગઈ તેથી લોકો ઘણાં અજબ અને દલગીર થયાં, ને તે પછી એ તેને લઈને ત્યાંથી જતો રહ્યો એટલે સુસનનું ત્યાર ખાંડ

શું થયું તે ત્યાંનાં લોકો કશું જાણતાં નથી. એમ છતાં મને પોતાને તો તે બધું ખબર છે, અને મેં તમોને તે કહેલું જ છે, કેમજે તે વખતે તો હું સમજતો મધ ચુક્યો હતો. હું જે આ સધળી હકીકત સાંભળી આવ્યો તેમાં આપણને ચોંકાવનારી વાત ફક્ત એટલીજ છે કે સુસનને આ મેહલ સાથે કોઈ રીતે અભિપ્રય નહીં હતું.”

તે માતા પોતાના ફરજદને ટીકી ટીકીને જોતી હતી । તેનાં દીકરામાં શા દરીઆ ઉભાતા હતા તે જવાંન લીઓ હજી એ જાણતો ન હતો.

“ જો, હવે હું શું કરું ? ” તે અંખળા વધતાં ગંભીરતામાં અરધું મનસે—અરધું મોટે પટપટી. “ મીઠું બ્રે, તમારી તદ્દનજ ખાતરી છે ? કંઈ ભુલ તો નથી । ”

“ એક જરા ખી ભુલ નથી, ખાતર, ” તે છોકરાએ જુરસાથી જવાબ ક્યો.

“ શામાં ભુલ નથી, મીઠું બ્રે ? ” એવામાં એક ધાડા અવાજે પછવાડેથી પુછ્યું,—અને તે મા-દીકરાએ ચમકીને પાછળ ફરી જોયું તો લોર્ડ લીસ્ટર પોતે તેમની છેક લગોલગ આવી ઉભેલો હતો ।

તે પોતે શું અવાયસો દેખાતો હતો. પોતાની મોહરદારનો ગંભીરતા અને તે જવાંન ચીતારાની ઉસ્કેરણી એક તડાકે જોઈ લઇને તે ધણી અજાણ્ય થયેલો જણાવ્યો.

“ મેં આવીને તમોને તમારી કંઈ અગતની વાતચીતમાં હસ્તક કીધીજ, વાર ? ” તેણે કંઈક અણકાના તોરથી પુછ્યું—અને અદેખાઈ જે આપણે જાણીએ છીએ તેમ એ ઉમરાવની નસેનસમાં જન્મથીજ જરડાઈ ગયેલું એક ઝેર હતું તે આ જે વચ્ચેનો એખલાસ જોઈ તેની આંખમાં એકદમ ઉછળી આવી.

એકીજ તો, એમ છતાં, કંઈ જોલીજ નહીં. તે જોલી શકીજ નહીં, અને તે મામલો જોઈ લીઓએ પોતેજ જવાબ કર્યો.

“ હું લેડી લીસ્ટર આગલ મારાં આગલાં યોગક દોરનોની વાત કરતો હતો, સાહેબ, ” તેણે કહ્યું.

“તમારે તમારાં આગલાં દોસ્તોની વાતમાં લેડી લીસ્ટરને દેખાતી રીતે ગમત પડેછ ખરી?” તે ઉમરાવે તુચ્છકારના દેખાવથી કહ્યું. “હું ધણો ખુશી હોઉં, કેમજે અમારી તો કોઇ બી વાતચીતમાં એવણુ ગમતથી ભાગ લઇ શકતાંજ નથી!”—અને પછી વળી લીઓ તરફ ફરીને વધાર્યું, “તમારું કામ કેમ ચાલેછ, મીં બે ? તે હું જોવા આવ્યોછ; આજે મને થોડી પુરસદ છે.”

લેડી લીસ્ટરે આ “હીંટ” લીધી. તે દમામથી ફરી, અને “શુઝ મોરનીંગ, મીં ” એટલું બોલી તે ચોરસમાંથી બહાર નિકળી ગઇ.

તેણીનું હૃદય જવાબમાં જળતું થયું.

લીઓ જે ખાતમી લઇ આવ્યો હતો તે ઉપરજ તે વિચાર કરતી કલાકો સુધી રોકાઇ રહી. સુસન આ મેહલને લગતી હતી એટલેજ શું ? એને કોણે છોકરું સોંપ્યું હશે ? આજે છોકરાપર તેને એટલું હેત કાંએ આવતું હતું ? શું આજે તેનો લીઓજ હતો કે જોને લીં લીસ્ટરે સુસનને સોંપ્યો હોય ? આ ખુદા, એ વિચાર કરતાંજ તે બિમારી મગજથી એમજ થઇ જતી હતી.

હવે શું કરવું તે તેને સ્પષ્ટ ન હતું. તે આખો દહાડો વિચારમાં અને વિચારમાં ફેમ અને ક્યાં ગબડી ગયો તે તેણે જાણ્યું બી નહીં.

ખાનાની ટેબલપર તે લીઓને પાછી મળી, પણ લોર્ડ લીસ્ટર તે વખતે હાજર હોવાથી પોતાની માનીતી મુરદને લગતી વાત તે આ વખતે તેની જોડે કરી બી કરી શકી નહીં, અને જમવા પછીથી વળી તરતજ પોતાનાં પીકચરો સંબંધી કામકાજ માટે તે અર્લ લીઓને પોતાની સાથે લઇ બહાર જતો રહ્યો.

શું તે અદેખો થયો હતો ? શું તે કાંઇ બીગાડ સમજી ગયો હતો ? શું તે તેમને ખાખસુસ એકઠાં નહીં થવા દેવાજ એમ વચ્ચે હોમાયા કરતો હતો ?

તેણીએ તક જોઇને પાછી લાયબ્રેરીમાં જુસ્તેજો કરવાનો અને પોતાના ખાવંદનાં ખાનગી કરકાગળ્યાંઓ તપાસવાનો ઠસદ કર્યો. આગળ તેણીની એ જુસ્તેજો સઘળી બ્યર્થ થઇ હતી તે કાંઇ તે લુલી ગઇ ન હતી, પણ હવે તેને લાગ્યું કે સ્કેલ્ટન ગામને લગતું અથવા તો

સ્ટોન નામને લગતું કાંઈ જી નોંધેલું પોતેલું મળી આવશે તો ખરી વાત તો તેને સહેલમાં ખાતમી મચી જશે !

આજેજ તે તક હતી. લોડ લીસ્ટર, ઉપર કહ્યું તેમ, લીઓને લખતે ગયો હતો તે છેક સાંજ સુધી પાછો ફરે એમ ન હતું; અદેખો આલખઈ પણ પોતાના બે દેસ્તો સાથે “શુટીંગ” પર ગયો હતો, તે રોજ પોતાના ઓરડામાં પોતાનાં ચીન-કામપર રોકાયેલી હતી, એટલે ગ્વેડીઝ હાલમાં તે મોટા મેહલમાં તદ્દન એકલીજ હતી.

એક વાર ફરીતે, તેથી, ખંચાતાં કદમોએ ને ધુજતી છતી સાથે તે અભાગની માતા લાયબેરી તરફ ગઇ. તે, એમ કરતાં, ઉગરપર એકાદ પણ થોભી, ને મખમલના પરદાઓ ખન્ને હાથે હટાડતાં અંદર દાખલ થવા સાથે તેણીએ તે પાક કીરતારની જનાખમાં એક દીલસોજ અર્જન્યુઝરી રચ્ચુ કરી કે ‘ઓ દાદગર, તું હવે મને મારો જોહવાયશે ખબતો પાછો મેળવી આપવાની હજી જી નવાજશ કર !’

તેણીએ ખારણું અંદરથી ખંધ કીધું.

ગઇ વખતે તેને અદેખા આલખઈ અચપ્પચ તેનાં કામ વચ્ચે આવીને બડકાવી મારી હતી તેવું આ વેળાએ નહીં થાય તેની આગમચથી સંભાળ લેવા તેણીએ ખારણાંની કચમાં કુંચી ફરવી લીધી, અને પછી તે જુસતેજે કરવા માંડી. ખંતથી અને ચોકસાઈથી ખાણું પછી ખાણું અને ડસ્ક પછવાડે ડસ્ક તેણીએ ઉઘાડી અને તપાસી, કે જે ખધો વખત તે ખંદગીના પાક કલામો ખખડતીજ રહી હતી. આહ, એક માતાનો ખ્યાર !

અને એક નોટપુકનાં પાના ઉઠાવતાં એક યાદી જોઇ તે એક ખુશાલીની ચીસ સાથે ચમકી ઉઠી. તે યાદી નીચે મુજબ હતી:—

“આખ્યા પાઉં પાંચ હજાર; સ્કેલ્ટનના પ્રીન્ટર ચારલ્સ સ્ટોનને હાથોહાથ; તા. ૨૫ મી જુલાઇ ૧૮૬૬.”

એટલીજ તે યાદી હતી; અને એટલુંજ તેણે વાંચ્યું. વધારેની તેને પરવાહ શી હતી ? તેણીએ જોઇ લીધું કે જે બાળકના બાળમાં તે મીઠી છતાં જુઠી થવા પામી હતી તે કોઇજ નહીં પણ આયજ વાહલો જવાન હતો !! ગરીબીનાં ત્રાસજનક સંકેટોથી પસાર થયેલો

આ નામાંકીત અને કાસખી ચીતારો કાઢજ નહીં પણ તેનો વાહલો બેટો લીઓ હતો !

હાંગ માર્યાં પાણી કેમ છુટી શકે ? તે માદીકરાનાં નેણપલાં જીગરો ચીરી નાંખીને તેમને સદાનાં છુટાં કરવાં તે હેમક ઉમરાવે એક મોટી દોલતની ધુળ વાળી દીધી અને બન્યું એટલું કર્યું હતું, પણ પાક દાદારનો ન્યાય સદા બીલોર જેવો ચોખ્ખો છે. તેણે કેવી અદ્ભુત કરામતે કેવા અજબજેવા સંભોગો નીપજવીને તે વિખુટાં માદીકરાને પાછાં એકઠાં કર્યાં તે આપણે જોયું. તેની એઅવાજ લાકડીને અવાજજ કર્યાં છે ?

ગંગેડીઝને હવે સઘળી સમજ પડી. લીઓને જેતાં સાથેજ તેણીનું દીલ તેની તરફ ખેંચાઈ ગયું હતું, અને એક હેતવંતી માતાનાજ પવિત્ર ખ્યારથી તેનું દીલ તે જવાંન તરફ ઉઠાલા મારી રહ્યું હતું તે ભેદનો ખરો ખુલાસો હવે એક તડકે તેની સમજમાં આવી શક્યો.

‘હું કેવી હેમક કે મે’ એ મારા વાહલાને જોળખ્યોજ નહીં !’ તે મનથી પટપટી; ‘તે અત્રે આવતાં સાથે તો પવિત્ર જોદાએ મને દરેક બસારતો કીધી, પણ હુંજ કાંઈ સમજી નહીં મુઠ્ઠી ! એ મારા દીકરા, મારા દીકરા, મારા લીઓ, હું તુંને પાછો ક્યારે મારી જોદામાં ચાંપશ ? ખુદનો કેટલો મોટો આભાર કે અંતે બી મને તેણે મારો એ જોહવાયલો ખાખનો પાછો મેળવી આપવાની મારાપર દયા કરી !’

તે શુકળ મરડીએ પડી, અને શુકરશુભરીની એક ખરાં દીલની બંદગી તેણે કરી.

તે દિવસે તે પોતાના જોરડામાંથી બાહર પણ નિકળી નહીં. લાગણીઓએ તેને એટલી હદ સુધી આજેજ કરી મેલી હતી કે પોતાની નબલાઈ વચ્ચે પકડાઈ આવવાની શીકરથી પોતાના જોરડામાંથી બાહર આવવાનું તે મોકુફ કરી બેઠી હતી.

તેણે લીઓ સાંજે ઘર પાછો ફરવા પડી તેના ઉપર એક ચીઠી લખી. તે ને તે દિવસે તેને મળવા માટે તે હીમ્મત એકઠી કરી શકી નહીં. અર્થ તે સાંજે લીઓ સાથે ઘર પાછો ફરેલો હતો અને હજી બી ઘરમાંજ હતો, એટલે તે માં દીકરો મલી શકે એમ પણ ન હતું.

રાત્રે જમવાને વારતે ટેબલપર પણ તે હાજર થઈ નહોં. માથું દુઃખવાનું એક બાહણું કહી મોકળી તે બધો વખત પોતાના ઓરડામાં ભરાઈ રહી, અને પોતાની વિસવાસ દાયા પાસે મોકળી તેણે લીઓ પર એક કાપલી લખી મોકલી. તેમાં આ મુજબ હતું:—

“વાહલા બ્રે—

“આવતી કાલે સહવારે આપણ મેહલના બગીચાની દક્ષીણ બાજુનાં એકાંતમાં નવને ટકોરે મેહરબાની કરીને મને મલજો. તેટલાં તો અર્લ બી બહાર જશે, હું આજેજ તમોને મલવા તલખી રહેલી છેલ્લે પણ અર્લને લીધે મલી શક્તી નથી, અને તમારા ને તમારા ખ્યાલોમાં મારી તળીઅત એટલીબધી ખરાબ થઈ ગઈ છે કે હું મારા ઓરડામાંથી બાહર પણ આવી શક્તી નથી. કાલે મલ્યાથી હું બધો ખુલાસો કરશ, —“એલેડીઝ.”

તેણે એ ચીઠી છુપીથી લીઓને આપવા તાકીદ એક બી કરી નહોં. દોષિત દીલને એવા ડર હોય—તેને ડર શાંતો હોય ? તેના જેવા સાચ્યા બકિતભાવની, ઇમાની, નીતીમાન અને નિષ્કલંક અબળાઓ થોડીજ થતી હશે. ચોરી છુપીથી ચીઠી મોકળી આપવાનું અયોગ્ય આચરણ તેનું જીગર મુતલબ કણુલ કરી શક્યું નહોં. એમ કરીને નોકર માણસની આંખમાં દોષિત દરવા અને પોતાના ઉંચા દરજ્જાનો બોજ ઉતારી પાડવા જેવી તે બેવકુફ હતી નહોં. તેણીને લાગ્યું કે તેના જેવી એક ઉમરાવજાદી તેના મેહલમાં રહેલા પોતાના ભરથારના એક કામદાર ઉપર એવી એકાદી ચીઠી મોકલે તેમાં અયોગ્ય કે અસાધારણ કશું એ ન હતું.

કમનસીબે, એમ છતાં, લીઓને તે દાયાએ ચીઠી આપી ત્યારે અદેખો આલખર્ટ તેની બાજુમાં ઉભેલો હતો. તે લુચ્છાનું વધારેકરીને તે ચીઠીમાં કાંઈ નાજુક હોવા માટે ધ્યાન એટલા માટે ખેંચાયું કે તે વાંચતાં સાથે લીઓનો એહેરો લાલચોલ થઈ ગયો, અને તેના ડોલા ચઢી ગયા !

તે એટલો બધો તાજુબ થયો હતો કે રાજ થયો હતો તે આલખર્ટ સમજી શક્યો નહોં, પણ કમલાની આંખે પીલુંજ દેખાય માટે આજે કાગળમાં કાંઈ બી ગલીચી હતી એમ તે ગલીચ માણસે એકદમ અનુમાન કરી લીધું.

‘હવે મારો વારો આવશે ખરો,’ તે બીડેલા દાંત અને

પ્રીતેલા હેઠા વચ્ચેથી બડમડ્યો; ‘વાત બેઠકતી ને બેઠકતીજ ચાલીછ, અને આએ તક જો હું મારા હાથમાંથી સરી જવા દેઉં તો પછી મારા જોવા પેહલા નંબરનો ગધેડો આખી દુન્યામાં ખીજો કાઢ થવાનો નથી !’

પ્રકરણ ૧૭ મું.

લીઓ, ખીજા હાથપર, લેડી લીસ્ટરના એ અજબજેવા પેગામથી હરહાલ હેરાન રહ્યો. એવું તે શું હશે ? આ માનવંત બાંતુ તેને અજબજેવાં વાહલથી હાલમાં ચીઠી લખતી હતી, અને તેને તેના ખાવંદની હરસે મલવા એકદમ તલબગાર વડીક થઇ ગઇ હતી; તે પોતાની ઉરકેરણીઓ વિષે લખતી હતી, અને તેણે પોતાના આરગમાંથી બાહર આવવાનું વડીક મોકુફ રાખ્યું હતું, ત્યારે એટલું બધું તે એ શું થઇ ગયું હશે ?

‘હું’ બચ્ચીત જવશ ને તે મહેરબાન બાંતુને મળશ;’ તે મનથી જોઈયો.

તેને તે રાત્રે પુરી પાંધરી ઉંઘ ખી આવી નહીં. ઉંઘમાં ખી તે ગ્લેડીઝનાજ સ્વપ્ના જોતો હતો.—એક મધુરી માતા કે જે પોતે દર્શાવેલાં વાહલના સખળે છેક તે છોકરાની બચગીમાં પણ તેનાં જીગરનાં ઉંઝાણુ સુધી પોતાની છાંયા ને માસનો છાપ બેસાડી શકી હતી !

અર્ધ સહવારે મળસકે ઉઠીને ‘શુટીંગ’ પર ગયો, અને આલબર્ટ પણ કાંઈ જરૂરનું કામ બતલાવીને ગોરસ્તન જતો રહ્યો—જાણે તે મા-દીકરાને મળવાને વાસ્તે ખુદરત પોતેજ રસ્તો ચોખ્ખો ને મોકલ્યો કરી આપતી હોય !

તેઓ મળ્યાં.

તડકો ખુશનુમા પડતો હતો, અને તે સફેદ પોશાકમાં સજ્જ થયેલી સોહામણી ઉમરાવબદીના સુંદર પણ શીક્રા અને ચીંતાતુર ચહેરા ઉપર એક જોવાજોગ તુરાંણી પાંદરતો હતો. તે એક ઉમરાવબદી નહીં પણ એક દમામદાર શેહનશાહબદી દેખાતી હતી.

લીઝો ગયો ત્યારે તે અધીરી માતા તેની વાટ જોતી જોતી હતી. તે એક મોટાં ઝાડનાં થડપર બેઠેલી હતી. તેણે પોતાની તોપી કાઢી નાંખેલી હતી, અને પોતાનું ભરાવદાર ખાલોવાલું માથું દુઃખી ખ્યાલો વચ્ચે પોતાના હાથોની હથેલીમાં નમાવેલું હતું.

તે તાજુબ થતી બેઠી હતી. તે કેમ પોતાના દીકરાને કેહશે કે તે પોતે તેની માતા અને તે તેનો દીકરો હતો ? તે કેમ લીઝોની ખાત્રી કરી શકશે કે તેજ તેની અભાગની માતા હતી કે જે મીઠી છતાં જુઠીજ પુરવાર થઈ હતી ?

લીઝો તેને માફ કરશે કે નહીં એ તેનો મોટો વસવસો હતો. તેને એમ ગએર હાથોમાં છોડી આપવાનાં તેણીનાં અકુદરતીં ધાટકીપણું સારૂ લીઝો તેનીપર ખદ્દા થશે ને તેને ધીક્કારશે કે માફ કરશે અને આહશે એ બધા દુખી તુરગોમાં તે ઉમરાવ પાંતુ ઉતરી ગઈ હતી.

તેણીને લાગ્યું કે તેના જેવી હીણભાગ્ય સરજત કોઈ માતાની થવાની નથી ! એક ઉમરાવપદ બદલ તેણે પોતાનાં બચ્ચાંને વેચ્યું એ એક કરપીણપણું હતું. એ એક દોષખી અપરાધ હતો, કે જે ખુદ વડીક ખામોસ કે તામોસ કરી શકે નહીં ! તે કેમ લીઝોની ખાત્રી કરી શકશે કે તે પોતાનાં ભુલભરેલાં અનુમાનોથીજ વહવાઈ અને ઠગાઈ હતી ?

તેણે તેને આવતો જોયો. વરસોની વાતપર તે તેને “આફ-આલ !” કરાવતી એકથો છોડી પોતા આગલ ગોર્લાટમાં ખાતો આવવા દેતી હતી તેવા લપેરા ખાતાં કદમે નહીં પણ ગંભીર અને ઠંડેલાં કદમે, એક ઉમ્મરે પુગેલા અહરથ તરીકે જવાતીનાં જોરમાં અને જોખનના ખાહરમાં ખીલી નિકળેલો તે સોહામણો બેટો હમણાં તેની તરફ આવતો હતો. તે સીધો, પટલો અને ઉચો હતો, કે જે તેની ખુબસુરતીમાં ખાસ ઉમેરો કરનારું હતું. 31, 180

તેને આવતો જોતાં સાથે તે ઉઠીને ઉભી થઈ, અને તેને સામો લેવા ગઈ. તેણે પોતાના બન્ને હાથો આગળ ધરીને તે જવાંનને આધ્યા, અને એક બેટાનાં પવિત્ર વહાલની સ્વભાવિક પ્રેરણાનાં દયાંણુ હૃદય તે એકાદ પલ તેણે હેતથી દાખ્યા.

“મારી ચીઠીને માન આપી તમે આવ્યા તે મને ઘણુંજ ગમ્યું,”

તેણે ધુનતા અને ધીમા અવાજે કહ્યું; “તમેને કાંઈ ખ્યાલ થઈ શકેલ વાદે કે મેં તમેને શું કહેવા તેડવાલ ?”

“નહીં ખાતું,” લીઝોએ જવાબ ક્યો; “પણ જે ખી તમારો હોઠમ હોય તે એલાશક ફરમાવો, અને ખાતી રાખજો કે હું તે સરોચશ્મથી ખમ લાવશ.”

“તમે કાંઈ ધારી ખી નહીં શકતા કે મારે તમેને શું કહેવાતું હોશે ?”

“કશુંજ નહીં, લેડી લીસ્ટર.”

“ત્યારે હું કેમ ખુલાસો કરીને તમેને મારી અધી વીટક વાત કેહુ તેજ મને તો સુઝતું નથી !” લેડી લીસ્ટરે ગભરાતથી કહ્યું—“પણ આવો, અહીં એસો મારી બાજુમાં, અને મારી વાત ધ્યાનથી સાંભળો.”

તે ધણો તાજુથ થયેલો દેખાયો. લેડી લીસ્ટરના સંધળા હાવ-ભાવ અને હીજ્યાસો તેને આજેજ નહીં પણ કેટલાક દીવસોથી તાજુથ કરતાં રહ્યાં હતાં !

તેઓ બેઠાં જે મોટાં ઝાડતું થક તે બાજુએ ચારઝાપ પડ્યું હતું અને જે પર લીઝો આવ્યો ત્યારે ગ્રેડીઝ એકલી એકલી હતી ત્યાંજ તેઓ એકમેકની બાજુમાં ગોઠવાઇને બેઠાં, ને લેડી લીસ્ટરે શરૂ કર્યું:—

“મારે એક એવી અભાગતી માતાની વાત તમેને કેહેવીલ કે જે ધણાંજ લુલ્લભરેલાં અનુમાનોથી વહવાઇને પોતાનાં જણેતાં અમ્યાંને એક વાર છોડી આપવા જેવી હેમક ને પાપી થઇ હતી. તે એક લાચારબેચાર ગામરેની ગોરી હતી. લોકો તેની સુંદરતાની તારીફ કરતાં હતાં. અવલમાં તે એક ગરીબ બેડુતને પરણી હતી, કે જે લગનનાં પરીણામમાં એક બેટાના ફરજદની તેને ત્યાં નવાજેશ થઇ હતી. તે માતા તે અમ્યાંનાં સુખમાં ઘણી સુખી હતી, કેમજે તેને મન આખી દુન્યાની દોલત ને ખમનાથી ખી તે વધારે બેઠીમતી અને જ્યાદા ખમનો હતો !

“પણ તેની સોહવાસણ જીંદગીતું સુખ તે અખળાને લાંબો વખત ધાયું નહીં. ફક્ત બેજ વરસમાં તેનો તે ખુરજગર ભરથાર મરણ પામ્યો, અને તેને વધારે લાચારબેચાર છોડી ગયો.

એમ છતાં પોતાના એકનાએક બેટાનાં સુખમાં તે સુખી રહી. પોતાની નિર્ધનતા ને કંગાલ્યતામાં પણ પુરતી સુખી તે મજુરી કરીને પોતાનું ને પોતાના તે શુભાગ્ય જેવા બેટાનું પુરું કરતી હતી, અને તોળી ગરીબીનો ચમટો તે ગાય જેવાં બચ્ચાંને તેણે કદી છુટવા દીધો નહીં.

“તે એ બચ્ચાંને વાસ્તેજ જાણે જીવતી હતી, ને તે બચ્ચાંને ખી તે માતાનો એટલો ધાડો પડોશ પડી ગયો હતો કે તે મા વગર એક ઘડી ખી ઠરીને રહી શકતો નહીં: જાણે તે બંનેના આત્મા એક-મેકમાં ગંઠાઈ જાયલા હતા—ફક્ત એ શરીરનાં બોખાંજ જુદાં હતાં !

“આંતે એ તેનાં ગરીબીનાં સુખનાં એકાંતમાં તેને એક અર્થે જોઈ, અને તે મોટો ઉમરાવ તેનાપર મોહીત થયો. તેણેજ તે અબજાને તેને આહતાં શીખવ્યું, ને જ્યારે તે છાકરી પુરતી રીતે તે ધનવાન ઉમરાવને આહવા લાગી ત્યારે તે પોતાનાં ખરાં રંગરૂપમાં જાહેર થયો. તે કોઈ ધણો માલેતુઝર ને મગરૂર હતો. વળી તે અદેખો ખી ધણો હતો. તે એ ધુલ જેવાં બચ્ચાંને તેની માતાપર હેત કરતું ખી જોઈ કે જોઈને શાંખી શકતો ન હતો. તેણે, તેથી, તે અબજા સાથે પરણવાની માગણી કરતાં એ બચ્ચાં સાથેના તેણીનો તમામ, સંબંધ તે માતા પાસે તોડાવી નાખવાની જીદ લીધી. પેહલાં તો તે માતાએ ધણા ગુસ્સાથી ના કહી, પણ પછી તેને એકએક એજ હેમકે ખ્યાલ થયો કે તે ફક્ત તેનું હીર અજમાવેના હતાં ! પોતાનાં જણેતાં બાળથી કોઈ ખી માતા જુદી થાય, અથવા તેને જોવારનિવાર કરવાની કોઈ તેને ફરજ પાડે એ એટલું અકુદરતી હતું કે પેશે અર્થ તેના પાસ હા કેહવડાવી તેને માટેના તેના પ્યારની ફક્ત તપાસ લેતો હતો, અને મેહેલમાં ગયા પછી તે બચ્ચું તે માતાને જરૂર પાછું સપુર્દ કરવાવાલો હતો એજ ખ્યાલ તે માતાને થયો. તેણીને એમ તો લાગ્યુંજ નહીં કે તે તુમાખી ને અદેખો ઉમરાવ પોતાના મેહેલમાં તે નિરધન બેડુતાનાં બાળકને કદી ખી દાખલ નહીં કરનાર હતો, ને તેણીની આગળ ગરીબ જીંદગીની સઘળી યાદો સદાની ભુસી વાળવા તેનાથી તેણીને હંમેશનીજ અલગ કરવા માંગતો હતો !

“જે એ વાહીયાત ને ભુલભરેલાં અનુમાનો તે અભાગનીને નહીં થતે તો ઉમરાવજાદી તો શું પણ એક શેહનશાહખાંતુ થયા સાર ખી,

અને પોતાના ગમે એવા પ્યારને ખાતર પણ, તે માતા પોતાનાં એ એકનાએક જાળકતું એમ જળીદાન આપવા કદી બી કશું કરતે નહીં; પણ પરણ્યા પછીજ તેણે પોતાની એ હેમક લુલ્લ જોઈ, ને ત્યારે તેનું કસેજું ફાટી ગયું !

“ તે પછીથી તે જવાન માતાએ ફૂટે પોતાનો ખોહવાયલો ખજનો પાછો હાથ કરી લેવા તે તુમાખી ઉમરાવને વીણવવા અને મનાવા આંતાળપાતાળ એક કર્યાં—તેણીએ તે બચ્ચું ક્યાં હતું ને કાણુને આશરે ઉધરતું હતું તેટલું જાણવાને વટીક પોતાનો જીવ ઝીકાટી નાખ્યો, પણ મોટાં દુખનાં ને ગમખાર જીદાઈનાં વરસો પર વરસો વહી જવા છતાં તે શુભ થયલા બેટાનો કશોજ પત્તો તે કદી બી મેલવી શકી નહી.

“ તેણીએ દુન્યાદારી એ ગમની ગીરફતારીમાં અકારી કરી મેલી. તે ગરીબીમાંથી ધનવાન થવા પામી હતી, ને ફાકાફાકીમાંથી લખ્ખોની દોલત એવા પામી હતી, પણ તે વાતનો તેને જરા એ મોહ રહ્યો નહીં. તેને ત્યાર પછીથી એક બીજું ફરજદ થયું, જે એક બેટો હતો, પણ તેમાં બી તે માતાને જોઈએ એટલું સુખ મળ્યું નહીં. તે તો ગરીબીમાં તેના હાથ હેઠળ બે વરસ તુલક ઉધરેલા તેના પેહલા બેટાનેજ ખાંછો મેલવવા ને ગોદમાં દાખવા સદા સુધીની તરસતી ને તલબગાર રહી!

“ એમ વરસોપર વરસો ગમડી ગયાં, ને તે દર વરસ વધતી દુખી, જ્યાદા ઉદાસ, વિપેશ મિનજી ને વધારે એકાંત સોહોધનારી બનતી ગઈ. તે વર જૈયર વચ્ચે સુખભર્યો એખલાસ બી ઝાઝો નહીંજ રહ્યો. સુતાં કે જાગતાં તે ખોહવાયલો ખજનો તે અખજાને હૈયે ચઢતો ને સંતાપતો રહ્યો. તેનું સુખ, તેનો કરાર, તેની મોજ, તેનું સર્વસ્વ તે ખોહવાયલો દીકરો થઈ પડ્યો.”—અને હયાં તે માતા હીંમત હારી ગરગર રડી પડી, કે જ્યારે શું કેહવું તે નહીં સુઝવાથી સુદુખુદ ખોહી બેઠેલો લીઓ આ હેરત ઉપજવનારી કેદયત સાંભળતાં ફક્ત ટકટક તેની માને જોઈ રહ્યો !

“ હવે કેહવાનું થોડુંજ બાકી છે, મારા દીકરા,” તે માતાએ જરા વારે આંસુ તુંછી નાંખી કહ્યું. “ તે અભાગની માતાની રાત દહાડાની બંદગીનો અવાજ અંતે—છેક પચીસ વરસે બી તે દાવરે દાદગરની દરવાહમાં પોંદચી ગયો, ને જે ઉમરાવે તે નિરદોશ બચ્ચાને

થોડકે મારી પોતાથી દુર કર્યું હતું તેનાજ મેહેલમાં ખુદના કરામતી ને બેદી સંજોગનાં પરીણામમાં તે હાથમાં મેહમાન આવી રહેશે છે ! મારા દીકરા, મારા ખજના, મારા લીઓ, જો ! હુંજ-ઓ હુંજ તારી અભાગતી માતા છેહ, ને તુંજ મારો પોતાનો દીકરો છે ! ”—અને એ સાંભળતાં લીઓ હરખની એક ચીસ સમેત તે જુઠી નહીં પણ સદાની સાચ્ચી ને મીઠી માતાની પનાહભરી ગોદમાં નજદીક પચીસ વરસે પાછો દબાયો ॥

“ ઓ મારી માતા ! મારી માતા ! તમેને જોતાં સાથેજ ખુદરતે મને તમારો શુલામ ખનાવી આપ્યો,” તે હેતવંતા દીકરાએ રડી પડીને કહ્યું.

“હા, મારાં ફરજંદ,” લીઓ જાણે પાછો નહાસી કે શુભાષ જનાર હોય તેમ તેને પોતાનાં પેટ-પાસાંમાં દાખી રાખીને તે માતાએ કહ્યું. “ તુને જોતાં સાથે માંડે જી દીલ તારા તરફ જાણે તણાઈ-જે આપજ ગીયું, ને તેથીજ મેં એ બધી તેહકીક કરાવી. વળી તે તેહકીક પછી અર્લની એક નોંધ મેં સોહધી કાઢરીને વાંચી, જેમાં એણે મરનાર ચારદસ રોનને હાથોહાથ પાંચ હજાર પાઉંડ આપવાની યાદી લખેલી છે.”

તે બેટો શુઠણે પડ્યો. એવી એક ખરી હેતવંતી ને મીઠી માતાના પુન્ય ને પવિત્ર ચરણની તે રજ માત્ર હતો એમ તેની ખાત્રી થઈ. તેણે શુઠણ મરડીએ પડીને તે પ્યારા હાથે પોતાની રડતી ચક્ષ્મેમાં દાખ્યા, પણ તે માતાએ તરતજ તેને હેતથી પાછો ઉભો કર્યો ને જીજી મરતએ પોતાની ખગત્રમાં દાખ્યો.

તે એક સુખતું ચિત્ર હતું !

તે એક એવાં સુખનો મીલાપ હતો કે જેતું સુભાગ્ય તેનાં પુરાં પ્રમાણમાં વાંચનારાંઓને સમજાવવાને આ અદના કલમ કમતાકાત છે ! તે મા-દીકરા સાથેજ આંસુ બેળતાં હતાં, પણ તે તો હર્ષનાં—હવે તો સુખનાં આંસુઓ હતાં !

“ ઓ, હવે હું સંતોષથી ને સુખથીમરશ,” તે માતા કેહતી હતી, “ જો તું નહીંજ મર્યો હોતે, દીકરા, તો મારો વખત આવવે મારો જીવ મારાં ગલાંમાંથી નિકળી જવા જી જાણે કઠણ થઈ પડતે, પણ કેહુ મને, મારા લીઓ, કે શું તું મને મારી તક્સીર માફ કરશે ? ”

“માતા, તમારે માંક માંગવી સમવાર નથી,” તે હેતવંતા દીકરાએ કહ્યું. “એમાં તમારો અપરાધ કે તકસીર એક બી નથી. તમે જાણીશુ છો અને તણ દીધો નથી. જો ઉમરાવ માતા, હું કેવો ભાએગશાલી કે જ્યારે મારી માતાને જાણવા પીછાણવા ને સ્વિકારવા પાંખો ત્યારે તો તે એવી એક માનવંત ઉમરાવ ખાંતુ છે.”

“નહીં, દીકરા, હું એ કરતાં તો તારી સાથે મારી ગરીબીમાં વધારે સુખી હતી,” તે માતાએ સધળી ગઇગુજરી યાદ કરતાં કડવાસથી કમકમીને કહ્યું.

“હવે સુખીજ થશો, માતા,” તે બેટાએ ધીરજ આપી કહ્યું. “હવે તમારાં જૈક માથાંપર ફુગનો એક ચોલો બી પડવા હું નહીં જ દેવશ.”—અને તેઓ પાછાં બગલગીર થયાં.

તેઓ પાછા બગલગીર થયાં, ને તે માતાએ તે પ્યારે પનેતો એહરો ચુમીઓથી ભરી નાંખ્યો—પણ તેવામાં એ શું? એકજ પલ તે પોતાના દીકરાથી જરા અલગ થઇ કે તરતજ હવામાં એક મસ મોટા ધુળરાનો ધડાકો થયો, અને કમખખત લીઓ હવામાં ઉંચે ઉછલી એક ભયંકર ચીસ સમેત લોચપર પાછો પટકાઇ પડ્યો. ગળજપર ગળજ, તેને કોઇ કરપીણ હાથોએ જોલી મારી વાંધી નાંખ્યો હતો !!

તે માતા બેબાખરી-હૈયાંસુની-દીવાની બની ગઇ. ધડાકો સમી રેહતાં ને ધુમાડો હતી જતાં સાથે તેણે પોતાના બહાલા ફરજંદને જોલીથી વીંધાઇને પોતાના પગ પાસે મુકડું થઇ પડતો જોયો, અને ત્યારે તે આખું એકાંત ધુળવે એવી ચીસ સાથે તે હૈયાં-કુટી માતા પોતાના તે બહાલા બેટાની લોચપર બેભાંન તુટી પડી !!

મકરણ ૧૮ મું.

શું લીઓ મરીજ ગયો ?

લુચ્છા આલખઈ તે માદીકરાના એ મેલાપનો રસ્તો ખાખસસ મોકલો અને ચોખ્ખો કરી આપ્યો હતો. અર્ધ વળતી સહવારે સકાળે શિકારગાહે જનાર હતો તે તેને રોશન હતું; અને તેથી તે મુજબ તે

પોતાની બાંકુ લઇને મહેલમાંથી બહાર પડ્યો એટલે ગોરસ્તાન જવાનું બાહણ બતાવીને સુંદર ગેડીઝને તે શત્રુ સગો પોતે પણ તરત બંગલામાંથી બહાર પડ્યો. તે, એમ છતાં, લાંબે કંઠે ગયોજ નહીં. તે જલદીજ મહેલમાં પાછો ફર્યો, અને પોતાની વધી અને ગણતરીઓ સુજાત ગેડીઝને અને ચીતારા મીઠા બેને બંનેને મહેલમાંથી બહાર ગયલાં તેણે તેહકીક ઉપરથી જાણી લીધાં. તે મુઠમાં હસ્યો. ગઈ રાત્રે બેને તે ઉમરાવ બાંનુ તરફથી છુપી છાંતી એક ચીડી પુગાડવામાં આવી હતી ત્યારથીજ તે તો આવી એક મીઠાકાતનો ગાંઠ વાળી બેઠો હતો, અને પચીસ પચીસ વરસ થઈ જીનો લેવાના કસ્ટમાં તે અટવાઈ મરતો હતો તે દાવ હવે અતે તેને હાથ આવેલો નજરે આવવાથી તે ખુશીમાં ગરક ગયો.

તેને, તોપણ, અજાત ઘણું લાગતું હતું. લેડી લીસ્ટરનાં શુદ્ધ વર્તણૂં અને સાવચેતમરી નિષ્કલંક શ્રદ્ધાએ તેને હંમેશ તાત્પર્ય કર્યો હતો, કેમકે તેના જેવી પાકખદ અજાણા તેણે બીજી કોઈ જોઈ ન હતી. તેણીની તેજસ્વિ ખુશસુરતીએ ઘણાક લંપટોને મોહીત કર્યા હતા, અને તે છતાં પોતાની પાકીજગીથી તે ભલા ભલાઓને અત્યાર સુધી હંકારતી અને માહાત કરતી રહી હતી તે તેને સારી રહેસે રોશણ હતું; અને તેવી એક આવા ઉતરતા વર્ગના એક છોકરવન ચીતારાની મોહીનીમાં આવે પોતે માહાત થાય એ અકસ્માતે બેસતી આવતી વાત ન હતી. એમ છતાં છેલ્લે અતે તે હેમકે મનથી સુકબુંડ કે કુન્પા એ જાતના આચંબાઓથી ખાલી નથી, અને જો આ બે આસામીઓ ચીડીપત્રીની છુપીછાંતી આપલે પછી એ ક્રીસમે એકાંતમાં એકલાં મળ્યાં હતાં તો તેમાં ગલીચી સિવાય બીજું ચર્ચજ શું શકે ?

તે, એ ઉપરથી, તેમને શોહધતો તરત મહેલમાંથી પાછો બહાર પડ્યો. તે ખુણાં ખંટોલાં શોધતારો એક ખવીસ હતો, માટે એ જાતનાં સંઘળાં ખુણાં ખંટોલાં તેનાથી અજાણ્યાં ન હતાં, અને ત્યારે તે શોહધની સરહદે, પોતે અદ્રશ્ય રહીને, જલદીજ તે માદીકરાને એક મોટાં ઝાડનાં થડ ઉપર એકમેકનાં પાંસાંમાં ગોઠવાઈને બેઠેલાં તેણે પકડી કાઢ્યાં.

એટલુંજ ખસ હતું. ખરા ભેદનો ભાવાર્થ તે મુખે કેમ બોલે ? કેમળાની આંખોએ પીલુંજ દેખાયછે. તેણે તેમને હાથમાં હાથ મેળવીને

એક બીજાની ગોદમાં બેઠેલાં બેયાં, અને ત્યારે એક પણ પળ ખોડ્યા વગર તે લોડ શીલીપત્રી શોહધમાં દોડ્યો—બલકે ઉડ્યો !

“એ પરણી નહીં આવી હોતે તો મારો નાશ થતે નહીં,” તે એમ દોડતાં દોડતાં બી કાનાથી બચડતો ચાલ્યો. “કાંઈ રીતે જો હવે એનું કાલકું કાઢરી નાખી શકાય, અને પછી પેલા પોરયા વીલીનો વચમાંથી રસ્તો કરી શકાય તો હજી બી મારી મોતેબર ઉમેદો બર આવવા માટે ઘણું મોડું થયું નથી.”

અર્લનો ઘર તરફ પાછો ફરવાનો વખત થયો હતો. તેને પંખેરાં-ઝોના શિકારે જવાનો ઘણો શોખ હતો, અને તે એ મીસાલે, તેથી, અવારનવાર ખાંધે બંદુક મારીને પુરસદની એકાદ સહવારે પાંઉ-પીઆદો એકલો ઘરમાંથી બાહર નિકળી પડતો હતો. તે ક્યે રસ્તે જતો હતો, કાંઠાં જતો હતો અને ક્યાંથી પાછો આવતો હતો તે સઘળું, તેથી, આલખઈને બબર હતું, અને ત્યારે તેને એક તડાકે ઢુંડી લાવવાના પાપી ધરાદાથી તે કરપીણ આસામી કમ્મરે કસી એકદમ દોડ્યો.

તેને ઘણું લાંબે જવું પડ્યું નહીં. તે તુમાખી ઉમરાવ, ખુશ મીજાજ, ઘેર પાછો ફરતો હતો. તેની આંધપર બંદુક તૈયાર બરેલી હતી, ને હજી ઘર આવતાં આવતાં પણ શિકારની ઉમેદમાં તે ચોગરદમ નજર દોડાવતો રહ્યો હતો. એવામાં તેની નજર સામેથી ઉતાવલે ધસી આવતા આલખઈ ઉપર પડી ને તે ઘણો તાજીબ થયો.

“શું છે, આલખઈ, તું ઘણો ફગલાયલો છે ? તું ઘણો ગભરાયલો છે ?” તેણે મોટી ચીંતાતુર આતુરતાથી પુછ્યું.

“હા, શીલીપ, મારે તમારી સાથે કાંઈ તાકીદતું કામ છે,” તેણે કહ્યું.

“એવું તે શું છે ?”—અને લોડ શીલીપત્રી અન્યબી વધીને એવડી થઈ.

“તમોને તમારી પાક હોરમત ઘણી ચ્યારી છે તે મને બબર છે, શીલીપ,” તે લુચ્છાએ કાંગલો થતાં કહ્યું, “અને તમારી ઇજ્જતની બરખાદી તે મારી અને આપણાં આખાં ખાંનદાનની ઇજ્જતની હું ધુળ-ધાણી બાંધું.”

“વાર પછી ?”

“હું એક ઘણું નેહસ્ત, નાપાક ને દોષળી દેખાવ જોધને તમારી પાસે દોડ્યો. આબોહ,” આલખઈ ચોકડું બેસાડવાનું ચાલુ રાખ્યું. “લંબાણુથી કેહવાનો વખત નથી, પણ હુંકમાં એટલુંજ જાણું કે તમારી ગેડીઝ પેલા પોરીઆ ચીતારા સાથે ઘણી બેઅબીથી વરતેજ, અને તેઓ વચ્ચેની શરમભરેલી દગલખાણું તરફત મેં મુદા સાથે પકડેલું છે.”

“હેમક, તું દીવાનો થયોહ,” ગુસ્સાવાલા લોડ શીલીપે મોટાં ઝનુનનાં જોશમાં લગભગ મુક્કી ઉચકાને કહ્યું. તેને તેની પાકમદ ગેડીઝની પવિત્રાધમાં સંપૂર્ણ એતખાર હતો. જે એકાંતમાંજ જીવતી હતી અને જેણે અશોષ સદા પોતાની કરી લીધી હતી તે એક ખી ગલીચીનો ખ્યાલ કરે એ અનુમાનજ તેને કમકમાવા બસ હતું.

“જરા ધીરા પડો, શીલીપ,” તેને ખીજવાયલો જોધને ધીરજ આપતાં આલખઈ કહ્યું. “તમોને જે પુરાવો ને મુદો જોવોજ હોય તો તે હમણાં ખી મોજુદ છે. જરા ઝપાટામાં ચાલો મારી સાથે, અને હું એક તડાકે તમોને તેઓ બગલગીર થયલાં હોવાનો દોષળી દેખાવ નજરોનજર બતલાવીને તમારી ખાત્રી કરી આપવા તૈયાર છેહ.”

“ચાલ !” તે ઉમરાવે જુસ્સાથી કહ્યું, “મગર યાદ રાખજે કે જે તું જુડો પડ્યોહ તો તારા બદનમાંનું એક ખી હાડકું આખું રેહવાનું નથી.”

તેઓ ઉતાવલે કદમે ધસ્યા ગયા.

આલખઈ તેને એક ઝપાટે તે અજબજોવો “સીન” બતલાવવા લાઇ આબો, કે જ્યારે તે માદીકરો હજી એ ત્યાંજ હતાં. વાંચનાર યાદ કરશે કે ગેડીઝે એક વારતા રૂપે પોતાની ગઇગુજરી લંબાણુથી કદી સંભળાવી હતી, અને તેઓ એકમેકને જાહેર થવા પછી હદ વનાનાં હેત સાથે પાછાં ને પાછાં બગલગીર થતાં હતાં તેજ હીણભાગ્ય પ્રસંગે તે અદેખો ઉમરાવ આખાદ લાં આવી ચઢ્યો.

તે દેખાવ જોતાં તે અદેખા અને ઝનુની આસામીની આંખમાં ખુન વરસી આવ્યું. તેની સૂઝ જુઝ ગુમ થઇ ગઇ, અને પછી જરા

ખી થોખ્યા પના, ગુસ્સાનાં ઝંતુનમાં દાંત પીસીને, તેણે પોતાની ભરેલી ખંદુક તાંકી, અને તે જવાન ચીતારાને જનથી મારીજ નાખવાના કરદથી તાબરતોખ વિધી નાખ્યા !

પ્રકરણ ૧૯ મું અને છેલ્લું.

સારાં નસીબે ગ્વેડીઝની બેભાંની લાંબા વખતની નહીં હતી. તેને ફક્ત એકાદ પલની મુઠ્ઠા આવવાથી તે હૈયાંસુની તુડી પડી હતી, પણ તેના સપુત લીઓના બચકાર જોખમે તેને ફરજ્યાત સચેત કરી મેલી, અને ખીજી પક્ષે તે પાછી કુદકા મારીને ઉભી થતાં એ કરપીણ કરતબ્ય કોણુતું હતું તે નજરોનજર જોવા ને જાણવા પામી.

“ઓ ખુની !” તે હવે પોતાના ખાવંદનાં આંગપર તેથી રડતી તવલતી ધસી જતાં બોલી, “તે અતે જે મારા બહાલા દીકરાને જનથી ખી માર્યો તો હવે મને ખી મારી નાખ; મારે જીવવુંજ નથી !”

“તારો દીકરો ?” તે ઉમરાવ એકદમ ચમકીને બોલ્યો—અને તેના ધુજતા હાથોમાંથી ખંદુક વડીક પડી ગઇ, કે જ્યારે નવી રવેસે પટકાઇ પડતી પોતાની ભક્ષી ભારજને તેણે પોતાના હાથમાં પકડી લીધી; “ઓ, શું એ ખરું છે ? આએ શું ખરેખર તારો દીકરો છે, ગ્વેડીઝ ?”

“અરે, એ શું થેલી વાત છે ?” આલખર્ટ ગુસ્સાથી વચ્ચે પુરાયો; “આએ કાંઇ વીલી નથી. આએ તો પેલો પોરયો ચીતારો છે.”

“હેમક, વગર સમજવે વચમાં પટપટ ના કર,” તે ઉમરાવે ગુસ્સાથી ઠઠરાવી નાંખનારી ઢપે તેને સુપ કરતાં કહ્યું; “જા મર, મેહલમાં જા, અને ડાકટરોને એકદમ તેડવા મોકલ. પાલખી ખી અત્રે મોકલી દે.”

આલખર્ટ હેરત થતો ચાલ્યો. તેને જે હદ સુધીનું આંધ અને ખસીઆનું લાગતું હતું તેનો ખ્યાલ થઈ શકવાનો નથી. તેને કશી સમજ પડી શકી નહીં. આ ચીતારો લેડી ગ્વેડીઝનો દીકરો તે કેમ થઈ શકે ? શું તે બન્ને દીવાનાં થઈ ગયાં હતાં ? શું તે પોતે સ્વપ્નો જોતો હતો ?

હવે લોઈ શીલીપે પોતાના સાહસથી હલ વનાનો લજવાઈ જઈ તે મરતા જવાંનની લોઈને પોતાના હાથમાં ઉપાડી લીધી, અને પરતાવાથી બળી મરતાં જીવર સાથે તે હીણેલા જવાંનનું માથું તેણે પોતાની છાતી ઉપર ટેકવીને ઢાળીથી તેનો જખમ તપાસ્યો.

“ મારી પવિત્ર ગ્લેડીઝ, હું તારો ખરેખર ધણો મોટો તકસીરવાર છેલ્લ, ” તેણે ધીમે સાદે અને નરમ લાગણીઓથી કહ્યું; “ આજે છોકરાના સંબંધમાં અવલથીજ હું તારી સાથે ધણો ધાતકીપણે વરત્યોછ, અને છેલ્લે અંતે મેં મારા હાથ વટીક એનાં લોહીમાં બોલ્યાછ. હું જાણુંછ કે હવે તું મને કદી બી માફ કરવાની નથી, પણ હું એને જવાડવા અને તુંને પાછો સપૂર્ણ કરવા મારો જન પટકીને જોઈમત કરશ. તે મારાં પાપની પુરતી તોજેશ થશે. જો, એ હજી જવેછ ! ખોદા એને મારે ખાતર હજી બી બચાવશે, અને મને એક આખી જીંદગીના પસતાવાથી મોકલો રાખવાની દયા કરશે. ”

ગ્લેડીઝ આ બધા સુખબર્યા સુખનોથી પોતાના ખાવીંદ માટેનાં તેનાં અસલ વાહલમાં પાછી એક તડાકે ખેંચાઈ ગઈ, ને પોતાના હાથ તેનાં ગલમાં નાંખીને તેની એ દયાલુ લાગણી માટે હરખાતાં તે અબળા ફાકેફાક રડી !

જો, જો તેણીના વાહલા બેટા તરીકે તે જવાંન જીવેને જાહેર થઈ શકે તો હજી બી તેણીનું જીવ્યું જીવતર સફળ થાય એમ હતું, અને તે માટેની તેણે તે કીરતારની પાક જનાખમાં ખરાં દીક્ષની અરજ-શુભરી કરી લીધી.

તે પછી મરતા લીઓની લોઈને મોટાં માન સમેત મેહલમાં લાવવામાં આવી. ઘરમાં ગભરાત થઈ રહ્યો. કાબેલમાંકાબેલ ડાકતરોની તાકીદની દોડ પોંદચી, જોજોએ લીઓની પાંસલીમાંથી તે ગોલી કાપી કાઢી.

મામલો એ સધળો વખત ધણોજ ગંભીર હતો. લીઓ મોહતનાં ઘરના ઉંખર સુધી પોંદચી જઈ ચુક્યો હતો. તેને મોહતજીવત વચ્ચે ઝાંકા ખાતો જોવાનું કેવળ ત્રાસજનક હતું. ગ્લેડીઝ—તે મીઠી માતા ખાધા પીધા વગર રાત ને દાહડો તે વાહલા બેટાની સાહરવારની ખીદમતશુભરીમાં ખડે પગે મસજુલ રહી હતી. તે ઉમરાવે પોને પણ પાપરીની પેરે પેસો વેર્યો. લીઓનો જમાઈ જતો જાન બચાવા અને

તેને જીવતો પાછો ઉઠાડવા તેણે હાં વનાવું કર્યું. ખુનની કાળી તીલી સાથે તેને જલ્લાદને હાથે મરવાવું થાય અથવા સર્વદા લોકોની થુ-થુ વચ્ચેજ જીવવાનું થાય તે માટે તેનો જીવ સીકે ટીંગાયલો હતો. તેણે પોતાની તોજેશ વચ્ચે ગ્લેડીઝને ઉપરાસાપરી વચ્ચેના આપ્યાં હતાં કે લીઝો જો જીવે તો તે પોતાની મગરૂની સદાની છેલ્લી સલામ કરશે, અને તે જવાનનો જાહેરમાં સ્વિકાર કરીને ખરી હકીકત લોકોમાં જરા બી શરમાયા વના તે ખુશી સાથે જાહેર થવા દેશે. વળી લીઝોને પોતાના પેટના દીકરા પેરે તે સદા હેતથી આહશે, ને તેને પોતાના મેહેલમાં રાખી તે પછી સદા સુધી સાચવશે.

અને થયું પણ તેમજ ! ખુદ તેની દયામાં એવા નેકમાંનેક હોંગામ વચ્ચે કેમ તંગદસ્ત થઈ શકે ? લીઝો છેક મોહોતની કીનારી તલક પોહચી ગયલો કાબેલમાકાબેલ તખીઓની ખંતીલી સારવારથી અંતે જીવવા અને સાજો થવા પામ્યો, કે જ્યારે લેડી ગ્લેડીઝ હાં વનાના હરખથી હર્ષધેલી થઈ.

અને તે તુમાખી ઉમરાવે પોતાનું આપેલું વચન પાલ્યું, કે જ્યારે લોકોની ભારે અજાયબી વચ્ચે સુંદર ગ્લેડીઝના આગલા ગરીબ સંસારની તે સઘળી હેરત પમાડનારી કેરીયત એકદમ અજવાળામાં આવી.

* * * * *

હવે કેહવાનું થોડુંજ રહ્યું છે. તે મોટા મેહલમાં દુઃખનો એક બી ઓળો હવે રહ્યો ન હતો. નાઉમેહ થયલા એકલા કંગાલ આલખઈ સિવાય સર્વ કાંઈ હવે ખુશખુશાલ અને સુખી સુખીઆરાં હતાં. વીલી પણ પોતાના વડા બાધનો હેતથી અંગીકાર કરતો હતો, કે જ્યારે ગ્લેડીઝ ને લીઝોનાં સુખની તો જાણે સીમાજ ન હતી !

રોઝ પણ પુરતી સુખી હતી. લીઝો માટેના તે સુંદરીના સાચ્યા પ્યારનો ઉમરાવ શીલીપે તેટલાંજ હેતથી સ્વિકાર કર્યો હતો, અને તેઓ અદરાઈ ચુક્યાં હતાં, કે જ્યારે જલ્લીજ, વળી, તેમનાં મોટી ધામધુમથી લગ્ન કરી આપીને પોતાની નજીક મગરૂની પુરતી તોજેશ પરીપુરું કરી આપવા તે સુધરીને સમા થયલા ઉમરાવે માથે લીધું હતું. તે ઉમરાવી તોખમનો એક શુદ્ધ ઉમરાવજીવ્યો હતો, અને તેથી તે સુધરવા લાગ્યો અને પોતાની જીલ જોઈ શક્યો ત્યારે તેને સમો થતાં વિશેષ વાર લાગ્યો નહીં. તે હવે સામો પોતે પોતાની એ આગલી હેમાકાત બહુકે હેવાન્યત માટે તાજુખ અને હેરત રહ્યો !

લીઝોનાં લગ્નમાં પેલા નામીયા ગાનાર વરનર અને કીસખી ચીતારા વારીનીએ પણ ઉલટમંદ ભાગ લીધો. તેમના વડે આ બીજુક ચીતારાનો ઉદ્ગાર અને ઉદય થયો હતો, અને તે બન્નેનું હેસાંન ગ્લેડીઝ મરતાં તુલક લુલી જઈ શકી નહીં. કુંકમાં, સઉ સાઈ જેતું સેવટ સાઈ. એક મીઠી માવતરનાં પવિત્ર વહાલતું મહત્ત્વ ને મહીમા અચુક કીસમે પુરવાર કરી આપનારી આપણી આ ચાનકરૂપી ન્હાનકડી વારતાનાં સંધાં સુખી પાત્રોએ પછીથી, મોટાં માયો કેહતાં તેમ, “ખાધું પીધું ને મોજ મમ્મદ કીધી” એવી રીઠી ખાત્રી સાથે અમો અમારાં વહાલાં વાંચનારાંઓથી અત્રે રૂખસદ લઇશું, અને રૂખસદ લેતાં આ વારતાનાં મથાલાંમાં અમોએ પુછેત્રો સવાલ, જવાંન લીઝોની નેકબખ્ત માતા ગ્લેડીઝના સંબંધમાં, અમો અમારાં સુસ વાંચનારાંઓને પોતાનેજ પાઝે પુછીશું કે—મીઠી કે જુઠી ?

૩૧, ૧૪૦

જાહેર જાખર.

દીસતીલરસ કંપની લીમીટેડ.

જેઓ સ્કોટલેન્ડ દેશની દશ જાણીતી લાગીઓના
માલિકો છે તેમનો વખણાયલો

કીંગ જ્યોર્જ

ધી ફેર્ય

લીકર વીસકી

અતી ઉત્તમ—જીનો—ખાતરીપુર્વક.

દરેક એકઝીબીશનમાં જ્યાં એ મુકવામાં આવ્યો હતો ત્યાંથી સોનાના
ચાંદા તથા પેહલો ધનામો મેળવ્યા છે.

એક સુંદર ગલાસ દરેક ખાટલાપર ભેટ મળશે.

દરેક ટેકાણે મળશે. ખાટલીના રૂ. ૩.

પી. સી. શરાફ

કોરનર, આંટરોડ.

જુની દેશાઈની કું.

દરેક જાતનાં રેશમી, ગરમ તથા જરીનાં કપડાં
રંગનારા તથા ધોનારા.

નાં ૬૩, ધોખીતલાવ, નવાં આતશખેહરાંમની ખાસે.

આંચ—હોરનખી રોડ, કોટ; અને આંટરોડ, ત્રામ ટરમીનસ આગલ.

જુનું તેજ સુનું ! જુની દેશાઈની કું.એ પારસી કુટુંબો માટે
આ સાહસીક ને ખરચાલુ ખાતું સ્થાપ્યું ત્યારે મોહલ્લે મોહલ્લે
વૉર્શીંગ કુંપનીઓ મકોરાની પેઠે આજની પખીન ઉભાઈ જતી નહીં
હતી, અને તે પછીથી જરી થયલી જોરાવર હરીદાઈ છતાં આ
પુરાણું ને મચી ગયલું ખાતું પોતાનાં અસલવારેનાં તેમજ અનેક
નવાં આહકોને સંતોશ આપતું આજે બી આખાદ છે. સેહેકડો
સર્ટીફિકેટો મોજુદ છે. અમારાં ખાતાંમાં દરેક સુધરેલી રીત પ્રમાણે
તદનજ નવા રસાયણ પ્રયોગથી કપડાં રંગી તથા ધોઈને સફાઈદાર
બનાવી આપવામાં આવે છે.

ખાંતુઓનાં દરેક જાતનાં કપડાં—સાડી, બદીઆંન, બચ્ચાંના
રેશમી તથા ગરમ ક્રોક, કોટ, ગ્રહસ્થોના ડગલા, પાટલુન, જરકસખથી
બરેલાં કપડાં, છક કસખની સાડીઓ, અંખર શેલા, ખનારસી કસખી
સાડીઓ વિગેરે દરેક જાતનાં રેશમી, તથા ગરમ, સુતરાઉ કપડાં રંગીને
નવાં જોવાં કરી આપવામાં આવે છે, તેમજ સફાઈદાર ધોઈ આપ-
વામાં આવે છે.

વળી આજકાલ સાધારણ ફરીયાદ થાય છે જે નમુના
પ્રમાણે રંગ કઢાવ્યેજ રંગાય છે, પણ હમારાં કામથી તેવી ફરીયાદ
હંમેશની દુર છે.

જાહેર ખબર.

સને ૧૯૦૪ નાં મુંબઈ, કાશી તથા ઉમરાવતીમાં
ભરાયલાં પ્રદર્શનમાં સોનાં ચાંદીના ચાંદો મળેલા છે.

પ્રસિદ્ધ ડા० વામન ગોપાળનું

આયોડાઈડ

સાર્સાપરીલા.

આ જગપ્રસિદ્ધ સાર્સાપરીલા એવાં અનેક ઔષધોથી તૈયાર
કરવામાં આવેલો છે કે, ઔષધો કોઈ પણ કારણથી દુષીટ થયલાં હોય તે
શુદ્ધી કરી વૃદ્ધિ કરે છે. ગરમી, પ્રદર, સાંધાનું રહી જવું, મોંઢામાં
અને શરીરના ખીજા ભાગોપર આઠાં પડવાં, રમરણ શકતી ઓછી
થઈ જવી, શરીરપર ફોલ્લા થઈ આવવા, મોંઢામાં તથા ગળાંમાં કાણું
પડવાં, નાકનું ખેસી જવું, શરીરનું સુજી આવવું, કળતર થવી, ખુજલી,
ખરજ, ગજકરણ, હાથપગમાં કળતર થવી, મોંઢામાંથી વાસ
નીકળવી, લાખ પડવી, દાંતના પારાનું સુજવું, દાંતનું હીલવું, તેમાંથી
હોહી-વીગેરે નીકળવું એ સર્વે પ્રકારના રોગોપર આ ઔષધ ઘણુંજ
ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે.

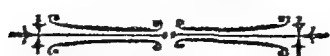
કીમત સવા રૂપિયો. ટપાલ ખરચ છ આના. સારો ગુણ
આવવા માટે ચાર બાટલીઓ લેવી જોઈએ. એકદમ ચાર બાટલી
મંગાવનારને ૪૫ રૂપિયા પડશે. ટપાલ અને મેંગી ખરચ જુદું પડશે.
ધાતું, શકતીવર્ધક અત્યંત પૌષ્ટિક દાસદ્રસની ગોળીઓ. કિ.—૦૧૧૮.
નકલી માલથી સાવચેત રહેવું.

માલેક—ડા. ગૌતમરાવ કેશવ,

હાકુરદાર—મુંબઈ.

ભોલાં બાનુઓ !

જાણજો કે આજે એક સુધરેલો જમાનો છે માટે ખરાંખોટાંનાં તોલ ફરી પૈસા બે પૈસાની કસર નહીં કરતાં આખરૂદાર વેપારી-ઓનેજ આશરો આપજો અને યાદ રાખજો કે દર સાલ

પવિત્ર સુકતાદેના દિવસોમાં

મુખ્ય કરી પારસી કુટુંબોમાં માણેકીઆ પ્રધર્સન ત્યાંતું

ધી, ખાંડ, મેવો, મસાલો, મુખડ, લોખાન વીગેરે એટલાં તો મોટાં પ્રમાણમાં જાય છે કે જેઓ અમારો માલ વાપરે છે તેઓ ખીજાઓને વાપરવાને સખત લલામણ કરેછે કારણ કે અમારા વીશે હવે લોકોને પુરેપુરી ખાત્રી થઈ છે જેથી કીમત ઠેરવ્યા સીવાય હવે ધરાકો અમારે ત્યાંથી માલ ખરીદ કરે છે. દુરનાં ધરાકોને એક પોસ્ટ કાર્ડ લખવાથી આરડર મુજબ માલ ઘેરખેંપ પહોંચતો કરીશું તથા બાહારગામ વી. પી. થી મોકલશું.

અમારે ત્યાં

દરેક નતનું ચહોડતર ભાવનું ધી, વીલાયતી તથા મોરીશની ખાંડ, સોજાને મુકો મેવો, ખાણામાં નાંખવાનો મખવાસદાર મધમધતો તાળે દળેલો મસાલો, શુદ્ધ શેરડીનો સરકો, સોજાને સફેદ તલનું મીઠું તેલ, સોજાનું મલખારી અને ગામઠી મુખડ, કોડીનું તથા રસનું લોખાન, હાથની વણેલી ફરમાસુ સેવ, ઘઉંનું દુધ, સોજાને વસાણાનો સામાન, ઉંચો ઇસ્તખોલનો શલાખ, જુદી જુદી નતની ખુશખોદાર ચાહા અને મનપસંદ મીઠાચરો, તાજ દળેલી ટ્રેન્સ અને મોખા કોફી, સેન્ટ, સાખુ, પાઉડર પફસ, કોલનવોટર વીગેરે રોજની વપરાસની ચીજો કીફાયતે મારફીટ ભાવથી મળશે.

માણેકીઆ પ્રધર્સ.

૨૦૬, ચીરાખજાર મારફીટ, ત્રામના મોટા રસ્તાપર,

મુખબ.

સને ૧૯૦૪ નાં મુંબઈ, કાશી તથા ઉમરાવતીમાં
ભરાયલાં પ્રદર્શનમાં સોના ચાંદીના ચાંદો મળેલા છે.

પ્રસિદ્ધ ડા० વામન ગોપાળનું

આયોડાઈડ

સાર્સાપરીલા.

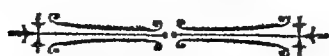
આ જગપ્રસિદ્ધ સાર્સાપરીલા એવાં અનેક ઔષધોથી તૈયાર
કરવામાં આવેલો છે કે, ઔષધો કોઈ પણ કારણથી દુષીટ થયેલાં સોડીને
શુદ્ધી કરી વૃદ્ધિ કરે છે. ગરમી, પ્રદર, સાંધાનું રહી જવું, મોંઢામાં
અને શરીરના ખીજા ભાગોપર ચાકાં પડવાં, રમરણ શકતી ઓછી
થઈ જવી, શરીરપર ફેલવા થઈ આવવા, મોંઢામાં તથા ગળામાં કાણું
પડવાં, નાકનું ખેંસી જવું, શરીરનું સુછ આવવું, કળતર થવી, ખુજલી,
ખરજ, ગજકરણ, હાથપગમાં કળતર થવી, મોંઢામાંથી વાસ
નીકળવી, લાખ પડવી, દાંતના પારાનું સુઝવું, દાંતનું હીલવું, તેમાંથી
લોહી વીગેરે નીકળવું એ સર્વે પ્રકારના રોગોપર આ ઔષધ ઘણુંજ
ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે.

કીમત સવા રૂપિયો. ટપાલ ખરચ ૬ આના. સારો શુભ
આવવા માટે ચાર બાટલીઓ લેવી જોઈએ. એકદમ ચાર બાટલી
મંગાવનારને ૪૫ રૂપિયા પડશે. ટપાલ અને ખેંગી ખરચ જુદું પડશે.
ધાતુ, શક્તિવર્ધક અત્યંત પૌષ્ટિક ફાસફરસની ગોળીઓ. કિ.—૦૧૧૮.
નકલી માલથી સાવચેત રહેવું.

માલેક—ડા. ગૌતમરાવ કેશવ,

હાકુરદાર—મુંબઈ.

ભોલાં ખાનુઓ !

જાણજો કે આજે એક સુધરેલો જમાનો છે માટે ખરાં ખોટાં નાં તોલ કરી પૈસા બે પૈસાની કસર નહીં કરતાં આખરૂં દાર વેપારી-ઓનેજ આશરો આપજો અને યાદ રાખજો કે દર સ્થાલ

પવિત્ર સુકતાદેના દિવસોમાં

મુખ્ય કરી પારસી કુટુંબોમાં માણેકીઆ પ્રધર્સન ત્યાંતું

ધી, ખાંડ, મેવો, મસાલો, મુખડ, લોખાન વીગેરે એટલાં તો મોટાં પ્રમાણમાં જાય છે કે જેઓ અમારો માલ વાપરે છે તેઓ ખીજાઓને વાપરવાને સખત ભલામણ કરે છે કારણ કે અમારા વીશે હવે લોકોને પુરેપુરી ખાત્રી થઈ છે જેથી કીમત ઠેરવ્યા સીવાય હવે ધરાકો અમારે ત્યાંથી માલ ખરીદ કરે છે. દુરનાં ધરાકોને એક પોસ્ટ કાર્ડ લખવાથી આરડર મુજબ માલ ઘરખેાં પહોંચતો કરીશું તથા બાહારગામ વી. પી. થી મોકલશું.

અમારે ત્યાં

દરેક જાતનું ચહડઉતર લાવતું ધી, વીલાયતી તથા મોરીશની ખાંડ, સોજાને સુકો મેવો, ખાણામાં નાંખવાનો મખવાસદાર મધમધતો તાલે દળેલો મસાલો, શુદ્ધ શેરડીનો સરકો, સોજા સફેદ તલતું મીઠું તેલ, સોજા મલખારી અને ગામઠી મુખડ, કોડીતું તથા રસતું લોખાન, હાથની વણેલી ફરમાસુ સેવ, ઘઉંનું દુધ, સોજા વસાણાનો સામાન, હંચો ધસ્તખોલનો શુલાખ, જુદી જુદી જાતની ખુશખોદાર ચાહા અને મનપસંદ મીઠાચરો, તાલ દળેલી ટ્રેન્સ અને મોખા કોફી, સેન્ટ, સાણુ, પાઉડર પફસ, કોલનવોટર વીગેરે રોજની વપરાસની ચીજો કીકાયતે મારફીટ લાવથી મળશે.

માણેકીઆ પ્રધર્સ.

૨૦૯, ચીરાખજાર મારફીટ, ત્રામના મોટા રસ્તાપર,

મુંબઈ.

ખાંતુઓ, ઉત્તમ અને સ્થાઇલીશ ભરત કરવા વાસ્તે શું વાપરશો?

સોજીનું ભરતકામ એ સમજી ખાંતુઓની
કારીગીરી છે.

જ્યારે તમોને સોજીનું ભરતકામ કરવા મરજી થાય ત્યારે

આ દ મ જી નુ ર ભા ધ ની કું.

ઉનવાલા ખીલડીંગ, ૩૪૬, આન્ટરોડ,

ચરનીરોડ જ'કશન પાસે, મુંબઈ

એ શીરનામે આવવા તસદી લેવી.

અમારે ત્યાં છેલ્લા મેલમાં ફ્રેન્ચના રેસમી પતા અને સુંદર
ચલકતાં ભરતકામને માટે લેટેસ્ટ કલરસનું ખીઅર સેલસનાં નામથી
જાતીતું થયલું રેસમ ધણાંજ સુંદર કલરસમાં આવી લાગ્યું છે, માટે
દરેક ખાંતુઓને તે વાપડવા અમે જોલતેમાસ કરીએ છીએ.

ખીજો ભરતકામ તથા ગુઠનકામને લગતો દરેક જાતનો
સામાન તથા ફ્રેન્ચી હોઝીયરી અને લેટેસ્ટ ટ્રીઝાઇનના સદરા, બોય,
લેસીસ વગેરે મળશે. વાંજખી ભાવ અને જોકજ દાંમ એ અમારી
સ્પેસીયાલીટી છે.

દેસાવરોનાં ધરાકા માટે ખાસ સગવડઃ જોરડરનો માલ વી. પી.
થી મોકલવામાં આવશે.

આદમજી નુરભાઇની કું,--

૩૪૬, આન્ટરોડ, મુંબઈ.

જાહેર અખબર.

ધી ખોખે હાઈ કલાસ

બુટ એન્ડ

સુઝ કું

નં. ૧, કાર્ફે મારકીટ સામે,
લાલસીંહ ખીલડીંગના માલ ઉપર,
શો રૂમ.

મોટી સોપાને ભુલાવે તેવાં તરેહવાર જાતના
ઈંગ્લીશ બુટ અને સુઝનો નવો જથ્થો ખોલ્યો છે.

આવો અને જુઓ.

વીક્ટોરીયા બેકરી,

અરદેશર રૂ. કનફેક્શનર,

કેટ, પારસી બજાર, મુંબઈ.

હમારે ત્યાં દરરોજ હબરો દબન ગરમાગરમ લહેઝતદાર બદામ મેવાથી ભરપુર કેકા, પુડીંગો, પાઇઓ, અને તરેહવાર બીસ્કીટો અને છે. એક વાર લઈ જઈ જરૂર હમારાં કેકનો ટેસ્ટ કરશો, કારણ હમારે ત્યાં ચોરજ રકમના લહેઝતદાર કેકા અને છે કે જેને માટે ઘણાક ચાંદ તથા સરટીફિકેટ મળી છે.

કેડે છોકરું ને ગામે શોધ્યું.

ચાલુ તાવની ખીમારીથી બેનર બન્યા. ડાક્ટરોનાં ખીલ ચુકવતાં આથાની ટાલકી ધસધ ગઈ, તોળી જેવા ને તેવાન. નહીં દીસે ભુખ કે રાતે ઉંઘ, અને તાવ તો જુની કાની વળગી તે નીકતાં નીકે નહીં. એક દીવસ ખીછાણે પડ્યો પડ્યો વીચાર કરું કે ચા ખુદા શું આજની સુધારાની દુન્યામાં આવી ખીમારીના કાંઈ ઉપાયજ નથી? શું તળીખી વીધા એક નિષ્ફળતાજ છે! એવામાં નીંદ દેવી સેવક ઉપર પ્રસન્ન થઈ અને બસ એકજ દેખાવ નજરે પડ્યો. તે શું હશે? તે એક સોનેરી દસ્કત લખાયેલો તખતો હતો કે જેનીપર ઉપર લખેલા સખ્દો મારા વાંચવામાં આવતા કે “કેડે છોકરું અને ગામે શોધ્યું.” આ સ્વપનાનો મીનીંગ શું? ડાક્ટરને પુછ્યું તો કહે જે એ તો તારાં મનના ધખારા. એક દહાડે ધરમાંની શીશીઓ જોતાં મારી નજરે ખાટલીવાળા એચ્યુ મીક્ષચર પડ્યું. હા, એ જો પીલું તો કદાચ કાયદો થાય એવું વીચારી તરતજ એક ભાગ લીધો કે ચોડા વારમાં કાયદો થયો એમ લાગ્યું, અને પેલા ખુવાબની તાસીર સ્મભળ્યા. માટે ભાઈઓ!! મારો દાખલો વાંચી દુઃખના વખતમાં ખાટલીવાલા એચ્યુ મીક્ષચર ચા એચ્યુ પીલસને ભુલતાં ના. કોલેરાનો સર્વેથી સરસ અને ફક્ત એકલો ઇલાજ ખાટલીવાળાની કું ના કોલેરલ છે. ઉપલી સોનાના મુળની દવાઓ દરેક કેકાણે રૂ. ૧ માં મેલશે. એકલા જતાવનાર

ડાક્ટર હો. લી. ખાટલીવાલા.

વરલી—દાદર, મુંબઈ.

જુવાનીનું રસતમી બાળ

અને

તાકાત ગઈ હોય તો અમારી એક રૂપિયાની કીમતવાળી
તાકાત માટેની મશહુર દવાનો તાકીદ

ઉપયોગ કરો,

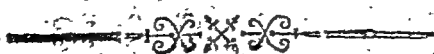
અને પછી જુઓ કે પેલી ૧૦ અને ૫૦ રૂ. ની કીમતવાળી
યાકુતીઓ વધારે ફાયદો કરે છે કે આ એક રૂપિયાની કીમતની
ગરીબડી દવા ? અમારી દવાને તેની કદર પ્રમાણે તેના વાપરનારો
તરફથી

મુહાબતોને જીવતી કરનાર

નો ખાસ એલકાબ આપવામાં આવ્યો છે, અને જે વાપરશે તે એના
માટે એજ મત આપશે. આ દવા દુન્યાના હકીમોના બાદશાહ લુક-
માનની હીકમતનો એક નમુનો છે, જેથી તમારી ગએલી તાકાત—
જુવાનીની નબલાઈ, ખીમારીથી લોહીનું ધરી જવું વિગેરેમાં ધણીજ
આકરીર છે. ગરીબો પણ વાપરી આશીરવાદ આપે તેવા હેતુથી
આલીસ ગોલીની શીશી ૧ અને લેપની શીશી ૧ ની કીમત માત્ર
અડકેજ રૂપિયો રાખી છે. પોસ્ટેજ જુદું. પાંચ રૂ. ની દવા મંગાવનારને
ગોલીની બે શીશી મફત ઇનામ તરીકે મોકલવામાં આવશે. ખીજા
કેટલાંક ગંભીર દરદોને માટે અમારી પાસે અસલ યુનાની જવાહેરાનો
છે, જે માટે લખવાથી જણાવીશું. લખો

એમ. ઈ. હકીમ.

સીધપુર (નોર્થ ગુજરાત.)

જાહેર અખબર.

ધસલામીઓ માટે એક નાદીર તોહફો.
એક અનન્ય કંડાવનારી નવીન શુશ્રૂષાઓ,
ઈમામ મેહદીનું ઝુહુર.

ઈંગ્લેન્ડમાં લહેરાતો ધસલામી ફરેરો.

શેખ સન્તુસીની મુલાકાત.

મજહુર વીચીત્ર બાબતો જાણવા માટે જલદી મંગાવો રીસાલઓ

ખીશારત

જેમાં એક મજહુર આલીમની સફરની હાલતો લખવામાં આવી છે. (૧) જુદી જુદી જગ્યાઓથી ઝુહુર વીધે મળેલી ચોક્કસ ખબરો. (૨) કેટલાક એકમા સાથ મુલાકાત અને ઝુહુર વીધે આગાહીઓ. (૩) શેખ સન્તુસી સાથ મુલાકાત અને તેવજુથી જાણાએલી અનન્ય ખબરો. (૪) ભેદ ભરમથી ભરપુર ખવાઓ (સ્વપનાઓ). (૫) ઝુહુર માટે ચોક્કસ નીશાનીઓ.

તાકીદથી મંગાવો નહીં તો તમામ યજ્ઞ રહેવાથી આપને મેહરમ રહેવું પડશે! કટોકટ રીસાલાઓ તમામ થતા જાય છે. શું કોઈ ધસલામી એવો હશે કે જે આ રીસાલો જોયા પગર રહેશે ?

કીમત માત્ર છ આના રૂ. ૦-૬-૦. ટપાલ ખર્ચ એક આનો. સાત આનાની ટીકીટ મોકલાવો અથવા વી. પી. કરવા ફરમાવશે. પરમુલકવાળા અહરયોએ પોસ્ટેજ માટે જે આના વધુ મોકલવા.

નોટ—નામ, ગામ, ઠેકાણું સાફ સાફ લખવું.

મળવાનું ઠેકાણું :—

અખબાર—ઓફીસ.

સીધપુર (નોર્થ ગુજરાત).

SIDHPUR, (N. Gujarat.)

INDIA

“કુરસદ.”

વાંચવાળેજ વારતાઓ, નસીહતો, નાટકો, અને અનેક વીવીધ વીવચોથી બરપુર મોટા ૪૮ સદેનું ગુજરાતી માસિક.

* * * એકાદ કામ સારું છે એમ કેહેનારાં મત ખુશામત વા લાગવગથી મંગાવાનું અથવા મેળવવાનું મુશ્કેલ નથી, પણ એવી કશી ખી ખુશામત અથવા લાગવગ વગર, દીલના પ્રમાણીક હેતુઓને આધીન, વગર મંગાવવે લખાઇ આવેલાં મતો કોઈ ખી સારાં કામની સૌથી શ્રેષ્ઠ અને સૌથી સાચી સીદારસ ગણાવી નેમએ અને એવી જાળજી સીદારસ માટે ‘કુરસદ’ બાગ્યશાલી તેમજ મગર છે. માસિક કુટુંબોના હાથમાં વીશ્વાસથી વાંચવા આપવાળેજ એક ગમત સાથ જ્ઞાન આપનારાં સાંધન તરીકે હેલનાં વીસ વરસ થયાં ધરેધર પલોટાયલું ને ધણું પ્યાડું થઇ પડેલું છે.

વારસીક લવાજમ રૂ. ૩.

બ. ન. કાબરાજી.

“નવરાસ.”

(“કુરસદ” ની સંગી જોહેન !!)

વારસીક લવાજમ “કુરસદ” નાં ગ્રાહકો પાસેથી રૂ. ૧૮. બાહરનાં ગ્રાહકો પાસેથી રૂ. ૧૮.

માસ જુલાઇ ૧૯૧૦ ના અંકથી પારસી સંસારની એક નવીજ ધણી દીલપઝીર વારતા નામે “નેકીનો નતીજો” ગ્રાહ્ય કરવામાં આવી છે. આ વારતા મીસીસ M. R. B. ની જાણીતી કલમથી લખાય છે. ને “નવરાસ” ની વારતાઓએ અત્યારસુધી, એક ખી અપવાદ વગર, તેની રસીકતા ને કલ્પે માટે “કુરસદ”નીજ પંક્તીની જે પ્રસિધ નામના કરેલી છે તેને મુકાબલે આ નવી વારતા તેટલીજ બળવાન ને દરેક જ્ઞાતનાં વાંચનારાંઓને એક સરળો હમંગ તેમજ રસ હપજવવા જેગ થઇ પડવાની પુરતી ખાત્રી આપી શકાય છે.

બ. ન. કાબરાજી.

સોખીન બાંનુઓ માટે નવો બહાર !

ઉંચા પ્રકારનું ભરતકામ કરનાર બાંનુઓ ! તમારે માટે સુખી-રીયર ક્વોલીટીનો ભરતકામનો સામાન ક્યાંથી ખરીદશો ?

બીજા કોઈ બી જવા કરતાં ફક્ત ગ્રાંટરોડપર

તુરભાઈ હકીમજી એંડ પ્રધરસને ત્યાં જઈ અટકવું,

જ્યાં તમારી ગરજ પડતો દરેક સામાન જેવો કે રેશમ, પટા, રપેંગસલ, દાણા, રીબનસ, ઉત, લેસ, સફરા અને બીજો ઘણો જાતનો સામાન વાજખી ભાવે મળશે.

જુના અને અનુલવી કારીગરોના હાથે ખાસ અમારી દેખ-રેખ હેઠળ તઈયાર થતો જીક, ચલક તેમજ દરેક જાતનું પરચુરણ જરીકામ સોજીવું અને સફાઈદાર વાજખી ભાવે મળશે.

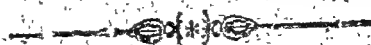
મોતીના દાગીના.

બજાર સાફ છે. ખાસકરીને વેલાતખરના ચોખ્ખા માલમાં ભાવ ઘણાજ વધ્યા છે અને હાલ ધટવું સંભવતું નથી. અમારું મત છે કે આપણે ગ્રોહાંમાંગ્રોહા ભાવ જોઈ ચુક્યા છીએ, તે જ સાહેબોએ દસ વરસપર “ પેરીસ એક્ઝીબીશન ” ને ટાંકણે અમારે હસતક છેક ટોચ ભાવે મોટા નફાથી પોતાના દાગીના વેચી નાંખ્યા છે તેમને તેમજ જેઓ નવા દાગીના કરવા આહવાં હોય તેઓએ તે વસાવી લેવા સારું હવે વખત જોહવો જોઈતો નથી.

અમારા હસતક સારો, સસતો ને ખાતરીપુરવક માલ તુરત મલી શકશે, અને ગામ ખાતાના તેમજ દેશાવરના ઓરડો ઉપર તુરત ધ્યાન આપવામાં આવશે.

મદલાના અથવા ગામ સહી મોતીના ભાવમાં કશોજી ઓવ જેવો ફેરફાર થયો નથી.

બહુમતજી નવરોજજી કાખરાજી,

“ ધાંડુ મોરા. ”

પ્રખ્યાત ધાંડુ લેખક “ M. R. B. ” ની “ પુરસદ ” ની કૃતિઓમાં હપાયલી અને એકેકે અવાજે વખણાયલી મોટી દીલજીત વારતાની કંપલીટ કાષ્ઠો થોડીક કાળક ચમ શકી છે. એ વારતા ધણીજ રસીલી ને વાંચવાજોગ છે, ને એ ઉપરાંત એ જીની કાષ્ઠોમાં ખીજું ધણું રસીલું વાંચણ હાથ આપી શકશે.

કીંમત, રેજીસ્ટર અને ટપાલ ખર્ચ સુધાં, રૂ. ૪.

એક નવો સંપૂર્ણ સેટ.

“ નવરાસ ” ચોપાંચાંનાં પેહલ્લાંથી અત્યાર સુધીનાં—એટલે ઉલ્લાં ૧૩ વરસનાં કંપલીટ પુસ્તકોનો એક મોટો શોભીતો સેટ ધણીજ મુશ્કેલીથી ખાસ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. એકજ છે.

“ મીઠી—જીઠી, ” “ જોરત ” વિગેરે વિગેરે “ નવરાસ ” ની જોરાવર વારતાઓની એક ખી કાષ્ઠક વાંચ ધણી કીંમત આપી કરવામાં આવેલી છતાં અમે આપી શકતા ન હતા તે શોકીનોને માટે આ સોના મોહાર જેવી તક છે. નક્કી કીંમત, પોસ્ટેજ સુધાં, રૂ. ૨૫.

“ નવરાસ ” ની થોડીક સંપૂર્ણ વારતાઓની કાષ્ઠો, એજ મુજબ ખાંધેલી, છુટક મળી શકશે. એકેક વરસની કાષ્ઠકની કીંમત, પોસ્ટેજ સુધાં, રૂ. ૨.

“ સદગુણી શીરીનનાં સંકટો. ”

વાલમ ૧ થી ૪ સુધી, કંપલીટ.

આ લોકપ્રસંદ વારતાની માંગણી ધણી મોટી છે, અને આગલાં વાલમો તદ્દન ખપી ગયાલાં હોવાથી ચાર ધણાં દામે પણ એ વાંચણ મલતું ન હોવાથી ધણાંક શોકીન વાંચનારાંએને નાહિમેદ થવું પડ્યું છે. તેમની સગવડ થકી એ ચારે વાલમનું એક મોટું જંગી ફલદાર પુસ્તક એકઠું બંધાવી અમે હાથ તૈયાર કર્યું છે, ને તે એકેક માસની સુદતે વાંચવા માટે ફક્ત રૂ. ૨) નાં નજીવાં લવાજમે અમે હવે પછી આપી શકશું. દેશવરથી મંગાવનારે રેજીસ્ટર પોસ્ટથી મંગાવવું તેમજ મોકલવું પડશે, ને તે સધળો ટપાલ ખર્ચ તેઓનેજ આપવો પડશે. ક્રીયર રોડ, કોટ.

“જી-રોજી.”

“કુરસદ” ની કટારોમાં નજદીક બે વરસ તક લખાયેલી દીલ-પઝીર પારસી સંસારી વારતા નામે “જી-રોજી” ના સંઘળા અંકોની સંપૂર્ણ કાષ્ઠોના ગણત્રીના થોડાક સેટ વેચવા માટે તૈયાર કરી શકાય છે. એ વારતા માટે ઘણાંક આહોકોને નાહમેદ થવું પડ્યું હતું તેમને માટે આ નાદર તક છે. એ વારતા ઉપરાંત એ નજદીક બે વરસની કાષ્ઠોમાં બીજું દીલપસંદ વાંચવાનું પુસ્તક ને પુરતું છે. તાકીદે મંગાવી લેશો. એકંદર કીંમત, ટપાલ ખર્ચ સુધી, રૂ. ૩. ચાર.

કુરસદ આંકીસ,—સ્ટ્રીઅર રોડ, કોટ.

એક પરણેતર—ખરી કે ખોટી?

પ્રખ્યાત બાંતુ લેખક “M. R. B.” ની આ ખોટી જાણીતી વારતા જે “નવરાસ” માં છપાઈ છે તેની થોડીક ગણત્રીની કંપલીટ કાષ્ઠો વેચવાની બાકી રહી છે. તુરત મંગાવવી. આ વારતા અવલથી આખર તક ધણીજ દીલપઝીર છે.

કીંમત, રેજીસ્ટર ને પોસ્ટ ખર્ચ સુધી, રૂ. ૩.

“રાજના મહેલમાં.”

“નવરાસ” ના અધીપતીની કલમથી લખાયેલી આ દીલપસંદ ને રસીલી વારતાની કંપલીટ કાષ્ઠો વેચવાને થોડીક તૈયાર કરી શકાય છે. આ વારતા પુસ્તકળ વખણાયેલી છે. અનમાવી જુઓ.

કીંમત, રેજીસ્ટર ને પોસ્ટ ખર્ચ સુધી, રૂ. ૩.

વાંચણનાં શ્રીમંત શોખીનો માટે ખાસ.

અમારાં “કુરસદ” માસિકની આગલી કાષ્ઠલો જે અમારે હયાં મલતી ન હતી ને ધણાંક શોખીન ગ્રાહકોને નાઉમેદ થવું પડતું હતું તેના સંબંધમાં અત્રે હવે ખાસ ખખર આપવાની કે છેલ્લાં ઉર વરસમાંની ધણીખરી બધી શાષ્ઠલોનો એક મોટો આવકારદાયક સંગ્રહ, સુંદર બંધાઈ સમેત સજ્જ કરેલો, અમો ધણી મહેનતે મેલવીને તૈયાર કરી શક્યા છીએ. આ ક્રિયા અમો કને એકજ સંપૂર્ણ સેટ છે, ને એવાં ખાતાં ખરચતાં ન ખુટે એવાં બિચાર ને રસીલાં વાંચણનો જંગી જથ્થો હાથ કરવાની આવી એક તક શોખીન વાંચનારાંઓને ક્વચીતજ મલી શકશે. એ છેલ્લાં ઉર વરસની આ માસિક મજકુરની સંપૂર્ણ કાષ્ઠલોમાં અધીપતીની અને અતી ન્યુનતાં સેહેંકડો લેખકોની કલમોંથી લખાયેલી સેહેંકડો ન્હાની મોટી દીલખઝીર સંપૂર્ણ વારતાઓ, નાટકો, પેટ પકડીને હસાવે એવી હાસ્યજનક રમુજો વગેરે વગેરે વાંચણનો—કશી બી સહરાગત વગર કેહતાં—એક દીલ ખુશ થાએ એવો મસ મોટો સંગ્રહ મલી શકશે.

ક્રીમત રૂ. ૨૦૦ પોસ્ટેજ સુક્ત.

ધ્યાન રાખવું કે આ ઉર વરસની કાષ્ઠલો તમામ સીલસીલાનંધ સંપૂર્ણ નથી. પુસ્તક ૧ છું, ત્રીજું વગેરે એ સેટમાં ત્રણેક વરસની કાષ્ઠલો નથી, પણ પાછલથી જ્યારે બી હાથ આવી શકે ત્યારે લેનારને તે પુગાડીને એ તેમનો સેટ પુરો કરી આપવાને અમો ખરાં દીલથી કાળજી કરશું,—જોકે કોષ્ટ બી રીતે વખતની અવધ માટે અમો કશીજ રીતે બંધાતા નથી. રૂ. ૧૫૦ માં અમો બે સેટસ વેચી ચુક્યા છીએ.

એ ઉપરાંત પંદરથી વીસ વરસની, સીલસીલામાં ન મળે એવી પણ, થોડીક સંપૂર્ણ કાષ્ઠલો અમારી કને છુટક વેચવાની હાથમાં ફાળેલ છે. તે બધી મજબુત ને શોભીતી બંધાવેલી છે, ને તેમાં પણ વાંચવાનું પુસ્કળ જથ્થામાં અને અતીધણું મનરંજન મળી શકશે. એ કાષ્ઠલો દરેક રૂ. ૪ ના ભાવે અમે વેચી શકશું.

વળી એ ઉર વરસની કાષ્ઠલો વાંચીને સંપૂર્ણ આકારમાં આવી અમને પુગાડવાની શરતથી શોખીનોને એકી વારે પાંચ પાંચના લાટમાં આકેક મહીનાની સુદતે અમે વાંચવા ભાડે આપી શકશું, ને દર પાંચ કાષ્ઠલ દીઠ દર મહીનાનું ભાડું ટપાલ ખરચ સુદ્ધ રૂ. ૭ અંકે સાત આર્જ કરવામાં આવશે.

કુરસદ ઓફીસ, ક્રીઅર રોડ, કોટ, સુખાઈ.

ટેલીગ્રાફીક એફેસ “મેન્જેલીકાઝ.”

આરશ તથા ટાઇલ્સના વેપારી તથા કંટ્રાક્ટરો. જમીન, દીવાલ અને ફરનીચરના ખરની સફેત તથા ફેન્સી લાદીઓ (ટાઇલ્સ), મારસેલ્સની રંગીન તથા લાલ લાદીઓ, માંગલોરી નળીઓ, આરસની સફેત તથા કાળી લાદીઓ તથા પાટીઓ, ટેબલને માટે આરસનાં ચોકઠાં, પોર્ટલેન્ડ સીમેન્ટ, શાહખાદી લાદી, બ્રાકનમોઝેકટાઇલ્સ વગેરે જથ્થાબંધ તથા છુટક હુમારે ત્યાંથી કીફાયત ભાવે મલશે.

આરસ ઉપર કોતરકામ કીફાયત ભાવે કરી આપવામાં આવશે.

એમ. એમ. કોપટીની કું.

૪૮, કસ્ટમ હાઉસ રોડ, મુંબાઈ.

નાગપોરના એજન્ટ—

મી૦ તૈયબઅલી બદુદ્દીન ખસરાય

કે:—અદીતવારી બજાર, નાગપુર.

“ખમીરે અમોર.”

“નવરાસ”ના અધીપતીની આ એક ધરાની સંસારની ઘણી મનોરંજક ન્હાની સંપૂર્ણ વારતા છે. ઘણીજ થોડી ક્ષણો વેચવાની બાકી છે.

કીમત, પોસ્ટ ખરચ સુધ્ધાં, રૂ. ૧.

હાસમ હીચકરો.

“કુરસદ”ના રાજકવિ “નાજુક”ની રસીલી કલમથી લખાયેલી મેહોમેદન સંસારની આજે “નવરાસ”વાલી મનોહર વારતાની થોડીક ક્ષણો હાથ આવી છે.

કીમત રૂ. ૧.

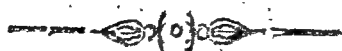
સસતી ચાર રસીલી વારતાઓ:—

૧. “ મીઠી માસીની મેહિરાં.”
૨. “ જલ જુગારી.”
૩. “ એકજ લુલ—જીંદગીની ધુલ.”
૪. “ પાપતુ’ મુળ—પૈસા!”

 આ સસતી ૪ રસીલી વારતાઓની ઘણીજ લલામણુ કરી શકશે. ‘કુરસદ’ના નૌરોઝના ડબલ મોટા અંકો માટે હરેક વરસમાં ખાસ લખાયલી એ ચાર મોટી દીલપઝીર સંપુર્ણ વારતાઓ છે. ગમે તે એક અથવા બધી સામટી અજમાવી જોઈ શકાશે. જે એક વાંચશે તે બધી વાંચશે.

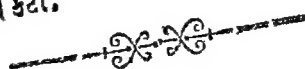
અકેકની કીંમત ફક્ત રૂ. ૦૧, પોસ્ટેજ ૦) -
વી. પી. પોસ્ટથીજ મોકલવામાં આવશે.

બ. ન. કાખરાજી.

મીં બહમનજી ન. કાબરાજી ફત્ત :—

	ફીમત રૂ
૧ "દેવજી" ફલેર."	૫
૨ "પીરજી" મત."	૪
૩-૬ "કાવલાની કાંઠાણી"—ભાગ ૧ થી ૪	૧૫
૭-૧૦ "સદગુણી શીરીતનાં સંકટો"—ભાગ ૧ થી ૪	૧૫
૧૧ "એક પથ્થરના પ્રતાપ."	૫
૧૨ "એક પરજીતરનો પ્યાર."	૨
૧૩ "સંસાર."	૩
૧૪ "રશીક વારતા સંગ્રહ."	૩
૧૫ "વમલમાં કમલ."	૧
૧૬ "બેદીલ કે બેવફા ?"	૨
૧૭ "લુલનાં ભોગ."	૨૧
૧૮ "દીલસોજ કે દીલબર ?"	૨૧
૧૯ "સુલમાં કુલ."	૧૧
૨૦ "તકકાંમાં એક વાદ્દી."	૨
૨૧ "સિપાહ બચ્ચાની સજ્જની."	૦૧
૨૨ "કાળુ સરસ—વાહરીયાની વીલુ કે પટેલની પીલુ ?"	૦૧
૨૩ "ગામરેની ગોરી."	૨
૨૪ "ભોત્રી ગુલ."	૧
૨૫ "દોરંગી દુન્યા."	૧
૨૬ "બાગે બેહસ્ત."	૦૧
૨૭ "કલજુગ."	૨
૨૮ "વફા પરજીજી."	૨
૨૯ "જુગાર."	૧
૩૦ "કાયા કાનની ખરાબી."	૧
૩૧ "બેહરા બેહલા કાકા."	૦૧
૩૨ "લુલો પડેલો બીમબાહ."	
૩૩ "સુખલાજીનાં સંકટો."	

અમેરીકન દેન્ટીસ્ટ્રીસ.

આ એક નવુંજ મંજન છે, જે એક વિકાસ દંતવૈદના મોટા અનુભવનું બહુજ આવકારદાયક પરીણામ છે. દંતનાં મંજનોની અનેક જાહેર અખરો છંપાય છે તેમની હરોલમાં આ મંજન ઘણા ધીકાયતેભર્યા ભાવના તમામ ખાત્રીયુર્વક માલ તરીકે બજારમાં રજુ કરવામાં આવે છે. જેઓએ આ મંજન વાપર્યું છે તેઓએ તે એક અવાજે વખાણ્યું છે. એથી દંતના દુખારાની વેદના સદંતર નાશ પામે છે.

આ મંજન માટે અનેક સીધારસો વગર માંગવે લખાઈ આવી છે તેમાંથી છેલ્લામાં છેલ્લો એકજ ઉતારો બસ થશે:—

કરાંચીથી મીઠા એમ, બી, હાજી લખે છે:—

“તમારો મંજન મને બહુજ માફક આવેલો છે, એ અગાઉ અમે અનેક ઘણી મોંઘી દીંમતના મંજન વાપડેલા છે, પણ તે કરતાં આપનો મંજન વગર શકે વીશેષ ફાયદાકારક છે, બીજી બાટલી નંગ દજન જે મોકલી આપજો.”

આ મંજન જેઓને જોઈએ તેઓએ મુખમાં નીચે સહી કરનારને ત્યાંથી મંગાવી લેવું. મુખમાં જેઓને એકી વારે ચાર શીશી જોઈતી હોય તેઓ જે લખશે તેા ઘેરજેઠાં પોહોચાડી પેસા ચુકવી લઈ જવામાં આવશે.

આ મંજન સર્વને લેવા સવલ થાય તેથી તેની દાખી દાખીને ભરેલી એક નાંધલી શીશીની દીંમત રૂ. ૦૧ રાખી છે. દેશાવરવાળાં આહુકોએ પેકીંગ અને પોસ્ટેજના મેહરખાની કરી શીશી દીક રૂ. ૦૨ જાસ્તી મોકલવા. દેશાવર ખાતાંમાં કમતીમાં કમતી ચાર શીશીજ મોકળવામાં આવે છે.

આ મંજન હાલમાં અમે વધારે મોંઘાં વસાનાવું બતાવ્યે છીએ તે તેથી તે ઘણુંજ નામીયું થયું છે. એક અજમાયસની લલામણુ કર્યે છીએ.

બહુમનજી નવરોજીજી કાખરાજી,

“કુરસદ” ના છુટક અંકો સસ્તા વેચી નાખવાના છે.

સંપૂર્ણ ફાઇલો નહીં થઈ શકે એવાં પહેલાં ૩૦ સાલોનાં છુટક ખચેલાં “કુરસદ” નક્કલ દીક જે આનાની ધણીજ નજીવી કીમતે, કાઢી નાખવાનાં છે. “કુરસદ”નાં વખાણુતાર સેહેકડો પાછળથી થયેલાં નવાં શોધીન ધરાકો માટે આ એક સોના મોહોર જેવી તક છે. સસ્તું ને સીગનપોરી બન્યાં ! ! જોકે ચાલુ વારતાનાં સાંધણુ આ છુટક અંકોની ખરીદીથી હાથ આવી શકશે નહીં પણ દરેક અંકમાં અનેક સંપૂર્ણ દીલપઝીર વારતાઓ, પરંતુ હાસ્ય ઉપજતવે એવી ઢગલાખંધ રમુજો નસીહતકારક નિખંધો વિગેરે, વિગેરે ઢગલાખંધ વાંચણુ એક તડાકે હાથ આવી શકશે.

જે સાહેબો એ છુટક ચોપાન્યાંઓમાંથી પોતાને જોઈતા ચોક્કસજ અંકો મંગાવશે તેમને ૦/૮ નાં દામમાં મલી શકશે નહીં. એ રીતના ખાસ ચુંદી ચુંદીને મંગાવેલા અંકો હુંડી આપવાતું ધણુંજ સુશીલ ને કંટાળાતું કામ છે, ને તે માટે અંક દીઠ ચાર આના ચારજ કરવામાં આવશે.

 નમુનાની થોડીક નક્કો તુરત મંગાવી જુઓ.

“કુરસદ ઑફીસ”—ફ્રીઅર રોડ, કોટ.

કુરસદ—સીલવર—ન્યુબિલીનો મોટો યાદગારી ગ્રંથ.

થોડી નક્કો વેચવાની ખાસ ફાજલ રાખી છે.

આ એક મોટો દલદાર ને દમામદાર પોથો છે. તેમાં “કુરસદ” ના અધીપતીનો ખુલાસો અને ૨૪ ચુનંદા લેખકોની તેઓએ વિગતવારે આપેલી જોલખ પહેલાં રજુ થાએ છે, અને અધીપતીની જીંદગીનો એક હુંક હેવાલ તથા તેમની અને તેમનાં કુટુંબની તસ્વીરો ઉપરાંત, તે તમામ ૨૪ લેખકોની તસ્વીરો અને એ ગ્રંથ માટે તે લેખકોએ ખાસ રજુ કરેલાં લખાણોનો એક દીલપઝીર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. એ એક મોટું સુશોભીત, દરેક ધરમાં રાખવા ને વાંચવા જોગજ એક નમુનેદાર પુસ્તક છે.

કીમત રૂ. ૨. ટપાલ ખરચ નહીં.

હેકાણું—કુરસદ ઑફીસ—ફ્રીઅર રોડ, મુમ્બ.

